

Gemeentebegroting 2019-2022

De basis voor groei



Gemeente  Enschede

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
1. De basis voor groei: over lef, dromen én daadkracht	3
2. Financieel middelenkader.....	6
2.1. Middelenkader 2019-2022.....	6
2.2. Wijzigingen sinds Coalitieakkoord 2018.....	7
2.3. Intensiveringen	13
2.4. Dekkingsmaatregelen.....	14
2.5. Overzicht structureel saldo	15
2.6. Opbouw sociaal budget en financiering nieuwe taken	16
2.7. Risico's	17
3. Programma's	19
3.1 Samenleving en bestuur.....	19
3.2 Duurzaam wonen, leven, werken	36
3.3 Vitaal en sociaal	66
3.4 Financiën en organisatie	94
4. Paragrafen	105
4.1. Lokale heffingen	105
4.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	113
4.3. Onderhoud kapitaalgoederen	119
4.4. Financiering	125
4.5. Bedrijfsvoering.....	129
4.6. Verbonden partijen	132
4.7. Grondbeleid	139
4.8. Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken.....	139
5. Financiële begroting	140
5.1. Grondslagen	140
5.2. Overzicht baten en lasten.....	140
5.3. Uiteenzetting financiële positie	146
5.4. Subsidies	152
6. Bijlagen.....	154
6.1. Incidentele baten en lasten.....	154
6.2. Staat van reserves.....	158
6.3. Staat van voorzieningen	160
6.4. Wat mag het kosten?.....	161
6.5. Staat van vervangingsinvesteringen	183
6.6. Ruimtelijke projecten	184
6.7. Subsidies	185
6.8. Meerjaren Prognose Parkeerbeheer	192
6.9. Aangenomen moties en amendementen	193

1. De basis voor groei: over lef, dromen én daadkracht

Ons land staat er, na een aantal moeilijke jaren, weer gunstig voor. Ook in onze stad is de schwing die vooruitgang heet goed te herkennen. De economie draait op volle toeren, het aantal banen trekt aan. Nederland bevindt zich duidelijk op de weg omhoog. Als gemeente bevinden wij ons echter in een andere situatie; er is nog steeds sprake van minder geld en meer taken. Desondanks blijven we zorgen voor onze inwoners en bewaken daarbij dat er niemand door de ondergrens zakt. Daarnaast moeten we blijven kiezen. We focussen daarom op jeugdigen en gezinnen en transformatie en groei.

De afgelopen jaren is, door onze voorgangers, in totaal voor ruim 120 miljoen euro bezuinigd. Moeilijke keuzes, grote opgaven, we zijn het als gemeente niet uit de weg gegaan. Om deze begroting te kunnen presenteren moesten we wederom scherpe keuzes maken. We beleven als gemeente nog steeds financieel zware tijden. Dat is moeilijk te begrijpen voor inwoners, bedrijven en instellingen; de economie draait goed, maar onze gemeente heeft het moeilijk. Toch hebben we er ook voor gekozen om extra te investeren. Een overzicht van die investeringen vindt u in hoofdstuk 2.

We gaan voor het allerbeste

Enschede is een stad van pieken, dalen, vallen en weer opstaan. We zitten dus niet bij de pakken neer, maar kiezen goed waar we bezuinigen. Daarnaast investeren we ook; stilstand is tenslotte achteruitgang. Er zit een nieuw college, met stevige ambities in een akkoord dat ook de werkelijkheid niet ontkent. Daarbij bouwen we dankbaar voort op dat wat onze voorgangers voor de stad hebben gedaan. Maar we zetten ook onze eigen toon; bijvoorbeeld door nu voor het eerst een begroting te presenteren die opgavegericht is, in plaats van productgericht.



Ondanks dat de inkt van het akkoord amper droog is, is onze financiële situatie verder verslechterd. We vinden echter dat er maar zeer beperkt ruimte is voor nieuwe bezuinigingen. Daarom verdelen we de investeringen zorgvuldig over de jaren die voor ons liggen; soms zal een investering wat later in de tijd vallen dan we bij totstandkoming van het akkoord voor ogen hadden. Of komt het beoogde bedrag voor een investering in delen beschikbaar, in plaats van in één keer. We willen ons niet laten leiden door de omstandigheden, maar de omstandigheden maximaal ombuigen om onze ambities in deze raadsperiode waar te kunnen maken. En we willen blijven dromen over idealen en verlangens in de toekomst die voor ons ligt.

Het college biedt de gemeenteraad een begroting aan met scherpe keuzes. We willen niet alleen kunnen blijven dromen over de verdere toekomst, óók in het hier en nu is daadkracht nodig. Vanuit de verantwoordelijkheid om onze eigen problemen op te lossen, om zo op lange termijn ook anderen weer te kunnen helpen met het oplossen van hún vraagstukken en samen te blijven investeren in de stad. De 'eenvoudige besparingen' zijn al verdwenen, gezien de geschiedenis van tekorten. Dat gaat soms gepaard met scherpere keuzes op andere domeinen, omdat we ons geld maar één keer kunnen uitgeven. Waarbij wij voorop zetten dat we iedereen die recht heeft op hulp ook willen helpen. Wat het sociaal domein betreft krijgen we structureel te weinig budget van het Rijk om de kosten te dekken. Daarmee is de wens om uit te komen met de middelen uit Den Haag een zeer uitdagende en zetten we des te meer in op onze lobby.

Gezond financieel beleid

Enschede zit financieel gelukkig niet in het zwaarste weer. Dat willen we koste wat kost ook voorkomen. Daarom bezuinigen we deze periode meer dan dat we aan intensiveringen

hebben benoemd. Ook hebben we een kleine financiële meevaller door de aanhoudend lage rentes op leningen. Dat geeft enige financiële ruimte. In deze begroting komen we afspraken met de provincie na om 42 ha aan bedrijventerreinen af te boeken. We houden daarbij rekening met een bedrag van 18 miljoen Euro. Het definitieve effect wordt bij uitwerking van de bedrijventerreinenvisie bekend. Al met al slagen we erin ons spaarprogramma ter versterking van de algemene reserve overeind te houden. Ook wordt de komende jaren het aandeel van de stille reserves binnen de weerstandscapaciteit verkleind.

De stad moet door

De stad heeft in de huidige economische tijd op eigen kracht al veel vooruitgang geboekt. Dat stemt ons hoopvol, ondanks onze eigen financiële positie.

Als basis gebruiken we de theorie van de aantrekkelijke stad. De doelen die wij in deze begroting stellen zijn rechtstreeks verbonden met de 5 strategische lijnen die de gemeenteraad voor Enschede heeft geformuleerd, naast het Enschede Akkoord. De investeringen in juist deze doelen helpen de stad als geheel het meest vooruit. Daarbij bouwen we voort op dat wat er al is:



- *Meer talent aantrekken en vasthouden;*
- *Het verbeteren van de bereikbaarheid van banen;*
- *Een duurzame groene stad;*
- *Een inclusieve samenleving;*
- *Goed bestuur: een goede samenwerking tussen overheid, inwoners en partners.*

Tijden veranderen; inwoners meer aan zet

We vragen meer en andere inzet van inwoners dan vroeger gebruikelijk was. De samenleving is heel goed in staat tot het nemen van eigen verantwoordelijkheid op allerlei fronten. Daar waar zaken niet door de samenleving of de markt (kunnen) worden geregeld, moet de gemeente een rol pakken. Zo dragen wij bij aan extra kansen voor mensen die dat nodig hebben. Daarbij verwachten wij een actieve rol van mensen, die een kans grijpen als die zich voordoet.

Economische voorspoed biedt kansen voor de stad

De economie trekt weer aan. De markt en groepen uit de samenleving zelf pakken steeds meer taken op, die vroeger door de overheid werden geregeld. De opdracht is om daar te investeren waar de markt of samenleving extra hulp of een steunende partner nodig heeft. Wij sluiten onze ogen niet; het is realistisch om onder ogen te zien dat er weer een volgende crisis zal komen. In de tussentijd is het belangrijk dat de economie robuust wordt om zo die volgende crisis tegemoet te kunnen treden. We zetten daarom in op ecosystemen die synergie opleveren, kwaliteit gaat boven kwantiteit. Dus focussen we op activiteiten met veel toegevoegde waarde. We willen dat de focusgebieden Kennispark, Technology Base Twente en de stadscampus zich verder ontwikkelen. Daarom dragen we graag bij aan het versterken van innovatie en samenwerking tussen kennisinstellingen, ontwikkelaars en producenten. Zo helpen we de stad ook in de toekomst economisch vitaal te blijven.

Creativiteit en lef in het sociaal domein

Een groot deel van het tekort komt voort uit het sociaal domein. Daarbij is Enschede niet anders dan inmiddels bijna elke grote, stedelijke gemeente. Het veranderen van de werkwijze kost veel tijd en geld. De zogenoemde 'transformatie Sociaal Domein' is geen

garantie voor een beter resultaat. We zijn en blijven afhankelijk van hoe rijksregelgeving lokaal uitpakt. Wat we wél kunnen is voor Enschede onze eigen creativiteit, lef en maatwerkoplossingen inzetten.

We pakken intergenerationale vraagstukken aan. We hebben het lef om los te laten, risico's te nemen, nog verder integraal te werken en zaken aan te pakken zonder dat er garantie is



op de gewenste uitkomst. We zoeken verbinding tussen de verschillende domeinen die we als overheid dienen, om daarmee synergie te vinden die we kunnen gebruiken in het oplossen van onze vraagstukken. Hier geldt dat we eerst kosten moeten maken, voordat we baten kunnen realiseren.

De nood is hoog, dat vraagt om urgentiebesef en flexibiliteit. Dat betekent dat we accepteren dat er voor sommige groepen wachtlijsten ontstaan en er minder inzet is of zelfs activiteiten stoppen. Een sociaal gezicht op lange termijn, vraagt op korte

termijn om het nemen van de consequenties van die ambitie. We gaan hiermee aan de slag via de in het coalitieakkoord opgenomen opdracht transformatie van het sociaal domein. Wijkteams en I-sociaal zijn hulpmiddelen om de toegankelijkheid van voorzieningen in de wijk te vergroten. Er wordt samen met andere gemeenten gewerkt aan een portaal voor inwoners met als doel meer regie op zorgvragen bij inwoners te leggen en de informatievoorziening effectiever te maken. Binnen de jeugdzorg gaan we prioriteren, via een traject in samenspraak met de gemeenteraad en de stad.

Goed bestuur is een randvoorwaarde voor succes

Als we een toekomstbestendige stad willen, moeten we zorgen voor een toekomstbestendig gemeentebestuur. We hebben het vertrouwen dat wij samen met de gemeenteraad de juiste beslissingen kunnen nemen om onze positie als Enschede te versterken. Zo kunnen we verder bijdragen aan de groei van onze stad. We maken onze ambtelijke organisatie meer flexibel en richten die op de opgaven van de stad. Daarbij houden we onze rol als leidende gemeente voor ogen. Ook al worden we daar, door de financiële situatie, stevig op getest. We gaan uit van onze eigen creativiteit en innovativiteit. We hebben het lef om te experimenteren en onconventionele oplossingen te verzinnen en zijn trots op de concrete resultaten die we behalen. We zorgen voor het goede contact met de gemeenteraad, gemeenten in de regio en met inwoners en bedrijven. Wij staan, samen met de gemeenteraad, voor effectieve participatie van allen die Enschede de moeite waard vinden. Wij luisteren naar de stem van betrokken burgers, besturen en bedrijven.

Groei en aandacht voor kwaliteit

Om ook in de toekomst Enschede aantrekkelijk te houden als stad om in te wonen en te werken, is het belangrijk dat de beroepsbevolking en het aantal inwoners in onze stad groeit. Dat vraagt nú om gerichte actie. Als we willen dat onze stad groeit, vitaal en levendig blijft, moeten we aantrekkelijk blijven voor jonge mensen uit binnen- en buitenland. Zoals voor studenten die hier na hun studie blijven en aan het werk gaan en jonge medewerkers van Enschedese bedrijven die hier willen wonen. Maar ook: het vasthouden van jonge mensen die die keuze al gemaakt hebben. Onze stad moet voorzieningen bieden die ook buiten Enschede voorzien in een behoefte.

Daarom gaan we structureel, op basis van feiten en trends, met kennis van buiten, kijken naar de realisatie van de opgaven in de stad. Om zo de juiste keuze te maken om deze stad toekomstbestendig te houden. Dit doet het college samen met onze inwoners, bedrijven en partners. De steun van de gemeenteraad is daarbij onontbeerlijk.

2. Financieel middelenkader

Ondanks de financiële opgave is het mogelijk om een sluitende begroting te presenteren en tegelijkertijd te investeren in de stad. Weliswaar is er in 2019 een begrotingstekort van -5,4 miljoen euro en in de jaren 2020 en 2021 ook. Dit kan echter opgevangen worden door de algemene reserve. Meerjarig sluit de begroting af met een overschot en de structurele uitgaven worden met structurele inkomsten gedekt. Daarmee heeft Enschede een sluitende begroting.

2.1. Middelenkader 2019-2022

Het middelenkader bestaat uit verschillende onderdelen die hieronder worden toegelicht.

Middelenkader in miljoen euro	2019	2020	2021	2022
Saldo Programmabegroting 2018-2021	0	0,2	1,8	1,8
Externe effecten	-1,4	0	0	2,3
Knelpunten	-10,4	-11,5	-11,4	-11,6
Intensiveringen	-4,9	-5,1	-2,9	-2,2
Dekkingsmaatregelen	7,0	9,8	10,2	10,8
Meevallers	2,8	1,9	1,0	3,0
Kasschuif	1,4	0,2	-1,2	-0,4
Totaal	-5,4	-4,6	-2,6	3,7
Onttrekking uit Algemene Reserve	5,4	4,6	2,6	
Saldo Gemeentebegroting 2019-2022	0	0	0	3,7

Toelichting

Saldo Programmabegroting 2018-2021: Het startpunt van het middelenkader is het saldo van de vorige begroting. Dit saldo bij de Programmabegroting was een overschot van 0,2 miljoen euro in 2020 en 1,8 miljoen euro vanaf 2021.

Externe effecten: Externe ontwikkelingen in lonen, prijzen, rentestanden en het Gemeentefonds hebben invloed op de besteedbare middelen voor de gemeente. Deze ontwikkelingen zijn in de Financiële Foto specifiek toegelicht. Daarnaast zijn er na het [coalitieakkoord](#) nog enkele externe ontwikkelingen, zoals de septembercirculaire, geweest die in paragraaf 2.2 worden uitgelegd. In totaal hebben de externe effecten in 2019 een negatief effect van -1,4 miljoen euro en vanaf 2022 een positief effect van 2,3 miljoen euro, met name door een stijging van het accres in het Gemeentefonds vanaf dat jaar.

Knelpunten: Bij de Financiële Foto zijn de knelpunten geïnterpreteerd en toegelicht. Na de Financiële Foto zijn er een aantal nieuwe knelpunten bijgekomen. Deze worden in paragraaf 2.2 toegelicht. De knelpunten vergroten de opgave voor 10,4 miljoen euro.

Intensiveringen: Bij het [coalitieakkoord](#) is een pakket intensiveringen vastgesteld. Dit pakket is daarna bijgesteld om dekking te vinden en het begrotingstekort te verminderen. De intensiveringen bedragen 4,9 miljoen euro in 2019 en nemen af tot 2,2 miljoen euro vanaf 2022. De intensiveringen worden in paragraaf 2.3 toegelicht.

Dekkingsmaatregelen: Bij het [coalitieakkoord](#) is een pakket dekkingsmaatregelen vastgesteld van 7 miljoen euro in 2019, oplopend naar 10,8 miljoen euro vanaf 2022. De dekkingsmaatregelen worden in paragraaf 2.4 toegelicht.

Meevallers: Na juli 2018 hebben zich een aantal meevallers voorgedaan die ingezet worden om het begrotingstekort te reduceren. Deze meevallers worden in paragraaf 2.2 toegelicht.

Kasschuif: Bij het [coalitieakkoord](#) is een incidentele kasschuif afgesproken, waarmee het saldo in 2019 verbetert en in 2021 en 2022 verslechtert.

Onttrekking uit Algemene Reserve: Indien er een tekort is in het middelenkader, wordt het verschil onttrokken uit de Algemene Reserve. Daarmee sluit de begroting uiteindelijk op 0. De onttrekking uit de Algemene Reserve heeft een nadelig effect op het weerstandsvermogen. In de paragraaf 2.2 wordt zichtbaar dat ondanks deze onttrekking de weerstandsratio in 2020 weer boven de vereiste 1,0 is.

2.2. Wijzigingen sinds Coalitieakkoord 2018

De laatste keer dat de Raad een tussenstand heeft ontvangen van het middelenkader was de financiële paragraaf van het [coalitieakkoord](#). In deze paragraaf geven we een overzicht welke wijzigingen er sindsdien hebben plaatsgevonden. Het betreft externe ontwikkelingen (verandering in geldstromen), aanvullende knelpunten (bijvoorbeeld hogere licentiekosten) en enkele meevallers. Daarnaast hebben we ervoor gekozen om alle bestaande bezuinigingen uit de [Programmabegroting 2018-2021](#) tegen het licht gehouden en op haalbaarheid herbeoordeeld. En vanwege de financiële opgave zijn enkele voorgenomen intensiveringen in 2019 scherper geprioriteerd.

Dit heeft geleid tot een wijziging van de stand van het middelenkader 2019 van -5,6 miljoen euro ten tijde van het uitbrengen van het [coalitieakkoord](#) naar -5,4 miljoen euro bij de Gemeentebegroting. Voor het begrotingsjaar 2019 betekent dit een verbetering van het saldo. In de jaren 2020 en 2021 verslechtert het saldo. In de Zomernota worden maatregelen voorgesteld om het tekort in 2020 en 2021 weg te werken. De meerjarenreeks sluit positief met een (structureel) begrotingsoverschot van 3,7 miljoen euro in 2022 en is daarmee meerjarig sluitend.

In voorgaande jaren is er bij de begroting een indicatie gegeven voor alternatieve dekkingsmogelijkheden om zo de behandeling van de begroting in de Raad te faciliteren. Aangezien er voor de jaren 2019-2021 sprake is van een negatief saldo en daarmee een beroep op de algemene reserve, is het uitgangspunt dat iedere aanvullende dekkingsmogelijk eerst aangewend wordt om het saldo terug naar 0 te brengen.

Bijstelling middelenkader in miljoen euro	2019	2020	2021	2022
Saldo coalitieakkoord	-5,6	-2,7	0	2,9
Externe effecten	-0,6	-0,7	-1,0	1,3
Knelpunten	-3,2	-2,6	-2,4	-3,1
Bijstelling intensiveringen	1,2	-0,4	-0,1	-0,4
Meevallers	2,8	1,9	1,0	3,0
Saldo middelenkader bij Gemeentebegroting	-5,4	-4,6	-2,6	3,7
Onttrekking aan algemene reserve	5,4	4,6	2,6	
Saldo Gemeentebegroting	0	0	0	3,7

De wijzigingen op het middelenkader na het [coalitieakkoord](#) zijn in te delen in vier categorieën. Enerzijds gaat het om externe effecten, zoals de septembercirculaire. Daarnaast is er een aantal aanvullende knelpunten geïnventariseerd, mede doordat een aantal taakstellingen uit eerdere begrotingen zijn herbeoordeeld op haalbaarheid. De intensiveringen

zijn bijgesteld en er is een aantal meevallers die ingezet worden om het saldo te verbeteren. In de onderstaande tabellen worden deze wijzigingen nader toegelicht.

Externe effecten sinds juli '18	2019	2020	2021	2022
Septembercirculaire	-0,667	-0,789	-1,0	-0,308
Bijstelling circulaire (december en maart)				1,627
Saldo externe effecten	-0,6	-0,7	-1,0	1,3

Septembercirculaire: Het effect van de [septembercirculaire](#) op de hoogte van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds is verwerkt in het middelenkader. Uit voorzorg zijn de inkomsten uit het BTW Compensatiefonds niet meegenomen bij de ramingen. De [septembercirculaire](#) laat een toenemend beroep van andere gemeenten op dit fonds zien.

Bijstelling circulaire: De berekening van de [december-](#) en [maartcirculaire](#) is bijgesteld, wat leidt tot een structurele meevaller vanaf 2022.

Knelpunten sinds juli 2018	2019	2020	2021	2022
ODT	-0,35	-0,35	-0,35	-0,35
Handhaving	0	-0,264	-0,264	-0,5
Koopzondagen	-0,075	-0,075	-0,075	-0,075
Vervanging hondenuitlaatplekken door afvalbakken	-0,06	-0,06	-0,06	-0,06
Kortingen Gemeentefonds zonder vermindering taken	-0,133	-0,133	-0,133	-0,133
VRT	-0,04	-0,04	-0,04	-0,04
Herziening BRP	0	-0,15	0	0
Publieksdienstverlening	0	0	0	-0,4
Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG)	-0,235	-0,235	-0,235	-0,235
Hogere licentiekosten microsoft	-0,325	-0,325	-0,325	-0,325
Regio Twente	-0,073	-0,073	-0,073	-0,073
Geschrapte taakstellingen	-0,80	-0,80	-0,80	-0,80
Taakstellingen met hoog risico op lagere realisatie	-1,1	-0,075	-0,075	-0,075
Totaal knelpunten	-3,2	-2,6	-2,4	-3,1

Toelichting

Omgevingsdienst Twente (ODT): De uitvoering van gemeentelijke en provinciale milieutaken wordt met ingang van 2019 ondergebracht bij de ODT. Dit leidt tot een verhoging van kosten, mede door verdeelsleutel die ongunstig uitpakt voor Enschede. Daarnaast is er een risico dat de verhoging van kosten nog ongunstiger uitpakt. De gemeente Enschede heeft in de GR ODT aangegeven niet akkoord te zijn met de verdeelsleutel en is kritisch op de kostenstijging.

Handhaving: Aanvullend op de intensivering uit het [coalitieakkoord](#) voor handhaving en veiligheid is er een bedrag nodig voor inzet van bouwinspecteurs, toezichthouders openbare ruimte en juridisch handhavers. Hiervoor geldt nu dat de inzet nog steeds vrijwel op het niveau van het dieptepunt van de economische crisis zit en derhalve er nu sprake is van een onacceptabele onderbezetting. Hiervoor worden nu in het middelenkader structureel financiële middelen vrijgemaakt.

Koopzondagen: In het middelenkader is de sobere variant voor de implementatie van koopzondagen opgenomen, die neerkomt op 75.000 euro structureel per jaar. Het gaat dan om extra kosten voor een bewaakte fietsenstalling (25.000 euro) en onderhoud openbare

ruimte (50.000 euro). Een duurdere variant met extra busvervoer brengt 283.000 euro aan kosten met zich mee.

Vervanging hondenuitlaatplekken door afvalbakken: In het [coalitieakkoord](#) is afgesproken om de hondenuitlaatplekken te verwijderen. Voor een alternatieve aanpak ter bestrijding van hondenpoep-vervuiling (plaatsen van afvalbakken) is minimaal 60.000 euro nodig. Op basis van signalen van inwoners wordt de aanpak zo nodig aangepast.

Kortingen in Gemeentefonds zonder vermindering taken: Het Rijk heeft de afgelopen jaren taakmutaties in het Gemeentefonds doorgevoerd zonder dat daar een vermindering van taken tegenover stond. Het betreft taakmutaties E-overheid, GDI en BRP-straat. Deze, door het Rijk opgelegde, taakstellingen kunnen niet gerealiseerd worden.

Veiligheidsregio Twente (VRT): Door onder andere de verplaatsing van de meldkamer is er een kostentoename bij de VRT, waardoor er voor Enschede een knelpunt van 40.000 euro ontstaat.

Herziening BRP: Betreft een herziening van een eerder gemelde meevaller.

Publieksdienstverlening: Bij de Financiële Foto 2018 is een knelpunt bij Publieksdienstverlening gemeld als gevolg van wegvallende inkomsten door aanpassing van de looptijd van reisdocumenten. Na een nadere analyse is nu duidelijk dat het knelpunt doorloopt tot en met 2024 en derhalve ook in 2022 (en verder) in het middelenkader opgenomen moet worden.

Basisadministratie Adressen en Gebouwen (BAG): Benodigd bedrag om aan ENSIA audit te voldoen. Bedrag is als wens opgenomen maar gezien verplichting van ENSIA veranderd in een knelpunt.

Licentiekosten Microsoft: Betreft structurele extra kosten van Microsoft voor beveiliging, Healthchecks, 24 uur service en licentiekosten.

Regio Twente: De begroting Regio van Twente is vastgesteld voor 2019, hieruit blijkt dat 73.000 euro extra benodigd is vanuit de gemeente Enschede en daarmee een knelpunt betreft.

Geschrapte taakstellingen: Bezuinigingen die niet ingevuld kunnen worden. Het betreft bezuinigingen uit vorige Programmabegrotingen, zoals de geplande besparingen door intergemeentelijke samenwerking op bedrijfsvoering, bundeling van accommodaties, stedelijke dienstverlening, verbonden partijen en minder inzet internationaal beleid.

Taakstellingen met hoog risico op lagere realisatie: Bezuinigingen waarvan onzeker is of deze volledig ingevuld kunnen worden en daarom op 50% verwachte realisatie worden ingeschat. Het gaat om bezuinigingen in het sociaal domein (besparen door inzet algemene voorzieningen, inkoop en minder taken OZJT).

Bijstelling Intensiveringen in miljoen euro	2019	2020	2021	2022
Verschuiving intensivering Mobiliteitsfonds	0,3	-0,1	-0,1	-0,35
Investering Gronausestraat		-0,02	-0,02	-0,02
Herprioritering intensivering sport	-0,05			
Verschuiving intensivering sociaal domein	0,25	-0,25		
Fasering intensivering economie	0,5			
Fasering intensivering handhaving en veiligheid	0,15			
Fasering ICT	0,08			
Totaal bijstelling intensiveringen	1,2	-0,4	-0,1	-0,4

Toelichting

Verschuiving intensivering Mobiliteitsfonds: Van de intensivering van 500.000 euro voor mobiliteit kan in 2019 300.000 euro vrijvallen, doordat de kapitaallasten voor de investeringen die in 2019 gedaan worden, pas vanaf 2020 ingaan. Het vrijgekomen bedrag wordt de jaren daarna ingezet door het budget te verhogen met 100.000 euro naar 600.000 euro. Door de verhoging van dit budget, kan het jaarlijks beschikbare investeringsbedrag voor mobiliteitsprojecten met ongeveer 2 miljoen euro verhoogd worden. Daarnaast is er voor 2022 een correctie in het middelenkader toegepast van 250.000 euro, om structurele dekking te garanderen voor de kapitaallasten die eveneens structureel zijn.

Investering Gronausestraat: In 2019 wordt er 400.000 euro geïnvesteerd in een herinrichting van de Gronausestraat. In de begroting leidt dit tot lasten voor rente en afschrijving (kapitaallasten) van ongeveer 20.000 euro vanaf 2020.

Herprioritering intensivering sport: De intensivering in het [coalitieakkoord](#) voor decentrale sportvoorzieningen van jaarlijks 200.000 vanaf 2019 kan in 2019 benut worden voor de aanleg van kunstgras op het Diekman terrein. De bijdrage van 250.000 euro is bedoeld om de bespeelbare intensiteit van het deel talentontwikkeling van de sportcampus te vergroten en te voldoen aan de eisen waaraan toekomstige partners vanuit het Diekman aan moeten voldoen. De totale kosten van de aanleg bedragen ongeveer 450.000 euro. Doel is het gezamenlijk met de partners investeren in kunstgras, waarbij de gemeente een bijdrage wil doen van 250.000 euro in 2019. Daarvan is 200.000 euro gedekt uit de intensiveringen sport en blijft er een benodigd bedrag van 50.000 euro over.

Verschuiving intensivering sociaal domein: De intensivering voor de transitie en het invullen van de bezuinigingen in het sociaal domein kan voor een deel verschoven worden van 2019 naar 2020. Het gaat om investeringen in administratieve lasten verlichting (150.000 euro) en verandering mandaat wijkteams (100.000 euro).

Fasering intensivering economie: Voor het jaar 2019 wordt scherper geprioriteerd. Van de de 1 miljoen euro intensivering kan een bedrag van 500.000 euro vrijvallen in 2019. Het uitgangspunt is dat er in 2019 minder investeringen van de gemeente nodig zijn, juist omdat marktpartijen met de huidige economische ontwikkeling meer mogelijkheden hebben om zelf te investeren.

Fasering intensivering handhaving en veiligheid: De verbindingsambtenaar Veiligheid start per 1-1-2020. Bedrag van 150.000 voor 2019 valt vrij.

Fasering ICT: Intensivering in IIP zou voor een bedrag van ongeveer 80.000 euro gefaseerd kunnen worden. E.e.a. is gebaseerd op de huidige inschatting van het verloop van de projecten en bijbehorende kosten.

Meevallers in miljoen euro	2019	2020	2021	2022
Bijstelling raming SW		0,4	1,0	1,0
Inzet transitievergoeding		1,5		
Inzet onderwijsmiddelen	0,5			
Mutatie Sociaal Fonds	2,3			
Vrijval door kasschuif uit vorige begroting				1,25
Vrijval dotatie aan reserve Flankerend Beleid				0,7
Totaal meevallers	2,8	1,9	1,0	3,0

Toelichting

Bijstelling raming SW: De landelijke verloopcijfers van de SW-populatie afgegeven door SZW in de meicirculaire zullen vanaf 2020 leiden tot lagere tekorten binnen de SW. Dit beeld is deze week bevestigd door de septembercirculaire. Ten opzichte van de septembercirculaire in 2017 zijn de landelijke verloopcijfers van de SW-populatie in gunstige zin bijgesteld. Er wordt de komende jaren een hoger verloop van de SW verwacht. Afgezet tegen het bevroren macrobudget, leidt deze ontwikkeling tot een hogere subsidie per SW-medewerker en dus tot relatief hogere vergoedingen aan de gemeenten. Hierdoor kan de gemeentelijke bijdrage aan het product Uitvoering SW naar beneden worden bijgesteld. En daarmee kan het knelpunt SW, dat in het middelenkader was opgenomen, verlaagd worden.

Inzet transitievergoeding: Betreft gemaakte kosten voor SW-medewerkers in de periode 2015-2017 die de gemeente alsnog vergoed krijgt naar aanleiding van een wetswijziging.

Inzet onderwijsmiddelen: Tot op heden was er een relatief groot bedrag aan gemeentelijke middelen gereserveerd voor peuterspeelzaalwerk, rekening houdend met een mogelijke daling van de specifieke doeluitkering voor Onderwijsachterstandenbeleid. Nu blijkt dat deze uitkering niet daalt, maar stijgt, is er ruimte om 500.000 euro aan algemene dekkingsmiddelen te laten vrijvallen. Binnen het resterende budget wil het College focussen op kansengelijkheid. Het budget is voldoende voor een hogere subsidiebijdrage voor peuter- en VVE-arrangementen vanaf 2019 (waardoor lagere ouderbijdrage) en de verwachte invoer in 2020 van 16 uur (in plaats van 10 uur) voorschoolse educatie.

Mutatie Sociaal Fonds: Sinds het [coalitieakkoord](#) zijn er in het sociaal fonds vier wijzigingen geweest, die per saldo een positief effect hebben van 2,3 miljoen euro op het middelenkader. Het gaat om de volgende wijzigingen:

1. Inzet Reserve Beschermd Wonen: de uitgaven voor wettelijke WMO-taak Beschermd Wonen vallen in 2018 lager uit. Dat heeft meerdere oorzaken: de transformatie in het sociaal domein leidt, waar mogelijk, tot meer inzet op mindere zware (modulaire) woonvoorzieningen. Daarnaast zijn de kosten van een voorziening beschermd wonen lager geworden door gerichte sturing op de uitgaven door subsidiëring van werkelijk gemaakte kosten. Bovendien zijn er extra rijksmiddelen voor beschermd wonen beschikbaar gekomen. Tenslotte ontvangen we nog achterstallige middelen van het CAK van eigen bijdragen van cliënten. Het betreft centrumtaak-middelen voor 8 gemeenten in de regio. Hoewel er in de toekomst aanvullende voorzieningen beschermd wonen ontwikkeld gaan worden, is in overleg met deze gemeenten is de bestuurlijke afspraak gemaakt dat er incidenteel middelen teruggegeven kunnen worden aan de 8 gemeenten. Voor Enschede betreft het een aandeel 3,5 miljoen euro.
2. In 2019 wordt een bedrag van 0,3 miljoen euro uit de reserve Beschermd Wonen incidenteel ingezet voor het invullen van de taakstelling op subsidies in 2019.

3. Voor de implementatie van resultaatgerichte inkoop (herindicatie Twents ondersteuningsmodel) wordt een bedrag van 0,6 miljoen euro ingezet.
4. Een incidentele uitgave van 0,3 miljoen euro voor het open houden van een Bed Bad Brood (BBB) voorziening in 2019 tot het moment dat er een landelijke regeling is voor uitgeprocedeerde asielzoekers.

Vrijval door kasschuif in vorige begroting: In de [Programmabegroting 2018-2021](#) is een kasschuif opgenomen in 2021. Doordat deze in 2022 niet plaatsvindt, verbetert het saldo met 1,25 miljoen euro.

Vrijval dotatie aan reserve Flankerend Beleid: In de [Programmabegroting 2018-2021](#) is een dotatie aan de reserve Flankerend Beleid opgenomen die loopt tot en met 2021. Doordat deze in 2022 niet plaatsvindt, verbetert het saldo met 0,7 miljoen euro.

Ontwikkeling weerstandsvermogen

Het saldo van het middelenkader heeft consequenties voor de geraamde ontwikkeling van de weerstandsratio. Een onttrekking aan de algemene reserve verlaagt de weerstandscapaciteit. Daarnaast is er in 2019 sprake van een lagere weerstandsratio, vanwege een voorgenomen eenmalige afboeking van 18 miljoen euro op de voorraad uit te geven bedrijventerreinen. Dit in het kader van afspraken die met de provincie zijn gemaakt. Tegenover deze nadelige effecten staan toevoegingen aan de algemene reserve (spaarprogramma), die ingesteld zijn om de effecten van afboekingen en andere tegenvallers op te kunnen vangen. Dankzij deze toevoegingen en dankzij een positief begrotingsaldo in 2022 groeit de algemene reserve en daarmee ook de weerstandsratio.

Ontwikkeling weerstandsratio	2019	2020	2021	2022
Weerstandsratio middelenkader Gemeentebegroting	0,8	1,0	1,3	1,7
Weerstandsratio incl Fonds Tekortgemeenten	0,9	1,2	1,4	1,8
Weerstandsratio incl rentevoordeel	0,8	1,1	1,3	1,8

Scenario weerstandsratio inclusief Fonds Tekortgemeenten: Enschede heeft een aanvraag bij het landelijk Fonds Tekortgemeenten ingediend ter compensatie van de tekorten in het sociaal domein. Een inschatting is dat Enschede in 2018 een bedrag van 4 tot 6 miljoen euro uit dit fonds ontvangt. Aangezien dit pas op 1 november bekend wordt, kan het niet in de begrotingscijfers meegenomen worden. Wel kan het als een scenario zichtbaar gemaakt worden, waarin een geschatte bijdrage uit het Fonds Tekortgemeenten is meegenomen en wat het effect daarvan zou kunnen zijn op het weerstandsvermogen.

Het voorstel is om bij de besteding van de inkomsten uit het Fonds Tekortgemeenten de volgende uitgangspunten te hanteren:

1. Het bedrag wordt in eerste instantie benut om het tekort in het sociaal domein in het lopende begrotingsjaar 2018 te verkleinen naar 0.
2. Indien er daarna nog middelen overblijven en het weerstandsvermogen nog ontoereikend is, dan worden deze aangewend om andere tekorten in het lopende begrotingsjaar te verkleinen naar 0 en het weerstandsvermogen te verhogen.
3. Indien er daarna nog middelen overblijven, dan zijn deze onderwerp van overweging, waarbij deze ofwel aangewend worden voor vulling van het sociaal fonds voor de transformatieopgave ofwel worden ingezet om de intensiveringen weer op het peil te brengen van het financieel kader uit het coalitieakkoord.
4. Daarna resterende middelen kunnen ingezet worden voor 'nieuw beleid'.

De uiteindelijke besluitvorming over de aanwending van extra inkomsten in het begrotingsjaar 2018 vindt plaats bij de Jaarrekening 2018.

Scenario weerstandsratio inclusief rentevoordeel: In 2018 heeft de gemeente een leningenpakket voor een lagere rente geherfinancierd. Dit leidt in 2018 tot incidentele kosten voor afkoop van oude leningen van 3,3 miljoen euro. Tegenover deze afkoopkosten staat een structureel rentevoordeel van 850.000 euro vanaf 2019. Onzeker is nog of dat rentevoordeel volledig in te zetten is, aangezien de omslagrente in 2019 voor de volgende P&C cyclus weer herberekend wordt. Indien de omslagrente echter op 2,0% blijft en het rentevoordeel aan de algemene reserve wordt toegevoegd, neemt de weerstandsratio in dit scenario jaarlijks toe.

2.3. Intensiveringen

De volgende intensiveringen zijn in de begroting opgenomen. Deze tellen op tot 4,9 miljoen euro in 2019 en 5,1 miljoen euro in 2020. In de jaren daarna nemen de intensiveringen af naar 2,2 miljoen vanaf 2022.

Intensiveringen (in mln euro)	2019	2020	2021	2022
Mobiliteit	-0,2	-0,6	-0,6	-0,6
Investering Gronausestraat		-0,02	-0,02	-0,02
Veiligheid en handhaving	-0,75	-0,75	-0,75	-0,75
Verbindingsambtenaar veiligheid	0	-0,15	-0,15	-0,08
Economie	-0,5	-0,75	-0,75	-0,38
Sport	-0,25	-0,20	-0,20	-0,10
Duurzaamheid	-0,25	-0,25	-0,25	-0,13
Lokale Onderwijs Agenda (LEA)	-0,20	-0,20	-0,20	-0,10
Investering in wijkteams en i-sociaal (transformatie)	-1,20	-1,20		
Realisatiebudget bezuinigingen sociaal domein	-0,53	-0,25		
Verwijderen honden uitlaatplaatsen (hup's)	-0,16			
ICT, Informatie Investeringsplan	-0,67	-0,75		
Enschede Akkoord	-0,21			
Totaal intensiveringen	-4,9	-5,1	-2,9	-2,2

Toelichting

- Mobiliteit, middelen om knelpunten in de hoofdinfrastructuur op te lossen en de bereikbaarheid van Enschede te verbeteren. Daarmee anticiperen we op een verwachte verkeerstoename door de groeiende economie.
- Investering Gronausestraat: In 2019 wordt er 400.000 euro geïnvesteerd in een herinrichting van de Gronausestraat. In de begroting leidt dit tot lasten voor rente en afschrijving (kapitaallasten) van ongeveer 20.000 euro vanaf 2020.
- Veiligheid en handhaving, onder andere voor het aanpakken van problematiek rondom woonoverlast en verwarde personen en het realiseren van een verbindingsambtenaar veiligheid.
- Economie, ingezet wordt op verdere ontwikkeling van focusgebieden kennispark, Technology Base en Centrum. We versterken innovatie en de samenwerking tussen kennisinstellingen, ontwikkelaars en producenten. We vernieuwen daarmee de economische kracht en het profiel van Enschede en houden de stad ook in de toekomst economisch vitaal.
- Sport, Middelen waarmee initiatieven vanuit de maatschappij kunnen worden ondersteund, bijvoorbeeld voor decentrale zwembad faciliteiten en de ontwikkeling van het sportcluster op het Diekmanterrein.

- Duurzaamheid, gericht op het stimuleren en faciliteren van de energietransitie naar opwekking van duurzame energie.
- Lokale Onderwijs Agenda (LEA), middelen voor een LEA in de nieuwe coalitieperiode.
- Wijkteams en i-sociaal, extra middelen voor het versterken van wijkteams en toegankelijk maken van voorzieningen in de wijk. Daarnaast wordt in samenwerking met andere gemeenten gewerkt aan een portaal voor inwoners met als doel meer regie op zorgvragen bij de inwoner te leggen en de informatievoorziening effectiever en meer toegespitst te maken op de vraag dan wel levensfase van de inwoner.
- Realisatiebudget bezuinigingen sociaal domein. Voor een aantal bezuinigingen is een eenmalige investering nodig om deze te realiseren.
- Verwijderen honden uitlaatplaatsen (hup's), eenmalige uitgave om hup's te verwijderen.
- ICT, Informatie Investeringsplan, gerichte investeringen om prioritaire ICT aanpassingen te kunnen doen.
- Enschede Akkoord, middelen om het gesprek over oplossen van maatschappelijke problemen op te starten tussen gemeenteraad en inwoners, bedrijven en instellingen.

2.4. Dekkingsmaatregelen

Om de financiële opgave op te lossen is in de begroting een pakket bezuinigingsmaatregelen opgesteld dat optelt tot 7 miljoen euro in 2019 en toeneemt naar 10,8 miljoen euro vanaf 2022. Dit pakket is aanvullend op de bezuinigingen die in de [Programmabegroting 2018-2021](#) zijn vastgesteld. Deze bezuinigingen zijn bij het coalitieakkoord geformuleerd. Na het coalitieakkoord zijn er geen nieuwe bezuinigingen opgenomen. Wel zijn er meevallers ingezet, die zich vanaf juli '18 hebben voorgedaan, om het saldo te verbeteren. Daarnaast zijn de intensiveringen bijgesteld. De meevallers en de bijstelling op de intensiveringen zijn in paragraaf 2.2 toegelicht.

Bezuinigingen in mln euro	2019	2020	2021	2022
Verhogen OZB	4,0	4,0	4,1	4,1
Verhoging parkeertarieven	0,5	0,9	1,2	1,6
Inkomsten toeristenbelasting		0,1	0,1	0,1
Scherpe keuzes Sociaal Domein	0,5	1,4	1,8	1,9
Maatregelen bijsturing 2018 doortrekken	0,5	0,4	0,3	0,3
Versoberen leefomgeving / fysiek	1,0	0,4	0,7	0,7
Vrijval BUIG middelen		0,7	0,2	0,2
Economie aan de markt	0,6	0,9	0,9	0,9
Korting op subsidies		1,0	1,0	1,0
Totaal Bezuinigingen	7,0	9,8	10,2	10,8

- Inkomsten onroerende zaak belasting, voor zowel woningen als niet woningen worden deze hoger geraamd doordat we de waardeverhoging van woningen doorrekenen en daarnaast OZB tarieven eenmalig laten stijgen.
- Parkeertarieven, deze zullen de komende jaren geleidelijk worden verhoogd. Een deel van de opbrengst wordt gebruikt voor de intensivering op mobiliteit.
- Toeristenbelasting, de motie meeropbrengsten toeristenbelasting wordt heroverwogen waardoor meeropbrengsten ook buiten doelgroepen in de toeristische sector kunnen worden gebruikt.

- Maatregelen bijsturing 2018 doortrekken: In juni 2018 heeft de Raad bijsturingsmaatregelen in het lopende begrotingsjaar 2018 vastgesteld. Enkele besparingen hebben een structureel effect en worden als dekking opgenomen in de begroting. Het gaat om een optelling van relatief kleine besparingsmogelijkheden.
- Sociaal domein, er worden scherpe keuzes gemaakt. De maatwerkvoorziening compensatie eigen risico wordt niet meer uitgekeerd. Met het vergroten van diagnostische kennis aan de voorkant zetten we in op preventie en vroegsignalering. De zorg en ondersteuning voor de top 100 gezinnen met de grootste en meest omvangrijke zorgvraag wordt ontschot en beter ingericht. Indicaties die niet recent zijn herzien, worden onder de loep genomen. Subsidies in het sociaal domein worden herijkt.
- Leefomgeving, we bezuinigen door verwijderen van de uitlaatplekken voor honden en het stopzetten van het actieprogramma Binnenstad in de huidige vorm. Daarnaast kunnen de begrote middelen voor de Noordelijke Ontsluiting Enschede Kennispark (NOEK) vrijvallen.
- BUIG middelen, doordat Enschede de afgelopen jaren extra uitstroom bij de BUIG heeft gerealiseerd kunnen middelen die gereserveerd waren voor tekortafdekkingen vrijvallen. De ambitie voor de komende jaren is om de landelijke ontwikkeling te blijven volgen.
- Economie, de extra begrote middelen vanuit Enschede voor de Agenda voor Twente kunnen vrijvallen en een structurele bezuiniging op het ondernemersloket wordt doorgevoerd.
- Subsidies, een korting van €1 mln euro wordt doorgevoerd op de subsidies die de gemeente Enschede verstrekt. Een werkgroep is momenteel bezig met uitwerken van een bestuursopdracht waarin een tweetal varianten hoe dit te bereiken, is opgenomen (kaasschaaf en meetlat). Zodra het college een keuze maakt uit een van de varianten of een combinatie hiervan, wordt na verdere uitwerking uw Raad (passend bij de keuze) in positie gebracht. Het geheel of gedeeltelijk toepassen van de meetlat zal betekenen dat alle subsidiepartijen proforma hun gehele subsidie opgezegd krijgen, hangende het proces.

2.5. Overzicht structureel saldo

Een voorwaarde voor een sluitende begroting is dat de structurele lasten en toevoegingen aan de reserves gedekt zijn met structurele baten en onttrekkingen aan de reserves. De uitkomst van deze rekensom is het structureel saldo. Indien dit saldo positief is, is er sprake van een structureel sluitende begroting.

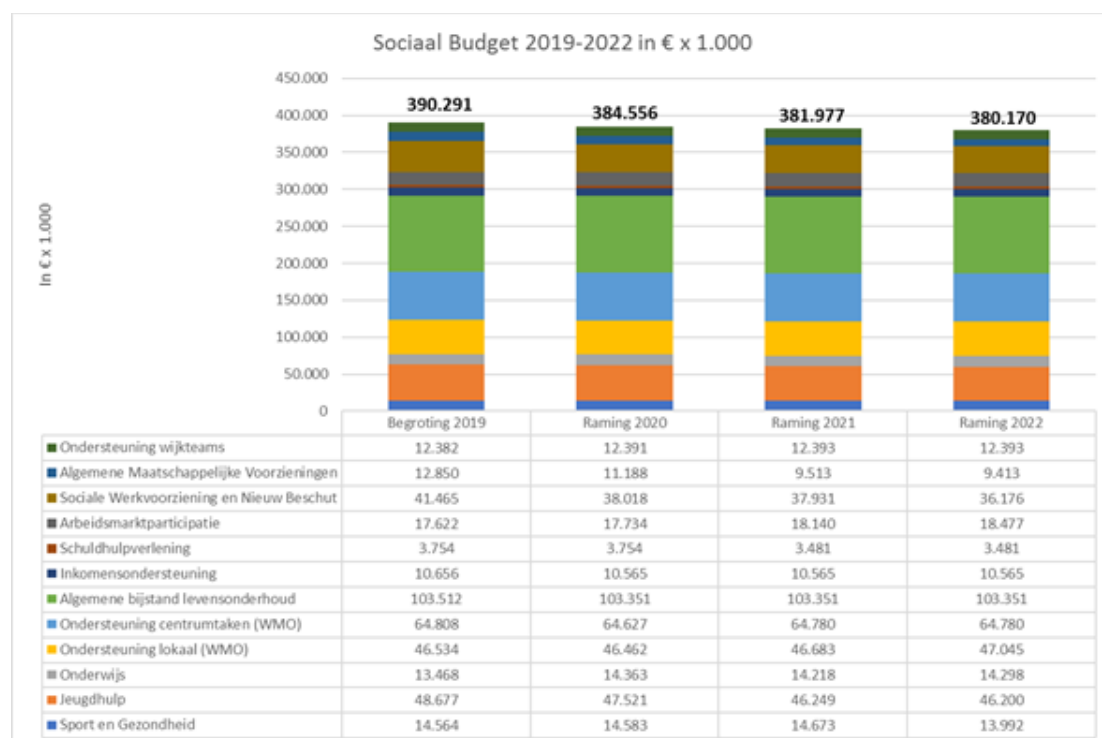
In de onderstaande tabel wordt duidelijk dat Enschede een structureel overschot heeft van 6 miljoen euro in 2019, toenemend naar 16 miljoen euro in 2022. Het overschot is 0,9% van de totale begroting in 2019 en 2,3% in 2022.

Structureel saldo in miljoen euro	2019	2020	2021	2022
Structurele lasten	-682	-674	-672	-675
Structurele baten	681	686	685	691
Structurele toevoegingen aan reserves	-8	-9	-8	-8
Structurele onttrekkingen aan reserves	15	10	9	8
Structureel saldo	6	12	13	16
Structurele exploitatieruimte	0,9%	1,8%	1,9%	2,3%

Het positieve structurele saldo roept wellicht de vraag op waarom er sprake is van een positief structureel saldo terwijl er in het middenkader 2019 een onttrekking uit de algemene reserve nodig is om op een begrotingssaldo van 0 uit te komen. De oorzaak is dat er in 2019 incidentele lasten zijn, die ervoor zorgen dat het middenkader op -5,4 miljoen euro uitkomt. De incidentele lasten en de structurele toevoegingen en onttrekkingen worden in paragraaf 6.1 verder toegelicht.

2.6. Opbouw sociaal budget en financiering nieuwe taken

In lijn met onze afspraken uit het [coalitieakkoord](#) sturen en verantwoorden wij in de komende begrotingsperiode op een integraal en ontschot sociaal budget. Dit sociaal budget ziet er voor de komende jaren als volgt uit:

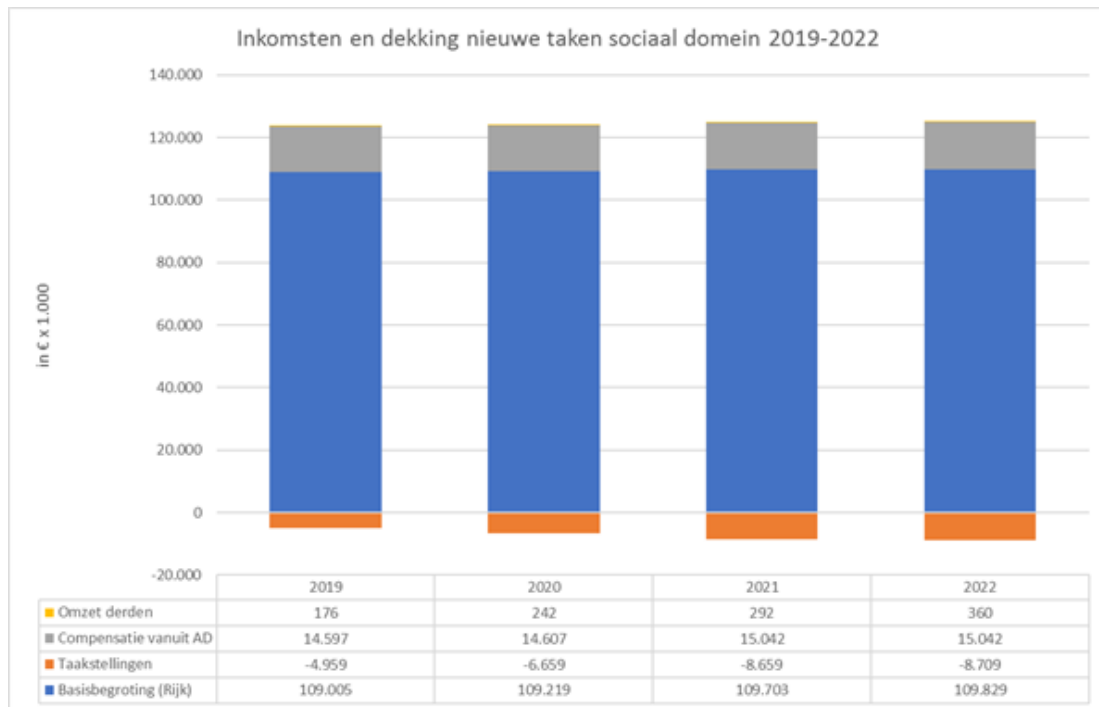


Het betreft hier de weergave van de totale begrote lasten. Deze lasten nemen in de periode 2019-2022 af met 10 miljoen euro.

Deze afname is enerzijds het gevolg van de krimp op de SW en daarnaast vooral het gevolg van onze ambitie om zoveel als mogelijk uit te komen met de middelen voor het sociaal domein die we vanuit Den Haag krijgen. Dat doen we door de inzet van de diverse transformatieprojecten voor het sociaal domein.

In onderstaande figuur hebben wij voor de in 2015 gedecentraliseerde taken (Jeugd, WMO en participatie) inzichtelijk gemaakt hoeveel middelen wij vanuit het Rijk krijgen¹⁾, hoeveel middelen wij vanuit de Algemene Dekkingsmiddelen (AD) bijpassen en welk deel we terug willen verdienen door de diverse transformatieprojecten (taakstelling).

¹⁾ In deze opbouw zijn de middelen voor de uitvoeringsorganisatie wijkteams en algemene voorzieningen (ten behoeve van de nieuwe taken) buiten beschouwing gelaten



Uit deze opstelling wordt opnieuw bevestigd dat het niet haalbaar is (het saldo van “compensatie vanuit AD” en “taakstellingen” bedraagt in 2022 nog ruim 6 miljoen) om uit te komen met de middelen vanuit Den Haag, mede gezien de overige Rijksambities die zijn vastgesteld in het Interbestuurlijk Programma (IBP) , en dat de noodzaak voor lobby naar het Rijk aandacht blijft vragen.

2.7. Risico's

Naast de harde knelpunten die in het middenkader van [paragraaf 2.1](#) zijn opgenomen, is er een aantal Enschedese knelpunten dat naar verwachting wél onontkoombaar en onuitstelbaar is, maar waarvan nog géén inschatting is te maken hoe omvangrijk het knelpunt is. Per programma gaat om de volgende risico's:

Vitaal & Sociaal

WMO en Jeugdhulp - aanpassing verdeelmodel woonplaatsbeginsel

Met het nieuwe woonplaatsbeginsel verdwijnt de bijzondere positionering van kinderen met een voogdijmaatregel en 18+ers. In plaats van de verantwoordelijke gemeente te bepalen aan de hand van de woonplaats van de gezaghebbende ouder is (en blijft) de laatste gemeente verantwoordelijk waar het kind voorafgaand aan een plaatsing voor jeugdhulp met verblijf verbleef. Deze verantwoordelijkheid blijft duren, zolang een kind (onafgebroken) in instellingen voor jeugdhulp met verblijf, gezinshuizen of pleegzorg verblijft. De eerste berekening van dit principe laat zien dat Enschede relatief veel jeugdigen heeft verwezen naar verblijfsinstellingen, per saldo ontstaat een nadeel (cijfers 2016) van ongeveer -1,7 miljoen euro.

Herverdeeleffecten nieuw verdeelmodel sociaal domein

In 2021 vindt de herijking van het verdeelmodel voor het sociaal domein plaats inclusief de (voorgenomen) verdere decentralisatie van de middelen voor beschermd wonen. Deze herverdeling heeft mogelijk financiële effecten voor Enschede.

Systematiek rijksbekostiging SW

In het verdeelmodel van de SW wordt het vooraf vastgestelde macrobudget over de

gemeenten verdeeld op basis van aantallen SW-medewerkers. Daarbij doet zich het risico voor dat een lager landelijk SW-verloop zal leiden tot een lagere subsidie per SW-medewerker en daarmee tot hogere tekorten voor de gemeenten. In de meicirculaire van 2017 deed dit risico zich voor en leidde tot een knelpunt bij de SW. In 2018 is het landelijke verloop weer omhoog bijgesteld, met als gevolg dat er vanaf 2020 structureel 1,0 miljoen euro minder nodig is aan kosten.

Elk jaar worden de verloopprognoses bijgesteld via de meicirculaire. Deze kan leiden tot financiële effecten voor Enschede.

BTW sportvrijstelling

De BTW sportvrijstelling wordt uitgebreid per 1-1-2019. De dienstverlening op het terrein van het geven van gelegenheid tot sportbeoefening wordt dan vrijgesteld van heffing van BTW. De BTW op de kosten van bouw, renovatie, inrichting en exploitatie van gemeentelijke sportaccommodaties is niet aftrekbaar op de BTW-aangifte en kan ook niet gecompenseerd worden via het BTW-compensatiefonds. Deze BTW vormt dus een kostenpost voor de gemeenten vanaf 2019. Voor commerciële exploitanten (BV met winstoogmerk) verandert er waarschijnlijk niets. Zij kunnen de BTW blijven aftrekken. Voor de Sportaal BV is nog steeds geen duidelijkheid of deze door Belastingdienst fiscaal als BV met winstoogmerk zal worden beschouwd. Wanneer dit niet het geval zijn zullen gemeente en Sportaal een beroep moeten doen op compensatieregelingen van het rijk die het BTW-nadeel kunnen compenseren. Voor gemeenten gaat het om een specifieke uitkering met een landelijk plafond van 152 miljoen euro. Voor stichtingen, verenigingen en BV zonder winstoogmerk komt er een subsidieregeling ter compensatie van kosten. Deze bedraagt maximaal 87 miljoen euro met een toekenning op basis van volgorde van binnenkomst. Sportaal zal daar een beroep moeten doen indien ze niet beoordeeld wordt als BV met winstoogmerk door de fiscus. Deze nieuwe wetgeving heeft aanzienlijk financiële risico's tot gevolg voor gemeentebegroting die nu niet duidelijk zijn. Komende periode worden deze risico's geïnventariseerd en worden de aanvragen op de subsidie en specifieke uitkering voorbereid mochten die noodzakelijk blijken te zijn.

Risico geen middelen voor Transformatie vanaf 2021

Vanaf 2021 zijn er mogelijk geen middelen meer voor implementatie van de transformatie in de zorg. Maar mogelijk kan een deel van de Rijksbijdrage compensatie tekorten sociaal domein hiervoor ingezet worden.

Financiën & Organisatie

Onderwijshuisvesting

De Raad heeft in 2015 een investeringsplafond van 0 euro ingesteld. De financiële problematiek als gevolg van de motie Haersma-Buma en de doordecentralisatie onderhoud is in 2021 opgelost. Vanaf dan zal er weer geïnvesteerd kunnen worden in schoolgebouwen. Dit is nodig aangezien 65% van alle schoolgebouwen van voor 1980 zijn en veelal bouwkundig, onderwijskundig, energetisch en installatietechnisch verouderd. Om de gewenste investeringen te kunnen doen moet de reserve onderwijshuisvesting aangevuld worden om de hieruit voortvloeiende kapitaallasten te kunnen dekken.

3. Programma's

3.1 Samenleving en bestuur

Doelenboom

Doel	Subdoel	Link
<u>1. Goed bestuur</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <i>10.136,00</i>	<u>1.01 Integere en transparante organisatie en bestuur</u>	Indicatoren: 1 Acties: 5
	<u>1.02 Tijdige en kwalitatief afdoende afhandeling van klachten, bezwaar en beroep</u>	Acties: 1
<u>2. Versterking samenwerking bestuur/samenleving</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro): 3.731,00</i>	<u>2.01 Consistent gebruik bestuursstijlen</u>	Indicatoren: 1 Acties: 3
	<u>2.02 Faciliteren van bewonersinitiatieven</u>	Acties: 6
<u>3. Versterking samenwerking bestuur/(regionale) partners</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro): 393,00</i>	<u>3.01 Goede (Eu)regionale samenwerking</u>	Acties: 3
	<u>3.02 Verbeterde sturing op maatschappelijk rendement samenwerkingspartners (door professioneler opdrachtgeverschap)</u>	Acties: 2
<u>4. Professionele dienstverlening aan de samenleving</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro): 4.963,00</i>	<u>4.01 Tevredenheid over de dienstverlening</u>	Indicatoren: 1 Acties: 1
	<u>4.02 Toegankelijke dienstverlening</u>	Indicatoren: 2 Acties: 4
<u>5. Openbare orde en veiligheid</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <i>15.446,00</i>	<u>5.01 Bevorderen verbinding in samenleving (tegenaan polarisatie en radicalisering)</u>	Acties: 1
	<u>5.02 Ervoor zorgen dat Enschede een ongunstig klimaat heeft voor ondermijnende activiteiten</u>	Indicatoren: 1 Acties: 4
	<u>5.03 Versterken van de samenwerking tussen zorg en veiligheid</u>	Acties: 1

Wat willen we bereiken?

In een veranderende omgeving is het niet alleen de taak van het stadsbestuur om een stabiele factor zijn, maar ook mee te veranderen waar nodig. We moeten onze stad zo goed mogelijk besturen. We zijn daarbij duidelijk, open, eerlijk en benaderbaar. De dienstverlening voor onze inwoners moet op orde zijn. Inwoners moeten op tijd en op een juiste manier betrokken worden wanneer besluiten hen raken. We blijven scherp op onszelf en investeren in integriteit en transparantie. Zo zorgen we voor goed bestuur, voor Enschede.

Onze inwoners hebben op belangrijke momenten met de gemeente te maken: of het nu is voor het sluiten van een huwelijk, het aangeven van een verhuizing of het aanvragen van een rijbewijs. Het is belangrijk tijdens deze momenten een goed gevoel achter te laten. We zetten digitalisering in om onze dienstverlening verder te verbeteren. Daarnaast kijken we steeds naar de feedback van onze inwoners, en passen we onze dienstverlening hierop aan.

Een goed, eerlijk en open stadsbestuur is van groot belang voor Enschede en kan niet als een gegeven worden beschouwd. Daarom werken we verder aan meer transparantie en blijven we scherp op de integriteit van onze medewerkers. We maken het eenvoudig om te volgen welke besluiten genomen zijn en op basis van welke feiten. We maken het indienen van klachten zo eenvoudig mogelijk, omdat we geloven dat we van klachten kunnen leren hoe we ons werk beter kunnen doen. Jaarlijks rapporteren we in het burgerjaarverslag over de hoeveelheid en aard van de binnengekomen klachten, beroepen en bezwaren. Wanneer we merken dat we beter kunnen, voeren we op basis van het verslag concrete wijzigingen door in ons beleid.

Enschede is een stad van kansen en uitdagingen. Om deze kansen te kunnen pakken en om te bouwen aan een gezamenlijke toekomst moeten we samenwerken. Met partners van binnen en buiten de stad en met de samenleving. We benutten nationale en internationale netwerken wanneer die nodig zijn om onze doelen te behalen.

We hebben met het stadsdeelgewijs werken een lange traditie van het aanboren van de kracht van Enschede. Deze periode proberen we een nieuwe impuls te geven aan deze manier van werken. We vertalen onze doelen naar het niveau van wijken en buurten en maken duidelijk waar in Enschede inzet hard nodig is.

Wanneer inwoners ideeën hebben die Enschede mooier kunnen maken, moeten we hier ruimte voor bieden. Wanneer we als overheid inwoners uitnodigen mee te doen moeten we duidelijk zijn over wat we precies vragen en welke invloed inwoners ook echt hebben. We zetten ons in voor het verder uitbouwen van de invloed van onze inwoners, in lijn met het [Enschede Akkoord](#).

Enschede moet een veilige stad zijn voor onze inwoners en ondernemers. We hebben dan ook in brede zin aandacht voor veiligheid. We treden hard op tegen ondermijnende activiteiten en investeren in een weerbare samenleving en een weerbaar bestuur. We zorgen voor juiste afstemming tussen medewerkers die zich bezighouden met zorg, en die zich bezighouden met veiligheid, zodat we problemen integraal aan kunnen pakken. Door Enschede goed te besturen, door samen te werken met partners en inwoners, door onze dienstverlening op orde te hebben en door Enschede veilig te houden dragen we bij aan een aantrekkelijke en kansrijke stad, waar we de komende vier jaar met trots en lef samen aan bouwen.

Wat gaan we doen?

1. Goed bestuur

We willen Enschede goed besturen. Dat kunnen we nooit alleen, maar alleen samen met de stad: onze partners, onze inwoners, onze ondernemers. We willen de stad meer betrekken bij het aanpakken van de maatschappelijke opgaven waar we als Enschede voor staan.

Goed bestuur wil ook zeggen dat we eerlijk besturen. Het bestuur en de gemeentelijke organisatie is integer, communiceert open, streeft naar een zo hoog mogelijke kwaliteit in de besluitvorming en leert van haar fouten. Inwoners moeten kunnen vertrouwen in de procedurele rechtvaardigheid van beslissingen. Daarom moeten we op tijd alle belangen meewegen.

1.01 Integere en transparante organisatie en bestuur

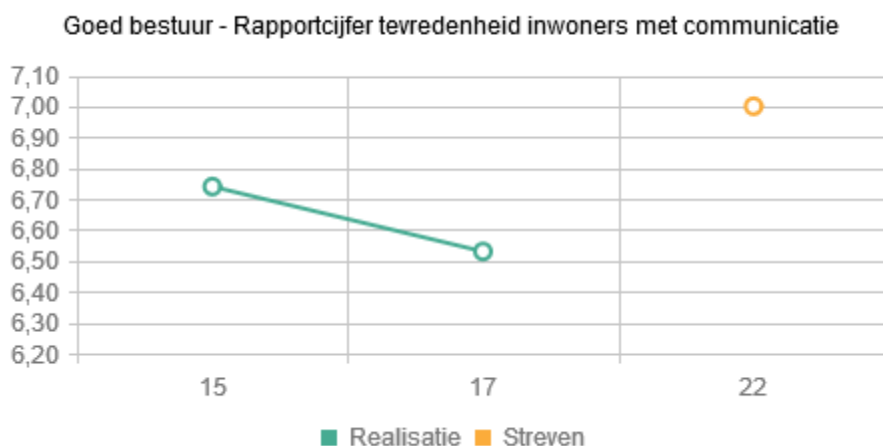
Onze medewerkers en bestuurders zijn integer en weten wat wel en niet kan. We zijn alert op risicovolle functies en ondersteunen onze medewerkers in de uitvoering hiervan.

We zijn open en communiceren duidelijk over keuzes die gemaakt worden. Zowel deze keuzes als de informatie op basis waarvan deze keuzes worden gemaakt moeten voor inwoners toegankelijk zijn.

Openbaarheid van overheidsinformatie is een uitgangspunt. Daarom leggen we geheimhouding alleen op wanneer dit echt nodig is en zorgen we ervoor dat geheimhouding zo snel mogelijk wordt opgeheven.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1



Toelichting:

Deze grafiek laat zien hoe tevreden inwoners van Enschede zijn over communicatie, zoals gemeten in de burgerpeiling van waarstaatjegemeente.nl. Tussen 2015 en 2017 is een daling te zien. Dit is ook het geval in de grootteklasse 100.000-300.000. We scoren iets lager dan het gemiddelde cijfer in deze klasse van 6.62.

We streven er naar in 2020 een 7 te scoren. Met de acties in dit hoofdstuk dragen we bij aan een betere communicatie met de stad.

Acties 2019

Aantal acties: 5

01. We verbeteren de ontsluiting van raads- en bestuursinformatie

In 2019 verbeteren we het raads-en bestuursinformatiesysteem. Zo maken we raads- en bestuursinformatie toegankelijker voor inwoners, raadsleden en partners. We letten bij de doorontwikkeling in 2019 vooral op het vergroten van vindbaarheid en gebruiksgemak, bijvoorbeeld door de introductie van dossiers. Zo is het eenvoudig informatie over een bepaald onderwerp op te zoeken. Het eenvoudig kunnen vinden van raads- en bestuursinformatie draagt bij aan een transparante overheid.

02. We ondersteunen onze medewerkers en bestuurders in risicovolle functies

We brengen in kaart welke medewerkers het grootste risico lopen om te maken te krijgen met integriteitskwetsies binnen onze organisatie. Vervolgens starten we een traject om deze

medewerkers bewust te maken van de risico's en hen handvatten te bieden om hiermee om te gaan. Zo dragen we bij aan een integere organisaties.

03. We organiseren integriteitscursussen voor al onze medewerkers

Op dit moment organiseren we integriteitscursussen voor nieuwe medewerkers. We gaan deze cursussen ook aanbieden aan medewerkers die al langer werkzaam zijn bij de gemeente. Zo blijft er ook bij deze medewerkers aandacht voor het thema integriteit.

04. We vragen toezichthouders signalen te delen om onszelf te kunnen verbeteren

Hiervoor organiseren we ieder kwartaal een overleg tussen de klachtencommissaris, leden van de bezwaarcommissie, de voorzitter van de rekenkamer en de provincie. Ook met toezichthouders als accountant, stadsadvocaat en ombudsman is overleg. Wanneer signalen blijken te wijzen op mogelijkheden ons beleid of onze processen te verbeteren, pakken we dit op. De resultaten van deze overleggen vormen input voor het burgerjaarverslag.

05. We nodigen actief inwoners uit voor raads- en commissievergaderingen

Dit doen we bijvoorbeeld door het organiseren van "Gast van de Raad"-avonden en het geven van meer aandacht aan vergaderingen via social media. Ook proberen we commissievergaderingen aantrekkelijker te maken voor inwoners door bijvoorbeeld meer interactie met het publiek mogelijk te maken. Door inwoners uit te nodigen aanwezig te zijn of zelfs deel te nemen aan vergaderingen dragen we bij aan een transparant bestuur en een betere verbinding tussen samenleving en bestuur.

1.02 Tijdige en kwalitatief afdoende afhandeling van klachten, bezwaar en beroep

We zetten in op het tijdig en op een goede manier afhandelen van klachten, bezwaren en beroepen. We focussen op mediation, zodat we onszelf en onze inwoners lange procedures kunnen besparen.

We willen onszelf als organisatie verbeteren. De signalen die we binnenkrijgen bij de klachtencommissaris, bezwarencommissie en andere toezichthouders kunnen ons daarbij helpen. We bundelen deze signalen en wanneer we patronen ontdekken voeren we verbeteringen door.

We zijn transparant over de aard, inhoud en afhandeling van klachten, bezwaar en beroep en maken dit jaarlijks inzichtelijk in het burgerjaarverslag.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We brengen een burgerjaarverslag uit

De afgelopen jaren heeft de gemeente Enschede geen burgerjaarverslag uitgebracht. In 2019 zal dit weer gebeuren, met het uitbrengen van een verslag over 2018. In dit burgerjaarverslag zal onder meer een overzicht worden gemaakt van de afgehandelde klachten, bezwaren en beroepen. Daarnaast zal andere kerninformatie over hoe de gemeente er voor staat worden gepresenteerd. Ook na 2019 zal jaarlijks een burgerjaarverslag uitgebracht worden. Het burgerjaarverslag draagt bij aan een transparant bestuur.

2. Versterking samenwerking bestuur/samenleving

Met het sluiten van het Enschede Akkoord heeft de raad de duidelijke keus gemaakt om in te zetten op het versterken van de samenwerking tussen gemeente en samenleving. We willen de stad meer betrekken bij wat we doen. Bij het kiezen van thema's voor invloed van inwoners houden we rekening met de uitkomsten van de straatgesprekken van het Enschede Akkoord en werken we samen met de raads werkgroep. De meest genoemde thema's tijdens deze gesprekken met inwoners waren (zwerf)afval, (verkeers)veiligheid en leefbaarheid.

Heldere communicatie is van groot belang om de belofte van het Enschede Akkoord te laten slagen. Daarom zijn we scherp op duidelijke communicatie. We zijn helder over de rol die bestuur en inwoner kunnen spelen in het bedenken van oplossingen en het maken van beleid, maar ook bij bijvoorbeeld het uitvoeren of controleren. We faciliteren en stimuleren het ontplooiën van bewonersinitiatieven.

We faciliteren ontmoetingen, zowel digitaal als fysiek. Vooral op het gebied van digitale ontmoeting kunnen we de komende periode grote slagen maken.

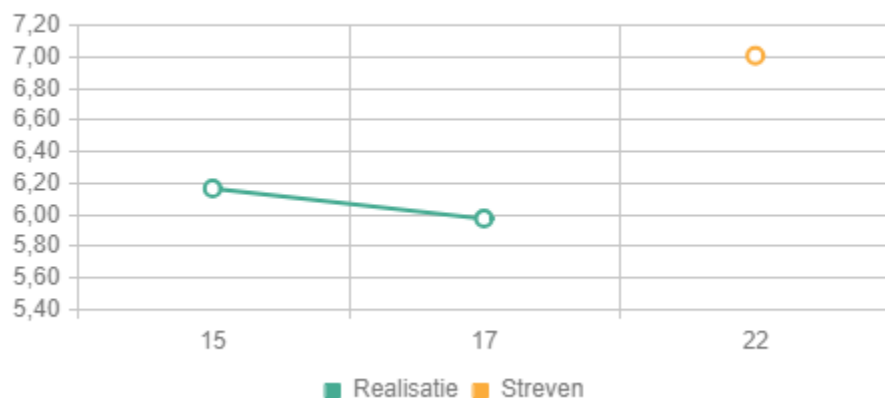
2.01 Consistent gebruik bestuursstijlen

We bepalen de rol van samenleving en bestuur in besluitvormingstrajecten, communiceren dit duidelijk en zijn rolvast. Op die manier versterken wij de samenwerking.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

Goed bestuur - Rapportcijfer tevredenheid inwoners voorlichting en samenwerking



Toelichting:

Deze grafiek laat zien hoe tevreden inwoners van Enschede zijn over hun samenwerking met de gemeente, zoals gemeten in de burgerpeiling van waarstaatjegemeente.nl. Tussen 2015 en 2017 is een lichte daling te zien. Deze daling is ongeveer gelijk met de daling in de grootteklasse 100.000 - 300.000. Onze score is iets hoger dan de gemiddelde score van 5,84 in deze categorie.

We streven er naar in 2021 een 7 te scoren, zodat we bij de beste gemeenten van Nederland gaan horen op dit vlak. Met de acties in dit hoofdstuk dragen we bij aan een betere samenwerking tussen inwoner en bestuur.

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. We communiceren helder over de rol die inwoners in trajecten spelen en kiezen daarvoor onze bestuursstijl zorgvuldig.

We maken een jaaragenda waarop te zien is wanneer trajecten in de raad aan bod komen. We geven daarbij ook aan welke (actieve) rol de inwoner binnen deze trajecten kan spelen. Zo voorkomen we dat inwoners met verkeerde verwachtingen deelnemen. We moeten bij ieder onderwerp een weloverwogen keuze maken over de best passende rol van overheid en inwoner. Vervolgens houden we ons het hele traject aan deze keuze vast. Zo zijn we betrouwbaar voor inwoners die meedoen. We zorgen ervoor dat onze medewerkers en bestuurders al vroeg in het proces deze keuze maken. Dit is in ieder proces van belang, maar in het bijzonder bij complexe

besluitvormingstrajecten. We sluiten daarmee aan bij het Enschede Akkoord en gaan hierover in gesprek met de raad. De raad wordt betrokken bij de totstandkoming van deze (participatie)agenda, waarbij de raad ook kan aangeven welke rol zij willen spelen (bijvoorbeeld bij het stellen van kaders) en op welk moment zij betrokken willen worden. Onze communicatie rondom deze jaaragenda is in begrijpelijke taal en richt zich op verschillende doelgroepen, zodat zoveel mogelijk inwoners zich aangesproken voelen en mee kunnen doen.

02. We stellen een Communicatievisie 2019-2022 op

Nu het [Coalitieakkoord](#) en het [Enschede Akkoord](#) zijn vastgesteld vullen wij de aanbevelingen uit de evaluatie van de Communicatievisie 2014-2018 aan met de ambitie die voor deze raadsperiode is geformuleerd:

- Nog nadrukkelijker het contact met de samenleving te zoeken (burgers en bedrijven staan centraal in het gemeentelijk handelen)
- Integraler te werken, met als logisch gevolg de aanpassing van de bestuurs- en managementstijl.

Als gevolg daarvan zal intensiever met inwoners, ondernemers en andere partners in de stad gecommuniceerd worden.

03. Wij spannen ons in om Newsroom053 / 1Twente Enschede en debatcentrum te behouden via lobby bij Rijk en Provincie.

Een goede lokale journalistieke infrastructuur is essentieel voor een goed functionerende lokale democratie en de samenwerking tussen overheid en samenleving. Die infrastructuur staat landelijk onder druk. Met de samenwerking tussen Tubantia en 1Twente Enschede in de Newsroom053 is in Enschede innovatieve aanpak ontwikkeld die landelijk met grote interesse wordt gevolgd. Projecten als de Stadsdialoog Vuurwerk en "Ik teken voor 80" hebben de potentie laten zien. Sinds eind vorig jaar beschikt 1Twente Enschede met Studio Balengebouw over een multifunctionele ruimte die zeer geschikt is voor maatschappelijke debatten. Ook het debatcentrum heeft haar potentie laten zien.

We zijn positief over de ontwikkeling van de Newsroom053 en de rol van Omroep Enschede/1 Twente Enschede daarbinnen. In het kabinetsakkoord is een herverdeling van de omroepgeldern aangekondigd waarbij recht wordt gedaan aan de onafhankelijke positie van de lokale omroep. Omroep Enschede heeft tot die tijd echter overbrugging nodig. De financiële situatie van de gemeente Enschede biedt ons echter helaas geen ruimte om die financiële steun te geven. We gaan ons inspannen om deze financiering via provincie en/of rijk te krijgen.

2.02 Faciliteren van bewonersinitiatieven

We stimuleren en faciliteren het ontplooiën van bewonersinitiatieven, door een zo breed mogelijke doelgroep aan te spreken en zowel online als offline op een eenvoudige manier de mogelijkheden te communiceren.

Acties 2019

Aantal acties: 6

01. We vertalen stedelijke opgaven in stadsdeelagenda's en uitvoeringsprogramma's

Wij betrekken inwoners meer bij wat we als gemeente doen. Dit gaat het beste wanneer we aansluiten bij de leefwereld van mensen. Dat is geen nieuw idee. Enschede kenmerkt zich al sinds medio jaren 90 door het stadsdeelgewijs werken. De stadsdeelagenda's en vooral hun praktische doorvertaling naar uitvoeringsprogramma's op wijk- en buurtniveau laten zien hoe de stedelijke opgaven landen in wijken en buurten. In 2019 geven we deze uitvoeringsprogramma's samen met inwoners en partners vorm, binnen de kaders van deze gemeentebegroting.

02. We betrekken inwoners bij zaken die hun directe omgeving spelen

In het Enschede Akkoord beloven we inwoners meer te betrekken bij zaken die hen direct raken. Vaak zijn dit zaken die in de directe leefomgeving van mensen spelen. We zorgen er daarom voor dat bij dit soort zaken inwoners tijdig en op een goede manier worden betrokken. Wanneer dit niet kan via een wijkvertegenwoordiging, omdat die er voor de betreffende wijk bijvoorbeeld

niet is, organiseren we op een andere manier klankbordgroepen. We ontwikkelen hiervoor een eenduidige aanpak.

03. We brengen de beschikbare instrumenten voor bewonersinitiatieven onder de aandacht

Wanneer onze inwoners met initiatieven komen die Enschede mooier of beter maken, willen we deze zoveel mogelijk faciliteren. We hebben hiervoor een aantal instrumenten tot onze beschikking, zoals de wijkbudgetten en budget burgerkracht. We gaan ons inzetten voor het beter onder de aandacht brengen van het bestaan van deze instrumenten, zodat er nog meer gebruik van gemaakt kan worden en de diversiteit, kwantiteit en kwaliteit van bewonersinitiatieven verder kan toenemen.

04. We zetten in op de doorontwikkeling en verbetering van de wijkbudgetten

Daarbij sluiten we aan bij de aanbevelingen uit de evaluatie wijkbudgetten. Doel is het instrument bij een breder publiek bekend te krijgen en zo te zorgen voor een verdere verbetering van diversiteit, kwantiteit en kwaliteit van bewonersinitiatieven. We willen daarbij gebruik maken van innovatieve middelen en kijken naar de mogelijkheden om gebruik te maken van een digitaal platform.

05. We zetten in op digitale participatie

In 2018 heeft de gemeente zich opgegeven als koplopergemeente digitale democratie binnen de proeftuin van het ministerie van Binnenlandse Zaken. In 2019 leveren we een digitaal systeem op dat inwoners mogelijkheden biedt tot discussiëren, dialoog, stemmen op voorstellen en het advies geven op bestuursvoorstellen. Samen met de raad besluiten we welke van deze mogelijkheden worden ingezet en op welke manier, als uitwerking van het Enschede Akkoord.

06. We breiden de mogelijkheden van inwoners om mee te doen uit

Het Enschede Akkoord geeft aan dat de komende jaren de mogelijkheden van onze inwoners om mee te doen op verschillende manieren wordt uitgebreid. In de eerste helft van 2019 wordt op een rij gezet welke concrete stappen genomen kunnen worden om de invloed van inwoners uit te breiden. De raad wordt hierbij nauw betrokken.

3. Versterking samenwerking bestuur/(regionale) partners

In de samenwerking is het voor ons van belang dat deze bijdraagt aan de opgaven van onze stad en regio. We zetten in op gerichte samenwerking met (regionale) partners op basis van een gemeenschappelijke agenda. We zijn een duidelijke opdrachtgever richting verbonden partijen en andere samenwerkingspartners. We richten ons daarbij op waar we als Enschede voor staan en wat we willen bereiken. Samenwerking mag niet ten koste gaan van onze doorzettingsmacht.

Samenwerking is op inhoud noodzakelijk op tal van terreinen. Bijvoorbeeld bij het voeren van een lobby. We willen met lef vooruit om onze groeiende (inter)nationale positie te versterken. Dat geldt in het bijzonder voor onze Duitse burens, de MONT-regio en onze partnersteden Münster, Dalian en Palo Alto.

3.01 Goede (Eu)regionale samenwerking

Samenwerking met partners is gebaseerd op een gezamenlijke agenda en moet bijdragen aan het realiseren van onze maatschappelijke doelen.

Om goed geïnformeerd te blijven over belangrijke kansen voor de stad, kennis uit te wisselen en samen met anderen op te komen voor onze belangen, participeren we in samenwerkingsverbanden op (eu)regionaal, landelijk en internationaal niveau.

Op basis van de grootste opgaven voor Enschede selecteren we een beperkt aantal dossiers waarop een actieve lobby wordt gevoerd.

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. We verbinden regionale en nationale netwerken

Zo kunnen we op een slimme manier optimaal rendement halen. Een voorbeeld van zo'n slimme verbinding is de koppeling tussen regiodeals en de Agenda van Twente. De komende periode willen we vaker zulke koppelingen maken om zo onze strategische doelen te kunnen behalen op verschillende beleidsterreinen.

02. We positioneren ons strategisch in (inter)nationale samenwerkingsverbanden

Om verder te bouwen aan Enschede is strategische positionering in regionale en inter(nationale) netwerken als Regio Twente, VNG, G40, de Europese Unie en het Rijk van groot belang. Daarom zetten we de komende periode vooral in op strategische positionering binnen netwerken die zich bezighouden met voor ons belangrijke doelen. Voorbeelden zijn netwerken rondom bereikbaarheid, het aantrekken van talent en zorg.

03. We stellen de strategie op samenwerking vast

Daarbij zetten we in op intensieve inhoudelijke samenwerking om Enschede en Twente meer slagkracht te geven en vanuit gezamenlijkheid de economie te stimuleren. We richten ons daarbij op waar we als Enschede voor staan en wat we willen bereiken. We investeren in de samenwerking met onze Duitse bureaus, de MONT-regio en onze partnersteden Munster, Dalian en Palo Alto. We stellen de in het coalitieakkoord genoemde Duitslandstrategie vast.

Bijdrage verbonden partij: Euregio

Maatschappelijk rendement:

Wij werken samen binnen de Euregio om binnen Europa op lobby- en subsidiegebied onze kracht te kunnen bundelen. Daarnaast is één van de doelstellingen van de Euregio het wegnemen van grens gerelateerde barrières. De Euregio ondersteunt ons, onze inwoners, bedrijven en organisaties om te profiteren van de kansen die de grenssituatie biedt.

Bijdrage verbonden partij: Regio Twente

Maatschappelijk rendement:

De Regio Twente is een landingsplaats voor gebundelde samenwerking op gemeentelijk overstijgende terreinen met als doel deze zo effectief en efficiënt mogelijk uit te voeren. De Regio draagt bij aan diverse doelstellingen in deze gemeentebegroting die in de verschillende programma's benoemd staan, denk o.a. aan de bestuurscommissie OZJT waar het gaat om jeugdzorg en de GGD om gezondheidszorg. Onder Regio Twente vallen ook een aantal zogenaamde 'coalitions of the willing', vrijwillige samenwerkingen tussen een aantal gemeenten. Een voorbeeld van zo'n coalitie is Kennispunt Twente. Dit is ons intergemeentelijke onderzoeksbureau dat kwalitatief en relatief goedkoop onderzoek verricht voor Enschede. Denk aan het Enschedepanel, binnenstadmonitor, monitor sociaal domein etc. Een belangrijke opgave is de Agenda voor Twente.

3.02 Verbeterde sturing op maatschappelijk rendement samenwerkingspartners (door professioneler opdrachtgeverschap)

Wij verstrekken heldere opdrachten aan verbonden partijen en andere samenwerkingspartners. Daarin is duidelijk wat de gewenste maatschappelijk resultaten zijn, in welke tijd we deze resultaten willen behalen en voor welk geld.

Voor de Raad zorgen wij voor duidelijke informatie en een helder sturingskader. Op deze manier zorgen we ervoor dat we niet verrast worden door (financiële) tegenvallers bij verbonden partijen.

Acties 2019

Aantal acties: 2

01. We sturen op maatschappelijke impact

We gaan voor maximaal maatschappelijk rendement door het zijn van een goede opdrachtgever en het verbeteren van het sturend vermogen van de Raad door verbeterde verantwoording. Zo zetten we bijvoorbeeld in op kwalitatieve jaarverslagen, ook van deelnemingen.

02. We verbeteren ons opdrachtgeverschap

Dat doen we door te beginnen met het ontwikkelen van een definitie van goed opdrachtgeverschap in de eerste helft van 2019. Aan de hand hiervan zullen vervolgens concrete stappen gezet worden om ons opdrachtgeverschap te verbeteren.

4. Professionele dienstverlening aan de samenleving

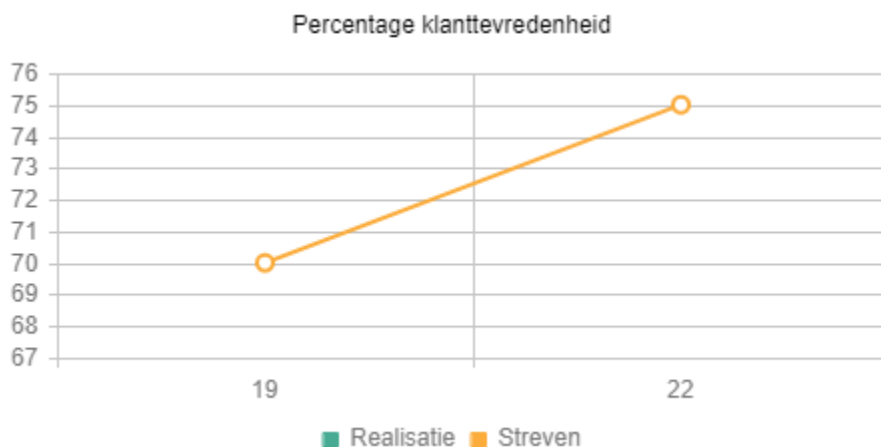
Bij belangrijke momenten in het leven van onze inwoners, spelen wij een rol. Of het nou om een geboorte gaat of het halen van een rijbewijs. Een nieuw huis bouwen of een zaak beginnen. Als iemand zorg nodig heeft of net werkloos is geworden. Mensen herinneren zich de gemeente door onze dienstverlening. En niet wat we precies zeiden of deden, maar wel het gevoel dat ze erbij hadden. Dienstverlening is mensenwerk. Dagelijks werken we met hart en ziel voor onze inwoners. We zijn betrokken en betrouwbaar en maken daarmee het verschil. Dat doen we digitaal waar het kan, persoonlijk waar het moet. Samen zorgen we dat het klikt.

4.01 Tevredenheid over de dienstverlening

De gebruikers van onze dienstverlening zijn tevreden en worden steeds vaker positief verrast. Dat draagt bij aan een prettig contact, een beter imago en meer vertrouwen in de overheid.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1



Toelichting:

In de hal van het Stadskantoor hebben wij zuilen staan die de klanttevredenheid meten. Vanaf 1 januari 2018 kunnen burgers door middel van smiley's (groen, oranje, rood) aangeven hoe tevreden ze zijn en waar er verbeterpunten zijn. Maandelijks komt hier een terugkoppeling van naar het managementteam en de betrokken teams/ afdelingen. Vanuit de website wordt een soortgelijke meting uitgevoerd. Deze resultaten worden wekelijks in het webteam besproken en waar mogelijk direct opgepakt (op andere zoektermen zoeken bijvoorbeeld). Voor telefonie en email is het nog zoeken naar een passend instrument. Doel

is om uiteindelijk 1 overzicht te genereren met feedback van burgers vanuit zowel de smiley's uit de hal, de website en de binnengekomen feedback via andere kanalen.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We geven uitvoering aan klantfeedback management

Op de website en in het Stadskantoor werken we met continue feedback van onze bezoekers, waardoor we regelmatig verbeteringen doorvoeren in onze dienstverlening. Uitbreiding voor de kanalen telefonie en e-mail staat gepland voor 2019.

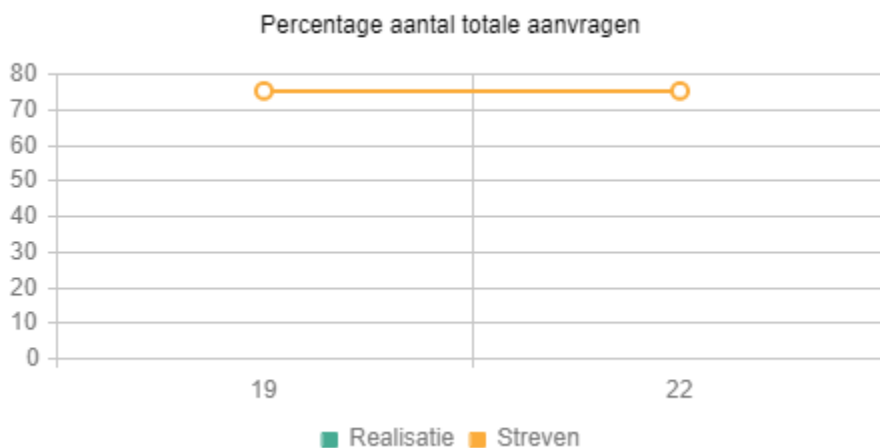
Gemeentebreed scoorden we in 2017 een 6.61 voor directe dienstverlening en een 6.97 voor digitale dienstverlening in de Burgerpeiling van www.waarstaatjegemeente.nl. Door te leren van klantfeedback en klantreizen, het betrekken van gebruikers bij de ontwikkeling en verbetering van onze digitale dienstverlening, willen we deze cijfers verbeteren.

4.02 Toegankelijke dienstverlening

Het afgelopen jaar is gewerkt aan een nieuwe visie op dienstverlening. Deze wordt dit najaar aangeboden aan College en Raad als kader voor de komende jaren. "Enschede zorgt dat het klikt", is de titel van de nieuwe visie op dienstverlening en zegt veel over waar Enschede voor staat. Meegaan in de digitale wereld en gelijktijdig contact maken en houden met onze inwoners. De menselijke maat zorgt dat er een klik is. Dat betekent dat we gastvrij en mensgericht zijn, klant-en-klare diensten leveren en duidelijk zijn in onze informatievoorziening en communicatie. We leveren gewoon goede dienstverlening; welk "kanaal" de inwoner ook kiest, overal krijgt men op een prettige manier hetzelfde goede en begrijpelijke antwoord.

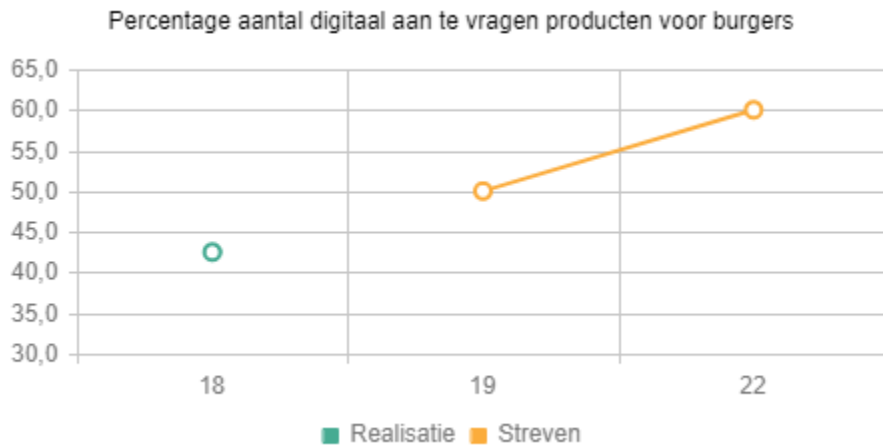
Indicatoren

Aantal indicatoren: 2



Toelichting:

Van alle Publieksdienstverlening producten die wij digitaal aan onze inwoner faciliteren, meten we hoeveel er digitaal is aangevraagd. Bijvoorbeeld een afspraak maken kan via meerdere kanalen, wat is van het totaal aantal afspraken die gemaakt zijn de onderverdeling per kanaal. Voor deze indicator maken we gebruik van een Top 10.



Toelichting:

Dit betreft de productenlijst van alle producten die wij als Publieksdienstverlening aanbieden aan de burger. Een product moet 100% digitaal zijn om mee te tellen, dus zonder tussenkomst van een medewerker. Een voorbeeld hiervan is verhuizen: dit gaat nu zonder tussenkomst van een medewerker want de burger doet dit via de website met digiD. Helaas is het niet mogelijk om alle producten digitaal aan te bieden dit in verband met onder andere de wetgeving rondom de privacy.

Acties 2019

Aantal acties: 4

01. Publieksdienstverlening geeft invulling aan de visie op Dienstverlening “Enschede zorgt dat het klikt”

We verbeteren de (digitale) dienstverlening en breiden deze uit:

Door de invoering van I-Burgerzaken in 2018 wordt digitale aangifte van overlijden, geboorte en huwelijk mogelijk. We verwachten dat het percentage digitale dienstverlening van deze diensten toeneemt van 0 (2017) naar minimaal:

- overlijden: 75%
- geboorte: 60%
- huwelijk: 60 % in 2019.

Ook paspoorten, ID-kaarten en rijbewijzen kunnen volgend jaar online alvast aangevraagd en betaald worden. Men moet nog wel langskomen voor pasfoto en oude document. Binnen enkele minuten is de aanvraag geregeld. We verwachten dat 25% van de aanvragers hiervan gebruik gaat maken.

We breiden onze dienstverlening aan Niet-Ingezetten (Nederlanders in het buitenland) uit. Door de paspoortdip ontstaat er ruimte om deze klanten eerder en dus sneller te helpen. Voor deze doelgroep is de wachttijd voor een afspraak gemiddeld 2 weken. In drukke periodes kan dit zelfs oplopen tot 6 weken. We komen dus tegemoet aan de vraag en het aantal klachten wordt minder. De Nationale Ombudsman heeft er al eerder bij alle betrokken grensgemeentes op aangedrongen om iets aan deze wachttijden te doen. Vanwege het beperkte aantal beschikbare balies in het Stadskantoor was dat tot nu toe niet mogelijk.

We investeren in gastvrije en mensgerichte dienstverlening:

Door training en coaching (gastvrijheid, De Bedoeling, Helder Communiceren) willen we medewerkers faciliteren om op een prettige manier en vanuit de leefwereld van mensen hun werk te doen.

We zetten een dashboard Dienstverlening op:

Met de komst van I-Burgerzaken moet we onze management- en stuurinformatie opnieuw inrichten. We werken mee aan de opzet van een real-time dashboard Dienstverlening met als doel data over alle kanalen snel en goed te kunnen ontsluiten.

02. We geven uitvoering aan de actiepunten uit het onderzoek 'basisinfrastructuur aan i-aspecten'

We implementeren het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Met één klik op de kaart alle benodigde informatie beschikbaar hebben. Vanwege het belang van een succesvolle invoering van de [Omgevingswet](#) voor de gemeente Enschede, is het gewenst om als organisatie een beeld krijgen hoe de gemeente er nu voorstaat met de 'basisinfrastructuur aan i-aspecten' (informatiebeheer, gegevensbeheer en de digitalisering van werkprocessen). Het onderzoek is uitgevoerd, de daaruit voortvloeiende actiepunten gaan we realiseren.

03. In 2019 verkennen we de mogelijkheden voor een gemeentebreed customer relationship managementsysteem (CRM).

In 2019 wordt bij het ondernemersloket het relatiebeheersysteem vervangen door een nieuw CRM-systeem op basis van een op te stellen gemeentebrede CRM-strategie. Bij de strategievorming vindt een nadere verkenning plaats naar mogelijke uitbreiding naar contacten met inwoners. Belangrijkste benefits - generieke toepassing CRM (Basis op orde): door nieuwe manier van werken komt de klant meer centraal te staan, optimalisering dienstverlening door betere coördinatie en afstemming tussen partijen (betrokken bij contacten met externe relaties), waarborg kennis binnen de organisatie.

04. We werken aan verdere digitalisering van de dienstverlening van Werk en Inkomen, zowel lokaal (Dimpact, Centric) als landelijk (GBI, i-sociaal).

Door de digitalisering van onze dienstverlening kunnen we als gemeente met minder personele inzet gelijkwaardige of betere dienstverlening realiseren.

5. Openbare orde en veiligheid

We willen dat Enschede een aantrekkelijke stad is om te wonen, te werken, te ondernemen en te recreëren. Een gevoel van veiligheid draagt hieraan bij. Dat blijkt ook uit het feit dat veel bewoners veiligheid als één van de belangrijkste thema's hebben benoemd bij de straatgesprekken die de raad heeft gehouden in het kader van het Enschede Akkoord. We hebben dan ook in de volle breedte aandacht voor veiligheid. Van de meer zorg gerelateerde onderwerpen als woonoverlast en overlast van personen met verward gedrag tot georganiseerde en ondermijnende criminaliteit.

Om de stad veilig te houden, is het belangrijk dat we weten wat er gebeurt. Een goede informatiepositie is belangrijk. We hebben hier de afgelopen tijd veel in geïnvesteerd. Interne en externe data is gebruikt om meer inzicht te krijgen en om patronen te ontdekken. We willen de komende periode op een slimmere manier gebruik maken van deze informatie. Als gemeente hebben we een aantal taken en bevoegdheden die belangrijk zijn voor de aanpak van criminaliteit. Door deze bevoegdheden gericht en effectief in te zetten, maken we Enschede minder aantrekkelijk voor mensen met slechte bedoelingen. We pakken georganiseerde criminaliteit hard aan, in samenwerking met onze partners.

Belangrijk is dat we een evenwicht vinden tussen repressie, preventie en zorg. Veiligheid is een verantwoordelijkheid van ons allemaal; die verantwoordelijkheid pakken we dan ook samen op.

5.01 Bevorderen verbinding in samenleving (tegengaan polarisatie en radicalisering)

In een stad met veel verschillende nationaliteiten is het van belang dat we begrip hebben voor elkaars achtergronden, dat we elkaar respecteren en met elkaar in gesprek blijven. Als gemeente onderhouden we een relevant netwerk. We hebben contact met mensen met grote maatschappelijke status binnen verschillende bevolkingsgroepen. Dit doen we bijvoorbeeld via de "Tafel van Vrede". We willen een rol spelen in het verbinden van groepen met verschillende achtergronden en overtuigingen.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We bouwen en onderhouden een stevig netwerk in de stadsdelen

We hebben en onderhouden een goed netwerk met vertegenwoordigers vanuit verschillende (bevolkings)groepen op stedelijk niveau. In 2019 zetten we in op het leggen van relevante contacten en het onderhouden van een stevig netwerk in de verschillende stadsdelen. Zo krijgen we ook op dat niveau een beter beeld van potentiële spanningen.

5.02 Ervoor zorgen dat Enschede een ongunstig klimaat heeft voor ondermijnende activiteiten

Ondermijning is een verzamelnaam voor verschillende vormen van criminaliteit die vaak verborgen blijft. Het gaat dan bijvoorbeeld om illegale hennepcultuur, drugshandel, witwassen, mensenhandel, bedreiging en intimidatie, en vastgoedfraude.

Om hun criminele activiteiten uit te kunnen voeren, maken criminelen gebruik van allerlei legale diensten en voorzieningen. Hierdoor ontstaat een vermenging tussen 'onderwereld' en 'bovenwereld', waardoor onschuldige mensen en bedrijven onbedoeld in aanraking kunnen komen met criminelen.

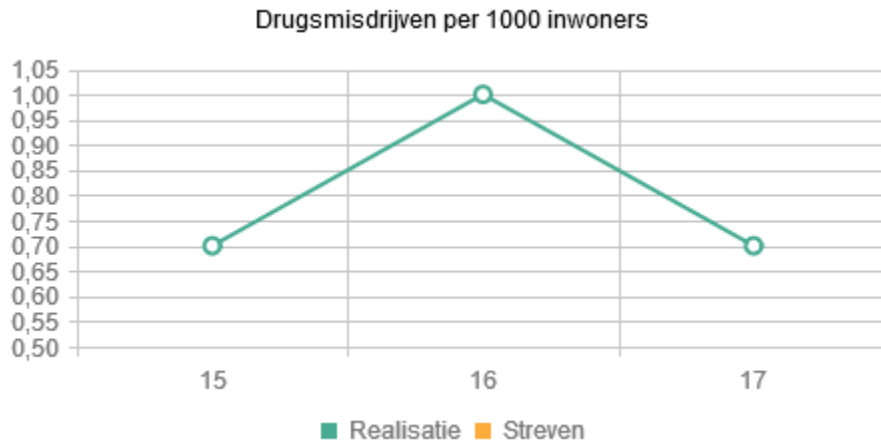
Daarnaast zorgt ondermijning voor een oneerlijke samenleving (denk aan misbruik van overheidsmiddelen, oneerlijke concurrentie voor ondernemers), en tast ondermijning de leefbaarheid en veiligheid aan en zorgt het voor overlast.

Enschede is aantrekkelijk voor criminele organisaties; enerzijds vanwege onze ligging aan de grens, anderzijds vanwege de aanwezigheid van kwetsbare doelgroepen in wijken met een slechte sociaaleconomische positie. De aanwezigheid van ondermijnende criminaliteit laat zich steeds duidelijker zien in Enschede. Zo zijn er het afgelopen jaar verschillende geweldsincidenten geweest, die hun oorsprong vinden in het drugscircuit.

In ons integraal veiligheidsbeleid hebben we dan ook aandacht voor de aanpak van georganiseerde criminaliteit. Landelijk, regionaal en lokaal groeit het besef dat ondermijning steeds meer een gevaar vormt voor onze maatschappij. In het nieuwe regeerakkoord is geld vrijgemaakt voor de aanpak van ondermijning. In ons Integraal Veiligheidsbeleid 2017-2020 is de aanpak van georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit dan ook als prioriteit benoemd.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1



Toelichting:

Het gaat hier om telen, bereiden, bewerken, verkopen, verwerken, verstrekken, vervoeren, vervaardigen en aanwezig hebben van Harddrugs (Opiumwet art. 2) en Softdrugs (Opiumwet art. 3). Voor deze indicator is geen streefcijfer vastgesteld.

Acties 2019

Aantal acties: 4

01. We versterken de integrale aanpak van criminaliteit

De afgelopen tijd hebben we een steeds beter beeld gekregen van de aard en omvang (wat, waar, wanneer) van ondermijnende criminaliteit. De komende jaren willen we meer gerichte maatregelen inzetten die het klimaat in Enschede onaantrekkelijk maken voor deze vorm van criminaliteit. Denk daarbij aan het sluiten van panden, het afpakken van crimineel vermogen of het intensiveren van controles. Daarbij helpt dat de gemeente de komende jaren naar verwachting meer bevoegdheden en mogelijkheden voor de aanpak van criminaliteit krijgt. We gaan de komende tijd bekijken hoe we deze bevoegdheden zo kunnen inzetten dat ze optimaal bijdragen aan de integrale aanpak. We werken hierbij nauw samen met het RIEC, de politie, de belastingdienst en het OM. Zo pakken we criminaliteit gezamenlijk aan.

02. We voeren duurzame sociale interventies uit

We zetten in op het signaleren van zorggebieden, doelgroepen en thema's en het nemen van preventieve maatregelen. We werken daarbij samen in gezamenlijke projecten en inspanningen met zorg en welzijn, woningcorporaties en andere partners.

03. We investeren in bewustwording: binnen de gemeentelijke organisatie, maar ook bij inwoners, ondernemers en professionals

Om ondermijning aan te pakken en te voorkomen, helpt het als professionals, inwoners en ondernemers signalen herkennen en ook melden. Om deze reden zetten we in op bewustwording en organiseren we bewustwordingssessies. Daarnaast gaan we het gesprek aan met relevante partijen in de maatschappij om samen te kijken hoe we het criminel moeilijk kunnen maken.

04. We geven uitvoering aan het uitbreiden van ons BIBOB-beleid

In 2018 zal het BIBOB (wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur) - beleid worden uitgebreid. Dit zorgt voor meer mogelijkheden om de integriteit van aanvragers of houders van vergunningen en subsidies te toetsen. Zo voorkomen we dat we criminelen faciliteren in hun werkwijze en maken we Enschede voor hen een minder aantrekkelijke vestigingsplaats. De nieuwe werkwijze implementeren we in 2019.

5.03 Versterken van de samenwerking tussen zorg en veiligheid

Bij complexe casuïstiek spelen vaak zorg- en veiligheidsvraagstukken. Door een verbeterde samenwerking tussen de betrokkenen vanuit zorg- en veiligheidshoek wordt bijgedragen aan de algemene veiligheid, het verbeteren van de persoonlijke situatie, en het voorkomen en verminderen van recidive, (ernstige) overlast, criminaliteit en/of maatschappelijke uitval. Het Veiligheidshuis speelt hierin een belangrijke rol. Situaties waarin goede samenwerking van groot belang is zijn bijvoorbeeld woonoverlast, overlast veroorzaakt door personen met verward gedrag, jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit.

Acties 2019	
Aantal acties: 1	
01. We geven uitvoering aan de wet woonoverlast en implementeren het daarbij behorende werkproces.	
We zullen vanaf 2019 investeren in de aanpak van overlast door personen met verward gedrag. Op 1 januari 2019 is de implementatie van de nieuwe wet woonoverlast daarmee een feit.	

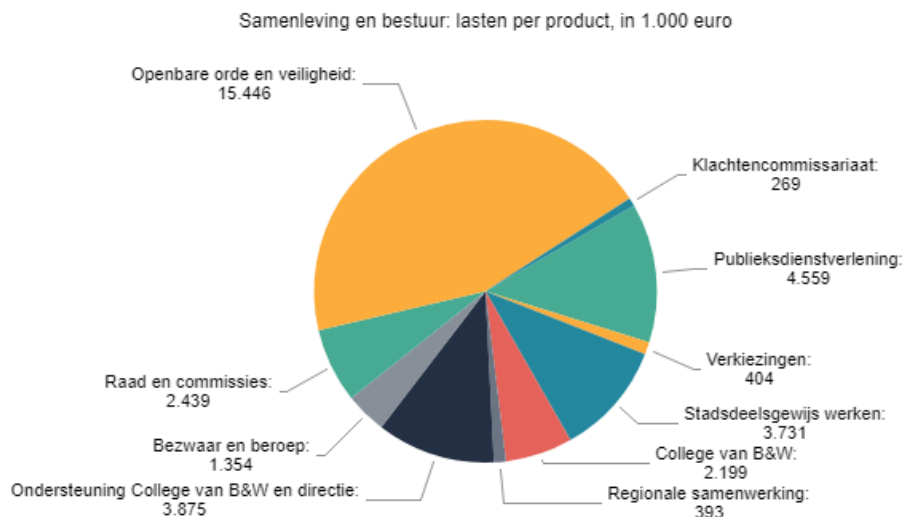
Wettelijk verplichte indicatoren

Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
6.	1. Veiligheid	Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	2017	155	Bureau Halt
7.	1. Veiligheid	Harde kern jongeren	Aantal per 10.000 inwoners	2014	1,3	KLPD
8.	1. Veiligheid	Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	2017	3,3	CBS
9.	1. Veiligheid	Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	2017	5,7	CBS
10.	1. Veiligheid	Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	2017	3,0	CBS
11.	1. Veiligheid	Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	2017	5,5	CBS

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2019. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de reguliere werkzaamheden. Onderstaande grafiek geeft per doel inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.



Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Samenleving en bestuur Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Lasten	35.388	34.670	34.198	34.345	34.140
Baten	5.590	3.736	3.495	3.652	3.652
Saldo van baten en lasten	29.798	30.934	30.703	30.693	30.488
Storting reserves	11	11	11	11	11
Onttrekking reserves	120	0	0	0	0
Resultaat	29.688	30.944	30.714	30.704	30.498

Toelichting

Voor het begrotingsprogramma Samenleving en Bestuur stijgt het begrotingsresultaat met ruim 1 miljoen euro. De belangrijkste mutaties zijn:

- In het coalitieakkoord is er eenmalig in 2019 een intensivering beschikbaar gesteld voor het Enschede akkoord;
- Vanaf 2019 is er een sterke daling zichtbaar bij de inkomsten en uitgaven van publieksdienstverlening in verband met de gewijzigde geldigheidsduur van de reisdocumenten;
- Voor openbare orde en veiligheid is er in het coalitieakkoord een intensivering beschikbaar gesteld voor handhaving en veiligheid en vanaf 2020 voor een verbindingssambtenaar;
- In 2019 worden er 3 verkiezingen op twee verschillende momenten georganiseerd;
- Bij stadsdeelmanagement komen de in 2018 beschikbare middelen voor "Impuls wijkgerichte aanpak" te vervallen in 2019 en zijn de wijkbudgetten structureel verlaagd. Conform het bij de zomernota 2017 aangenomen Amendement C 'wijkbudgetten ook vanaf 2018 op peil houden'.

Voor een verdere toelichting op de cijfers verwijs ik u naar hoofdstuk 6.4.

Meer info	Klik hier voor meer informatie over reguliere werkzaamheden en beleidsnota's.
Portefeuillehouders	Onno van Veldhuizen, Arjan Kampman, Niels van den Berg, Eelco Eerenberg
Concerndirecteuren	Debbie Brands

3.2 Duurzaam wonen, leven, werken

Doelenboom

Doel	Subdoel	Link
<u>1. De bereikbaarheid van banen wordt vergroot</u> <u>totale lasten (x 1.000 euro):</u> <u>11.359,00</u>	1.01 Enschede is meer verbonden met aanliggende economische centra (agglomeratiekracht)	Indicatoren: 2 Acties: 5
	1.02 In Enschede groeien de banen op de toplocaties	Indicatoren: 3 Acties: 5
	1.03 In Enschede kunnen bestaande en nieuwe bedrijven groeien en innoveren	Indicatoren: 2 Acties: 4
<u>2. Talent wordt aangetrokken en vastgehouden</u> <u>totale lasten (x 1.000 euro):</u> <u>136.087,00</u>	2.01 De stedelijke voorzieningen zijn attractief voor inwoners en bezoekers (nationaal en internationaal)	Indicatoren: 2 Acties: 6
	2.02 Het woningaanbod en de leefomgeving zijn attractief, veilig en toekomstbestendig	Indicatoren: 5 Acties: 16
	2.03 Wij werken effectiever samen met de kennisinstellingen (UT, Saxion, Aki, ROC) en het bedrijfsleven op de opgave "aantrekken en vasthouden van talent"	Indicatoren: 2 Acties: 2
	2.04 De (inter)nationale branding van Enschede wordt versterkt	Indicatoren: 2 Acties: 4
<u>3. Enschede is een duurzame en klimaatbestendige stad</u> <u>totale lasten (x 1.000 euro):</u> <u>402,00</u>	3.01 Transitie naar duurzame energiebronnen en energietransitie	Indicatoren: 5 Acties: 7
	3.02 Naar een klimaatadaptief Enschede	Acties: 2
	3.03 Optimaal hergebruik van producten en grondstoffen (circulaire economie)	Indicatoren: 2 Acties: 1

Wat willen we bereiken?

De komende vier jaar gaan we verder bouwen aan onze stad. Daarbij staan niet de “stenen” centraal, maar gaat het om onderwerpen die het hart van het samenleven zelf raken.

Economie en participatie worden hier verbonden, klimaatadaptatie (meer groen) en gezondheid, fietsmaatregelen en duurzaamheid, gebiedsontwikkeling en oplossingen voor grote maatschappelijke problemen zoals de energietransitie.

De grootste opgaven van de stad liggen in het aantrekken en vasthouden van talent en de participatie van inwoners zonder werk of met een zorgvraag. Afgelopen jaren is de duurzaamheidsopgave hieraan onontkoombaar toegevoegd. We willen kwalitatief groeien om deze uitdagingen aan te kunnen. We zijn het stedelijke hart van Twente en dragen met onze inspanningen bij aan de doelen van de Agenda voor Twente: techniek als motor, arbeidsmarkt & talent, bereikbaarheid & vestigingsklimaat en circulaire economie.

Kwalitatieve groei

Om kwalitatief te groeien moeten we allereerst optimaal profiteren van de economische kansen die er nu zijn. We zien dat onze stad interessant is voor ondernemers, investeerders en nieuwe inwoners. De woningmarkt is krap en woningprijzen stijgen. De binnenstad is vol dynamiek. Volgend jaar verwachten we in de binnenstad opnieuw een groei van banen door

de komst van nieuwe winkel- en horecaformules en een bioscoop in het oude Postkantoor. Op het regionale bedrijventerrein Businesspark XL zien we een positieve ontwikkeling en belangstelling: de kaveluitgifte ligt daar veel hoger dan geraamd. Er zijn ook veel plannen op onze toplocaties Kennispark (onder andere Demcon, E-care, Advanced Manufacturing Center van Fraunhofer), de stadscampus (ontwikkeling door Life met Connect-U) en Technology Base (met de recente ontwikkeling van een R&D campus van Lithium Werks). Deze zorgen ervoor dat we onderscheidende werklocaties hebben waar ontmoetingen centraal staan, waar wonen, werken en leren worden gecombineerd (stadscampus), waar banen voor hoger opgeleiden kunnen groeien, waar experimenteerzones kunnen worden ingericht (Technology Base) en waar innovaties kunnen plaatsvinden. We bieden hiermee grootstedelijke werkmilieus voor ondernemers, onderzoekers en investeerders die dichtbij de universiteit, onderzoeksinstituten en de hogeschool willen zitten.

Om de economische kansen te verzilveren op de korte termijn, maar ook vast te houden op de langere termijn, zetten we in op een betere bereikbaarheid van banen en het aantrekken en vasthouden van hoog opgeleid talent. De beroepsbevolking van Enschede is al enkele jaren aan het dalen. We zijn een studentenstad, maar houden relatief weinig hoog opgeleiden vast na de studie. Het aandeel hoger opgeleiden is juist een vestigingsfactor voor bedrijven en een ingrediënt voor economische groei. Om te voorkomen dat bedrijven wegtrekken naar gebieden met meer hoger opgeleiden (waardoor de werkgelegenheid voor iedereen in de stad gaat dalen), leggen we een focus op het vasthouden van hoger opgeleid talent.

We zorgen dat onze stad (en regio) beter wordt verbonden met aanliggende economische centra in Nederland en net over de grens. Als de reistijden naar aanliggende gebieden (Zwolle, Münster en Achterhoek) korter worden, worden Enschede en Twente aantrekkelijker voor hoger opgeleiden om te blijven wonen. Samen met Regio Twente, de Provincie en de Euregio zetten wij ons in voor een lobby op de externe bereikbaarheid. De verbinding Zwolle-Enschede-Münster is hierbij voor ons het meest belangrijk gezien de kansen voor meer bereikbare banen. We stellen een mobiliteitsvisie op om te bepalen welke maatregelen nodig zijn om de bereikbaarheid van onze stad en in onze stad te waarborgen. Hierbij kijken we ook naar de ontsluiting van Enschede aan de noord- en oostkant.

Voor het aantrekken en vasthouden van hoger opgeleid talent werken we samen met de onderwijsinstellingen en de ondernemers. We zetten vooral in op een betere verbinding van de ondernemers met de studenten en op een profilering als internationale en hightech stad. Vanuit de fysieke kant ligt de focus op aantrekkelijke woon/werkmilieus in het binnenstedelijk gebied en goede voorzieningen. Dit onderbouwen we vanuit een herijkte woonvisie die handvatten gaat bieden voor een continue behoeftebepaling. Belangrijke ontwikkelingen in dit kader zijn de ontwikkeling van de Kop Boulevard en de Spoorzone waarmee een nieuw grootstedelijk woon/werkmilieu wordt gerealiseerd. Bij de voorzieningen focussen we op een bruisende binnenstad en een gevarieerd cultuuraanbod.

Duurzaamheid

Wat duurzaamheid betreft, ligt de nadruk de komende jaren op de transitie naar aardgasloos en het opwekken van energie. Er ligt een hoge ambitie om de komende vier jaar 8% meer duurzame energie op te wekken binnen de gemeentegrenzen. Dit als tussenstap richting een klimaatneutraal Enschede in 2050. Het [klimaatakkoord van het Rijk](#) maakt de noodzaak van het halen van deze ambitie urgenter. Het tempo van de realisatie moet omhoog. Wij zijn echter voor een belangrijk deel afhankelijk van de initiatieven van derden. In een bestuursopdracht duurzaamheid werken we onder andere deze energietransitie verder uit.

Door in de overige verschillende beleidsterreinen duurzaamheid te integreren willen we bereiken dat Enschede ook voor de toekomstige generaties een fijne plek is om te zijn. We

zorgen ook voor een aantrekkelijk toekomstbestendige stad door samen te werken aan klimaatadaptatie. Hiermee houden we leefbare groene wijken die beter bestand zijn tegen de gevolgen van klimaatveranderingen zoals hittestress, droogte of juist wateroverlast.

Verdere aandachtsgebieden in 2019:

De invalswegen zijn een belangrijk visitekaartje van Enschede. Voor veel bezoekers en inwoners zijn deze wegen de eerste aanblik van de stad. Ook vervullen de invalswegen een belangrijke economische functie. Het is daarom belangrijk dat deze wegen kwalitatief goed blijven functioneren. We verkennen de kansen die er zijn om onze invalswegen te verbeteren en waar mogelijk verzilveren we die.

We bouwen met partners aan duurzame leefbare wijken met betaalbare en passende woningen voor de inwoners van de stad door middel van de dynamische investeringsagenda's (DIA) en stedelijke investeringsafweging (SIA). Door onze krachten te bundelen op de opgaves op duurzaamheid, inclusieve samenleving, stedelijke ontwikkeling en economie creëren we meer maatschappelijk effect in de uitvoering. In de gebieden Tweekelerveld, Cromhoffpark en De Posten doen we ervaring op met deze vorm van gezamenlijke gebiedsontwikkeling en leren we lessen voor de rest van de stad.

Uit het [Enschede Akkoord](#) is duidelijk geworden dat afval en veiligheid erg leven bij Enschedeërs. Voor afval gaan we een onderzoek doen naar de haalbaarheid van een keuzemodel voor inzamelingsmiddelen. Dit draagt bij aan hergebruik van grondstoffen en een schone stad. Voor veiligheid vertalen we dit naar extra inzet op handhaving. Dit betreft dan de inzet van bouwinspecteurs, toezichthouders openbare ruimte en juridisch handhavers. In de begroting zijn structureel extra middelen beschikbaar gesteld om in te kunnen zetten op deze veiligheid.

De Omgevingsdienst Twente (ODT) zal met ingang van 2019 in Twente vergunningverlening, toezicht en handhaving op naleving van milieuregelgeving gaan vormgeven. Zij doet dit namens de veertien Twentse gemeenten en de Provincie Overijssel. Door bundeling van Twentse krachten krijgen de Twentse overheden en de provincie de regierol en komt de uitvoering bij de ODT te liggen waardoor we in Twente de gewenste kwaliteit krijgen en processen zullen worden geoptimaliseerd. De Omgevingswet wordt in 2021 ingevoerd.

Wat gaan we doen?

1. De bereikbaarheid van banen wordt vergroot

We willen Enschede economisch versterken. Op deze manier kunnen we kwalitatief groeien, baanmogelijkheden bieden voor iedereen en daardoor ook sociale problemen beter het hoofd bieden. Eerste prioriteit om dit voor elkaar te krijgen is het vergroten van de bereikbaarheid van banen. We willen de agglomeratiekracht van onze stad versterken. Dit doen we op verschillende manieren: kortere reistijden naar aanliggende gebieden met banen, een betere interne bereikbaarheid, een sterkere verwevenheid/relatie met naastliggende economische centra en meer banen in de stad zelf.

Dit hoofddoel hangt heel sterk samen met de hoofddoelen "aantrekken en vasthouden van talent" en "inwoners zijn financieel zelfstandig".

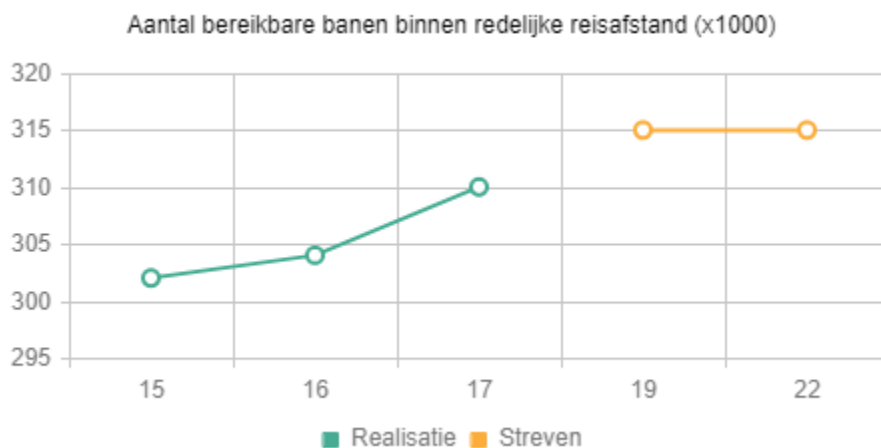
1.01 Enschede is meer verbonden met aanliggende economische centra (agglomeratiekracht)

Agglomeratiekracht is de massa en dichtheid in een gebied in de vorm van lokale concentraties van bedrijven, kennis, human capital en een goede bereikbaarheid, internationale connectiviteit en kwaliteit van leven. De aanwezigheid hiervan kan leiden tot agglomeratievoordelen. Dit zijn voordelen die bedrijven en instellingen ondervinden door ruimtelijke en organisatorische nabijheid. Versterking van agglomeratievoordelen leidt tot een toename van agglomeratiekracht (Raspe et al, 2012).

Het beter verbinden van Enschede met aanliggende economische centra is van belang om de agglomeratiekracht te versterken. Er komen meer banen beschikbaar binnen een redelijke reisafstand. Hierdoor kunnen meer mensen aan het werk en kan hoger opgeleid talent in Enschede blijven wonen. Dit gaan we bereiken door een betere externe bereikbaarheid (lobby op kortere reistijden), een betere interne bereikbaarheid (denk hierbij bijvoorbeeld aan een zo kort mogelijk voor- en natransport naar de OV knooppunten en werklocaties) en door verdere verweving met onze burens in Duitsland via de Duitslandagenda (vergroting van het daily urban system).

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

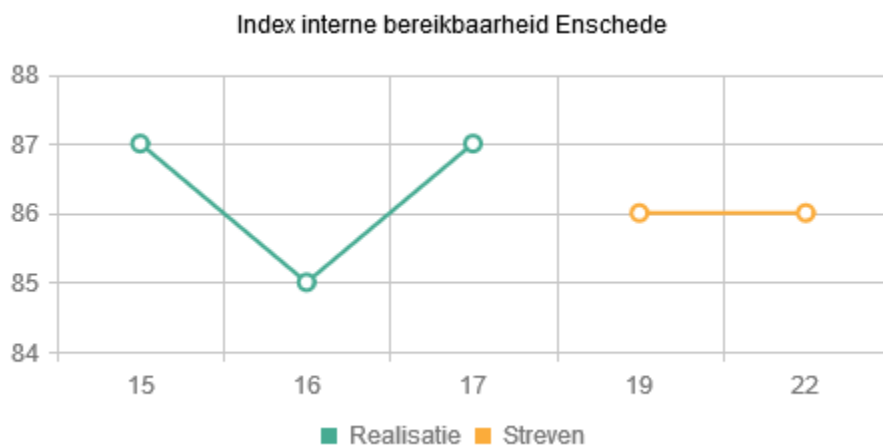


Toelichting:

In deze grafiek is te zien hoeveel banen binnen een redelijke reisafstand bereikbaar zijn voor een gemiddelde inwoner van Enschede. Hierbij is geen rekening gehouden met filedruk en ook de banen in Duitsland worden niet meegeteld. De bereikbare banen zijn een maatstaf voor de externe bereikbaarheid van onze gemeente.

Het streven is dat dit aantal bereikbare banen toe gaat nemen op de langere termijn. Op de korte termijn verwachten wij enige toename door de kortere reistijd (met trein) naar Zwolle per augustus 2018 en de opening van de nieuwe N18 richting de Achterhoek in mei 2018.

Bron: LISA, bewerking door Atlas voor Gemeenten



Toelichting:

De bereikbaarheidsindicator is in 2011 gestart als een indexcijfer van de reistijden over een aantal invalswegen naar het centrum van Enschede. Een lagere waarde betekent dat de reistijd verbeterd is.

Bron: Gemeentelijke reistijdmonitoringssysteem.

Acties 2019
Aantal acties: 5
<p>01. Wij werken mee aan het uitwerken van de acties uit de regionale Roadmap externe bereikbaarheid</p> <p>In de regio is een zogenoemde roadmap opgesteld om tot een goede lobby te komen op externe bereikbaarheid. Wij leveren inzet voor het uitwerken van de actiepunten uit de roadmap om tot concretisering van de lobby te komen. Doel is om de reistijden naar aanliggende economische centra te verkorten. Hierdoor komen meer banen binnen redelijke reisafstand beschikbaar voor onze inwoners waardoor meer mensen aan het werk kunnen en waardoor hoger opgeleid talent in Enschede kan blijven wonen.</p>
<p>02. We werken de mobiliteitsvisie uit in concrete stadsprojecten</p> <p>De mobiliteitsvisie geeft een visie op de prioritaire mobiliteitsopgaven om onze stad goed bereikbaar te houden. Er worden concrete stadsprojecten uitgewerkt, die richting geven welke maatregelen de komende jaren nodig zijn. Dit draagt bij aan de interne bereikbaarheid.</p>
<p>03. We bouwen verder aan de ambitie om fietsstad 2020 te worden.</p> <p>Acties in het kader van fietsstad 2020 dragen bij aan een betere interne bereikbaarheid. Denk hierbij aan fietsstimuleringsacties en het realiseren van fietsmaatregelen zoals het F35 fietssnelwegtracé Tubantiasingel – Centraal Station, de fietsbrug over de Euregioweg en een verbetering van de Raiffeisenstraat.</p>
<p>04. Wij gaan met partijen in de Euregio kansen verkennen op het gebied van het versterken van de agglomeratiekracht</p> <p>Dit gaan we doen met andere afdelingen Economische Zaken en de Wirtschaftsförderungen in het Euregio gebied. Onderwerpen van gesprek zijn dan arbeidsmarkt, bereikbaarheid, voorzieningen, acquisitie, ondernemerscontacten, talent, cultuur, etc.</p>
<p>05. Uitvoering van het project grensoverschrijdend onbemande urban air mobility</p> <p>Met de Euregio en andere partners voeren we een zogenoemd demonstrator project voor grensoverschrijdende onbemande urban air mobility uit. Hierbij worden kansen verkend van mobiliteit door de lucht (drones) voor publieke veiligheid in het Euregio gebied. In dit project is al duidelijk dat er kansen liggen in de markt, maar er zijn nog uitdagingen op het gebied van het dichterbij elkaar brengen van betrokken partijen, het agenderen van lacunes in de luchtvaartregelgeving en het in samenwerking met het bedrijfsleven ontwikkelen van een</p>

levensvatbare businesscase. Dit demonstrator project wordt in Europees verband uitgevoerd en heeft een directe link met de Europese Unie (regelgeving, uitwisseling van ervaringen en financiële steun). Het project levert een concrete bijdrage aan de grensoverschrijdende samenwerking en intensiveert deze op een economisch innovatieve wijze.

Bijdrage verbonden partij: Euregio

Maatschappelijk rendement:

De Euregio zet zich in voor een grensoverschrijdende samenwerking. De Euregio adviseert gemeenten, burgers, ondernemers en organisaties bij grensoverschrijdende vragen. In opdracht van Regio Twente voert de Euregio lobby op de treinverbinding Zwolle-Münster.

Bijdrage verbonden partij: Regio Twente

Maatschappelijk rendement:

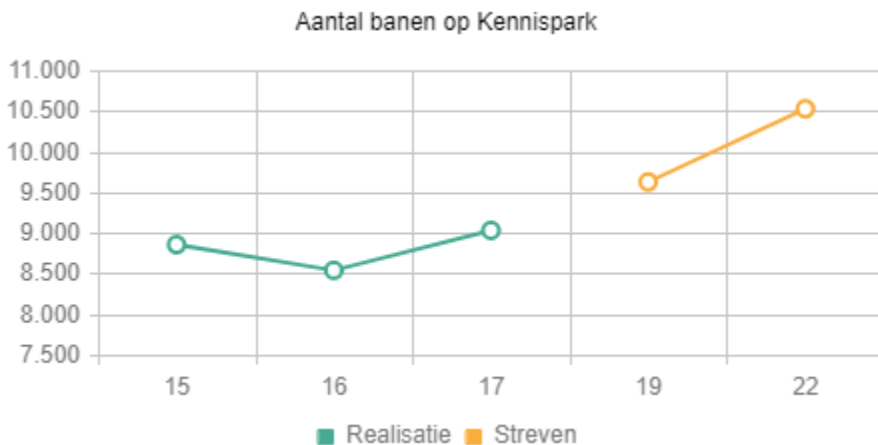
Een goede bereikbaarheid is van invloed op het economisch functioneren van de stad en de regio. Een verbeterde bereikbaarheid leidt tot een vergroting van de aantrekkelijkheid van het vestigingsklimaat en een versterking van het ruimtelijk economisch functioneren. Regio Twente coördineert de lobby op de bereikbaarheid van banen.

1.02 In Enschede groeien de banen op de toplocaties

Op de toplocaties Kennispark, binnenstad/stadscampus en Technology Base faciliteren wij de vestiging van bedrijven en de groei van banen. In de binnenstad groeien de banen in met name de horeca en detailhandel. De stadscampus, Kennispark en Technology Base gaan zorgen voor een internationaal aantrekkelijk profiel van onze stad en regio, bieden een nieuwe inspirerende werkomgeving en dragen daarmee ook bij aan het aantrekken en vasthouden van talent.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

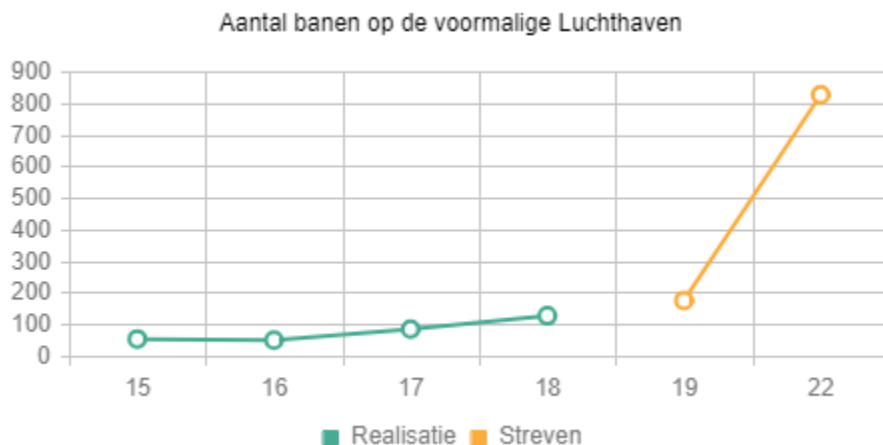


Toelichting:

In deze grafiek zien we de ontwikkeling van het aantal banen op Kennispark. Kennispark bestaat uit de gebieden: UT, Business and Science Park en Twente Village.

Het streven van de banenontwikkeling is gebaseerd op een groei met 300 banen per jaar. Dit hangt samen met verwachte ontwikkelingen, nieuwbouw en nieuwvestigings in dit gebied.

Bron: Vestigingsregistratie Enschede

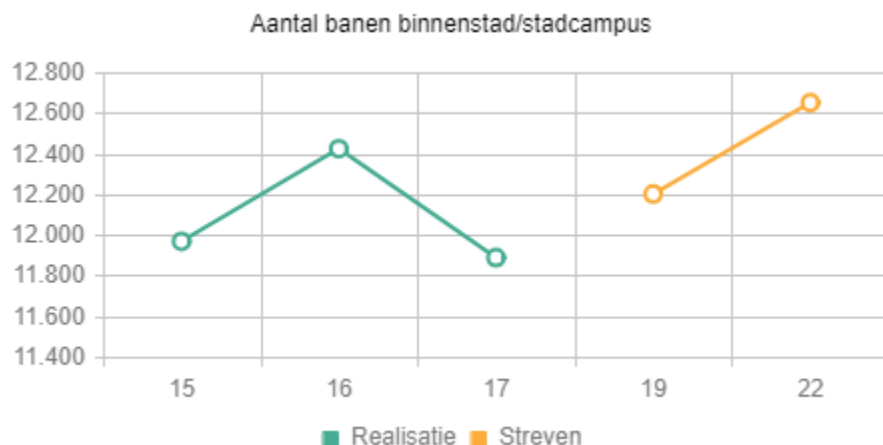


Toelichting:

In deze grafiek de ontwikkeling van het aantal banen op de toplocatie "luchthaven". Het betreft de banen op de werklocaties van de voormalige luchthaven (Technology Base, Deventer Poort en de werkparken van Van Eck).

Streven: het streven is gebaseerd op de huidige ontwikkelingen en de plannen van Lithium Werks. Tot en met 2020 gaan we uit van een groei van banen met 50 per jaar op basis van nieuwe vestigingen of groei van bestaande vestigingen. Lithium Werks geeft aan dat ze vanaf 2020 gaan starten en de eerste mensen aan het werk hebben. De prognose vanaf 2020 is gebaseerd op de prognose van Lithium Werks (300 banen per jaar vanaf 2020-2025).

Bron: monitor van de Provincie en gemeente Enschede (I&O Research)



Toelichting:

In deze grafiek staan het aantal banen van drie belangrijke binnenstadsgebieden: het kernwinkelapparaat, kantoorlocatie stationsomgeving en kantoorlocatie Stadsweide (inclusief het voormalige MST aan het Ariënsplein). De daling in 2017 in het aantal banen komt door de verplaatsing van de banen van het MST Ariënsplein naar het Koningsplein.

De streefwaarde (een groei met 150 banen per jaar) is gebaseerd op de sterker wordende functie van de binnenstad in de euregio (voorzieningen, komst bioscoop, vernieuwing van

winkels en horeca) en de ontwikkeling van de stadscampus met woon/werkfuncties, onderwijs, bedrijvigheid, diensten etc.

Bron: VR beheer gemeente Enschede.

Acties 2019
<p>Aantal acties: 5</p> <p>01. Realisatie eerste fase R&D-campus Lithium Werks</p> <p>In 2019 wil Lithium Werks de eerste gebouwen betrekken op Technology Base voor grootschalig onderzoek naar opslag van energie en het testen van ontwikkelde systemen en toepassingen. Dit is de eerste fase in de realisatie van een 17 hectare grote campus op Technology Base.</p> <p>In 2019 start de bouw van deze eerste fase. Het is de ambitie van Lithium Werks dat in 2025 meer dan 2.000 mensen op de campus werken aan slimmere opslag en transport van duurzame energie mogelijk maakt.</p> <p>De gemeente faciliteert deze ontwikkeling. Denk daarbij aan het zo goed mogelijke afstemming tussen de planontwikkeling met de vastgestelde kaders, ondersteuning in het RO-proces en het slechten van eventuele barrières.</p> <p>Dit actiepunt draagt tevens bij aan de doelstelling "transitie naar duurzame energiebronnen en energietransitie".</p>
<p>02. We ondersteunen het innovatiecluster Space53 in deze opstartfase met mensen en middelen</p> <p>Op basis van de in 2018 gecreëerde randvoorwaarden op Technology Base voor Space53 zetten we in 2019 belangrijke stappen in het verwezenlijken van de regionale ambitie met betrekking tot de onbemenste (luchtvaart)systemen. We maken maximaal gebruik van de wettelijke mogelijkheden om tests en experimenten met deze systemen uit te voeren. Het netwerk van kennisinstellingen en bedrijven vullen we in 2019 aan met nieuwe partijen. Dit netwerk brengen we in 2019 volop in stelling voor het realiseren van nieuwe projecten met maatschappelijke en economische impact op het gebied van publieke veiligheid, inspectie en onderhoud, landbouw en onbemand vrachtvervoer. De eerste onbemande vrachtlucht is in 2019 een feit. Daarmee genereren we veel publiciteit in binnen- en buitenland. Tevens draagt Space53 er zorg voor dat in 2019 systemen operationeel worden voor luchtruimbeveiliging tegen ongewenst gebruik. Deze inspanningen leiden tot versterking van het innovatiecluster en meer werkgelegenheid in deze sector.</p>
<p>03. Verdere ontwikkeling van de stadscampus</p> <p>Marktpartijen, kennisinstellingen en bedrijfsleven creëren met ondersteuning van ons een nieuwe en stimulerende leer- en werkomgeving Connect-U. De transformatie van het voormalige ziekenhuis Ariënsplein (Connect-U) is in volle gang. De eerste gebruikers zoals Saxion met onder meer nieuwe onderwijsruimten, het Centrum voor Ondernemerschap en de bedrijvencommunity GameLab-Oost zijn gestart. Op dit moment worden 260 wooneenheden voor (deels internationale) studenten opgeleverd. De komende tijd zal in teken staan van het verder uitbouwen van het concept met een mix van de functies onderwijs, werken en wonen.</p> <p>Op de Stadscampus worden binnen Connect-U vijf business communities ontwikkeld die direct bijdragen aan kennisontwikkeling en -benutting door samenwerkende innovatieve ondernemingen. Elke community kent een of enkele leidende bedrijven, jonge bedrijven en starters. De communities sluiten qua thema's aan bij de sterktes van de regio, zoals Robotica en MedTech. Connect-U is een open innovatie campus, die hiermee ook de binnenstad van Enschede revitaliseert en de economische basis van de regio Twente versterkt. De samenwerking met het mkb uit de regio Twente draagt ertoe bij dat talent voor de regio behouden blijft, de bedrijven groeien en dat nieuwe kennis wordt verworven en benut. De samenwerking met het ROC van Twente zorgt voor aansluiting van het mbo. Op deze wijze willen we mbo-afgestudeerden enerzijds aan het werk helpen en anderzijds laten doorstromen in hbo-opleidingen.</p>

Het belang voor Enschede is groot om de economische potenties/kansen die hier liggen echt te faciliteren en aan te jagen. De Stadscampus biedt een nieuwe vorm van werken/wonen/community-vorming die een deel van de meer traditionele werkvormen en kantoorlocaties gaat vervangen. Creativiteit en ontmoeting door een centrale ligging staan daarbij centraal. Ook liggen er kansen om hier studenten en maatschappij meer bij elkaar te brengen in een zogenaamd Enschede Lab. De Stadscampus is een goed voorbeeld hoe onze stad aantrekkelijker wordt voor talent.

De gemeentelijke inzet volgt twee actielijnen:

- Fysiek: Faciliteren van de ontwikkeling door opstellen van een flexibel bestemmingsplan dat nieuwe ontwikkelingen ondersteunt en begeleiding van de herinrichting van het voorplein om te komen tot een aantrekkelijke nieuwe verblijfsruimte binnen de Stadscampus;
- Conceptontwikkeling: Faciliteren en versterken van de publiek-private samenwerking tussen Life/Saxion/ROC/bedrijven/gemeente om te komen tot vijf businesscommunities onder andere door bij te dragen aan de inzet van een kwartiermaker.

04. We stimuleren en faciliteren de verdere ontwikkeling van Kennispark

De gebiedsstrategie Kennispark is de basis voor de verdere ontwikkeling van Kennispark. De gemeente faciliteert deze ontwikkeling door in 2019 het ruimtelijk instrumentarium (onder andere welstand en bestemmingsplan) te optimaliseren, zodat alle ambities uit de gebiedsstrategie mogelijk worden gemaakt. We bouwen samen met onze partners een gebiedseigen regie-organisatie die van ons en onze partners mandaat krijgt om regie te voeren op de kwaliteit van de verdere gebiedsontwikkeling.

Daarnaast maken we afspraken met een of meerdere beleggers om de benodigde ontwikkeling van openbare ruimte, nieuw vastgoed en de transformatie van bestaand vastgoed te versnellen. Als hiervoor een wijziging van het bestemmingsplan nodig is, leggen we dit voor aan de Raad. Tegelijkertijd faciliteren we alle lopende ontwikkelingen. In 2019 opent het Demcon Technology Centre en start als alles meezit de nieuwbouw voor Ecare met een openbare horecavoorziening. Op het terrein van de Universiteit Twente opent het Tech Med Centre en het U Park Hotel. Verschillende andere plannen bevinden zich in een ontwikkelingsstadium. Waarschijnlijk zijn de initiatiefnemers in 2019 ver genoeg om ook die plannen aan de buitenwereld te presenteren.

We verwachten de in 2017 ingezette banengroei voort te kunnen zetten, zodat het aantal banen met ongeveer 300 per jaar blijft groeien.

05. We sturen op (nog) meer samenwerking en afstemming tussen de regionale toplocaties

In 2019 sturen we op meer samenwerking en afstemming tussen de (directeuren van) de regionale toplocaties (Businesspark XL, High Tech Systems Park, Kennispark en Technology Base) en Novel-T. We gaan de toplocaties gezamenlijk vermarkten en bouwen daaronder aan onderscheidende locatieprofielen. Op het gebied van acquisitie wordt al samengewerkt maar ook op andere gebieden (activiteiten, profilering, informatie) liggen er kansen. Dit leidt tot een sterkere samenwerking en dus meer kansen voor groei van bedrijvigheid en werkgelegenheid.

Bijdrage verbonden partij: Technology Base

Maatschappelijk rendement:

Technology Base/Area Development Twente (ADT) heeft de opgave het gebied van de voormalige militaire luchthaven Twente integraal te ontwikkelen tot een impuls en aanjager voor een economisch sterker en duurzamer Twente.

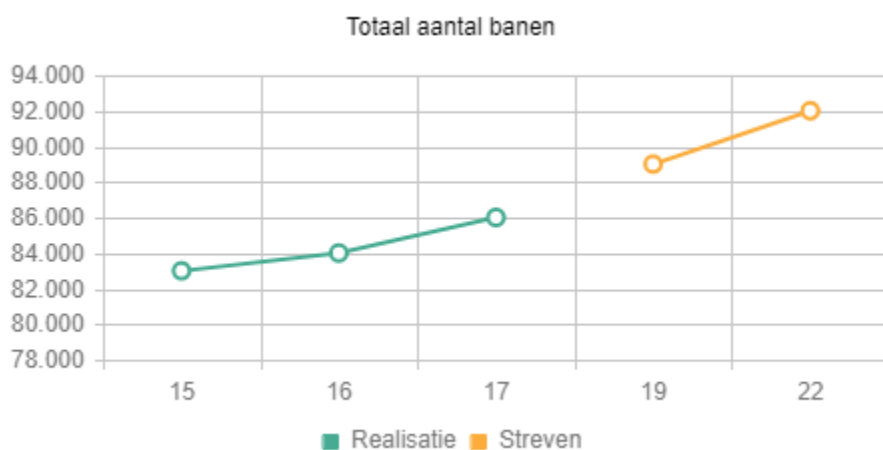
1.03 In Enschede kunnen bestaande en nieuwe bedrijven groeien en innoveren

De basis van onze economie zijn onze bestaande bedrijven. Op regionaal niveau vindt acquisitie plaats in de sectoren High Tech Systems en Materials (HTSM) en logistiek. Hiernaast acquireren we zelf op enkele voor Enschede specifieke sectoren: zakelijke

dienstverlening, ICT en winkels voor de binnenstad. Acquisitie gebeurt heel gericht en is afgestemd op het profiel van onze regio en stad. Voor alle bedrijven (bestaand en nieuw) gaan we een goede dienstverlening bieden, zorgen we voor digitale bereikbaarheid, bieden we ondersteuning van netwerken voor starters, start ups en scale ups en innovatie (Novel-T), bevorderen we internationalisering, hebben we aandacht voor het arbeidsmarktbeleid en voor een aantrekkelijke werkomgeving.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

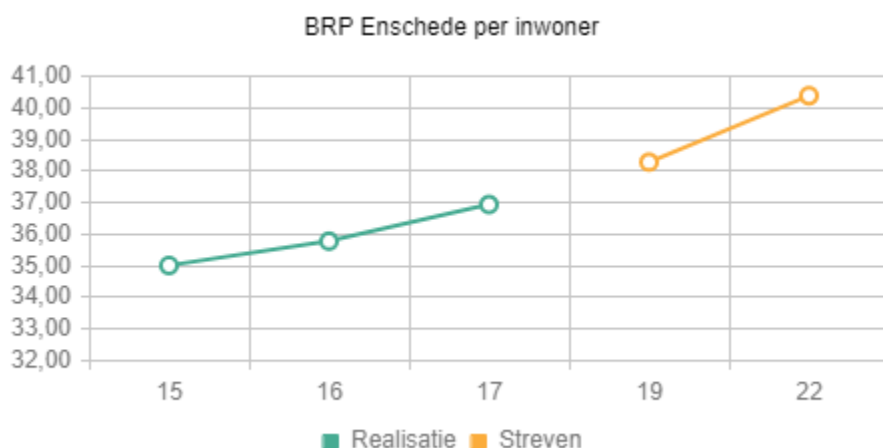


Toelichting:

In deze grafiek is de ontwikkeling te zien van het totaal aantal banen in Enschede. De banengroei is een resultaat van inzet op bereikbaarheid van banen en van aantrekken en vasthouden van talent.

Het streefgetal is gebaseerd op de landelijke verwachtingen in banengroei (1,4% groei vanaf 2019).

Bron: Vestigingenregistratie Enschede (realisatie) en CBS/UWV (voor het streven).



Toelichting:

In deze grafiek is de ontwikkeling van het bruto regionaal product (BRP) van Enschede te zien. Het BRP zegt iets over de samenstelling van de economische sectoren in een

gemeente en de toegevoegde waarde per baan.

Het streven is het BRP harder te laten stijgen dan de landelijke prognose. We hopen met ontwikkelingen op de toplocaties, ondersteuning van innovatie en inzet op goede voorzieningen een sterkere samenstelling in sectoren te krijgen en meer toegevoegde waarde per baan.

Bron: LISA, bewerkt door I&O Research

Acties 2019
Aantal acties: 4
01. De samenwerking binnen Startup Twente leidt tot betere informatievoorziening en een effectiever inhoudelijk programma Startup Twente vormt de vlag waaronder Novel-T, Saxion Centrum voor Ondernemerschap, Ondernemerslab ROC van Twente, Spinnerij Oosterveld en de Ceespot hun activiteiten op elkaar afstemmen en zich samen overzichtelijk presenteren. Dit leidt tot een efficiëntere inhoudelijke programmering en tot een betere vindbaarheid van locaties en evenementen (via de gezamenlijke website startuptwente.nl). De gemeente coördineert deze samenwerking. Resultaat daarvan is een overzichtelijker startup-landschap en meer innovatieve starters in onze stad.
02. We prioriteren op de inzet van het Ondernemersloket In verband met de bezuiniging op de inzet van het Ondernemersloket gaan we de functies van een aantal accountmanagers en acquisiteurs integreren. Gemeentelijke acquisitie vindt plaats op de sectoren detailhandel, zakelijke dienstverlening en ICT. Dit zijn de sectoren waarin we ons als stad onderscheiden van de omliggende gemeenten en waarin we groei in banen verwachten. Acquisitie op High Tech Systems and Materials (HTSM) en logistiek vindt plaats in regionaal verband.
03. Er ligt in 2019 een visie op de werklocaties, afgestemd op de strategische doelen van de stad, behoeften van ondernemers en ontwikkelingen en kansen voor de toekomst. De visie dient als onderbouwing van de keuzes die gemaakt moeten worden in het kader van de regionale programmeringsopgave bedrijventerreinen. Tevens geeft het een beeld van het kwantitatieve en kwalitatieve aanbod op de bedrijventerreinen én kantorenmarkt en geeft inzicht in potentiële (mis)matches tussen vraag en aanbod. De inzichten die dit gaat opleveren helpen ons bij het vormen van gebiedsgerichte ontwikkelplannen, ruimte voor nieuwe initiatieven en versterking van bestaande bedrijven in Enschede.
04. In 2019 wordt een visie op detailhandel en horeca opgeleverd Deze visie zet in op een duurzame structuur in deze sectoren met ruimte voor nieuwe ontwikkelingen. Het draagt bij aan behoud en groei van banen, goede voorzieningen in de stad en aan leefbare wijken. De conceptvisie is voorbereid in 2018. Het vraagt nog tijd om deze visie om te zetten naar een bruikbaar instrument dat zich continu kan ontwikkelen.
Bijdrage verbonden partij:XL Businesspark Twente/Regionaal Bedrijventerrein RBT <u>Maatschappelijk rendement:</u> De ontwikkeling en uitgifte van XL Businesspark draagt bij aan de regionale groei van bedrijven en het creëren van nieuwe banen. Een deel van deze banen kan door Enschedeërs worden ingevuld. Ook worden indirect banen gecreëerd door het versterken van de logistieke sector in Twente.

2. Talent wordt aangetrokken en vastgehouden

De aantrekkelijkheid van een stad wordt in eerste instantie bepaald door de inwoners: het aandeel hoger opgeleiden en het aandeel creatieve klasse bepaalt de aantrekkelijkheid van de stad voor bedrijven en de economische groei. Economische groei is nodig om iedereen aan het werk te houden. Enschede heeft een relatief laag aandeel hoger opgeleiden. Dit

beperkt de economische kansen van onze stad. Om hier verandering in aan te brengen, gaan wij meer inzetten op het aantrekken en vasthouden van hoger opgeleid talent. Hiervoor is het belangrijk dat de voorzieningen (wonen, cultuur, profilering) goed op orde zijn. We willen kwalitatief groeien om als stad sterker te worden.

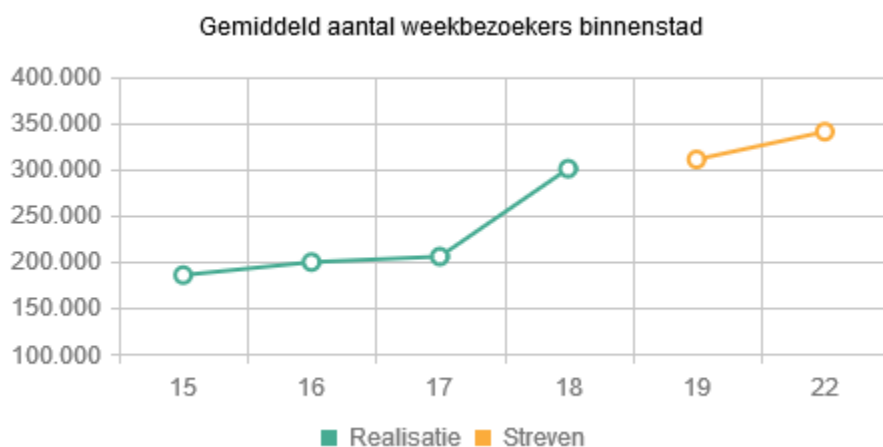
Deze doelstelling hangt sterk samen met "de bereikbaarheid van banen wordt vergroot", "inwoners zijn gezond en actief" en "inwoners zijn financieel zelfstandig".

2.01 De stedelijke voorzieningen zijn attractief voor inwoners en bezoekers (nationaal en internationaal)

Een aantrekkelijke stad heeft een bruisende binnenstad, goede culturele voorzieningen, evenementen en voorzieningen als een internationale school. En dit is afgestemd op de wens tot het vasthouden van meer hoger opgeleiden.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2



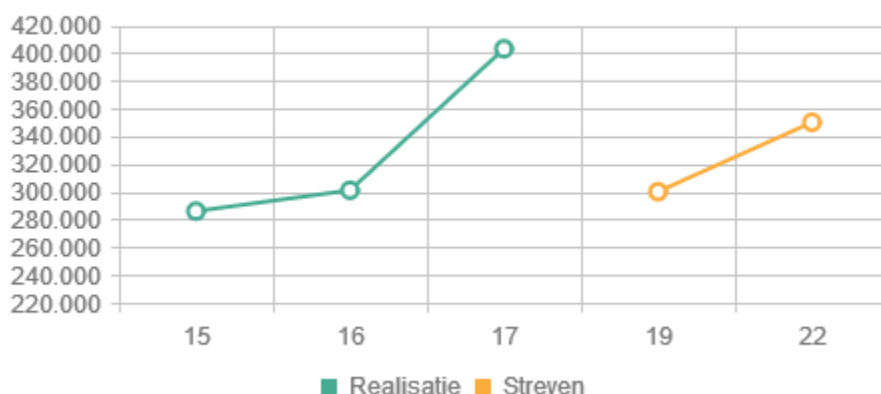
Toelichting:

In deze grafiek staat het gemiddeld aantal weekbezoekers in de binnenstad. Dit gemiddelde aantal is tot en met 2017 gemeten op basis van handmatige tellingen. Deze tellingen vonden eens per jaar en tijdens winkeltijden plaats. Vanaf 2018 tellen we alle dagen, via wifisensoren en 24 uur per dag. Dit levert een trendbreuk op in de cijfers (omdat we nu 24 uur per dag tellen). Het getal van 2018 is het gemiddeld aantal weekbezoekers in de eerste helft van het jaar gebaseerd op wifitellingen.

Het streven is gebaseerd op een verwachte toename van bezoekers door realisatie van nieuwbouwprojecten rondom de binnenstad, ontwikkeling van de stadscampus en verdere versterking van de positie van de binnenstad in de Euregio.

Bron: Locatus (2015-2017) en City Traffic (vanaf 2018)

Bezoekers van de grote gesubsidieerde culturele instellingen



Toelichting:

Cultuur en evenementen zijn belangrijke factoren voor een aantrekkelijke stad, goede stedelijke voorzieningen. Doel is dat dit totaal aantal stijgt. Indirect effect zijn meer bestedingen (o.a. restaurantbezoek) in de stad. De streefwaarden zijn het aantal bezoekers per jaar.

Bron: De culturele instellingen

Acties 2019
Aantal acties: 6
<p>01. We gaan met de binnenstadspartijen bekijken hoe we het Actieprogramma Binnenstad op een andere manier kunnen voortzetten</p> <p>In 2019 krijgen we te maken met een structurele versoebing van de middelen voor het actieprogramma binnenstad. Tegelijkertijd blijft er via de intensivering op economie een beperkt budget beschikbaar om te zorgen dat we de huidige ruimtelijke kwaliteit en spontane initiatieven in de binnenstad kunnen vasthouden. Hiermee houden we de binnenstad bruisend. Het beschikbare budget wordt vooral ingezet als cofinanciering en zorgt voor bij onze binnenstad passende stadsarrangementen.</p>
<p>02. We werken de voorwaarden uit voor een bedrijven investeringszone (BIZ) in de binnenstad</p> <p>De ondernemers in de binnenstad willen graag een bedrijven investeringszone (BIZ). De randvoorwaarden hiervoor worden in 2019 verder in beeld gebracht en de invoering wordt door de gemeente gefaciliteerd. Doel is om zo meer geld te krijgen, mede voor en door de ondernemers, om te investeren in leefbaarheid, openbare ruimte, beleving in de binnenstad. Kortom: het verhogen van de aantrekkelijkheid van de binnenstad.</p>
<p>03. Met behulp van smart data werken we aan een optimale samenstelling van voorzieningen in de binnenstad.</p> <p>Via inzichten uit analyses van smart data (denk aan wifi en google) gaan we werken aan het versterken van het voorzieningenaanbod, promotie, evenementenplanning en acquisitie. Onze inzet (mensen en middelen) krijgt hierdoor meer focus en wordt meer afgestemd op de doelgroepen. Bescherming van privacy is hierbij een belangrijke basisvoorwaarde.</p>
<p>04. We evalueren en actualiseren de amateurkunst verordening en leggen deze ter besluitvorming voor aan de Raad.</p> <p>De verordening uit 2008 wordt geactualiseerd. Dit draagt bij aan goede culturele voorzieningen.</p>
<p>05. We faciliteren het proces voor culturele instellingen om subsidieplannen in te dienen bij het Rijk</p>

We vervolgen het traject vanuit Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en starten de pilot proeftuinen (als subsidie wordt toegekend) . Dit draagt bij aan een bruisende binnenstad en de cultuurvoorzieningen in Enschede.

06. We evalueren en actualiseren het atelier- en broedplaatsenbeleid en leggen deze aan de raad ter besluit vorming voor.

Door dit voorstel geven we invulling aan de bezuiniging op cultuur vanuit de [Zomernota 2017](#).

Bijdrage verbonden partij: Twentse Schouwburg

Maatschappelijk rendement:

De Twentse Schouwburg N.V. (Wilminktheater en Muziekcentrum Enschede) vormt een belangrijke culturele voorziening voor de gemeente Enschede en omgeving. De onderneming exploiteert vier gebouwen met samen zes podia in het centrum van Enschede, te weten: het Wilminktheater, het Muziekcentrum, de Grote Kerk en De Kleine Willem. Op jaarbasis biedt de organisatie momenteel circa 350 – 380 voorstellingen en concerten aan met circa 135.000 bezoekers per jaar. Daarnaast is er meer aandacht voor de verbindende rol van Wilminktheater en Muziekcentrum Enschede binnen de Twentse samenleving, verbinding tussen publiek en podia en ook tussen de Twentse podia onderling.

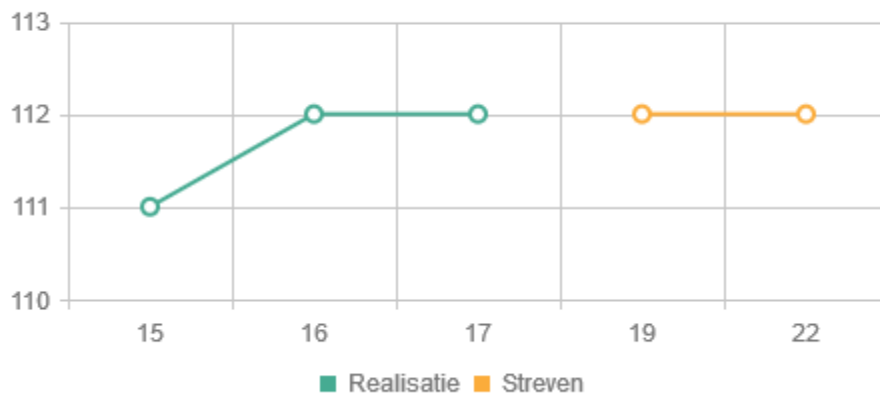
2.02 Het woningaanbod en de leefomgeving zijn attractief, veilig en toekomstbestendig

Als we meer hoger opgeleiden vast willen houden, dan moet het woningaanbod hier bij aansluiten. De kwalitatieve samenstelling van het woningaanbod is een aandachtspunt en we moeten kijken of we passende woningen hebben voor net afgestudeerden, expats en gezinnen. Als grootste stad van het oosten kunnen wij een grootstedelijk woonmilieu bieden. Het verdichten in het centrum hoort bij dit doel, evenals een aantrekkelijke leefomgeving en buitengebied.

Indicatoren

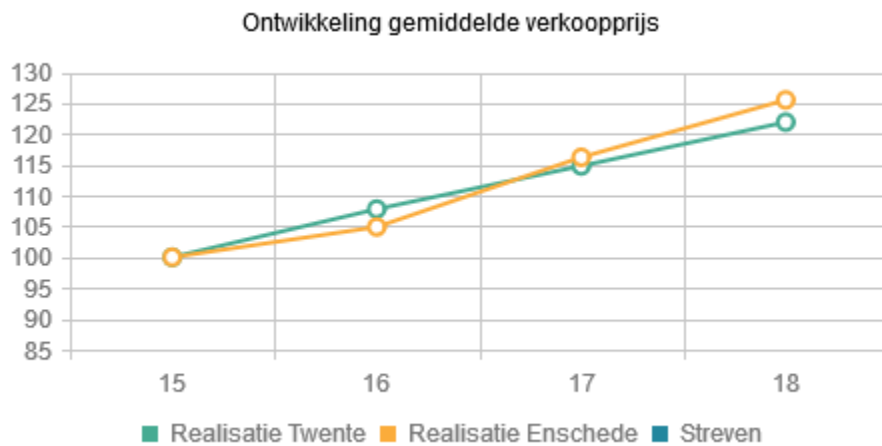
Aantal indicatoren: 5

Waardering woonomgeving door inwoners



Toelichting:

Dit cijfer is samengesteld uit verschillende waarderingsaspecten van de aantrekkelijkheid van de woonomgeving. De keuze is gebaseerd op studies van het Ministerie en de atlas voor Nederlandse gemeenten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld over de mate van contact tussen burens, de hoeveelheid groen en water in de wijk, het percentage koopwoningen en het culturele aanbod.



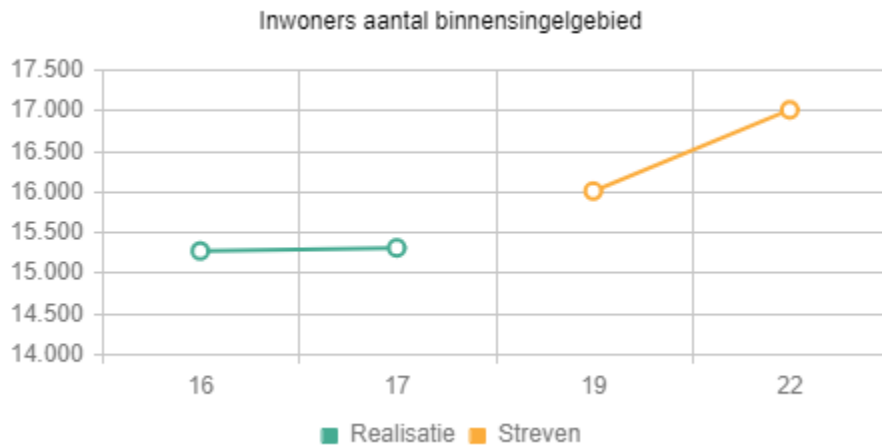
Toelichting:

Het indexcijfer van de gemiddelde verkoopprijsontwikkeling geeft informatie over de aantrekkelijkheid van Enschede in relatie tot andere gebieden.



Toelichting:

Als wij willen werken aan een evenwichtiger samenstelling van onze bevolking, dan moet de verhouding tussen de verschillende prijssegmenten van woningen veranderen (relatief minder goedkoop en meer duur). Bij nieuwbouw streven we naar een relatief groter aandeel in het duurdere segment.



Toelichting:

In het kader van de trek naar de stad, het unieke hoogstedelijke woonmilieu dat Enschede kan bieden in en rondom de binnenstad, gaan we meten of de inwoneraantallen in dit gebied ook stijgen.

De streefgetallen zijn gebaseerd op basis van de voorgenomen harde en als haalbaar ingeschatte zachte plannen in de periode 2019-2022. Eenpersoons woningen zijn in de prognose gesteld op bezetting door 1 persoon, meerpersoons woningen op een bezetting van 1,4.



Toelichting:

De score woonaantrekkelijkheid is een jaarlijkse score van onze stad in de Atlas voor Gemeenten. We laten hier de score zien zonder geografie omdat geografische factoren erg bepalend zijn voor onze eindscore (bereikbaarheid van banen, nabijheid natuurgebieden als de Veluwe en de zee). Aan onze geografische ligging kunnen we niet zoveel veranderen. De andere factoren die deze score bepalen zijn: cultureel aanbod, veiligheid, percentage koopwoningen, culinair aanbod, aanwezigheid universiteit en percentage vooroorlogse woningen.

Hoe lager de score, hoe beter we scoren op de ranglijst.

Het streven is om weer op het niveau van 2017 te komen (12e van de ranglijst: een plek die past bij de omvang van onze gemeente)

Bron: Atlas voor Gemeenten.

01. We onderzoeken de mogelijkheden van een andere manier van financiering van gemeentelijke kerntaken.

Om maximaal te kunnen sturen op de opgaven die we als gemeente prioriteit geven, moeten we ook de inzet van eigen personeel makkelijker kunnen richten op die prioritaire opgaven. De huidige financieringsconstructie van medewerkers maakt dat bovenstaande niet voldoende tot stand komt. Taken die we als gemeente tot de kerntaken van de gemeente beschouwen zoals de verantwoordelijkheid voor een goede ruimte ordening. Nieuwe ontwikkelingen in de stad worden zo veel mogelijk ingepast in het bestaande stedelijk weefsel. Dit maakt de opgaven complexer dan voorheen: meer faciliterend en daarmee veel meer integraal aan de voorkant afwegen welke belangen we laten prevaleren in de beperkte ruimte die er in de bestaande stad is. We hebben het momentum mee: er zijn veel partijen die willen investeren in Enschede. Om die initiatieven goed te kunnen faciliteren en de juiste kaders mee te kunnen geven, zijn er ontwikkelmanagers, stedenbouwkundigen, verkeerskundigen en planologen nodig. We hebben als gemeente een wettelijke verplichting als het gaat om het waarborgen van een goede ruimtelijke ordening. De stedenbouwkundige kwaliteit en programmering welk type en aantal woningen waar wel en niet toegestaan kunnen worden, zijn kerntaken bij deze stedelijke ontwikkeling. Hier horen werkzaamheden bij als regie voeren, pro-actief makelen en schakelen met de markt, kaders stellen en opdrachtgeving. Voor deze werkzaamheden is geen structurele financiering.

Niet alleen voor de markt maar ook voor onze partners de woningbouwcorporaties voeren we werkzaamheden uit in het kader van de herstructurering die we afgelopen jaren mede financierde en waar de corporaties een deel van de kosten op zich nemen. Voor 2019 kunnen we deze werkwijze continueren, maar voor de jaren daarna zijn hier geen middelen voor en zouden de corporaties zelf deze kosten moeten dragen. Hoe we met deze in de prestatieafspraken met corporaties vastgelegde afspraak omgaan, maakt ook onderdeel uit van het onderzoek naar hoe we de financiering van gemeentelijke kerntaken dat in 2019 aan de raad wordt aangeboden.

02. We gaan de nota Grondbeleid herijken en aanbieden aan de raad ter besluitvorming.

De herijking van de nota grondbeleid is kaderstellend en geeft handvatten voor het grondbeleid voor de komende jaren en in principe voor onbepaalde tijd. De nota geeft instrumenten om de doelen van de stad te bereiken zoals het vestigingsklimaat en het toekomstbestendig vasthouden van hoogopgeleiden. Dit bereiken we door bij voorkeur projecten te faciliteren die bijdragen aan een prettige en uitdagende woon-, leef- en werkomgeving.

03. We actualiseren de Visie en realisatie strategie rond de Spoorzone (inclusief stationsplein).

Het huidige ambitiedocument Spoorzone is uit 2011. Er vindt een herijking van de ambities plaats die aansluiten bij de huidige ambities van de stad. We zetten in op een gevarieerd programma van wonen en werken, met woonvormen die aansluiten bij deze wensen van die groepen die we graag in de stad willen aantrekken en vasthouden. We komen ook met voorstellen over een realisatiestrategie.

04. We werken de Dynamische Investeringsagenda (DIA) Tweckelerveld samen met bewoners en partners uit.

Het prototype van een Dynamische Investeringsagenda dat we in 2018 maakten voor Tweckelerveld werken we in 2019 met bewoners en partners uit naar een integrale uitvoeringsagenda voor de periode 5-10 jaar. In dit uitvoeringsprogramma laten we zien hoe we onze krachten bundelen om werk te maken van de gesignaleerde opgaves en kansen voor Tweckelerveld. DIA is daarmee een aanvulling op de stadsdeelagenda die zich richt op de integrale uitvoering op de korte termijn (0-5 jaar).

05. We maken een Stedelijke Investeringsafweging (SIA).

Samen met de woningbouwcorporaties maken we in 2019 een nieuw instrument om op stedelijk niveau:

- Kansen te signaleren waar we krachten kunnen bundelen in het integraal werken aan de aantrekkelijk stad met leefbare en duurzame wijken (sociaal, fysiek en economisch).
- De kansen onderling te prioriteren naar een strategisch meerjarenprogramma dat zich richt op de middellange en lange termijn.

Dit nieuwe instrument, de Stedelijke Investeringsafweging (SIA) geeft inzicht in welke wijken zich de grootste kansen voordoen om investeringen/initiatieven van verschillende partijen te koppelen. De SIA geeft daarmee richting aan de volgorde waarop we de Dynamische Investeringsagenda's verder uitrollen over de stad. Welke rol de raad en andere beslissers krijgen in het maken van de stedelijke afweging is onderdeel van de opdracht. We maken in de SIA gebruik van data van onze partners en vanuit de verschillende programma's.

06. We verwijderen de hondenuitlaatplekken met houtsnippers (hups) en laten de hondenpoepafvalbakken staan.

Dit als uitwerking van de in het [coalitieakkoord](#) genoemde bezuinigingsmaatregel rond de hondenvoorzieningen. Ter compensatie willen we voldoende hondenvoorzieningen in de stad aanbieden. De voorkeur gaat daarom uit naar een alternatief waarbij de hups worden verwijderd, de hondenpoepafvalbakken blijven staan en ca. 20 hondenpoepafvalbakken worden bijgeplaatst om tot een maximale onderlinge afstand van 350 meter te komen.

07. We voeren de inspiratiekaart openbare ruimte verder door.

Bijvoorbeeld via de Dynamische investeringsagenda in Tweekelerveld. Waarmee we werken aan een aantrekkelijke leefomgeving voor jong en oud.

08. We leggen nieuwe bloemenlinten aan via Enschede Bloeit op.

Hiermee wordt de leefomgeving aantrekkelijker en we versterken de biodiversiteit in 2019.

09. We stellen een visie op voor de diepe ondergrond.

Hiermee zorgen we ook voor toekomstige generaties voor een vitale bodem om te leven, wonen en werken.

10. We maken een visie op de radialen en invalswegen.

Er wordt een agenda voor de radialen gemaakt met per radiaal een ontwikkelstrategie. De agenda voor de radialen en de mobiliteitsvisie versterken elkaar. Daar waar de mobiliteitsvisie een bredere insteek heeft en uitspraken zal doen over vooral de rol van de radiaal binnen het verkeerssysteem, gaat de agenda voor de radialen over de radiaal in samenhang met de aangrenzende functies en panden. De beide trajecten worden in samenhang opgepakt.

11. We ontwikkelen een visie buitengebied en een nieuwe Gids Buitenkans.

Beide trajecten leggen we in 2019 voor aan de raad ter besluitvorming. De planning is mede afhankelijk van de vaststelling van de energie visie. In de visie verbinden we landelijke opgaven, als klimaatadaptie en energietransitie en lokale prioriteiten. In de Gids Buitenkans volgt het uitwerkingskader aan de hand waarvan wij ruimtelijke initiatieven toetsen. Bij het traject betrekken we inwoners en grondeigenaren.

12. We actualiseren de welstandsnota en bieden dit aan de Raad aan ter besluitvorming.

Dit om enerzijds de ruimtelijke kwaliteit van de stad goed te houden en anderzijds voorkomen dat we onnodige regels hanteren voor inwoners en bedrijven.

13. We herijken de woonvisie en bieden deze aan de Raad aan ter besluitvorming.

We herijken de Woonvisie, zodat deze aansluit bij de vernieuwde hoofdthema's van de stad en om de voor wonen relevante doelstellingen uit het [coalitieakkoord](#) er in te verwerken.

14. We gaan dusdanig inzetten op handhaving dat we "groen" scoren bij de Provincie

We gaan in 2019 met de extra middelen die we krijgen uit deze begroting inzetten op bouwinspecteurs, toezichthouders openbare ruimte en juridisch handhavers. Door extra inzet wordt de veiligheid voor de samenleving beter en onder andere ook zichtbaarder en zal zowel de waardering als het veiligheidsgevoel van de inwoners positiever worden. Op dit moment (2018) scoren we "oranje", wat inhoudt dat de plannen goed zijn maar de financiële onderbouwing slecht is. Voor 2019 zijn er nu voldoende financiële middelen vrijgemaakt in deze begroting om weer in "groen" te komen. Voor de jaren daarna is het budget niet toereikend omdat de incidentele middelen in 2020 wegvallen.

15. We kiezen voor speerpunten in de aanloop naar de nieuwe Omgevingswet

De Omgevingswet wordt in 2021 ingevoerd. Voor de invoering van de Omgevingswet kiezen we een aantal speerpunten:

- We bouwen verder aan een Omgevingsvisie. Daartoe stellen we een ruimtelijke ontwikkelingskoers vast en werken die op onderdelen uit.
- We brengen in kaart welke algemene regels, vergunningstelsels, delen van huidige verordeningen en beleid(sregels), we in een toekomstig Omgevingsplan willen opnemen.
- We brengen de ICT en Geo-informatie op orde.
- We zetten experimenten op het gebied van flexibel bestemmen, snellere vergunningverlening en vernieuwende wijzen van integrale besluitvorming en integrale aanpakken van gebieden in de stad voort.
- We versterken de dienstverlening in de uitvoering via gerichte training en opleiding.
- In het invoeringstraject kiezen we voor een nauw verbonden politiek-bestuurlijk-ambtelijk samenspel.

16. We verkennen bij de start van planvormingsprocessen de mogelijkheid van beperkte inzet op cultuurhistorie.

Erfgoed is als identiteitsbepalende en economische factor een steeds belangrijker uitgangspunt bij ruimtelijke ontwikkelingen. Niet alleen monumenten en beschermde gezichten, maar ook het karakter en de sfeer van onze leefomgeving zijn belangrijk. Het besef neemt toe dat monumenten en erfgoed essentieel kunnen bijdragen aan de identiteit en aantrekkelijkheid van stad en buitengebied. Tegelijkertijd moeten we keuzes maken. In eerdere bezuinigingsrondes is er voor gekozen om de capaciteit voor cultuurhistorie te minimaliseren. Hierover is voor de zomervakantie een discussienota aan de raad aangeboden met daarin opgenomen verschillende scenario's om cultuurhistorie een plek te geven bij ruimtelijke ontwikkelingen. We verkennen hoe we in de huidige situatie toch beperkte ambtelijke inzet vrij kunnen maken om het belang van cultuurhistorisch erfgoed recht te doen, maar hebben op dit moment nog geen budget vrijgemaakt voor één van de scenario's omdat ons daar de middelen voor ontbreken. Onze verkenning richt zich op het meer aan de voorkant van het planvormingsproces meenemen van het element cultuurhistorie. Als de raad wel over wil gaan tot inzet conform de aangeboden scenario's, moeten er andere keuzes gemaakt worden.

Bijdrage verbonden partij: Onderhoud Enschede

Maatschappelijk rendement:

Zij zorgt voor de uitvoering van het onderhoud van de openbare ruimte. Daarmee draagt zij bij aan de realisatie van de doelen voor de openbare ruimte, zoals behalen van het gewenste kwaliteitsniveau en het woon- en vestigingsklimaat van de stad. Daarnaast levert zij een belangrijke bijdrage aan de arbeidsmarktdoelstellingen, doordat 60% van het personeel van Onderhoud Enschede BV bestaat uit mensen uit de arbeidsmarktdoelgroep. De kwaliteit van de werkzaamheden wordt gemonitord en vastgelegd in rapportages.

Bijdrage verbonden partij: Regio Twente

Maatschappelijk rendement:

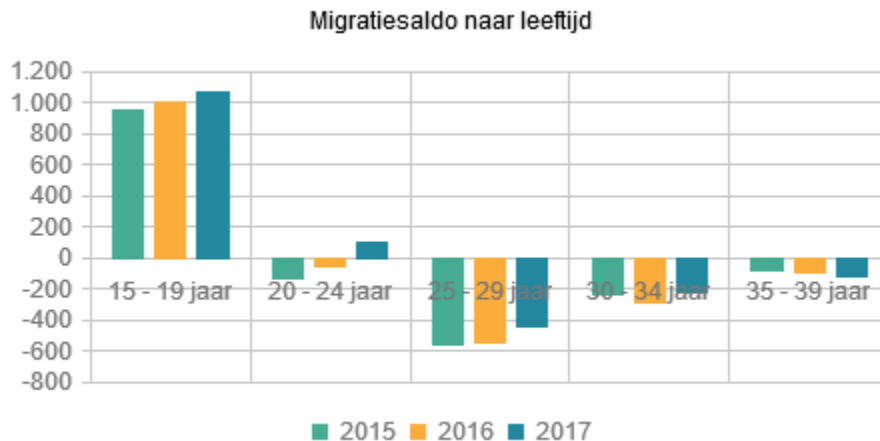
Binnen het kader van de regio wordt samengewerkt op het gebied van wonen, externe lobby en samenwerking en grondzaken. In het verlengde van de regionale woonvisie die begin 2016 is vastgesteld, worden afspraken gemaakt over de omvang en kwaliteit van de woningproductie in Twente. Daarnaast wordt de inbreng in G32, VNG en dergelijke gecoördineerd. Binnen de regio is de samenwerking met de Netwerksteden vooral op wonen en grondzaken.

2.03 Wij werken effectiever samen met de kennisinstellingen (UT, Saxion, Aki, ROC) en het bedrijfsleven op de opgave "aantrekken en vasthouden van talent"

Het aantrekken en vasthouden van talent is een opgave die we niet alleen kunnen trekken. We werken hierin nauw samen met de kennisinstellingen en het bedrijfsleven. Met de kennisinstellingen hebben we een strategische samenwerkingsagenda Smart Enschede opgesteld. Het samenwerken met de bedrijven is hier een onderdeel van.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

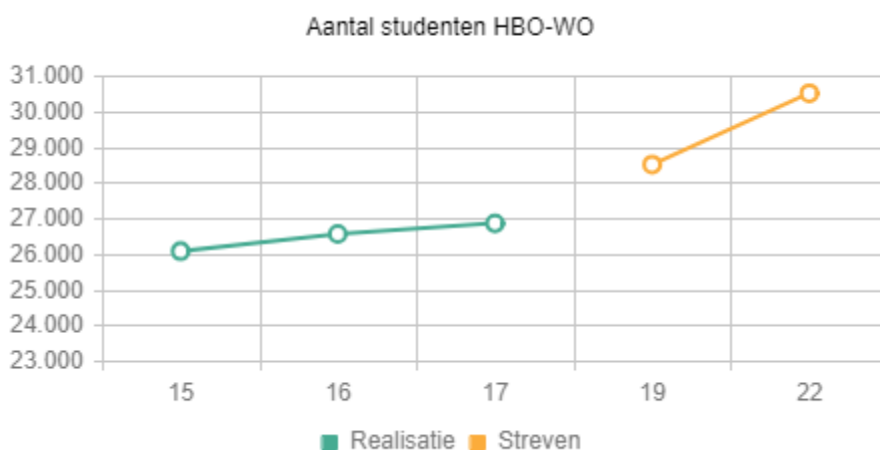


Toelichting:

In deze grafiek is het migratiesaldo te zien per leeftijdsgroep. Om de grafiek leesbaar te houden is gekozen voor de leeftijdsgroepen tussen 15 en 40 jaar. Dit zijn ook de groepen waar we ons vooral op inzetten bij de doelstelling "aantrekken en vasthouden van talent". De migratie in de leeftijdsgroep 15-19 hangt sterk samen met het aantal jongeren dat in onze stad komt studeren.

Streven: we streven er naar om meer jongeren te trekken in de leeftijdsgroep 15-19 jaar en in de leeftijdsgroepen 20-40 hopen we dat er per saldo meer mensen blijven dan dat ze vertrekken uit onze stad.

Bron: Basis Registratie Personen, bewerkt door Kennispunt Twente



Toelichting:

In deze grafiek ziet u het aantal studenten op de UT, Artez en Saxion (vestiging Enschede).

Streven: Saxion verwacht de komende jaren een lichte toename in het aantal studenten. De UT verwacht een iets sterkere groei in studentenaantallen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door een toename in internationale studenten.

Bron realisatie: DUO, bewerkt door Kennispunt Twente

Bron streven: UT, Saxion en Artez (inschattingen)

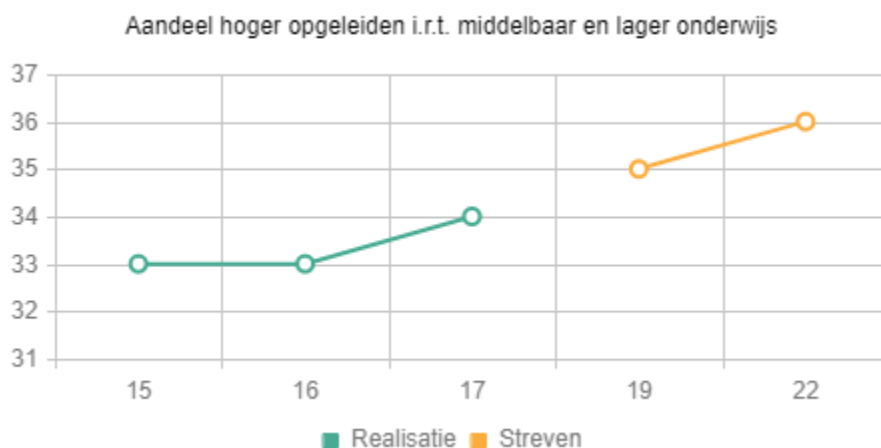
Acties 2019
Aantal acties: 2
01. Met de kennisinstellingen maken we een uitvoeringsagenda Dit doen we op de thema's 'talent halen en houden', 'smart society', en 'vestigingsklimaat'. Basis hiervoor is de samenwerkingsovereenkomst met de UT, Saxion, Artez en ROC van eind 2017. In de uitvoeringsagenda leggen we goed vast welke resultaten we willen bereiken en welke acties we hiervoor gaan uitvoeren. We weten dan ook beter welke resultaten de samenwerking oplevert. In de uitwerking van de uitvoeringsagenda leggen we verbindingen met bedrijven. Een onderdeel van de uitvoeringsagenda is afstemming in onderzoeksagenda's van de kennisinstellingen in de zoektocht naar oplossingen voor maatschappelijke problemen.
02. Wij zetten studenten in voor het studentenbeleid Wij hebben twee studenten in dienst die verantwoordelijk zijn voor het studentenbeleid van onze stad. Zij leggen verbindingen met de medestudenten voor het verkennen van vraagstukken en oplossingen voor het aantrekken en vasthouden van talent.

2.04 De (inter)nationale branding van Enschede wordt versterkt

Om onze stad neer te zetten als aantrekkelijk voor talent is veel inzet nodig op positionering en profilering. We willen onze stad neerzetten als grensverleggend, innovatief, hip en slim. Hiernaast willen we ook een welcoming city zijn voor de toenemende stroom van buitenlandse studenten en kenniswerkers.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2



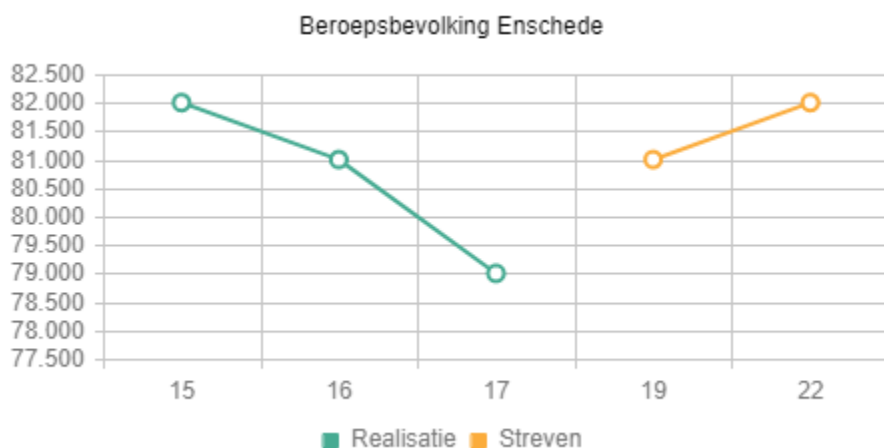
Toelichting:

In deze grafiek zie je het percentage hoger opgeleiden in Enschede (hoger opgeleid is: HBO en WO). Enschede heeft een relatief laag aandeel hoger opgeleiden. Universiteitssteden

hebben gemiddeld een aandeel van 45% hoger opgeleiden, Enschede heeft 34% hoger opgeleiden als aandeel in de beroepsbevolking.

Streven: hoger opgeleiden zijn een belangrijke factor voor groei van economie en een aantrekkelijke stad. Als we meer talent weten aan te trekken en vast te houden, gaat dit aandeel stijgen. Streven is daarom om het aandeel hoger opgeleiden hoger te krijgen.

Bron: CBS



Toelichting:

De beroepsbevolking (alle mensen tussen 15 en 74 jaar die werken of beschikbaar zijn voor werk) stijgt in de grote steden door de trek naar de stad, maar daalt al een paar jaar in Enschede. Door maatregelen op het gebied van bereikbaarheid van banen en het vasthouden van talent hopen we op termijn de dalende tendens van de beroepsbevolking iets te keren. Een groeiende beroepsbevolking (met een hoog opleidingsniveau) is een belangrijke vestigingsfactor voor bedrijven.

We streven er naar om qua beroepsbevolking weer op het niveau van 2015 te komen.

Bron: CBS.

Acties 2019	
Aantal acties: 4	
01. We brengen focus aan op de samenwerking met onze zustersteden	We gaan de samenwerking met onze zustersteden Palo Alto en Dalian focussen op de thema's duurzaamheid, drones en mobiliteit. Door het inzetten van onze netwerken met de zustersteden Palo Alto en Dalian en slimme steden als Heidelberg en Linkoping, willen we onze stad aantrekkelijker maken voor studenten en bijdragen aan de groei van onze bedrijven.
02. Internationals voelen zich sneller thuis in Enschede	We gaan de eerste landing van internationals verbeteren in 2019 door het opstellen van een uitvoeringsprogramma samen met de onderwijsinstellingen, ondernemers en overheid. Dit uitvoeringsprogramma zal worden voorzien van een gezamenlijk investeringsplan, zodat de uitvoering de hoogste prioriteit kan krijgen. Internationals zijn internationale kenniswerkers en internationale studenten. Dit hoort bij een welcoming city/gastvrije stad.
03. We evalueren en actualiseren de strategische visie citymarketing en citybranding	Aan het einde van de vorige raadsperiode is aangegeven dat de manier waarop de gemeente Enschede zich richting de diverse doelgroepen (bewoners, bezoekers, bollebozen, bedrijven en

buren) presenteert versnipperd is. Dit gaat ten koste van de effectiviteit van de ingezette middelen. We hebben opdracht gegeven voor een evaluatie van het huidige beleid. Op basis van de uitkomsten van die evaluatie komen we met een nieuwe strategie op citymarketing met een duidelijke taak- en verantwoordelijkheid verdeling. Dit moet leiden tot heldere afspraken tussen de gemeente en externe partners en binnen de gemeente. De strategie leggen we aan de raad voor.

Voor het 'Verhaal van Enschede' gaan we de afzonderlijke verhalen van de gemeente en haar partners in de stad samenbrengen in één consistent verhaal. Het instrumentarium daarvoor (de website) is ontwikkeld. In 2019 moet, samen met tal van externe partijen, gewerkt worden aan de inhoud. Leidende thema's voor de profilering zijn "grensverleggend", "smart community" en "ruimte".

04. In de binnenstad komt een bewegwijzering die internationaal te begrijpen is

Als onderdeel van onze inzet op een "welcoming city" (actiepunten 2 van subdoel 2.4) voor de internationale studenten, Duitse bezoekers, expats en andere buitenlandse gasten en inwoners zorgen we voor een bewegwijzering in de binnenstad met symbolen.

3. Enschede is een duurzame en klimaatbestendige stad

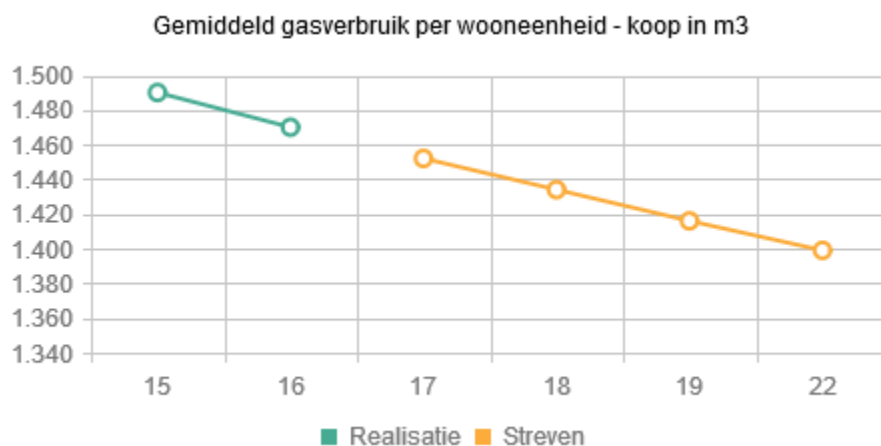
Wereldwijd is er een opgave voor energietransitie, klimaatadaptatie en hergebruik van grondstoffen. Enschede moet hier ook een bijdrage in leveren.

3.01 Transitie naar duurzame energiebronnen en energietransitie

Wij streven naar verduurzaming van woningen, bedrijven, duurzame energievoorziening en het afkoppelen van panden van gas.

Indicatoren

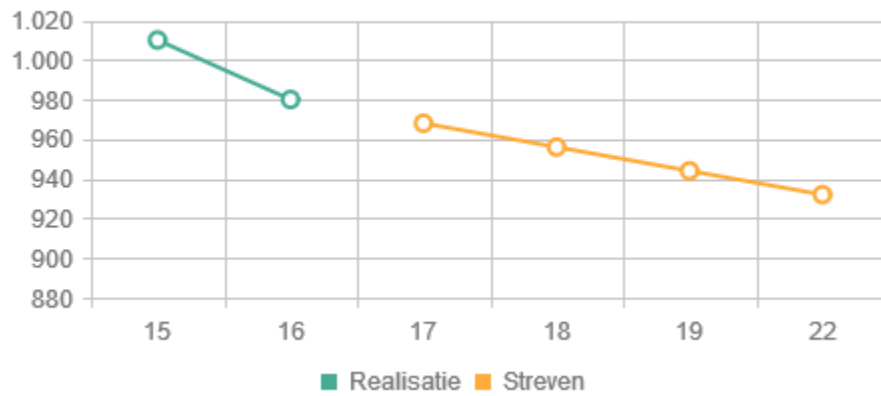
Aantal indicatoren: 5



Toelichting:

Streven is dat panden steeds energiezuiniger worden.

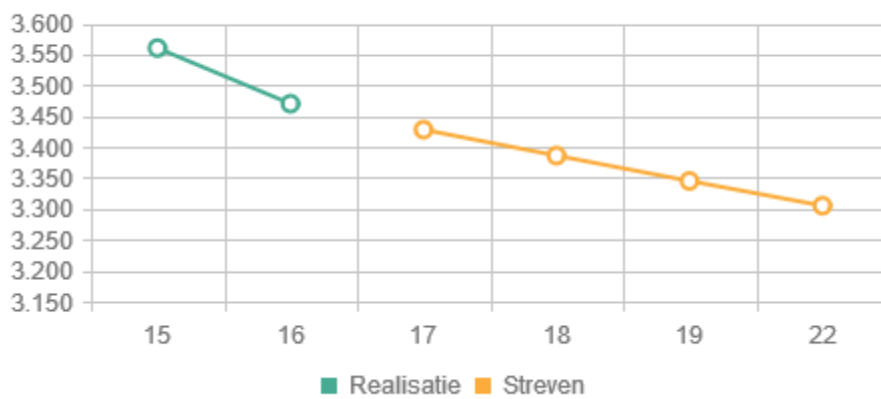
Gemiddeld gasverbruik per wooneenheid - huur in m3



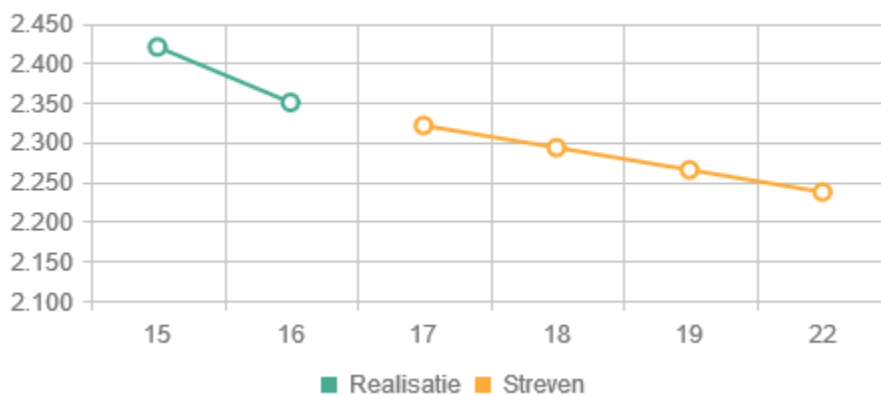
Toelichting:

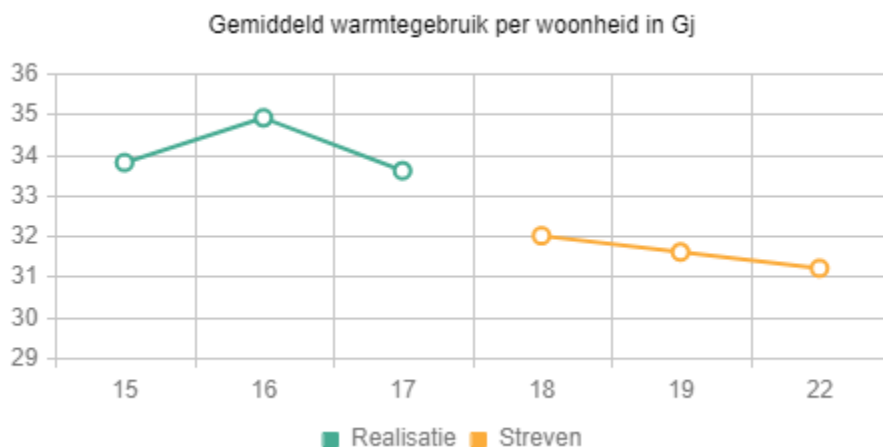
Hiermee wordt gemeten of panden geen gasaansluiting meer hebben.

Gemiddeld elektriciteitsverbruik per wooneenheid - koop in kWh



Gemiddeld elektriciteitsverbruik per wooneenheid - huur in kWh





Acties 2019
Aantal acties: 7
<p>01. In een bestuursopdracht werken we de doelen van duurzaamheid (inclusief de energietransitie) verder uit.</p> <p>De bestuursopdracht beschrijft de doelen voor de komende jaren en geeft richting in de wijze waarop we de doelen willen realiseren. Het gaat hier onder andere om de juiste mix van energie te vinden in de onderdelen energieopwekking en -besparing.</p>
<p>02. In 2019 vertalen we op hoofdlijnen het klimaatakkoord naar Enschede, inclusief de regionale afstemming.</p> <p>In het Klimaatakkoord is vastgelegd dat decentrale overheden, samen met de netwerkbedrijven en inwoners, regionale energiestrategieën (RES) moeten opstellen. Een RES biedt voor iedereen inzicht in de mogelijkheden voor regionale opwek en besparing, verdeling van bronnen (voor warmte) en de consequenties voor de infrastructuur.</p>
<p>03. De binnenstadsdistributie (elektrisch) wordt verder uitgerold naar de Heurne.</p> <p>Hierdoor is er minder vrachtverkeer in de binnenstad.</p>
<p>04. We stellen een energievisie op en bieden deze aan de Raad aan ter besluitvorming.</p> <p>In de visie worden de strategie en maatregelen beschreven die nodig zijn voor het bereiken van onze energiedoelen. De visie biedt een integraal afwegingskader voor de realisatie van de diverse projecten voor de energietransitie. Met dit kader is voor burgers duidelijk binnen welk kader duurzaamheidsinitiatieven, zoals aanvragen voor het realiseren van zonneparken, plaats kunnen vinden.</p>
<p>05. Via de smart app stimuleren we gedragsverandering (fietsen in plaats van auto rijden).</p> <p>Met de smart app gaan we verkeerssystemen beter instellen en de app wordt verder doorontwikkeld</p>
<p>06. In 2019 stellen we het Transitie plan aardgasloos 2050 op en bieden dit aan de Raad aan.</p> <p>Elke gemeente moet voor 2021 een warmte transitieplan hebben gemaakt. In dit transitieplan staat hoe de gemeente in 2050 aardgasloos wil worden, hoe ze dat met de betrokken stakeholders wil gaan aanpakken, wat hiervoor de agenda is (in tijd) en voor wijken die voor 2030 aardgasloos worden, op welke manier dit gebeurt.</p>
<p>07. De Heurne en de Walstraat zijn pilotgebieden in de binnenstad voor nieuwe verlichting.</p> <p>De nieuwe verlichting is dynamisch, duurzamer en zorgt voor meer veiligheid.</p>

3.02 Naar een klimaatadaptief Enschede

De aanpak van hittestress en wateroverlast zijn de belangrijkste onderdelen van deze doelstelling. Er moet meer kwalitatief groen in de stad komen, meer wateropvang (aan het oppervlak en grondwater), biodiversiteit en smart sustainability.

Acties 2019

Aantal acties: 2

01. Wij voeren in 2019 samen met het Twents waternet (waarin alle Twentse gemeente zitting hebben), Waterschap Vechtstromen en de provincie Overijssel stresstesten uit.

De stresstesten doen we om inzicht te krijgen in de effecten van de klimaatverandering voor wateroverlast, hitte en droogte.

Op basis van de uitkomsten van de stresstesten maken we nadere afspraken over welke risico's we wel en niet acceptabel vinden en waar we maatregelen moeten treffen.

Voor wateroverlast hebben we voor het stedelijk gebied zelf al een stresstest uitgevoerd. In het Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP) zijn op basis van de uitkomsten van deze stresstest maatregelen bepaald, die deels al in uitvoering zijn en deels de komende jaren nog uitgevoerd gaan worden. Voorbeelden daarvan zijn:

- De aanleg van de Stadsbeek, waarvan de tweede fase in 2019 wordt uitgevoerd. Zo zorgen we voor betere waterbergingsmogelijkheden in Stadsveld en Pathmos en maken we het water meer zichtbaar in de stad
- De Groene Linie Oldenzaalsestraat die we in 2019 gaan afronden waarmee we de openbare ruimte en de stad meer toekomstbestendig en klimaatadaptief maken. Bijvoorbeeld door vernieuwende vormen van waterberging in de openbare ruimte
- Aanpak van wateroverlast in de Zuid Esmarkerrondweg ter hoogte van voetbalvereniging Phenix.
- Afkoppelen het hemelwater van de Boddenkamp op de Roombeek, waarmee we werken aan het verminderen van wateroverlast.
- De uitvoering van maatregelen om grondwateroverlast in Enschede Noord te verminderen.

02. In het kader van smart sustainability realiseren we een internet of things platform (IOT) voor data van grondwater- en hittestress-sensoren

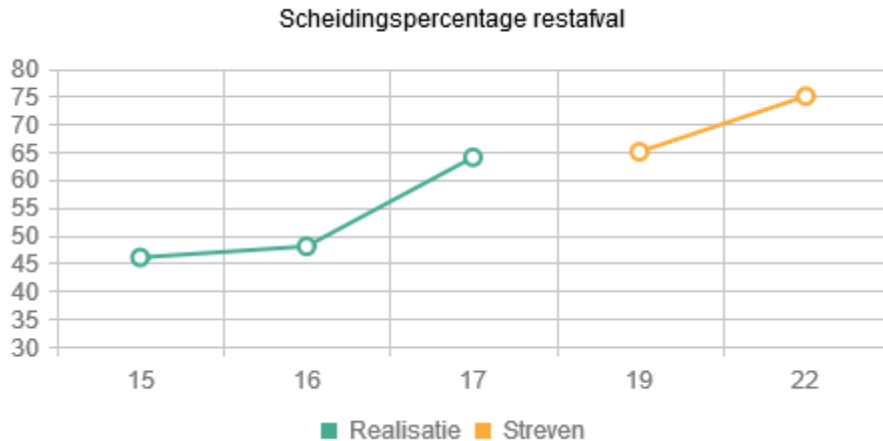
We realiseren een internet of things platform (IOT) voor data van grondwater- en hittestress-sensoren. Deze data kunnen gebruikt worden door inwoners en bedrijven. Zij krijgen hiermee meer regie over hun eigen omgeving. Het leidt tot bewustwording, bewuster handelen en met de data kunnen mensen en bedrijven actiever bezig zijn met de klimaatadaptatie. Het delen van data bevordert de actieve samenleving.

3.03 Optimaal hergebruik van producten en grondstoffen (circulaire economie)

Afval wordt steeds beter gescheiden en draagt daarmee bij aan optimaal hergebruik.

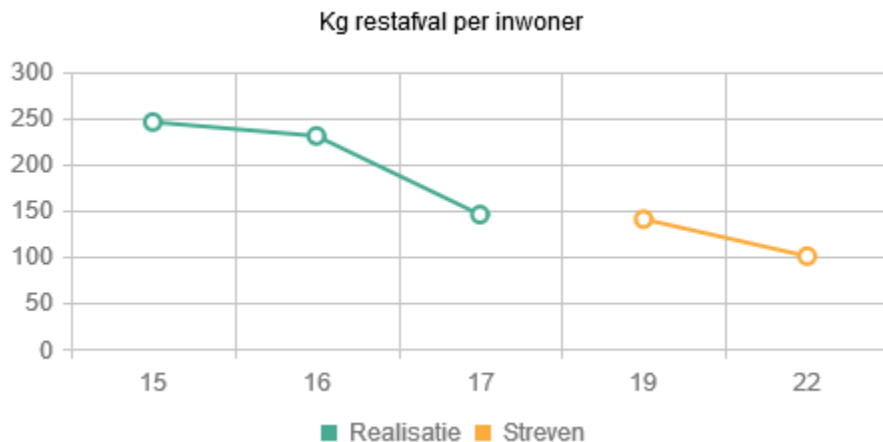
Indicatoren

Aantal indicatoren: 2



Toelichting:

Hoe beter het huishoudelijk afval wordt gescheiden, hoe meer er ingezet kan worden op hergebruik, recycling en terugwinning van grondstoffen. Door de invoering van de tariefdifferentiatie op restafval (diftar) is het scheidingspercentage in 2017 gestegen naar 64%. De doelstelling voor 2019 (65%) komt hiermee binnen handbereik. In het voorjaar van 2019 zal de Raad geadviseerd worden over het 'keuzemodel afval' en de wenselijkheid van 'omgekeerd inzamelen'. Betreffende voorstellen zullen worden voorgelegd aan de Raad om de doelstelling voor 2022 van 75% afvalscheiding te kunnen halen.



Toelichting:

De hoeveelheid huishoudelijk restafval per inwoner per jaar is als gevolg van de invoering van de diftar met circa 40% gedaald naar 145 kilogram per inwoner. De vermindering van de hoeveelheid restafval kan, in afwachting van verdere besluitvorming door de Raad (zie toelichting bij de grafiek "scheidingspercentage"), een extra stimulans krijgen. In de jaren na 2020 zouden we dan aan kunnen sluiten op de landelijke doelstelling van 100 kilogram per inwoner met als stip aan de horizon een afvalloos Twente in 2030 met 50 kilogram per inwoner per jaar.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. In het voorjaar 2019 bieden wij een voorstel aan met een advies voor één van de scenario's van het keuzemodel afval.

Hoe beter het huishoudelijk afval wordt gescheiden, hoe meer er ingezet kan worden op hergebruik, recycling en terugwinning van grondstoffen. Door de invoering van de tariefdifferentiatie op restafval (diftar) is het scheidingspercentage in 2017 gestegen naar 64% en is de hoeveelheid huishoudelijk restafval per inwoner per jaar met circa 40% gedaald naar 145 kilogram per inwoner. De doelstellingen voor 2019 (65% en 140 kg per inwoners) komen hiermee binnen handbereik. In het voorjaar van 2019 zal de Raad worden geadviseerd over het 'keuzemodel afval' en de wenselijkheid van 'omgekeerd inzamelen'. Betreffende voorstellen zullen worden voorgelegd aan de Raad om de doelstelling voor 2022 van 75% afvalscheiding te kunnen halen met als stip aan de horizon een afvalloos Twente in 2030 met 50 kilogram per inwoner per jaar.

Bijdrage verbonden partij: Twence

Maatschappelijk rendement:

Draagt bij aan de taak van de gemeente om te voorzien in een doelmatig beheer van afvalstoffen door de verbranding van restafval. Met het vergisten van GFT-afval, de productie van duurzame energie en het terugwinnen van grondstoffen draagt Twence ook bij aan de gemeentelijke duurzaamheidsdoelstellingen.

Bijdrage verbonden partij: Twente Milieu

Maatschappelijk rendement:

Draagt bij aan de ambitie van de gemeente op het gebied van afvalloos Twente. Dit doet Twente Milieu door de inzameling van de door ons afgesproken afvalstoffen.

Wettelijk verplichte indicatoren

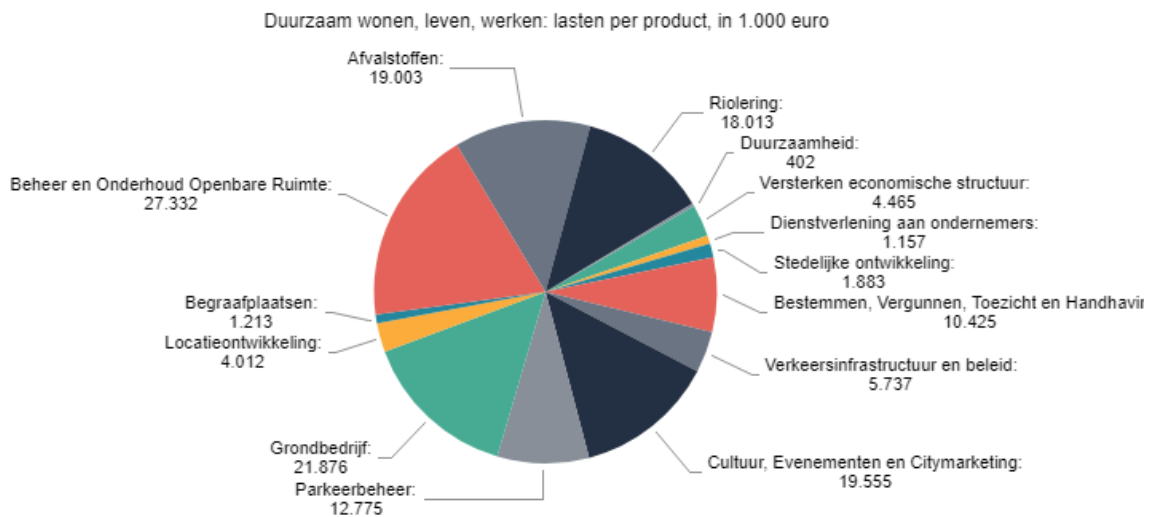
Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
12.	2. Verkeer en vervoer	Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	%	2015	13%	VeiligheidNL
13.	2. Verkeer en vervoer	Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser	%	2015	12%	VeiligheidNL
14.	3. Economie	Functiemenging	%	2017	53,2%	LISA
16.	3. Economie	Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	2017	115,1	LISA
21.	6. Sociaal domein	Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	2017	795,4	LISA
24.	6. Sociaal domein	Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	2017	61	CBS

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
26.	6. Sociaal domein	Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	2015	2,27	Verwey Jonker Instituut – Kinderen in Tel
27.	6. Sociaal domein	Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	2017	7,3	CBS
28.	6. Sociaal domein	Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	2015	2,6	CBS
33.	7. Volksgezondheid en Milieu	Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	2017	207	CBS
34.	7. Volksgezondheid en Milieu	Hernieuwbare elektriciteit	%	2016	1,8	RWS

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2019. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de reguliere werkzaamheden. Onderstaande grafiek geeft per doel inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.



Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Duurzaam wonen, leven en werken Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Lasten	185.309	147.849	139.045	130.420	129.261
Baten	102.957	78.766	73.539	69.399	67.948
Saldo van baten en lasten	82.353	69.084	65.506	61.021	61.313
Storting reserves	16.225	7.554	5.529	4.771	3.649
Onttrekking reserves	33.372	9.366	4.694	1.328	3.001
Resultaat	65.206	67.271	66.341	64.464	61.961

Toelichting

Voor het begrotingsprogramma Duurzaam wonen, leven, werken stijgt het begrotingsresultaat met 3 miljoen euro in 2019 ten opzichte van 2018. De daling van de lasten is groter dan de daling van de baten.

De belangrijkste mutaties zijn:

- Incidentele provinciale subsidie voor de NRO in 2018.
- Intensiveren van handhaving.
- Wijzigingen in de rioolheffing en afvalstoffenheffing (zowel de lasten als de baten nemen toe).
- Minder lasten in grexprojecten dan in 2018 en door uitvoering van Richting aan Ruimte.
- Bezuiniging Actie programma Binnenstad incidenteel in 2019.
- Hogere opbrengsten bij Parkeren

Meerjarige trendontwikkelingen zijn de lager begrote lasten voor stedelijke ontwikkeling en grondbedrijf.

Meer info	Klik hier voor meer informatie over reguliere werkzaamheden en beleidsnota's.
Portefeuillehouders	Niels van den Berg, Jurgen van Houdt, Jeroen Diepemaat, Arjan Kampman, Eelco Eerenberg, Onno van Veldhuizen.
Concerndirecteuren	Djoerd de Vos-Koelink

3.3 Vitaal en sociaal

Doelenboom

Doel	Subdoel	Link
<u>1. Jeugd groeit veilig op en ontwikkelt talenten</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>76.709,00</u>	<u>1.01 De jeugd is gezond en actief</u>	Indicatoren: 1 Acties: 3
	<u>1.02 De jeugd groeit thuis op en doet dat in een veilige thuissituatie</u>	Indicatoren: 3 Acties: 5
	<u>1.03 Kinderen hebben geen taalachterstand</u>	Indicatoren: 1 Acties: 1
	<u>1.04 De jeugd heeft zo min mogelijk tweedelijns jeugdhulp nodig</u>	Indicatoren: 2 Acties: 9
	<u>1.05 Kinderen groeien niet op in armoede</u>	Indicatoren: 1 Acties: 1
	<u>1.06 De jeugd heeft een passende opleiding (bij de potentie van de jeugdige)</u>	Indicatoren: 1 Acties: 1
	<u>1.07 De jeugd heeft een startkwalificatie</u>	Indicatoren: 1 Acties: 1
<u>2. Inwoners wonen langer zelfstandig</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>111.342,00</u>	<u>2.01 De inwoners zijn gezond en actief</u>	Indicatoren: 2 Acties: 4
	<u>2.02 De inwoners hebben een sterk persoonlijk netwerk</u>	Indicatoren: 1 Acties: 3
	<u>2.03 De inwoners hebben zo min mogelijk tweedelijns zorg nodig</u>	Indicatoren: 3 Acties: 11
<u>3. Inwoners zijn financieel zelfstandig</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>117.922,00</u>	<u>3.01 De huishoudens zijn niet afhankelijk van een bijstandsuitkering</u>	Indicatoren: 1 Acties: 4
	<u>3.02 De huishoudens doen zo min mogelijk een beroep op inkomensondersteuning</u>	Indicatoren: 3 Acties: 3
	<u>3.03 De inwoners met een laag inkomen zitten zo min mogelijk in een schuldhulpverleningstraject</u>	Indicatoren: 2 Acties: 4
<u>4. Inwoners participeren in de samenleving</u> <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> <u>84.319,00</u>	<u>4.01 De inwoners werken betaald naar vermogen</u>	Indicatoren: 1 Acties: 5
	<u>4.02 De inwoners doen actief mee in de samenleving via vrijwilligerswerk, mantelzorg, lidmaatschap verenigingen e.d.</u>	Indicatoren: 3 Acties: 7

Wat willen we bereiken?

Enschede wil een stad zijn waar je prettig op kunt groeien en waardig oud kunt worden. Waar mensen naar elkaar omkijken. Waar je de ondersteuning krijgt die nodig is.

In Enschede zijn al jaren meer mensen werkloos dan landelijk de trend is. Daarnaast hebben inwoners van Enschede relatief meer zorg en ondersteuning nodig. Meer dan eens 'erven' kinderen problemen van hun ouders. Het doorbreken van dit patroon is onze grootste uitdaging. De sleutel daartoe ligt in het bieden van perspectief, iets wat we in ons handelen als gemeente als uitgangspunt hanteren: de zelfredzaamheid van mensen.

We werken in Enschede aan een duurzaam, solide en betaalbaar sociaal stelsel, met als inzet dat inwoners van Enschede naar vermogen kunnen deelnemen in de samenleving.

Van transitie naar transformatie

Gemeenten hebben de afgelopen jaren alle zeilen bijgezet om de transitie naar behoren vorm te geven. Net als in veel andere gemeenten hebben we de transformatie in gang gezet die moet leiden tot het duurzame, solide en betaalbaar sociaal stelsel. Door in te zetten op eigen kracht en regie bij onze inwoners door preventie, inclusie en ondersteuning dichtbij te organiseren vanuit de leefwereld van mensen. En in ons handelen rekening te houden met persoonlijke omstandigheden. Hierop ligt de komende jaren onze focus.

Inclusieve samenleving

We werken aan een stad waar mensen zichzelf kunnen redden en omkijken naar elkaar. Waarin eigen verantwoordelijkheid belangrijk is en iedereen mee kan doen. En waarin mogelijkheden, talenten en eigen regie centraal staan, in plaats van problemen, beperkingen en overheidsbemoeienis.

We zorgen voor een goede kwaliteit, spreiding en bereikbaarheid van voorzieningen op alle voor inwoners belangrijke terreinen: onderwijs, werk, vrijetijd, gezondheidszorg, armoede, schuldhulpverlening, veiligheid en leefbaarheid. Bovendien moeten het beleid en de daarop gebaseerde activiteiten zo veel mogelijk aansluiten bij de leefwereld van de inwoner. Dat betekent dat we waar mogelijk regels en systemen aanpassen en ons daar ook landelijk voor inzetten. En dat we samenwerken met partijen in de stad, want deze opgave kunnen we niet alleen. Voor wie de samenleving (te) complex is geworden, geven we een steuntje in de rug als dat nodig is en bieden een vangnet als het niet anders kan.

Het belang van preventie

Inwoners willen zo lang mogelijk eigen regie voeren over hun leven. We sluiten aan bij die wens en wegen daarbij de risico's af. We willen inwoners tijdig informeren en ondersteunen om de inzet van zwaardere zorg en ondersteuning te voorkomen. Preventie kan in praktische zaken zitten, zoals bijvoorbeeld het plaatsen van een bankje op de route tussen woning en winkelcentrum waardoor iemand langer zelfstandig thuis kan wonen. Het kan ook gaan om een investering in de taalontwikkeling van kinderen, zodat ze later meer kans op een zelfstandiger leven hebben. Daarom investeren we in de draagkracht van mensen, door bijvoorbeeld in te zetten op voorkomen en vroegsignalering van schulden en armoede. Preventie vraagt aandacht voor achterliggende oorzaken van problemen die op het eerste gezicht eenvoudig op te lossen lijken. Preventie vraagt ook inzet om eenvoudige en bereikbare algemene voorzieningen te ontwikkelen. Daarom willen we voorzieningen in de wijk toegankelijker maken om zo laagdrempelige ondersteuning dichtbij mensen te brengen.

Transformatie: Beter – Anders - Minder

De werkwijze die we hanteren om te transformeren, is in het kort:

- Beter aansluiten bij wat echt nodig is.
- Andere, nieuwe en innovatieve arrangementen ontwikkelen.
- Met minder overheidsbemoeienis en minder uitgaven.

In een bestuursopdracht die we eind 2018 in samenspraak met de Gemeenteraad opstellen, werken we de transformatie van het sociaal domein verder uit. Preventie vormt de kern van de aanpak. Daarnaast hanteren we de volgende speerpunten:

- we houden de zorg betaalbaar;
- we versterken de wijkteams;
- we houden voorzieningen in de wijk toegankelijk;
- we hebben oog voor mantelzorgers en vrijwilligers;
- we bestrijden fraude en misbruik;
- we investeren in meedoen en thuisvoelen;

- we willen dat meer Enschedeërs aan het werk gaan;
- we onderkennen de belangrijke maatschappelijke rol van het onderwijs;
- we zoeken naar duurzame oplossingen voor schulden en armoede en helpen nieuwe problemen voorkomen.

Integraal

Van belang is dat we het [sociaal domein](#) als één geheel beschouwen, waarin we in staat zijn samen met inwoners en partners in de stad te bepalen welke vorm van ondersteuning het meest passend is als springplank naar een zo hoog mogelijke mate van zelfredzaamheid. De kwaliteit van de uitvoering bepaalt het succes van dichtbij ervaren zorg en ondersteuning. Om tot een duurzaam, solide en betaalbaar sociaal stelsel te komen, is het nodig om de komende periode op een aantal punten te intensiveren. Dit vereist voorfinanciering, want de kost gaat voor de baat uit.

Binnen de werkwijze van de gemeente vraagt dit een nauwere verbondenheid tussen afdelingen, geldstromen en mensen. In 2019 werken we het streven uit om tot een integraal budget voor sociaal domein te komen, om zo ontschotting vorm te geven.

Financiële bijdrage van het Rijk

Het liefst zouden we werken aan een ambitie waarbij we uitkomen met de middelen voor het sociaal domein die we vanuit Den Haag krijgen. De praktijk is dat we dat niet kunnen, zonder daar zeer pijnlijke maatregelen aan te verbinden. Dat is voor ons niet acceptabel. Het zou ons belemmeren in doen wat nodig is. We moeten onze bestedingen in het sociaal domein terugdringen om zo de tekorten te verminderen en ruimte te houden om ook in andere, voor Enschede belangrijke thema's, te kunnen oppakken. Enschede compenseert sinds jaar en dag structureel rijksbezuinigingen in het sociale domein. De noodzaak van de lobby naar het Rijk op dit punt blijft aanwezig.

In dit hoofdstuk beschrijven we de doelen van het sociaal domein en de acties in 2019.

Wat gaan we doen?

1. Jeugd groeit veilig op en ontwikkelt talenten

Iedere jeugdige groeit gezond en veilig op, kan zijn/haar talenten ontwikkelen en naar vermogen meedoen. Hij/zij groeit op in een gezin; speelt en neemt deel aan sport en cultuur; gaat naar school en behaalt diploma's en een startkwalificatie en krijgt passende ondersteuning waar nodig. Zo krijgt hij/zij de kans een (sociaal-economisch) zelfredzame, sociaal vaardige en gezonde inwoner te worden die zoveel als mogelijk zelfstandig kan wonen en leven en een goed perspectief heeft op de arbeidsmarkt.

1.01 De jeugd is gezond en actief

Jeugdigen die gezond leven (eet- en beweeggedrag) zijn minder vaak ziek, kunnen zich beter concentreren en zitten lekkerder in hun vel. Via de jeugdgezondheidszorg (met de focus op preventie, vroegsignalering en lichte ondersteuning) en sport willen we een gezonde leefstijl bij de jeugd bevorderen.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

1.1b Percentage jeugd op gezond gewicht (BMI)

Toelichting:

Deze indicator is nieuw en wordt uitgevraagd in de stadspeiling 2018. Op basis van de uitkomsten worden de streefwaarden voor 2019 en 2022 bepaald. Streven is minimaal het landelijk gemiddelde. De Body Mass Index (BMI) is een index voor het gewicht in verhouding tot lichaamslengte. Bij een waarde < 18,5 is sprake van ondergewicht, waarde 18,5-25: normaal gewicht, waarde >25: overgewicht en waarde >30: ernstig overgewicht. De indicator geeft het percentage jeugd (0-17 jaar) met normaal gewicht aan.

Acties 2019
Aantal acties: 3
<p>01. We ontwikkelen samen met de GGD een langjarige aanpak op preventie en gezondheidsbevordering, gericht op de jeugd.</p> <p>Deze aanpak sluit aan bij het nog op te stellen Nationaal Preventieakkoord. Ondertussen blijven we uitvoering geven aan de nota 'Vitale coalities' in samenwerking met de regio-gemeenten, de GGD Twente en lokale partijen zoals scholen, (sport)verenigingen en zorginstellingen.</p>
<p>02. We voeren het toekomstplan voor de doorontwikkeling van de speeltuinen SES uit.</p> <p>In 2018 is samen met de Stichting Enschedese Speeltuinen (SES) een toekomstplan opgesteld voor de speeltuinen, die onder de SES vallen. Wij gaan samen met de SES, de speeltuinbesturen, professionals en betrokkenen in de wijk gericht aan de slag met de vertaling van de uitkomsten in een concreet stappenplan om de maatschappelijke waarde van de individuele speeltuinlocaties te vergroten. In 2019 is 80% van de concrete stappenplannen opgesteld.</p>
<p>03. We onderzoeken of het herinrichten van de budgetten voor het voorliggend veld bijdraagt aan integraler en duurzamer werken.</p> <p>Het herijken van de subsidieverordening 'Vrijwilligers Jeugd- en Jongerenwerk 1994' maakt hier onderdeel van uit. Dit doen we in het kader van het Nieuw Enschedees Welzijn.</p>
<p>Bijdrage verbonden partij: Regio Twente - GGD en OZJT</p> <p>Regio Twente is een samenwerkingsverband van de veertien Twentse gemeenten en voert taken uit op het gebied van vervoer & verkeer, economie, recreatie & toerisme en volksgezondheid. Dat laatste wordt gedaan door de onderdelen GGD en OZJT.</p> <p>GGD voert taken uit in het kader van de Wet Publieke gezondheid, zoals jeugdgezondheidszorg (consultatiebureau, opvoedondersteuning, rijksvaccinatieprogramma, inspecties kinderopvang), voorkomen en beheersen van infectieziekten, geven van reisadvies en inenting, voorlichting over gezondheid en verzorgen van medisch spreekuur dak- en thuislozen.</p> <p>OZJT regelt de inkoop van tweedelijns jeugdhulp en Wmo –maatwerk voor de regio Twente en voert het contractmanagement voor de gesloten contracten met zorgaanbieders en doet dit voor die onderdelen waar we verplicht regionaal op moeten samenwerken. Daarnaast is zij opdrachtgever voor Veilig Thuis Twente (advies- en meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling).</p>

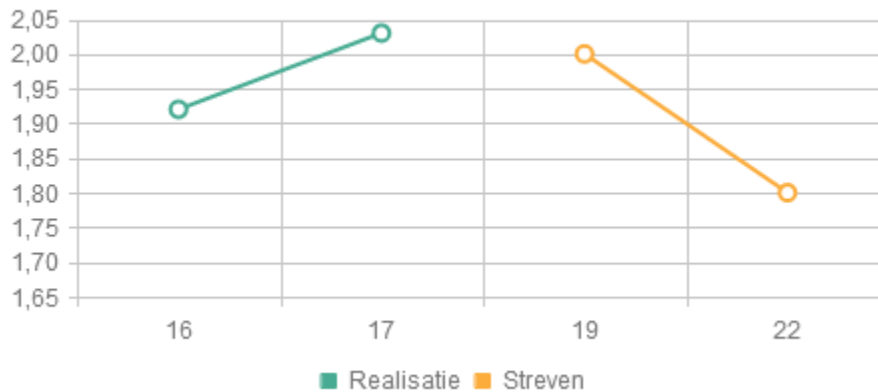
1.02 De jeugd groeit thuis op en doet dat in een veilige thuissituatie

Jeugd heeft een goede opvoeding en een stabiele en veilige omgeving nodig om zich goed te kunnen ontwikkelen. Het liefst door en bij de ouder(s).

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

1.2a Percentage jeugd met ondertoezichtstelling

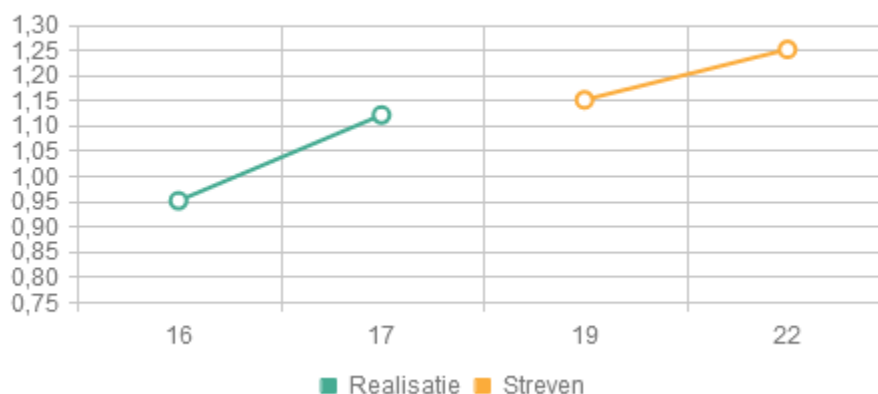


Toelichting:

De regio Twente heeft in verhouding een hoger aantal onder toezicht stellen (OTS) dan landelijk. Landelijk blijft dit aantal stabiel. Streven is daarom de lijn te stabiliseren en daarna een ombuiging richting het landelijk gemiddelde.

De kinderrechtler kan jeugdigen die opgroeien in een situatie waarin hun welzijn of gezondheid bedreigd wordt, onder toezicht stellen. Het gezin krijgt te maken met een gezinsvoogd en krijgt hulp aangeboden. Ouders blijven zo veel mogelijk zelf verantwoordelijk voor de opvoeding en verzorging van hun kinderen. De hulp is vooral gericht op het vergroten van de mogelijkheden van ouders om deze verantwoordelijkheid te dragen. De hulp kan ook gericht zijn op het vergroten van de zelfstandigheid van een jeugdige. De indicator betreft jeugd 0-17 jaar.

1.2b Percentage jeugd met pleegzorg



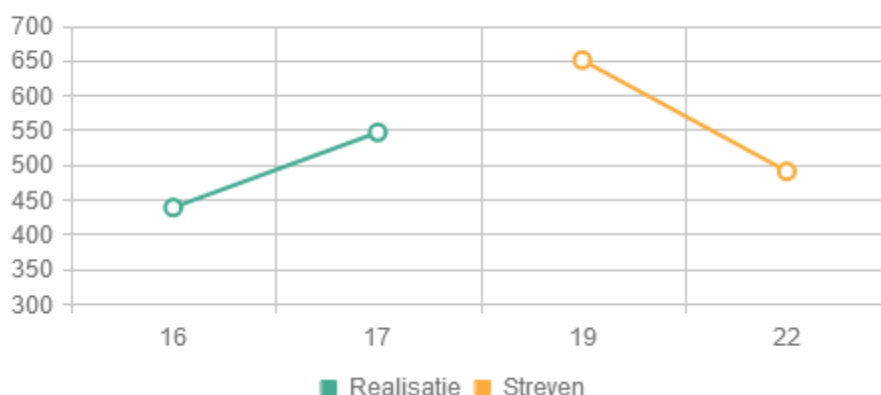
Toelichting:

De landelijke trend is dat er meer jeugdigen in een pleeggezin worden opgenomen dan in een instelling. Het streven gaat uit van het volgen van deze trend.

Pleegzorg is zorg voor jeugdigen die door omstandigheden niet thuis kunnen wonen. Het is een vorm van hulp waarbij een jeugdige tijdelijk in een ander gezin gaat wonen. Zeven dagen per week of af en toe een weekend of vakantie. Sinds 2018 hebben gemeenten ook de plicht om pleegzorg aan te

bieden na de leeftijd van 17 jaar. Deze groep maakt geen onderdeel uit van de indicator om een vergelijkbare trendlijn van 2016 t/m 2022 mogelijk te maken.

1.2c Aantal meldingen kindermishandeling bij Veilig Thuis Twente



Toelichting:

Het is reëel te verwachten dat in de nabije toekomst het aantal meldingen kindermishandeling stijgt. Dit heeft onder andere te maken met de ontwikkelingen bij de landelijke Veilig Thuis (zie actie). Door het nieuwe afwegingskader wordt er beter gesignaliseerd en geregistreerd. Dit leidt tot een gerichtere inzet bij Veilig Thuis Twente (VTT) en dus streven we op de langere termijn naar een afname. Kindermishandeling is elke vorm van mishandeling die voor een kind bedreigend of gewelddadig is. Dus niet alleen lichamelijk geweld, maar ook bijvoorbeeld emotionele mishandeling of verwaarlozing vallen eronder. VTT is het advies- & meldpunt huiselijk geweld en kindermishandeling in Twente. VTT is verantwoordelijk voor het herstel van de directe veiligheid van betrokkenen en voor het doorgeleiden naar adequate hulp. De indicator betreft jeugd 0-17 jaar.

Acties 2019

Aantal acties: 5

01. Januari 2019 start het regionale expertisecentrum duurzame gezinsvormen.

De werving, selectie en scholing van pleegzorgaanbieders en -voor zover relevant- van gezinshuizen wordt gebundeld. Verkend wordt of ook de matching tussen jeugdige en aanbieder plaats vindt in het expertisecentrum. Doel is om de jeugdigen zo veel mogelijk in een gezinssetting te laten opgroeien.

02. We ontwikkelen de ketenmonitor jeugdbescherming en jeugdreclassering.

Dit doen we samen met de gecertificeerde instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming. Op basis hiervan kunnen de betrokken partijen gezamenlijk besluiten nemen die de wachttijden en doorlooptijden in de jeugdbeschermingsketen reduceren en in algemene zin de ondersteuning van jeugdigen in de jeugdbeschermingsketen verbeteren.

03. Het regionale Coördinatiepunt Spoedhulp is vanaf 2019 actief.

Resultaat moet zijn dat de crisis- en spoedhulpverlening aan jeugdigen verbetert, doordat eerder de juiste hulp wordt verleend. Doel is om uiteindelijk de situatie zo snel mogelijk te normaliseren.

04. We geven uitvoering aan de regionale invulling van het Landelijke Actieprogramma 'Geweld hoort nergens thuis'.

Dit programma is gericht op het verder versterken ketensamenwerking. Streven is om eerder en beter de problematiek en slachtoffers in beeld te hebben en geweldsituaties te stoppen en duurzaam op te lossen. Het meldpunt voor signalen en crisis voor huiselijk geweld en kindermishandeling (HG & KM) is regionaal belegd binnen Veilig Thuis Twente. Per 1 januari 2019 is iedere organisatie verplicht te werken volgens het nieuwe afwegingskader Meldcode HG & KM. Lokaal bieden we hulp en begeleiding via het eerstelijns Team Huiselijk Geweld en vervolgens via de wijkteams.

05. We bieden hulp en begeleiding aan slachtoffers van loverboys, mensenhandel en prostitutie.

De coördinatie, uitvoering (meldingen/signalen) en preventie loverboys is net als hulp en begeleiding aan slachtoffers mensenhandel belegd bij het Meldpunt Loverboyproblematiek Twente. Dit Enschedese meldpunt krijgt in 2019 een regionale functie. In 2019 herijken we (in ketensamenwerking Zorg, Veiligheid en Straf) de visie op mensenhandel (en vormen hiervan o.a. loverboys, prostitutie en uitbuiting). Ook gaan we onderzoek doen naar de legale en illegale prostitutie doelgroep in Enschede/Twente. En we starten - vanuit de Rupsgelden van het Ministerie VenJ- de pilot "Regionaal uitstapprogramma prostitutie", met als brede doelgroep prostitutie, slachtoffers loverboyproblematiek en mensenhandel.

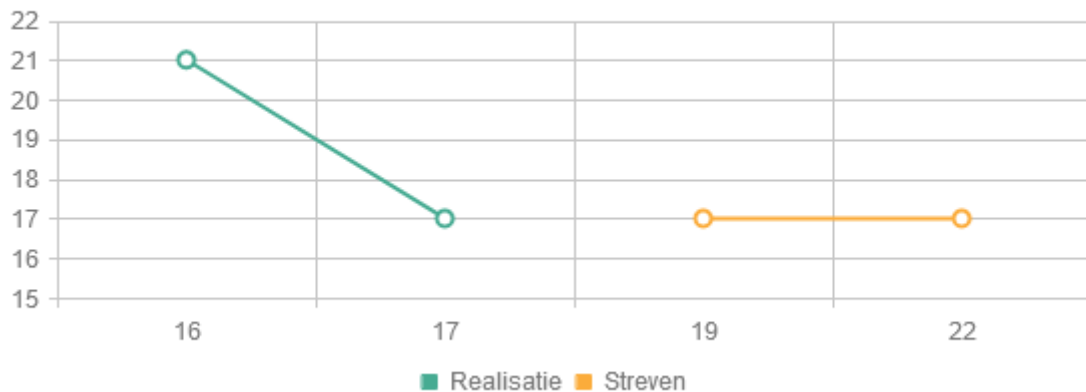
1.03 Kinderen hebben geen taalachterstand

Een goede taalontwikkeling is essentieel voor een kansrijke toekomst van kinderen. We willen alle kinderen hierin gelijke kansen bieden. Het grootste effect bereiken we door vooral vroegtijdig, bij kinderen op jonge leeftijd, te investeren.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

1.3 Percentage kinderen dat in de midden-7- LVS begrijpend lezen in categorie 5 valt



Toelichting:

Bij de streefwaarden sluiten we aan bij de trend van de afgelopen periode: voor 2017 hoger dan landelijk (2014 24%, 2016 21%) en in 2017 conform landelijk gemiddelde. Jaarlijks worden in het primair onderwijs medietoetsen van het CITO LOVS (waaronder Begrijpend Lezen) afgenomen, waardoor we inzicht verkrijgen in de stedelijke taal- en rekenprestaties van basisschoolleerlingen. Bij deze indicator zoomen we in op de leerlingen in groep 7. Het vaststellen van de vaardigheidsscores berust op percentielen: vijf gelijke groepen van elk 20%. Als de score van categorie 5 lager is dan 20% is dat een indicatie dat de score in Enschede gelijk of beter is dan het landelijk gemiddelde.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We blijven actief inzetten op Vroeg- en Voorschoolse Educatie (VVE).

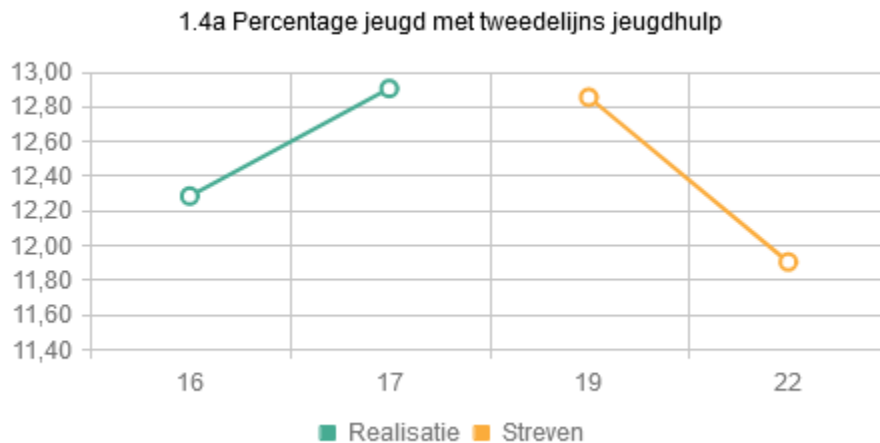
In het kader van de [VVE](#) investeren we in een (nog) betere toegankelijkheid van voorschoolse educatie. We willen niet dat er financiële belemmeringen voor ouders zijn om gebruik te maken van een peuter- of VVE-arrangement. We verlagen daarom met ingang van 2019 de eigen bijdrage voor ouders aanzienlijk, vooral ten gunste van ouders uit de lagere inkomensgroepen. De financiering van deze aanpassing is mogelijk binnen de bestaande beschikbare financiële middelen. We voeren daarnaast pilots uit met een intensivering van het aantal uren voorschoolse educatie, vooruitlopend op mogelijke landelijke regelgeving.

1.04 De jeugd heeft zo min mogelijk tweedelijns jeugdhulp nodig

Primair wordt ingezet op het oplossen van problemen op eigen kracht en/of binnen hun eigen sociale omgeving (het gezin, de buurt, de vereniging, kinderopvang en school). We zetten daarbij in op preventie en op collectieve, algemene voorzieningen dichtbij huis of school. Alleen waar het echt niet anders kan, wordt tweedelijns jeugdhulp ingezet.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2



Toelichting:

We zetten in op meer algemene voorzieningen. Streven is om de inzet van het aantal 2e lijns jeugdhulp allereerst te stabiliseren en daarna een verdere afname te realiseren.

Tweedelijns jeugdhulp is hulp voor jeugd 0-17 jaar van een (specialistische) hulpverlener waarvoor je een verwijzing nodig hebt. Naast de gemeente kan ook de huisarts, jeugdarts, medisch specialist of een gecertificeerde instelling een verwijzing afgeven.

1.4b Percentage jeugd met eerstelijns jeugdhulp via wijkteam

Toelichting:

2017 is het eerste jaar dat de inzet van eerstelijns jeugdhulp door de wijkteams is geregistreerd.

Daardoor is er nog geen goede inschatting te maken van de streefwaarden. Het beleid is gericht op een stijging, gekoppeld aan een verlaging van de tweedelijns jeugdhulp.

Eerstelijns jeugdhulp is jeugdhulp (0-17 jaar) waarvan iedereen zonder verwijzing gebruik kan maken. De indicator richt zich op de hulp die een wijkcoach geeft. Naast preventie en ondersteuning biedt hij ook lichte hulp naast of in plaats van gespecialiseerde -tweedelijns- jeugdhulp.

Acties 2019

Aantal acties: 9

01. In de wijken creëren we en/of passen we collectieve en algemene voorzieningen voor de jeugd aan.

In plaats van Individuele maatwerkvoorzieningen streven we naar collectieve en algemene voorzieningen waarin jeugd in de eigen omgeving en zo regulier als mogelijk ondersteuning krijgt als dat nodig is. In 2019 ligt daarbij de focus op ontwikkeling van nieuwe arrangementen voor begeleiding en dagbesteding in samenwerking met partners in de wijk. We starten in stadsdeel Zuid en aan de hand van de opgedane ervaringen verbreden we naar de andere stadsdelen.

02. We voeren de pilot Onderwijs-Jeugdhulp-Arrangement (OJA) uit.

In september 2018 is de pilot OJA gestart voor de duur van drie schooljaren. Zes scholen, twee jeugdhulpaanbieders en de gemeente hebben een innovatieve, gezamenlijke aanpak, waarmee zij de ondersteuning en hulp in nabijheid van het kind en de opvoeders brengen. De ondersteuning is *groepsgericht* en *preventief* waar het kan en individueel waar het moet en kan *vroegtijdig, sneller en efficiënter* worden aangeboden. Met de pilot is ten opzichte van de kosten voor jeugdhulp in 2016 voor de betreffende doelgroep een besparing opgenomen van 2,1% in 2018 oplopend tot 11% in 2021. Aan de hand van het monitoringsysteem gaan we de effecten van OJA volgen, kan evaluatie en bijsturing plaatsvinden en invulling gegeven worden op welke wijze op termijn de OJA uitgebreid kan worden. Streven is om in 2019 te komen tot gelijk danwel beter effect van de ondersteuning/hulp en 3,3% lagere kosten dan in 2016.

03. We gaan aan de slag met het meerjarig transformatieplan "Zorg voor de jeugd".

Dit plan is regionaal opgesteld en eind 2018 bij het Rijk ingediend voor subsidie. In het plan is aansluiting gezocht bij het landelijke 'Actieprogramma Zorg voor de Jeugd'. Thema's voor het regionale plan zijn: inzet op duurzame gezinsvormen en [ambulantisering](#) waar mogelijk; robuuste ketensamenwerking in o.a. beschermd wonen; en Jeugd en Onderwijs versterken (o.a. 18-/18+). In 2019 stellen we per thema een concreet plan van aanpak op, dat in de periode 2019-2021 wordt uitgevoerd.

04. In 2019 werken we de afspraken met de externe verwijzers (huisartsen en de gecertificeerde instellingen) verder uit.

We zetten door middel van afspraken en gesprekken met de verwijzers meer in op het verwijzen naar [algemene voorzieningen](#), het inschakelen van de wijkteams en daar waar kan alternatieve (lichtere) vormen van ondersteuning.

05. We zetten in op begeleiding en preventie bij complexe echtscheidingen.

Het tweejarig project complexe echtscheidingen is eind 2018 afgerond. In 2019 borgen we de uitkomsten, o.a. afspraken met de advocatuur en informatie via de website. Ook verkennen we in hoeverre [tweedelijns](#) interventies met betrekking tot echtscheidingsproblematiek voorliggend ingezet kunnen worden. Kinderen kunnen hiermee in een eerder stadium geholpen worden en het beperkt het gebruik van tweedelijns voorzieningen.

06. We realiseren vanuit onze rol als centrumgemeente een voorziening van Kamer-Raad in Hengelo.

Kamer-Raad is een Woon-Werk-Leerhuis voor jongeren tussen de 18 en 26 jaar, die door een problematische thuissituatie niet goed met hun studie bezig kunnen en dreigen uit te vallen in het onderwijs. In deze voorziening kunnen –afhankelijk van de locatie- naar schatting 10 à 15 jongeren die naar het ROC in Hengelo gaan, begeleid op kamers wonen. Tijdens het verblijf krijgt hij of zij een begeleider toegewezen en wordt er gewerkt aan het zo zelfstandig mogelijk kunnen functioneren van de betreffende jongere.

07. We zetten in op toezicht en handhaving bij de aanbieders in de jeugdhulp.

We willen zo malafide aanbieders aanpakken, zodat cliënten de zorg krijgen (kwalitatief en kwantitatief) die zij toegewezen hebben gekregen. We participeren in de regionale werkgroep 'Rechtmatig zorgveld in Twente'. Deze heeft als doel om een sluitende Twentse aanpak van malafide zorgaanbieders te ontwikkelen. De aanpak is gericht op de samenhang in de keten van preventie (inkoop/gunning/communicatie), controle (toezicht) en handhaving.

08. Per 1 januari 2019 werken we met het nieuwe Twentse ondersteuningsmodel voor jeugdhulp en maatschappelijke ondersteuning.

Strategisch partnership is onderdeel van de huidige aanbesteding, die loopt voor een periode van vier jaar. We maken in dit verband regionaal met enkele grotere jeugdhulp- en Wmo-aanbieders specifieke afspraken om de gewenste verandering van het zorglandschap sneller door te voeren, waarbij het uitgangspunt is resultaatgericht werken.

In 2019 voeren we als gevolg van de invoering van het Twentse ondersteuningsmodel een herindicatieplan uit, waarbij alle cliënten voor 1 januari 2020 ondersteuning krijgen op basis van het nieuwe model.

09. We vereenvoudigen administratieve werkprocessen in de jeugdhulp en de maatschappelijke ondersteuning.

Om meer grip te krijgen op onze uitgaven zetten we in 2019 samen met aanbieders extra in op het verminderen van de administratieve lasten en het tijdig aanleveren van facturen door zorgaanbieders. Dit

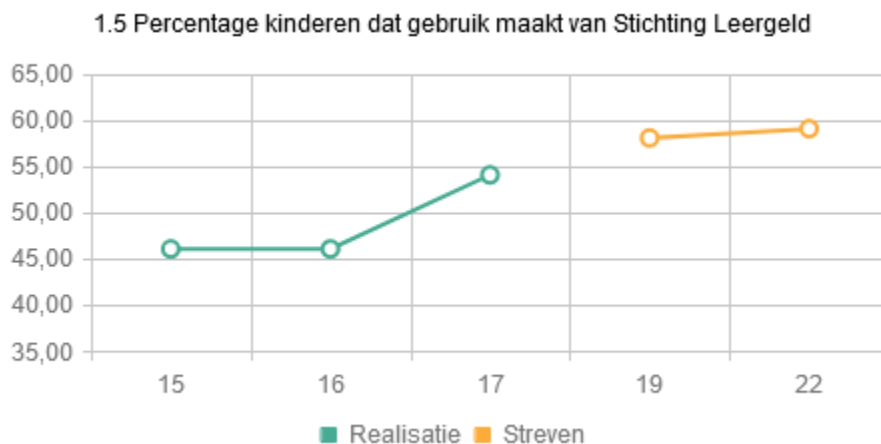
is één van de onderdelen uit het meerjarig transformatieplan. Doel is de administratieve werkprocessen zo eenvoudig mogelijk maken binnen de kaders van wat mogelijk is.

1.05 Kinderen groeien niet op in armoede

Alle jeugd moet kunnen meedoen, ook jeugdigen die opgroeien in een gezin met een laag inkomen. Sport, schoolreisjes, muziek – het hoort bij de vorming en opvoeding van iedere jeugdige. Nu investeren in het kunnen meedoen van jeugd voorkomt problemen op latere leeftijd. Met de inzet van het Kindpakket bevorderen we de participatie van jeugdigen. Het Kindpakket maakt onderdeel uit van het brede palet aan inkomensondersteunende voorzieningen van de gemeente Enschede.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1



Toelichting:

Medio 2017 zijn de mogelijkheden voor verstrekkingen vanuit het Kindpakket verruimd. 2018 was het eerste volledige jaar van invoering van de verruiming van het kindpakket. We hebben in de afspraken met Stichting Leergeld een streefbereik van 2.800 kinderen (zijnde 58%) opgenomen, vanaf 2018. Samen met de stichting werken we aan een groeiend bereik.

De Stichting Leergeld Enschede zet zich -naast andere partijen- in om te voorkomen dat kinderen die in armoede leven in een sociaal isolement terechtkomen. Voorbeelden van ondersteuning zijn de kosten van schoolreisjes, ouderbijdragen, lidmaatschap van sportclubs, zwemlessen, dansles en kleding voor sport en fietsen. Vanuit het Kindpakket ontvangt zij hiervoor gemeentelijke subsidie. Deze indicator geeft het percentage kinderen in de leeftijd 4 t/m 18 jaar weer, waarvan de ouders een inkomen hebben van maximaal 120% van de bijstandsnorm (circa 4.800 kinderen) en een aanvraag door Stichting Leergeld is gehonoreerd. De aantallen zijn inclusief de gehonoreerde aanvragen op basis van het Jeugdcultuurfonds en het Jeugdsportfonds.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We continueren de inzet van het Kindpakket.

Met het Kindpakket willen we bijdragen aan het bieden van voorzieningen waardoor jeugdigen volop mee kunnen doen. De resultaten uit de evaluatie van de inzet van de middelen van het Kindpakket gebruiken we om het beschikbare budget zo effectief en efficiënt mogelijk in te zetten voor de jaren vanaf 2019 e.v. We monitoren het bereik van de inzet binnen het Kindpakket.

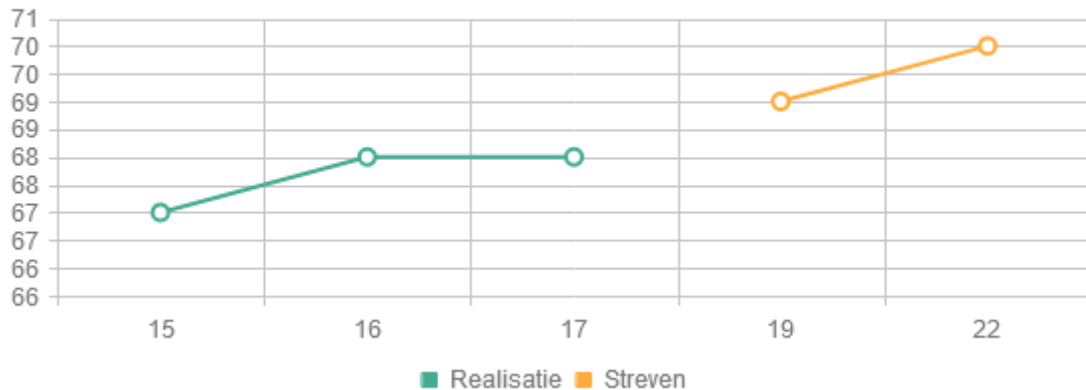
1.06 De jeugd heeft een passende opleiding (bij de potentie van de jeugdige)

Het is belangrijk dat jongeren een goede keuze weten te maken als het gaat om een opleiding. Niet alleen moet een opleiding aansluiten bij hun talenten, maar er moet uiteindelijk ook een passende baan mee te vinden zijn.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

1.6 Onderwijspositie leerlingen klas 3 VO afgezet tegen het advies groep 8 basisonderwijs



Toelichting:

We sluiten qua streefwaarden aan bij de trend van de afgelopen periode. Bij een gelijkblijvende doorstroom blijven de advisering van het basisonderwijs en de prestaties van de onderbouw van het voortgezet onderwijs op niveau. Bij significante wijzigingen moeten we nader inzoomen op de onderliggende factoren.

In groep 8 van het basisonderwijs krijgen de leerlingen een advies voor de vervolgopleiding op het voortgezet onderwijs (VO: vwo, havo, vmbo, praktijkonderwijs). Jaarlijks (per schooljaar) wordt door onderzoeksbureau Babeliowski in opdracht van de gemeente Enschede nagegaan in hoeverre deze leerlingen in klas 3 van het VO het schooltype volgen dat ze is geadviseerd in groep 8. Per schooladvies is aangegeven naar welk schooltype leerlingen in klas 3 zijn doorgestroomd. Er zijn dan drie mogelijkheden:

- de leerling zit in het schooltype dat hem/haar is geadviseerd: doorstroom
- de leerling zit in een hoger schooltype dan geadviseerd: opstroom
- de leerling zit in een lager schooltype dan hem/haar is geadviseerd: afstroom.

De indicator geeft de doorstroom weer.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. Via de Lokaal Educatieve Agenda 2019-2022 (LEA) benoemen we samen met de onderwijsinstellingen de gezamenlijke activiteiten voor de komende vier jaar.

De LEA wordt vastgesteld in januari 2019. Via een Actieplan LEA bepalen we de gemeentelijke inzet van middelen en activiteiten.

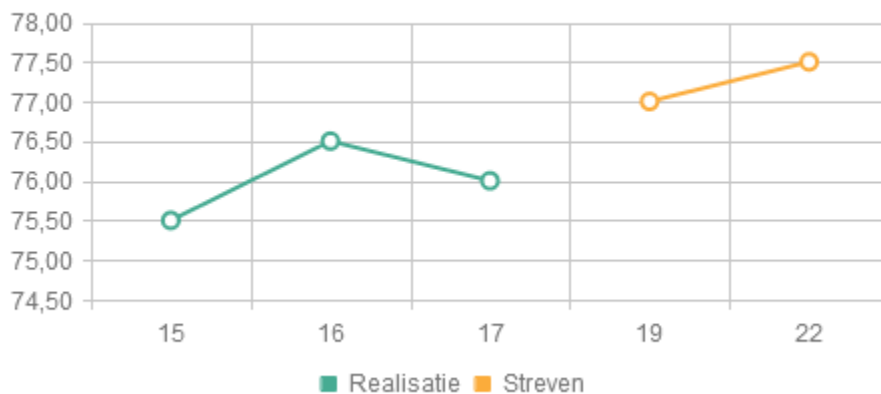
1.07 De jeugd heeft een startkwalificatie

Het hebben van een startkwalificatie is belangrijk voor een goede start in het arbeidzame leven. Jeugd zonder diploma loopt een verhoogd risico op maatschappelijke uitval. Een startkwalificatie is het minimale onderwijsniveau dat nodig is om serieus kans te maken op duurzaam geschoold werk. Het gaat dan om een of MBO-(niveau 2 of hoger), Havo- of VWO-diploma.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

1.7 Percentage beroepsbevolking met een opleidingsniveau MBO2 en hoger



Toelichting:

Het streven is om het aandeel MBO 2 en hoger in de beroepsbevolking te vergroten. MBO 2 en hoger biedt een zogenaamde 'startkwalificatie' voor de arbeidsmarkt. Jeugd met opleidingsniveau MBO 2 en lager zijn nu oververtegenwoordigd in ons bijstandsbestand.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We herijken de RMC-aanpak in verband met nieuwe wetgeving in combinatie met de Twentse Belofte.

We maken regionale [RMC](#)-afspraken over: aansluiting gemeentelijke zorg op het onderwijs, bestrijden verzuim 18+ en begeleiding uitstroom kwetsbare jongeren. Tevens ondersteunen we jongeren die uitvallen/eerder zijn uitgevallen naar onderwijs of werk. We gaan de komende jaren aan de voorkant samen (vanuit RMC, onderwijs, werk en zorg) een integraal en sluitend plan van aanpak maken om de jongeren gelijke kansen op onderwijs en werk te bieden (overerfbaarheid tegen te gaan). Daarbij moeten we scherpe wettelijke regelingen durven loslaten om te kunnen kijken naar wat jongeren nodig hebben (en niet handelen vanuit de rechten die er zijn). Vanuit de [Twentse Belofte](#) verbinden we de krachten van het onderwijs, werkgevers en gemeente aan elkaar. Dus niet het stokje doorgeven, maar de verschillende krachten meer parallel laten werken. Hoe eerder de preventie, hoe lichter de interventie kan zijn en hoe effectiever. De Twentse Belofte loopt tot 2020.

2. Inwoners wonen langer zelfstandig

Zelfredzaamheid betekent dat je zelf bepaalt hoe je je leven wilt inrichten: hoe je wilt wonen, leren, werken, recreëren, je kinderen wilt opvoeden of je van a naar b wilt verplaatsen. Het is goed als mensen daar de ruimte voor krijgen en daar in eerste instantie ook zelf verantwoordelijk voor zijn. Als mensen daar alleen of met hulp van burens, vrienden en familie niet in slagen, kan de overheid ondersteunen. Het liefst op zo'n manier dat mensen ook dan zelf hun hulp kunnen organiseren en zeggenschap behouden. De ambitie is te investeren in tijdige, lichte ondersteuning en preventie, om daarmee onnodig zware zorg te kunnen voorkomen. Normaliseren in plaats van medicaliseren en ondersteuning dichtbij de leefwereld van de inwoner.

2.01 De inwoners zijn gezond en actief

Mensen die voldoende bewegen en gezond eten voelen zich prettiger, zijn in staat zich aan te passen aan en zelf de regie te voeren over de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven. We willen dat zoveel mogelijk Enschedeërs een gezonde leefstijl hebben en zetten in op het preventief bevorderen van de gezondheid en meer (sportief) bewegen.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

2.1a Percentage, inwoners dat voldoet aan de beweegnorm

Toelichting:

Deze indicator is nieuw en wordt in de stadspeiling 2018 voor het eerst uitgevraagd. Op basis van de uitkomsten worden de streefwaarden voor 2019 en 2022 bepaald. Streven is minimaal het landelijk gemiddelde.

De beweegnorm staat voor de Nederlandse Norm Gezond Bewegen voor volwassenen (18 jaar en ouder), oftewel minstens vijf dagen per week minimaal een half uur matig intensief bewegen.

2.1b Percentage inwoners op gezond gewicht (BMI)

Toelichting:

Deze indicator is nieuw en wordt uitgevraagd bij de stadspeiling 2018. Op basis van de uitkomsten worden de streefwaarden voor 2019 en 2022 bepaald. Streven is minimaal het landelijk gemiddelde. De Body Mass Index (BMI) is een index voor het gewicht in verhouding tot lichaamslengte. Bij een waarde < 18,5 is sprake van ondergewicht, bij waarde 18,5-25: normaal gewicht, bij waarde >25: overgewicht en bij waarde >30: ernstig overgewicht. Deze indicator geeft het percentage inwoners met normaal gewicht aan.

Acties 2019
Aantal acties: 4
01. We ontwikkelen samen met de GGD een langjarige aanpak op preventie en gezondheidsbevordering, gericht op 20-60 jarigen Deze aanpak sluit aan bij het nog op te stellen Nationaal Preventieakkoord. Ondertussen blijven we uitvoering geven aan de nota 'Vitale coalities' in samenwerking met de regio-gemeenten, de GGD Twente en lokale partijen zoals scholen, (sport)verenigingen en zorginstellingen.
02. We werken aan een plan voor het verbeteren van de integrale ouderenzorg. Dit doen we in samenwerking met Menzis en gemeenten binnen de Regio Twente. In het plan gaat de aandacht o.a. uit naar beschikbaarheid van de acute zorgketen, versoepelen van de afstemming en overgang van zorg tussen wettelijke kaders en verbeteren van de samenwerking in de wijk. Het uitgewerkte plan vormt de agenda voor verdere regionale samenwerking met zorgverzekeraar Menzis.
03. We creëren een nieuwe centrale zwemvoorziening op het Diekman-terrein. De vastgestelde zwembadvisie is de basis hiervoor. In 2019 voeren we het besluit rondom het Programma van Eisen uit en start het aanbestedingstraject.
04. We zetten de sportaccommodaties effectiever en breder in. We stimuleren meer samenwerking en efficiënter gebruik van de sportaccommodaties (clustervorming) en bredere inzet van de sportaccommodaties voor de behoefte en uitdagingen in de stad/wijk en als algemene voorziening . Door: <ul style="list-style-type: none">• het ontwikkelen de open Sportcampus Diekman. Dit doen we door het verbinden van partijen en het uitwerken van de gezamenlijke visie naar een concreet stappenplan.• het ondersteunen van initiatieven vanuit het sportveld;

- het verplaatsen van verenigingen naar andere sportparken om efficiënter gebruik te krijgen van de accommodaties.

Bijdrage verbonden partij: Sportaal

Sportaal heeft de taak om uitvoering te geven aan de ambities uit het vastgestelde beleid. Zo wordt ingezet op het bevorderen van een gezonde leefstijl, het uitbouwen van de maatschappelijke functie van sport, het ontdekken en ontwikkelen van talenten en het versterken van de verenigingskracht. Als Sportaal de taken niet naar behoren of niet uitvoert heeft dit consequenties voor de uitvoering van het sportbeleid en hiermee de sportstimulering en de exploitatie en onderhoud van de sportaccommodaties in Enschede. Door middel van een overeenkomst, opdracht en indicatoren zijn de afspraken met Sportaal vastgelegd

2.02 De inwoners hebben een sterk persoonlijk netwerk

Het hebben van een sociaal netwerk is belangrijk voor Inwoners die ouder worden en/of die zorg nodig hebben om zelfstandig te kunnen blijven wonen. Daarbij gaat het om familie, vrienden, kennissen, buren, collega's, maar ook om sociale contacten bij de club, de kerk enzovoort.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1

2.2a Percentage inwoners dat voldoende sociale steun ervaart

Toelichting:

Deze indicator is nieuw en wordt in de stadspeiling 2018 voor het eerst uitgevraagd. Op basis van de uitkomsten worden de streefwaarden voor 2019 en 2022 bepaald. Streven is minimaal het landelijk gemiddelde.

Sociale steun staat voor de mate waarin mensen kunnen terugvallen op vanzelfsprekende verbanden, zoals familierelaties, vrienden/kennissen en relaties in de buurt.

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. We werken met kennisinstellingen samen op het verbeteren van het instrumentarium voor coaches.

Dit instrumentarium draagt bij aan het vergroten van de draagkracht van inwoners en het benutten van het persoonlijk netwerk.

02. We zetten in op mantelzorgondersteuning.

In het algemeen hebben mensen die langdurig en intensief zorg verlenen een vergrote kans op overbelasting. Om te voorkomen dat [mantelzorgers](#) overbelast raken of zijn, zetten we in op mantelzorgondersteuning. In het Actieplan Mantelzorg is dit nader uitgewerkt (zie actie 02 bij subdoel 4.2).

03. We verkennen de mogelijkheden voor de invoering van de blijverslening, gefinancierd door derden.

We maken een afweging tussen onder andere het verwachte gebruik (op grond van ervaringen elders), de invoeringskosten en de bestaande mogelijkheden in de markt. Doel is dat ouderen bewust worden van de mogelijkheden die ze zelf hebben om aanpassingen in hun woning te doen, zodat ze zo lang mogelijk thuis in eigen omgeving en in de nabijheid van hun netwerk kunnen blijven wonen.

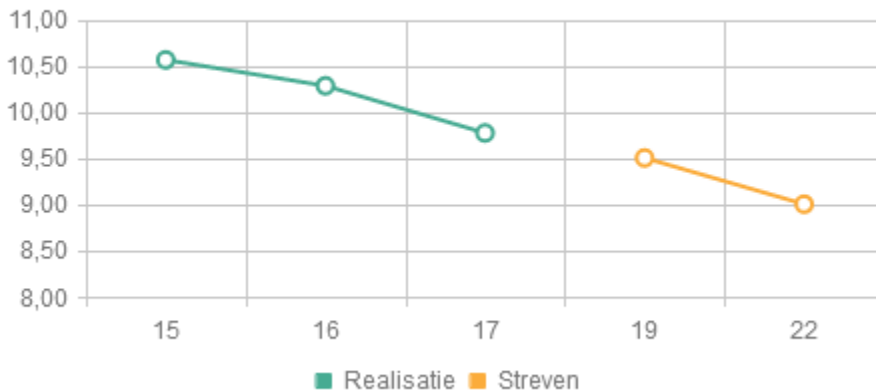
2.03 De inwoners hebben zo min mogelijk tweedelijns zorg nodig

Primair wordt ingezet op het oplossen van problemen van een inwoner op eigen kracht en/of binnen de eigen sociale omgeving (het gezin, de buurt, het werk, de vereniging). We zetten daarbij in op preventie en op collectieve, algemene voorzieningen dichtbij huis. Alleen waar het echt niet anders kan, wordt tweedelijns hulp ingezet.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

2.3a Percentage inwoners dat gebruik maakt van een Wmo-maatwerkvoorziening



Toelichting:

We zetten in op verschuiving van maatwerk- naar algemene voorziening. Dit moet leiden tot een afname, waartegenover een mogelijke aanzuigende kracht komt te staan als het abonnementstarief eigen bijdrage door het Rijk wordt ingevoerd per 1-1-2019.

Een Wmo-maatwerkvoorziening is ondersteuning afgestemd op de individuele situatie, zoals huishoudelijke hulp, individuele of groepsbegeleiding (dagbesteding), vervoersdiensten, hulpmiddelen en woningaanpassing. Deze voorziening is alleen toegankelijk na indicatie van de gemeente. In de indicator zijn beschermd wonen en maatschappelijke opvang niet meegenomen, aangezien dit centrumgemeentetaken zijn.

2.3b Percentage inwoners dat intramuraal woont in het kader van Wlz en GGZ (Zvw)



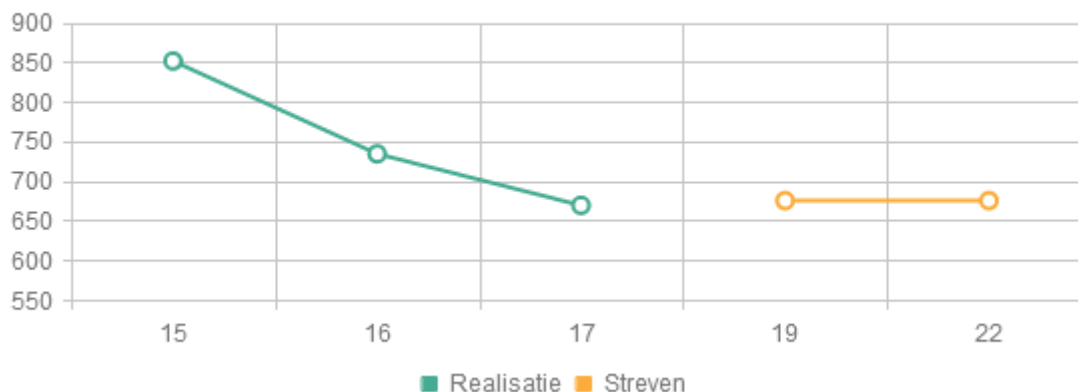
Toelichting:

De gegevens zijn nog niet beschikbaar. Zodra we deze hebben, doen we een voorstel voor de streefwaarden voor 2019 en 2022.

De Wet langdurige zorg (Wlz) regelt zware, intensieve zorg voor kwetsbare ouderen, mensen met een handicap en mensen met een psychische aandoening. Via de Zorgverzekeringswet (Zvw) wordt

de behandeling en herstel in het kader van de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) geregeld. Vanuit deze wetten kunnen inwoners geïndiceerd worden voor zorg en ondersteuning met verblijf in een zorginstelling (intramurale zorg).

2.3c Aantal mensen dat gebruik maakt van beschermd wonen in de centrumgemeente Enschede



Toelichting:

Gelet op de in- en uitstroom en de nog te realiseren nieuwe voorzieningen is de verwachting dat het aantal unieke cliënten de komende jaren rond 675 mensen zal zijn. De ontwikkelingen ten aanzien van de overgang naar de Wlz en de decentralisatie van centrumgemeentetaken krijgen pas in de loop van 2021 hun weerslag op de aantallen.

Beschermd wonen is wonen in een accommodatie van een instelling met daarbij behorende toezicht en begeleiding, gericht op het bevorderen van zelfredzaamheid en participatie, het psychisch en psychosociaal functioneren, stabilisatie van een psychiatrisch ziektebeeld, het voorkomen van verwaarlozing of maatschappelijke overlast of het afwenden van gevaar voor de cliënt of anderen, bestemd voor personen met psychische of psychosociale problemen, die niet in staat zijn zich op eigen kracht te handhaven in de samenleving (zoals gedefinieerd in de Wmo). De indicator betreft het totaal aantal unieke cliënten in het gehele centrumgemeentegebied Enschede, bestaande uit: Borne, Dinkelland, Enschede, Haaksbergen, Hengelo, Hof van Twente, Losser en Oldenzaal.

Acties 2019

Aantal acties: 11

01. We stellen een Aanpak Top 100 gezinnen met de grootste en meest omvangrijke zorgvraag op.

We doen dit in samenwerking met Menzis. Deze aanpak richt zich op huishoudens die intensief gebruik maken van bijstand, zorg en ondersteuning vanuit meerdere (wettelijke) regelingen. Met een op maat gemaakt plan worden deze huishoudens op een meer effectieve en efficiëntere manier ondersteund in het herstellen van regie. We starten in het vierde kwartaal 2018 met het benaderen van de eerste huishoudens.

02. In de wijken creëren we en/of passen we collectieve en algemene voorzieningen voor volwassenen aan.

In plaats van Individuele maatwerkvoorzieningen streven we naar collectieve en algemene voorzieningen waarin volwassenen in de eigen omgeving en zo regulier als mogelijk ondersteuning krijgen als dat nodig is. In 2019 ligt daarbij de focus op ontwikkeling van nieuwe arrangementen voor begeleiding en dagbesteding in samenwerking met partners in de wijk. We starten in stadsdeel Centrum met de extra inzet hierop en op basis van de opgedane ervaringen verbreden we naar de andere stadsdelen.

03. Met een aantal organisaties gaan we na hoe hun tweedelijns aanbod kan worden omgevormd tot een algemene voorziening.

Hier is in het verleden reeds op onderdelen van het aanbod van organisaties ervaring opgedaan. We breiden dit in 2019 uit met minimaal vier organisaties en een breder aanbod.

04. We stellen voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang een visie en aanpak voor de decentralisatie op.

Enschede voert als centrumgemeente de taken Beschermd wonen en Maatschappelijke opvang voor acht gemeenten uit. Het Rijk is van plan deze centrumgemeentetaken met ingang van 2021 te decentraliseren en alle gemeenten zelf verantwoordelijk te maken voor de uitvoering binnen het kader van regionale samenwerking. In de 'visie en aanpak 2018-2021 decentralisatie beschermd wonen en maatschappelijke opvang' staan afspraken met de regiogemeenten over:

- de gewenste zorginfrastructuur en welke acties er nodig zijn om deze te realiseren
- het organiseren van samenwerking (inclusief financiële verantwoordelijkheid en solidariteit)
- de inzet van middelen voor beschermd wonen en maatschappelijke opvang
- het vormgeven van de toegang tot beschermd wonen en maatschappelijke opvang.

05. We ontwikkelen nieuwe voorzieningen Beschermd wonen.

Samen met de gemeente Hengelo en Tactus realiseren we een woonvoorziening beschermd wonen in de verslavingszorg in Hengelo om zo in het werkgebied van centrumgemeente Enschede het tekort aan plekken te reduceren. Daarnaast zoeken we samen met de gemeenten Haaksbergen en Oldenzaal naar geschikte locaties voor beschermd wonen. Halverwege 2019 verwachten we duidelijkheid over locaties waar dit ontwikkeld kan worden.

06. We realiseren nieuwe vormen van opvang gericht op dak- en thuislozen.

Hierbij denken we aan een concept als 'noaberhuuske'. Dit is een eenpersoonsovernachtingsmogelijkheid voor één of twee nachten, die ingezet kan worden als iemand direct een slaapplek nodig heeft en geen mogelijkheden in het eigen netwerk hiervoor heeft. Het nevendoeel van een 'noaberhuuske' is dat hiermee mensen in beeld komen en toegeleid kunnen worden naar zorg.

07. We maken afspraken met leveranciers over hergebruik van woonvoorzieningen, bv. plafondlift, drempelhulp en dergelijke.

Bij de overige Wmo-hulpmiddelen is al sprake van hergebruik en is dit onderdeel van de contractafspraken met de leveranciers.

08. We herijken afspraken met corporaties over woningaanpassingen en woonvoorzieningen.

De bestaande werkafspraken met de corporaties met betrekking tot woningaanpassingen en woonvoorzieningen worden geactualiseerd. Doel is om door duidelijke, structurele afspraken zoveel mogelijk individuele aanvragen voor woningaanpassingen te voorkomen.

09. We onderzoeken de mogelijkheden voor een depot voor gebruikte goederen (banken, tafels, koelkasten e.d.) voor inwoners met een minimum inkomen in Enschede.

Hierdoor kunnen goede, gebruikte goederen duurzaam hergebruikt worden. Door hergebruik van gebruikte goederen leveren we een bijdrage aan de duurzaamheidsdoelstellingen in onze stad. Het depot is een aanvulling op de bijzondere bijstand. Als bijzondere bijstand niet mogelijk is, dan kan een gerichte verwijzing naar het depot een oplossing bieden.

10. In 2019 onderzoeken we of we één zorgaanbieder kunnen koppelen aan een specifieke wijk.

Hierbij is het uitgangspunt dat welzijn & zorg wordt gekoppeld aan het versterken van het voorliggend veld.

11. We zetten in op toezicht en handhaving bij aanbieders van Wmo-zorg.

We willen zo malafide aanbieders aanpakken, zodat cliënten de zorg krijgen (kwalitatief en kwantitatief) die zij toegewezen hebben gekregen. We participeren in de regionale werkgroep 'Rechtmatig zorgveld in Twente'. Deze heeft als doel om een sluitende Twentse aanpak van malafide zorgaanbieders te ontwikkelen. De aanpak is gericht op de samenhang in de keten van preventie (inkoop/gunning/communicatie), controle (toezicht) en handhaving.

3. Inwoners zijn financieel zelfstandig

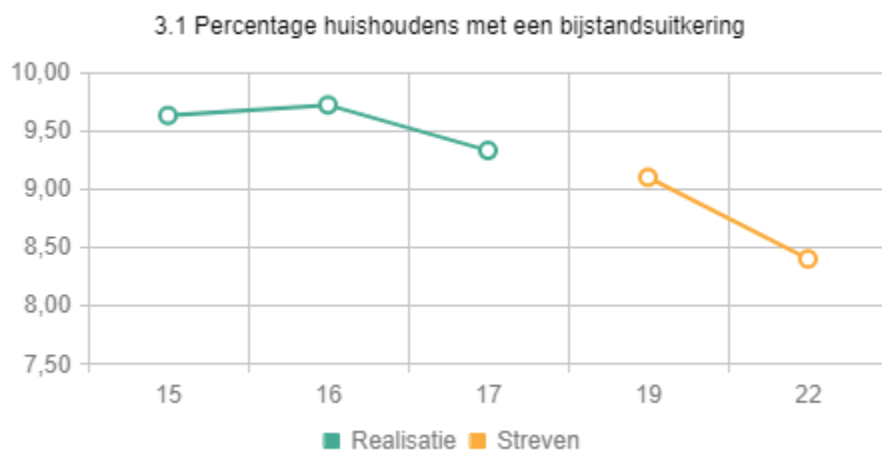
Mensen die financieel zelfstandig zijn, hebben de ruimte om zich te kunnen ontwikkelen en te kunnen meedoen op alle leefdomeinen. De stress van het hebben van een beperkt budget en/of schulden leidt ertoe dat mensen, m.n. met een laag inkomen, minder goed in staat zijn om verstandige keuzes te maken. Daarom streven we ernaar om armoede zoveel mogelijk te voorkomen.

3.01 De huishoudens zijn niet afhankelijk van een bijstandsuitkering

Het kunnen voorzien in het eigen levensonderhoud door werk is het beste medicijn tegen vele klachten. Bovendien zijn werkende ouders een belangrijk voorbeeld voor kinderen. Een plek vinden op de arbeidsmarkt is echter niet voor iedereen eenvoudig, daarom ondersteunt de gemeente bij het vinden van geschikt werk. Daarnaast zorgt de gemeente voor een uitkering (Algemene bijstand levensonderhoud) voor inwoners die niet genoeg geld hebben om in hun levensonderhoud te voorzien. Met een bijstandsuitkering kunnen zij de periode overbruggen totdat zij weer betaald werk vinden.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1



Toelichting:

Het streven volgt tenminste de landelijke trend, zoals die wordt vertaald in het macrobudget dat het Rijk vaststelt. Dit betekent ook dat het streven is om de uitstroom uit de bijstand naar werk op landelijke niveau te houden. Met een steeds grotere mismatch tussen wat werkgevers vragen en wat er aan kandidaten beschikbaar is, is een aantal aanvullende acties nodig om het streven te kunnen realiseren.

Bijstand wordt door de gemeente verstrekt aan inwoners van 18 jaar tot de AOW-leeftijd die niet genoeg geld hebben om in hun levensonderhoud te voorzien en ook niet in aanmerking komen voor een andere uitkering. In deze indicator zijn uitkeringen van Bijstand Levensonderhoud, IOAW (Wet inkomensvoorziening oudere werklozen), IOAZ (Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen) en de regeling BBZ (Besluit bijstandsverlening zelfstandigen) opgenomen op huishoudensniveau. De peildatum voor het aantal huishoudens met een uitkering is de laatste dag van het jaar.

Acties 2019

Aantal acties: 4

01. We continueren de groepsgewijze ondersteuning van de vraag naar personeel via projecten bij grote werkgevers of sectoren.

Daarmee wordt de personele inzet voor werkgeverdienstverlening effectief georganiseerd. We zetten in op sectoren waar de baankansen voor de werkzoekende het grootst is, onder andere zorg en techniek.

02. We faciliteren werkzoekenden die in Duitsland aan de slag willen.

We bieden hen de mogelijkheid om bijscholing te volgen in taal, cultuur en vakinhoudelijke kennis. We continueren de lobby bij de betreffende Duitse en het Nederlandse ministeries om diplomaerkenning te bewerkstelligen en informeren de Raad hierover. Daarnaast presenteren wij een voorstel voor de structurele financiering van het kennis- en competentiecentrum grensoverschrijdende arbeidsmarkt 'GrensWerk'.

03. We leveren een advies over de wijze waarop de teams Werk en Inkomen optimaal uitvoering kunnen geven op het verder beperken van instroom in en het bevorderen van uitstroom uit de uitkering.

Aspecten die daarin worden beoordeeld zijn onder andere de herindeling van teams, aansluiting op branches, wijken en de regionale aanpak in Werkplein Twente.

04. We evalueren de pilot Outsourcing Werk.

In de Pilot Outsourcing Werk wordt een groep van 150 werkzoekenden op dit moment - gedurende in eerste instantie een jaar - bemiddeld door een extern bureau. We onderzoeken of zij succesvoller zijn in het bemiddelen van werkzoekenden naar werk dan wijzelf.

3.02 De huishoudens doen zo min mogelijk een beroep op inkomensondersteuning

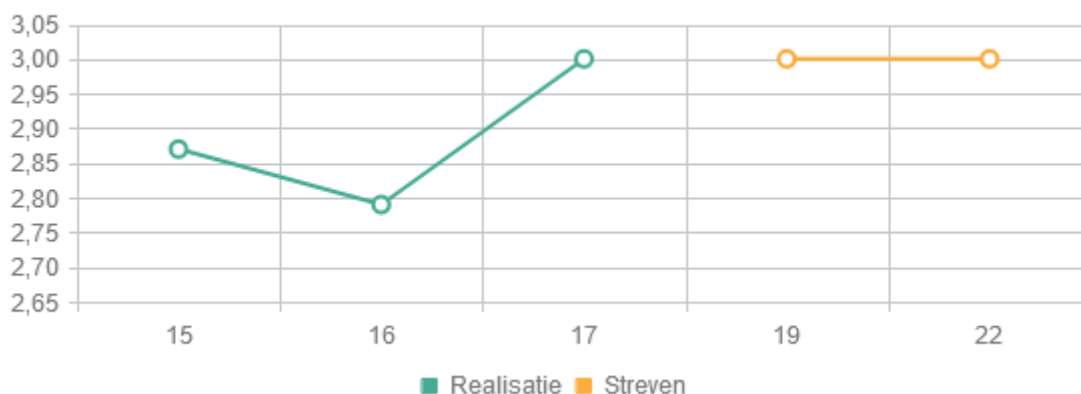
We streven ernaar dat zoveel mogelijk mensen in hun eigen inkomen kunnen voorzien en niet afhankelijk zijn van gemeentelijke inkomensondersteunende voorzieningen.

Voor hen die dat niet kunnen kent de gemeente Enschede een gedegen aanbod van voorzieningen, waarmee de gevolgen van armoede voor inwoners kunnen worden gedempt. Dit aanbod bestaat uit gemeentelijke minimaregelingen en de ondersteuning van maatschappelijke initiatieven. We blijven o.a. met deze inzet een actief armoedebeleid uitvoeren en baseren ons daarbij op de schaarste-theorie.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

3.2a Percentage huishoudens dat gebruik maakt van een verstrekking bijzondere bijstand



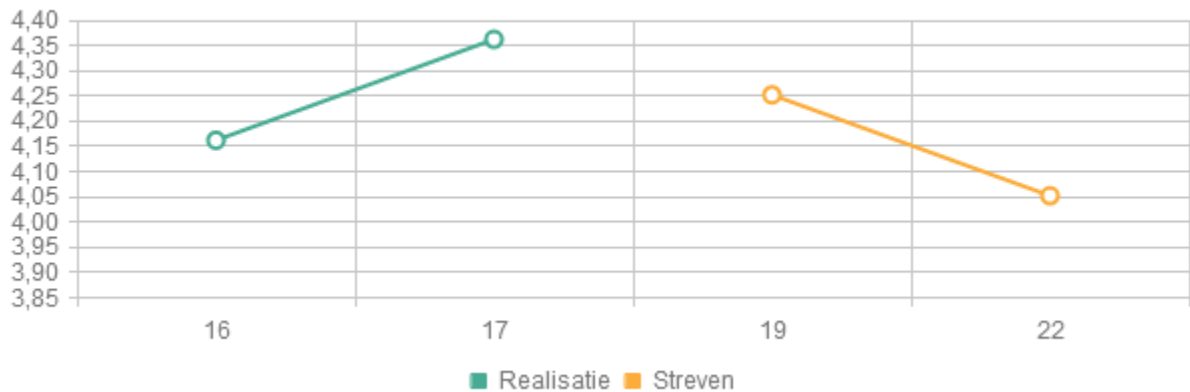
Toelichting:

In totaliteit streven we naar een verlaging van het aantal huishoudens dat de regeling nodig heeft. Maar we willen de groep die het wel nodig heeft, beter bereiken. Dit leidt ertoe dat we de komende jaren verwachten dat de indicator stabiel blijft.

Bijzondere bijstand kan door de gemeente worden verstrekt aan inwoners met een laag inkomen (110% van het sociaal minimum) voor onvoorziene en noodzakelijke kosten of kosten door bijzondere of dringende omstandigheden. Bijvoorbeeld kosten voor rechtsbijstand, een kapotte wasmachine of noodzakelijke woninginrichting. Deze indicator toont het percentage huishoudens dat een of meer aanvragen voor bijzondere bijstand toegekend heeft gekregen, met uitzondering van de kosten voor

bewindvoering (zie hiervoor indicator 3.3b 'percentage inwoners met bewindvoering').

3.2b Percentage inwoners tot 110 procent van het sociaal minimum dat betaald verzekerd is via GV1 en 2

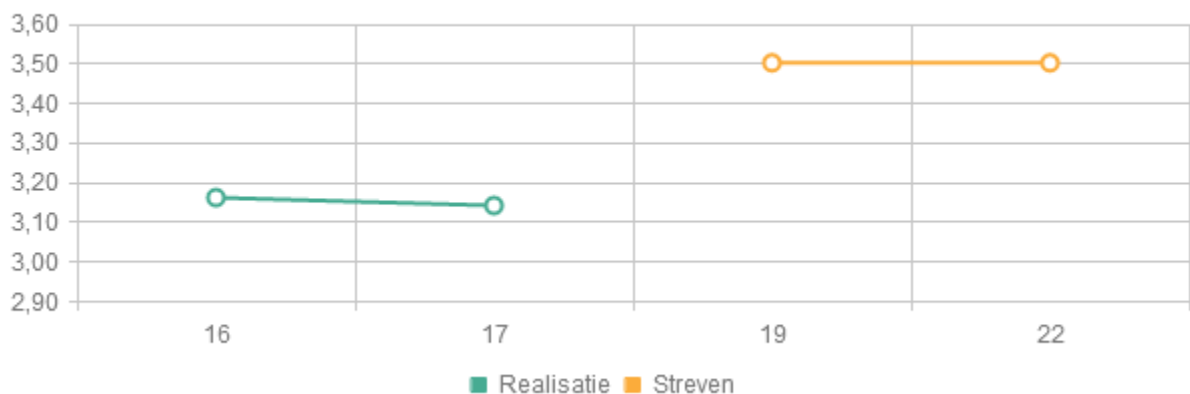


Toelichting:

Met de verwachting dat het aantal bijstandsgerechtigden afneemt, zal het aantal mensen dat in aanmerking komt voor de collectieve zorgverzekering afnemen. Maar door het afschaffen van de regeling tegemoetkoming eigen risico zorgverzekering zal een deel van de GV1+2 overstappen naar de GV3.

De gemeente Enschede heeft met Menzis Zorgverzekeraar een collectieve zorgverzekering afgesloten: het Garant Verzorgd-pakket. Alle Enschedese inwoners met een inkomen tot 110% van het sociaal minimum kunnen zich voor het collectieve Garant Verzorgd pakket 1 of 2 aanmelden. Inwoners die hiervan gebruik maken, betalen een lagere premie en krijgen dan een gratis uitbreiding van het aanvullende verzekeringspakket voor ziektekosten. Daarnaast geeft deze uitbreiding voor bepaalde zorg hogere vergoedingen zonder extra kosten, afhankelijk van het gekozen pakket.

3.2c Percentage inwoners tot 120 procent van het sociaal minimum dat betaald verzekerd is via Menzis GV3



Toelichting:

Door de afschaffing van de tegemoetkoming eigen risico zorgverzekering is de verwachting dat een deel zal overstappen naar de Menzis GV3 (zowel vanuit Menzis GV1+2 als vanuit een andere zorgverzekeraar), vandaar dat in het streven sprake is van een toename.

De gemeente Enschede heeft met Menzis Zorgverzekeraar een collectieve zorgverzekering afgesloten: het Garant Verzorgd-pakket. Alle Enschedese inwoners met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum kunnen zich voor het collectieve Garant Verzorgd pakket 3 aanmelden. Inwoners die hiervan gebruik maken, betalen een lagere premie, krijgen een gratis uitbreiding van het aanvullende verzekeringspakket voor ziektekosten en verzekeren het eigen risico mee.

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. We bedden de principes van de methodiek mobility mentoring in in onze dagelijkse werkwijze.

Dit is een methode voor armoedebestrijding met als uitgangspunt dat het wegnemen van stress een noodzakelijke voorwaarde is om blijvend uit armoede te komen. We rollen het opleiden van medewerkers (o.a. wijkcoaches) breed uit, zodat deze werkwijze een integraal onderdeel uitmaakt van de ondersteuning van de Stadsbank en de wijkteams.

02. We onderzoeken de inzet van onze inkomensondersteunende maatregelen.

We monitoren de resultaten en maken daarbij een koppeling met de Nibud minima effect rapportage. Hierdoor kunnen we onze inzet richting inwoners zo effectief mogelijk vormgeven, met als uitgangspunt een maximalisatie van het rendement van de maatregelen.

03. We schaffen de regeling tegemoetkoming eigen risico af per 1 januari 2019.

Dit besluit heeft effect op het gebruik van de collectieve zorgverzekering minima. Daarnaast spelen er andere (landelijke) ontwikkelingen. We onderzoeken in 2019 hoe de collectieve zorgverzekering als instrument ter ondersteuning van chronisch zieken en gehandicapten duurzaam kan worden ingezet. De uitkomsten en eventuele daaruit voortvloeiende keuzes leggen we voor aan de Raad.

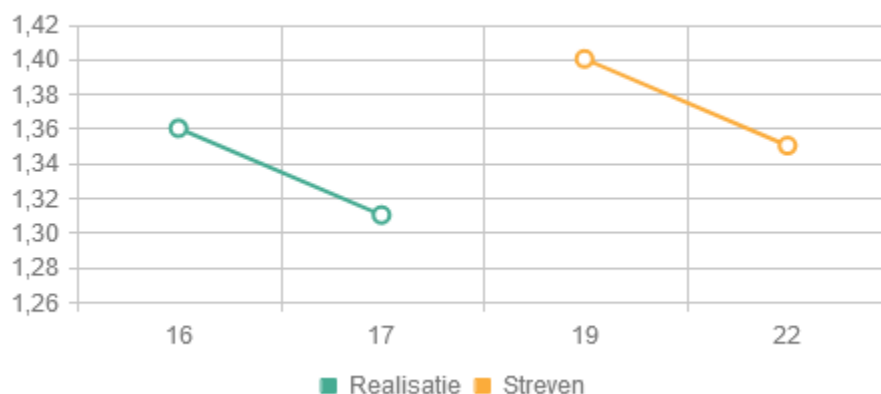
3.03 De inwoners met een laag inkomen zitten zo min mogelijk in een schuldhulpverleningstraject

We handelen preventief voordat iemand in de schulden terechtkomt. Daar waar mensen toch in de schulden zijn gekomen en waar ze die niet kunnen oplossen, ondersteunt de gemeente Enschede deze inwoners. Dit doen we samen met diverse maatschappelijke organisaties (zoals bijvoorbeeld het DPE, Humanitas thuisadministratie, Alifa) en de Stadsbank Oost-Nederland. Ook de Wijkteams Enschede spelen hierbij een belangrijke rol.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 2

3.3a Percentage inwoners met een schuldhulpverleningstraject

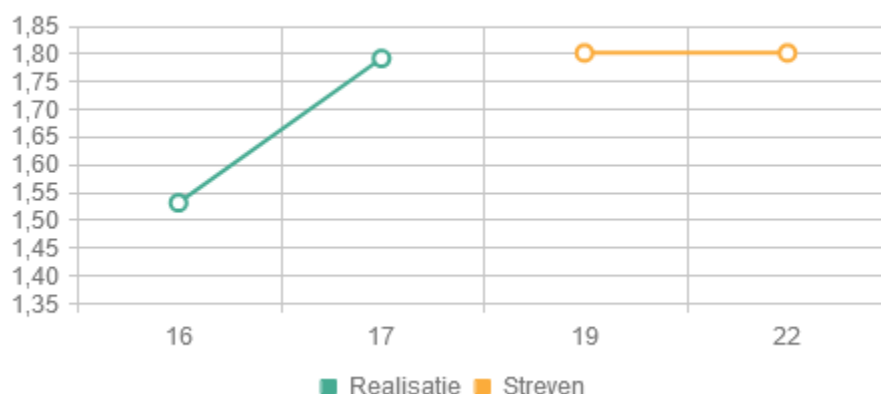


Toelichting:

We investeren in vroegsignalering, waardoor naar verwachting aanvankelijk het aantal toeneemt en op de langere termijn een daling wordt ingezet.

De Stadsbank Oost Nederland voert voor de gemeente taken in het kader van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening uit. Elke inwoner met problematische schulden kan een beroep doen op de Stadsbank Oost Nederland.

3.3b Percentage inwoners met bewindvoering



Toelichting:

De rechter bepaalt wie in aanmerking komt voor de bewindvoering. We streven naar een stabilisatie en zijn in gesprek met de rechter over de aanpak.

Als iemand wegens omstandigheden niet goed voor zijn eigen financiën kan zorgen, kan de kantonrechter op verzoek een beschermingsmaatregel nemen. Als zo'n maatregel alleen over de financiën gaat, is sprake van bewind.

Acties 2019
Aantal acties: 4
<p>01. We werken samen met onze partners aan een sluitende keten in de aanpak van financiële zelfredzaamheid en schuldenaanpak.</p> <p>We werken aan een doorvertaling van het beleidskader schuldhulpverlening in een concreet uitvoeringskader schuldhulpverlening.</p>
<p>02. We starten activiteiten in het kader van vroegsignalering van schulden.</p> <p>Met de Vroegsignalerings-aanpak, die we op dit moment ontwikkelen, werken we met de schuldeisers die vaste lasten innen samen aan de vroegsignalering van schulden. Het doel is het voorkomen van problematische schulden in gezinnen. Het niet-betalen van de vaste lasten is een eerste signaal van een zorgelijke financiële situatie. Door dit te onderkennen en er letterlijk vroeg op af te gaan, kunnen grotere problemen worden voorkomen. Bij vroegsignalering wachten we dus niet tot een inwoner zich meldt, maar gaan we actief op signalen van schuldeisers af.</p>
<p>03. In samenwerking met de rechtbanken werken we aan verbeteringen op het terrein van bewindvoering.</p> <p>We zetten ons in om de kwaliteit van de dienstverlening te verhogen en het adviesrecht van gemeenten bij een aanvraag bij de rechtbank voor schuldenbewind in te voeren.</p>
<p>04. We nemen deel aan het Overleg Brede Schuldaanpak en Armoede.</p> <p>Het kabinet heeft in 2018 de brede schuldenaanpak gepresenteerd. In het bijbehorende actieplan zijn de maatregelen uitgewerkt en gericht op het terugdringen van het aantal mensen met problematische schulden en op een effectievere dienstverlening aan mensen met schulden. Het gaat hier om een gezamenlijke aanpak van ministeries, gemeenten en andere betrokken partijen. Het jaar 2019 zal in het teken staan van de uitwerking en uitvoering van verschillende maatregelen. Enschede is hier nauw bij betrokken. Dit overleg is samen met de VNG, Divosa en diverse andere gemeenten.</p>
<p>Bijdrage verbonden partij: Stadsbank Oost Nederland</p> <p>De Stadsbank Oost Nederland voert voor de gemeentelijke taken in het kader van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) uit. Elke burger met problematische schulden kan een beroep doen op de Stadsbank.</p>

4. Inwoners participeren in de samenleving

In een inclusieve samenleving is iedereen naar vermogen zelf verantwoordelijk voor zijn eigen leven en doet naar vermogen mee. Dat kan zijn via betaald werk danwel als vrijwilliger, mantelzorger, actief lid van een vereniging en/of andere non-profit-organisatie in Enschede en dergelijke.

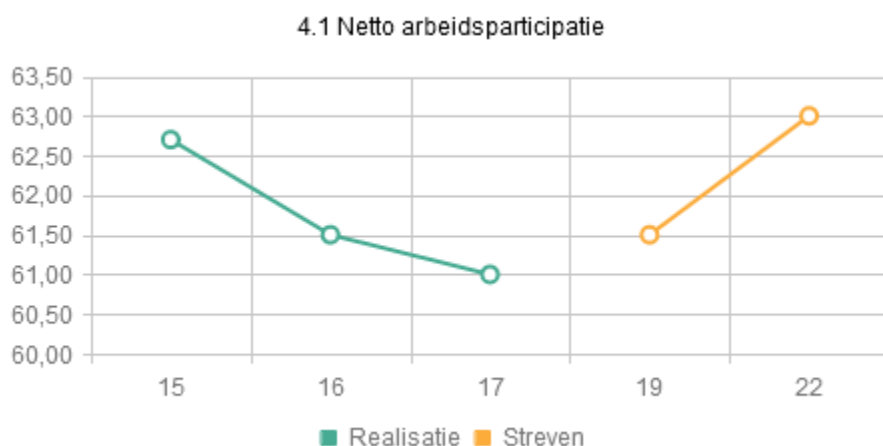
4.01 De inwoners werken betaald naar vermogen

Het welbevinden van mensen wordt mede bepaald door het gevoel 'er toe doen'. Het hebben van betaald werk is daar een belangrijke factor bij, ieder naar eigen capaciteiten.

Het aandeel werkende Enschedeërs, de 'arbeidsmarktparticipatie', neemt toe en groeit richting het niveau van andere G40 steden.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 1



Toelichting:

Streven is terug naar minimaal de waarde van het jaar 2015.

De netto-arbeidsparticipatie is dat deel van de mensen in de leeftijdsgroep van 15 tot 75 jaar (de potentiële beroepsbevolking) dat daadwerkelijk aan het werk is. Hoe hoger dit percentage, hoe kleiner het deel niet-werkenden wordt. Niet-werkenden zijn aan de ene kant scholieren, studenten, renteniers en aan de andere kant de werkloze beroepsbevolking. Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de (potentiële) beroepsbevolking.

Acties 2019

Aantal acties: 5

01. We implementeren een strategisch afwegingskader voor de inzet van de beschikbare voorzieningen in de keten dagbesteding - nieuw beschut - loonkostensubsidie - regulier werk.

Het grootste deel van de cliënten dat op dit moment bijstand ontvangt, heeft ondersteuning nodig om geheel of gedeeltelijk te gaan werken. Deze ondersteuning is complexer en vaak ook langduriger dan voorheen. De opeenvolgende ondersteuningsvoorzieningen moeten zo optimaal mogelijk op elkaar aansluiten.

02. We leggen in 2019 een voorstel voor een nieuw beleid op de arbeidsmarkt -de 'Enschedese Arbeidsmarkt Aanpak'- aan de Raad voor.

De achtergronden en uitgangspunten bij het huidige arbeidsmarktbeleid zijn achterhaald. Er lag de afgelopen veel nadruk op het realiseren van nieuwe banen in Enschede en het contact met werkgevers. Door de economische groei zijn er in Enschede veel nieuwe banen en weten werkgevers het Werkplein goed te vinden bij hun zoektocht naar personeel. Daardoor kan de focus in ons beleid verschuiven naar de matching van werkzoekenden naar banen. Daarbij gaan we ook in op de rolverdeling binnen de uitvoering in het Sociale Domein m.b.t. de participatie van inwoners met een grotere afstand arbeidsmarkt en het realiseren van een jaarlijks contactmoment voor alle uitkeringsontvangers. Op deze wijze geven we

ook – zij het op een wat andere dan eerder aangegeven wijze – invulling aan de motie 'Aandacht vergroot de kansen van en voor mensen' van 13 november 2017.

03. In 2019 vullen we 57 banen in in het kader van de regeling Nieuw Beschut.

Nieuw Beschut is bedoeld voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische beperking. Mensen die alleen kunnen werken in een 'beschutte' omgeving, onder aangepaste omstandigheden. Zij hebben meer begeleiding en aanpassing van hun werkplek nodig dan van een reguliere werkgever is te verwachten.

04. We creëren in 2019 vier 'garantiebanen' voor mensen met een arbeidsbeperking binnen de gemeentelijke organisatie.

Dit doen we in het kader van de [Wet banenafspraken](#).

05. We herijken contracten voor SW-medewerkers die zijn gedetacheerd bij bedrijven.

Dit doen we wanneer sprake is van tarieven die niet overeenkomen met de loonwaarde van de medewerkers.

Bijdrage verbonden partij: Stichting Werkgeverstaken Participatiewet Enschede (SWPE)

De gemeenten hebben met ingang van 1-1-2017 van het Rijk een taakstelling gekregen om beschutte banen in te vullen. Voor het uitvoeren van het werkgeverschap van deze banen is in 2017 de SWPE opgericht om de formele werkgeverstaken uit te voeren. Omdat de cao WSW niet van toepassing is voor de werknemers die een baan krijgen bij de DCW hebben Raad en College het arbeidsvoorwaardenpakket voor de "nieuw beschutte banen" vastgesteld. De DCW wordt ingezet als uitvoeringsorganisatie. Er wordt gebruik gemaakt van de infrastructuur gebouw, machines, werk aanbod, maar ook de aanwezige en goed toegeruste personele en loonadministratie en werkbegeleidingscapaciteit.

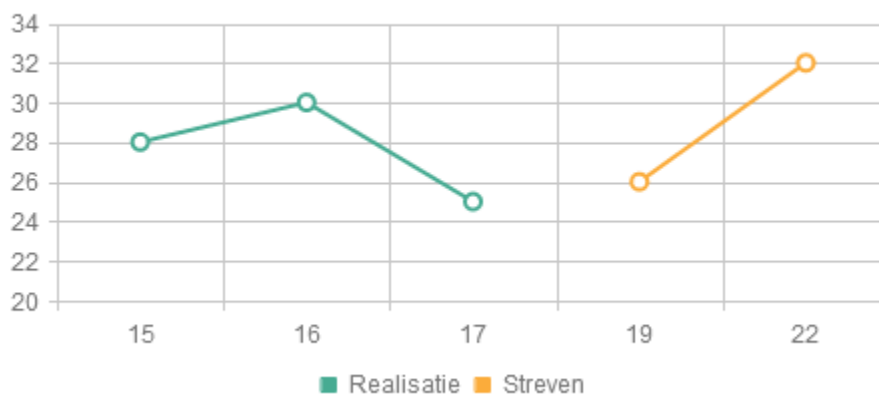
4.02 De inwoners doen actief mee in de samenleving via vrijwilligerswerk, mantelzorg, lidmaatschap verenigingen e.d.

Meedoen in de samenleving kan naast een betaalde baan op diverse manieren. Via vrijwilligerswerk en/of mantelzorg: werk dat onverplicht en onbetaald wordt verricht ten behoeve van anderen of (de kwaliteit van) de samenleving. En/of via een actief lidmaatschap van een vereniging of non-profit-organisatie danwel actief meedoen aan activiteiten die in de stad of eigen wijk worden georganiseerd bij en/of door verenigingen en non-profit-organisaties.

Indicatoren

Aantal indicatoren: 3

4.2a Percentage inwoners dat als vrijwilliger actief is



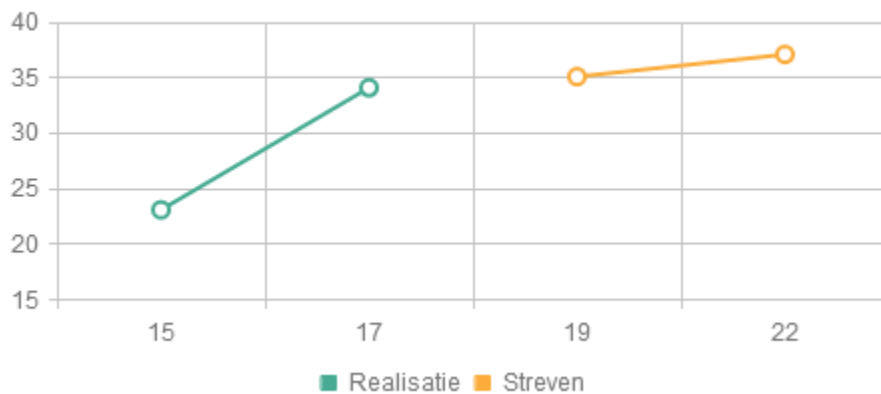
Toelichting:

Het beleid is gericht op een hogere vrijwillige inzet van de inwoners.

Vrijwilligerswerk is werk dat in georganiseerd verband onbetaald wordt uitgevoerd, bij een sportvereniging, hobbyvereniging, cultuurvereniging, kerkgenootschap of andere religieuze

vereniging, natuur- en milieuvereniging, school, wijkraad/activiteiten, buurtcommissie/buurthuis, bewonerscommissie, vakvereniging, ouderenbond, vrouwenvereniging, migrantenorganisatie, politieke partij, jongerenorganisatie, gehandicaptenorganisatie, zorg- of hulpverleningsorganisatie, mantelzorgondersteuning, andere vereniging of club.

4.2b Percentage inwoners die mantelzorgen

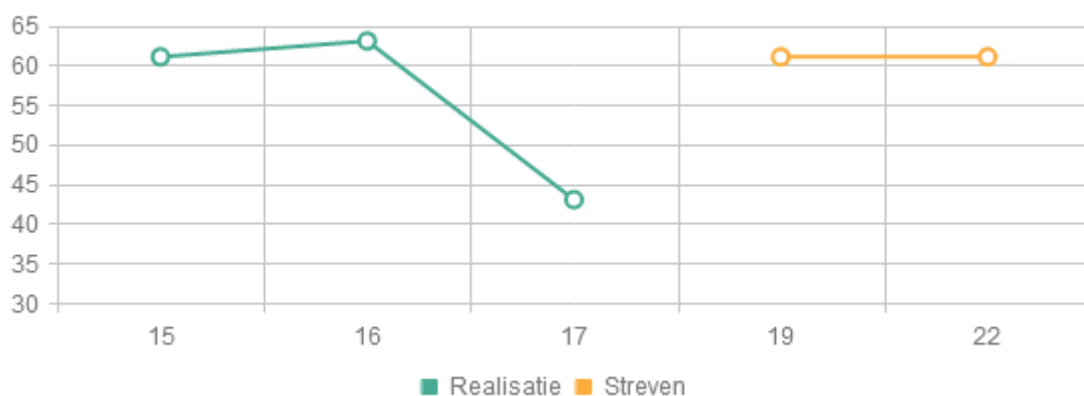


Toelichting:

Het beleid is gericht op minder professionele zorg en meer zorg vanuit de samenleving zelf. We streven naar een verdere groei van het aantal mantelzorgers.

Mantelzorg is de zorg voor chronisch zieken, gehandicapten en hulpbehoevenden door naasten: partner, familieleden, vrienden, kennissen en burens. Kenmerkend is de reeds bestaande persoonlijke band tussen de mantelzorger en zijn of haar naaste. Daarnaast gaat het om een langdurige zorg die onbetaald is en meer is dan in een persoonlijke relatie gebruikelijk is.

4.2c Percentage inwoners dat actief lid is van een vereniging of non-profit organisatie in Enschede



Toelichting:

Na een jarenlange stabiele lijn is er in 2017 sprake van een dip, onduidelijk is of dit een incident is. Dat wordt pas duidelijk bij de stadspelling 2018. Het streven is derhalve voorlopig gebaseerd op een voortzetting van de stabiele lijn.

Deze indicator betreft inwoners die lid zijn van een Enschedese vereniging of organisatie op het gebied van sport, hobby, cultuur, religie, natuur- en milieu, vakbond, jongeren, ouderen, vrouwen, gehandicapten, migranten, wijkraad, buurtcommissie, bewonerscommissie, politiek, zorg- of hulpverlening en dergelijke en actief deelnemen aan de activiteiten van de club.

Acties 2019

Aantal acties: 7

01. We ontwikkelen het actieplan Vrijwillige inzet verder door.

We leggen de verbinding tussen de mogelijkheden tot faciliteren en bevorderen van vrijwilligerswerk van [MPact](#) en de ontwikkeling van algemene voorzieningen en [Wijkwijzer](#).

02. We voeren het actieplan Mantelzorg verder uit en ontwikkelen deze door.

Dit doen we vanuit het motto "vinden, versterken, verlichten en verbinden".

03. We voeren de nieuwe beleidsvisie LHBTI+ uit.

Enschede zet zich in voor een tolerante en open-minded samenleving met ruimte voor een diversiteit aan inwoners, waaronder homoseksuele mannen en lesbische vrouwen, biseksuelen, transpersonen en personen met een interseksuele conditie (LHBTI+). De beleidsvisie LHBTI+ (najaar 2018) beschrijft het kader voor de gemeentelijke inzet. Jaarlijks bepalen we samen met de lokale partijen een thema, waaraan extra aandacht wordt besteed.

04. We komen met een voorstel voor het vervolg op het Actieplan Meedoen en Thuisvoelen.

Het actieplan Meedoen en Thuisvoelen loopt tot en met 2019. We leggen in 2019 aan de raad een voorstel voor over het vervolg op dit actieplan.

05. We houden de bed-, bad- en broodregeling (BBB) in stand en gaan dit vanaf 2019 nog kostenbewuster doen.

De duur en inhoud van de [BBB](#) hangt samen met de besluitvorming over de Landelijke Vreemdelingen Voorzieningen (LVV, zie actie 06).

06. We komen met een voorstel over een Landelijke Vreemdelingen Voorzieningen (LVV) in Enschede.

We zijn in gesprek met de [VNG](#) en het Rijk over de ontwikkeling van LVV. Enschede is in beeld als een van de beoogde locaties. We verwachten dat er een landelijke samenwerkingsovereenkomst LVV komt in het vierde kwartaal 2018. Op basis hiervan komen we in 2019 met een voorstel aan de de raad vragen over het vestigen van een LVV in Enschede en de randvoorwaarden die daarvoor nodig zijn.

07. We innoveren de aanpak m.b.t. participatie van mensen met grote afstand tot de arbeidsmarkt.

Cliënten met een grote afstand tot de arbeidsmarkt kunnen niet met één interventie naar werk worden geleid. Dat gebeurt met kleine stapjes en intensief contact. In 2019 gaan we nieuwe partnerschappen met maatschappelijke partijen en ervaringsdeskundigen aan die er toe leiden dat meer en intensiever contact mogelijk wordt voor mensen met een grote afstand tot arbeidsmarkt. We richten ons daarbij op het doorbreken van sociaal isolement en maatschappelijke activering.

Wettelijk verplichte indicatoren

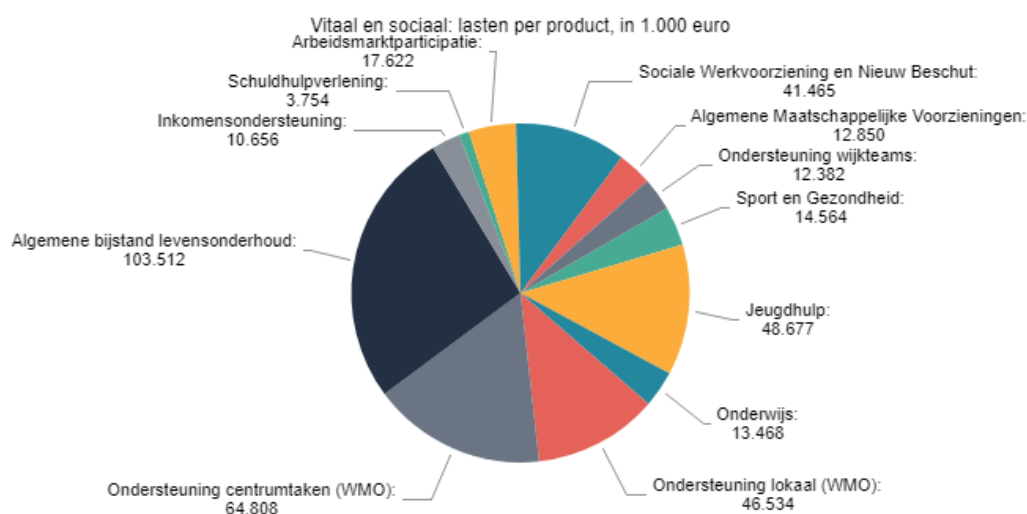
Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
17.	4. Onderwijs	Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	2017	0,00	DUO
18.	4. Onderwijs	Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	2017	15,16	DUO
19.	4. Onderwijs	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	2016	1,8%	DUO

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
20.	5. Sport, cultuur en recreatie	Niet-sporters	%	2016	47,7%	Gezondheidsenquête (CBS, RIVM)
22.	6. Sociaal domein	Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	2015	1,17%	Verwey Jonker Instituut – Kinderen in Tel
23.	6. Sociaal domein	Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	2015	11,58%	Verwey Jonker Instituut – Kinderen in Tel
29.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	2017	10,7%	CBS
30.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	2017	2,1%	CBS
31.	6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	2017	0,9%	CBS
32.	6. Sociaal domein	Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	2017	725	GMSD

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2019. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de [reguliere werkzaamheden](#). Onderstaande grafiek geeft per doel inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.



Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Vitaal en sociaal Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Lasten	390.472	390.291	384.556	381.977	380.170
Baten	125.136	123.399	123.603	122.914	123.003
Saldo van baten en lasten	265.336	266.892	260.953	259.064	257.167
Storting reserves	966	2.779	7	7	7
Onttrekking reserves	7.004	6.285	99	97	96
Resultaat	259.299	263.386	260.862	258.973	257.078

Toelichting

De lasten dalen met een bedrag van 0,2 miljoen euro. De belangrijkste oorzaken zijn een daling van 2,1 miljoen euro bij de Jeugdhulp. Dit komt door de opgelegde bezuinigingstaakstellingen, een doorwerking van de [tussenrapportage 2018](#) en een aanpassing van het budget vanuit de meicirculaire. Daarnaast zien we een daling van de lasten bij de Sociale Werkvoorziening van 1,4 miljoen euro door een krimp van het personeelsbestand vanwege natuurlijk verloop. Bij het product Algemene maatschappelijke voorzieningen is sprake van dalende lasten ter grootte van 1,1 miljoen euro. Dit komt enerzijds door de incidenteel geraamde uitgaven vanuit de Transformatieagenda in 2018, anderzijds door intensiveringen uit het coalitieakkoord. De Wmo-centrumtaken laten een stijging zien van 3 miljoen door het beschikbaar komen van extra middelen uit de mei- en septembercirculaire. Tenslotte is per saldo nog een stijging van de lasten bij Onderwijs voor Onderwijsachterstandenbeleid en bij Sport.

De baten dalen in 2019 met ruim 1,7 miljoen euro als gevolg van de invoering van het abonnementstarief en een stijging van de rijksuitkering voor Onderwijsachterstandenbeleid.

Het saldo van stortingen en onttrekkingen op de reserves zorgt voor een positief effect van 2,5 miljoen euro. Dit is met name het gevolg van de intensiveringen uit het coalitieakkoord, de beëindiging van de LEA (periode 2014-2018) en de bijdrage vanuit de reserve beschermd wonen aan het middenkader.

Meerjarige trendontwikkelingen zijn de lager begrote lasten bij de Jeugdhulp en in mindere mate bij Wmo-lokaal als gevolg van de te realiseren taakstellingen. Bij de Wmo is eveneens sprake van een stijging als gevolg van meerkosten als gevolg van hogere loonschalen bij de ondersteuning huishouden. De lasten dalen bij de Sociale Werkvoorziening door een verdere krimp van SW-medewerkers en uitvoeringskosten. Dit wordt gedempt door de groei van mensen in Nieuw Beschut.

Meer info	Klik hier voor meer informatie over reguliere werkzaamheden en beleidsnota's.
Portefeuillehouders	Niels van de Berg, Eelco Eerenberg, Jurgen van Houdt, Arjan Kampman
Concerndirecteuren	Djoerd de Vos Koelink (a.i.)

3.4 Financiën en organisatie

Doelenboom

Doel	Subdoel	Link
1. Optimaal faciliteren van gemeentelijke taken passend bij het primaire proces <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> 98.763,00	1.01 Uitvoering (strategie op) vastgoed	Acties: 3
	1.02 Doelmatige, efficiënte en duurzame inzet huisvesting en accommodaties	Acties: 1
	1.03 Voldoen aan de wettelijke zorgplicht voor adequate onderwijsgebouwen	Acties: 3
	1.04 Wendbare flexibele organisatie gericht op organisatievraagstukken	Acties: 2
	1.05 Optimale inzet van beschikbare data op ontwikkelingen in de stad	Acties: 3
	1.06 Continue voldoen aan wet- en regelgeving rondom informatievoorziening	Acties: 1
	1.07 Optimaal gedigitaliseerde bedrijfsvoeringsprocessen	Acties: 3
	1.08 Optimaal applicatielandschap en slimme informatie infrastructuur	Acties: 3
	1.09 Strategische heroverweging diensten voor externe organisaties	Acties: 1
	1.10 Optimale bedrijfsvoering (link paragraaf bedrijfsvoering)	Acties: 2
2. Een betrouwbare en voor lange termijn houdbare financiële huishouding <i>totale lasten (x 1.000 euro):</i> 17.602,00	2.1 De gemeente Enschede is een gezonde financiële organisatie en daarmee goed toegerust op de ondersteuning van uitvoering en beleid.	Acties: 2

Wat willen we bereiken?

De gemeente Enschede heeft de afgelopen jaren verscheidene stappen gezet om de organisatie mee te laten bewegen met de ontwikkelingen en wensen in de samenleving en om in te kunnen spelen op bezuinigingen en rolverschuivingen tussen samenleving en overheid. Verandering is daarmee een constante factor geworden. Van de periode 2011-nu is een duidelijke rode draad te herkennen in de gewenste koers van de organisatie om de samenleving en haar opgaven meer centraal te stellen:

- vergroten van flexibiliteit van de organisatie en haar professionals;
- loskomen van hiërarchie en structuren;
- meer opgavegericht werken;
- kwaliteit van de professional voorop;
- leren door te doen;
- de krimp van budgetten in deze ontwikkeling als continue factor.

We willen een organisatie zijn die flexibel is op het gebied van personeel en middelen, maar tegelijkertijd ook betrouwbaar zodat zowel doelmatigheid als rechtmatigheid gewaarborgd

worden. Voor bedrijfsvoering geldt dat hierdoor een deel van de energie verschuift van binnen naar buiten en van de interne organisatie naar de opgaven van de stad, waarbij het primaire proces maximaal ondersteund wordt bij het behalen van deze opgaven.

Wat gaan we doen?

1. Optimaal faciliteren van gemeentelijke taken passend bij het primaire proces

Met de beschikbaar gestelde middelen doen wij dit aan de hand van professioneel opdrachtgever-/opdrachtnemerschap, een maximale inzet van (beschikbare en nog te ontwikkelen) IT en strakke kostenbeheersing.

1.01 Uitvoering (strategie op) vastgoed

De uitvoering van de strategie op vastgoed gebeurt door middel van het door de Raad vastgestelde beleidskader.

We zijn eigenaar van vastgoed dat in de markt niet te verkrijgen of te duur is. Het is een hulpmiddel om maatschappelijke doelen te bereiken. Sturing op de portefeuille geschiedt vanuit beleidsinhoudelijke argumenten. Daarbij kijken we ook nadrukkelijk naar het huisvesten van gesubsidieerde instellingen. We zijn er ons van bewust dat het gemeentelijk vastgoed een voortrekkersrol heeft op het gebied van verduurzaming en zijn dan ook bezig met plannen om te komen tot energie neutrale gebouwen.

Acties 2019
Aantal acties: 3
01. We geven vervolg aan de uitvoering van strategie op vastgoed door te sturen op de vastgoedportefeuille middels het beleidskader Conform het door de Raad vastgestelde beleidskader wordt vastgoed afgestoten tenzij het vastgoed een maatschappelijke functie huisvest waarin de markt niet voorziet of duurder is en waarvoor een beleidsreden is. Het beleidskader brengt doelen, mogelijkheden en consequenties van beleid en vastgoed samenhangend in beeld om te kunnen bepalen of een object verkocht moet worden, nodig is voor ambtelijke huisvesting of om maatschappelijke doelen te bereiken. Het wordt gebruikt bij alle nieuwe vastgoedontwikkelingen binnen de gemeente en bij het doorlichten van de bestaande vastgoedportefeuille. Jaarlijks wordt een risicoscan op de gehele portefeuille uitgevoerd en worden zo nodig beheersmaatregelen in gang gezet.
02. We gaan onze eigen vastgoedportefeuille verder verduurzamen Zoals in het coalitieakkoord aangegeven moet in 2040 de gehele gemeentelijke vastgoedportefeuille energieneutraal zijn. In 2019 ontwikkelen we hiervoor een plan en brengen we de financiële consequenties in kaart. Vooruitlopend op het ontwikkelen van een plan voor de gehele portefeuille onderzoeken we de mogelijkheden voor verdere plaatsing van zonnepanelen op ambtelijke en maatschappelijke panden (o.a. Muziekcentrum) en het verder verduurzamen van de Noordmolen. Getest wordt met o.a. innovaties op het gebied van thermostaatkranen met aanwezigheidsdetectie en folie op beglazing als isolatie of opwekking. Voor het jaarlijkse onderhoud zijn prestatiecontracten afgesloten. Onderdeel hiervan is dat de opdrachtnemer jaarlijks een voorstel doet voor 3% energiebesparing. Dekking van dit voorstel komt voort uit de onderhoudsvoorziening, eventuele subsidies en zo nodig huurverhoging.
03. Voor de twee resterende wijk- en buurtcentra onderzoeken we op welke wijze deze exploitabel te krijgen zijn De afgelopen jaren zijn 7 van de 9 wijkcentra het beheer overgedragen of is de wijk- en buurfunctie beëindigd. In het coalitieakkoord is aandacht voor door inwoners geïnitieerde

maatschappelijke activiteiten. Er wordt dan ook expliciet gekeken of bewoners de exploitatie zelf in de hand kunnen nemen (right to challenge).

1.02 Doelmatige, efficiënte en duurzame inzet huisvesting en accommodaties

We onderzoeken op welke wijze we de huisvesting voor ambtenaren toekomstbestendig en goedkoper kunnen maken. Daarbij sluiten we aan op de organisatie ontwikkelingen.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. Na afronding van de strategische huisvestingsplan implementeren we deze

We stellen een strategische huisvestingsvisie op voor de ambtelijke huisvesting die duurzaam en minimaal 5 jaar houdbaar is. Het hierop gebaseerde plan van aanpak brengen we tot uitvoer rekening houdend met de beschikbare middelen.

1.03 Voldoen aan de wettelijke zorgplicht voor adequate onderwijsgebouwen

We hebben de wettelijke taak te zorgen voor voldoende adequate huisvesting voor leerlingen in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs. We maken een plan om het verouderde gebouwenbestand duurzaam te vernieuwen en kijken daarbij naar de mogelijkheden voor de wijk en haken aan bij de dynamische investeringsagenda (DIA).

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. We stellen een vervangingsplan op voor de onderwijsgebouwen

De gemeente is wettelijk verplicht te zorgen voor goede huisvesting voor leerlingen in het basis, speciaal en voortgezet onderwijs. In 2015 heeft de Raad een investeringsplafond van 0 euro ingesteld. Sindsdien is er niet meer geïnvesteerd in schoolgebouwen. Circa 68% van alle schoolgebouwen in Enschede is ouder dan 40 jaar. In 2019 maken we een plan om het verouderde gebouwenbestand in een periode van 30 jaar te vernieuwen en te verduurzamen. In het [coalitieakkoord](#) wordt gesproken over het creëren van ontmoetingsplekken in de wijk. Dit nemen we mee in de plannen.

In het vervangingsplan kijken we of en waar scholen teruggebouwd moeten worden. Voor het basisonderwijs streven we naar het bouwen van centraal in de wijk gelegen locaties waar scholen van verschillende richtingen zijn ondergebracht. Door het creëren van flexibel inzetbare ruimte kunnen fluctuaties in leerlingenaantal eenvoudiger worden opgevangen. Zie ook punt 0.2 hieronder. Met het speciaal- en voortgezet onderwijs worden aparte overleggen gevoerd over hun visie op de toekomstige huisvesting.

Vooruitlopend op het in 2019 op te stellen vervangingsplan stellen we in 2018-2019 een plan op voor de wijk Twekkelerveld. Dit komt voort uit de Dynamische Investeringsagenda (DIA). In Twekkelerveld staan drie basisscholen die graag gezamenlijke huisvesting willen met daarbij functies voor de wijk. Samen met het onderwijs, stadsdeelmanagement, maatschappelijke organisaties en de corporaties wordt bekeken welke functies van meerwaarde zijn voor het onderwijs en de wijk en aan de nieuwbouw kunnen worden toegevoegd.

02. We voeren de herschikking voor basisscholen uit

In Enschede hebben we de nodige leegstand binnen het basisonderwijs. Samen met de drie grote schoolbesturen voor basisonderwijs (SKOE, Consent en VCO) hebben we jaarlijks een herschikkingsoverleg. We bekijken dan samen of er gebouwen afgestoten kunnen worden, huur beëindigd kan worden en of scholen samengevoegd kunnen worden. In het onder 0.1 genoemde vervangingsplan nemen we de herschikkingmogelijkheden mee.

03. We passen de verordening aan o.b.v. nieuwe wet- en regelgeving

Op dit moment is er nieuwe wet- en regelgeving in de maak over onder andere de verantwoordelijkheid voor renovatie van schoolgebouwen. Op het moment dat het Rijk de wet

aanpast, zal de VNG de modelverordening Onderwijshuisvesting aanpassen. Onze eigen verordening passen we op basis daarvan aan.

1.04 Wendbare flexibele organisatie gericht op organisatievraagstukken

Met het vaststellen van het bestuurs- en managementconcept (Enschede Ontwikkelt) is onze ambitie bevestigd: wij willen werken aan een lerende, flexibele en talentvolle organisatie. Wij willen een gemeente zijn waar medewerkers kansen krijgen zich te blijven ontwikkelen om zo een bijdrage te leveren aan de opgaven waar we als gemeente voor staan. En wij willen dat medewerkers zich blijven ontwikkelen om goede kansen te houden op werk binnen en buiten de gemeente.

We geven verdere invulling aan de motie van de (voorgaande) gemeenteraad, gericht op het ontwikkelen van modern werkgeverschap. In co-creatie met medewerkers en management vinden we nieuwe manieren om de beschikbare capaciteit flexibel binnen de organisatie in te zetten. We streven naar een op lange termijn evenwichtige leeftijdsopbouw van het personeel.

Acties 2019

Aantal acties: 2

01. We geven uitvoering aan de motie modern werkgeverschap en geven verder invulling aan onze strategische HR-ontwikkeling

Samen met medewerkers en de werknemersvertegenwoordiging komen we tot nieuwe afspraken over het vergroten van de inzetbaarheid van medewerkers. We richten onze acties op talentontwikkeling, mobiliteit en recruitment van nieuw talent, passend bij onze opgaven.

We passen strategisch personeelsmanagement op lagere aggregatieniveaus in de organisatie toe om het actie- en resultaatgericht te houden. Dit doen we door niet vooral op de lange termijn, met een grote mate van onvoorspelbaarheid, te focussen, maar door met het management ontwikkelingen op korte en middellange termijn te duiden en te vertalen in onze kwantitatieve en kwalitatieve personele behoefte. Waar we rode draden ontdekken, voegen we de analyse en acties op organisatieniveau samen.

02. We ontwikkelen een passende arbeidsmarktcommunicatiestrategie

Een wendbare flexibele organisatie vraagt ook om het (blijven) aantrekken van nieuw talent voor de opgaven van nu en de toekomst. We zien ons geconfronteerd met moeilijk in te vullen vacatures en de arbeidsmarkt wordt steeds krappere. Dit vraagt om een goede arbeidsmarktcommunicatiestrategie met een duidelijke branding. Onderzocht wordt ook in welke mate Twentse Kracht de wervingskracht van Enschede kan vergroten.

1.05 Optimale inzet van beschikbare data op ontwikkelingen in de stad

Data wordt steeds meer gezien als een essentieel bedrijfsmiddel waar we net zo zuinig op moeten zijn als op de andere bedrijfsmiddelen (personeel, financiën). Data is een democratisch recht. Hoe beter wij onze inwoners en bedrijven goed kunnen informeren over regelingen, besluiten en initiatieven, hoe meer we in een gelijkwaardige positie terecht komen en hoe beter inwoners en bedrijven zichzelf kunnen redden. We streven naar een hierbij passend niveau van ontsluiting van data en systemen en koppelen deze met elkaar waar dat kan. Steeds met als uitgangspunt de basis op orde.

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. Wij maken slimmer gebruik van de beschikbare informatie en ICT

Data is sturingsinformatie en data kunnen we inzetten voor het verbeteren van onze processen waardoor onze dienstverlening verbetert. Bij het werken aan de opgaven van de stad moeten we steeds slimmer gebruik maken van beschikbare informatie en ICT. We intensiveren het

professioneel verzamelen, beheren, ontsluiten en analyseren van data, op basis van de (in 2018) vastgestelde gemeentelijke Datastrategie. Hierbij is ons uitgangspunt basis op orde. We combineren eigen data, met publiek toegankelijke (open) data en data van andere instanties, ten behoeve van strategische sturing en besluitvorming. Dergelijke inzet van data heeft een ethische kant, die wij goed willen borgen. Wij werken daartoe volgens de geldende wettelijke bepalingen en we gaan ook samen met de kennisinstituten een ethische raad inrichten.

02. We faciliteren de mogelijkheden van onze geografische informatie systemen (GIS en GIEL)

We faciliteren een optimaal gebruik van de geografische informatie systemen (Geografisch Informatiesysteem Enschede (GIS) en Geografisch Informatiesysteem Enschede en Losser (GIEL)) voor ontwikkeling van de stad. 80% van alle beschikbare informatie is gekoppeld aan een geografische locatie in Enschede. Door de informatie te presenteren op een kaart (digitaal) ontstaat in één oogopslag inzicht en overzicht. Voor onze inwoners en bedrijven hebben we Enschede op de kaart beschikbaar op www.enschede.nl/opdekaart.

03. We herijken onze informatievoorziening en managementdashboard

We realiseren een dashboard op verschillende sturingsniveaus. Hierbij wordt de huidige inrichting van de informatiesystemen betrokken maar ook de kwaliteit van de beschikbare data (tijdigheid, juistheid en volledigheid). Daarnaast willen we als organisatie kunnen vaststellen dat we in control zijn op de werking van de IT-inrichting inclusief veiligheidsmaatregelen. Dit laten we zien door middel van certificering.

1.06 Continue voldoen aan wet- en regelgeving rondom informatievoorziening

Rond informatievoorziening, digitale veiligheid en privacy is wet- en regelgeving belangrijk. We implementeren nieuwe wet- en regelgeving en zorgen voor bewustwording bij onze medewerkers met behulp van campagnes, training, en certificering.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We geven uitvoering aan specifieke (nieuwe) wetgeving

We geven uitvoering aan de Wet digitale overheid die vanaf eind 2018 gefaseerd in werking zal treden. Deze wet heeft als doel het regelen van veilig en betrouwbaar kunnen inloggen voor Nederlandse burgers en bedrijven bij de (semi) overheid. Daarnaast geven we uitvoering aan de Wet open overheid en de Wet modernisering elektronisch bestuurlijk berichtenverkeer. En tevens aan overige nieuwe wetgeving en richtlijnen vanuit de Europese Unie waar we aan moeten voldoen waaronder de eIDAS verordening (toegang verlenen aan Europese inwoners op onze digitale dienstverlening).

De BAG (Basisregistratie- Adressen en Gebouwen) en de BGT (Basisregistratie Grootchalige Topografie) vormen de basisbron voor vele werkprocessen. Het gebruik van basisregistraties is wettelijk verplicht. Voor de BGT werken we aan aanlevering van vereiste verdere detailleringinformatie door ook de weg- en groenbeheerapplicaties hieraan te koppelen. Daarnaast zorgen we ervoor dat alle door de gemeente gebruikte applicaties mutaties kunnen ontvangen via het standaard berichten verkeer. Tevens optimaliseren we het proces om te voldoen aan de verplichtingen voortvloeiend uit de ENSIA-rapportage, conform de landelijke standaarden en richtlijnen. (Mouse-over: Eenduidige Normatiek Single Information Audit).

Bijdrage verbonden partij: Administratiekantoor Dataland

Maatschappelijk rendement:

Dataland ontzorgt gemeenten door namens hen objectinformatie toegankelijk te maken voor publieke en private afnemers.

1.07 Optimaal gedigitaliseerde bedrijfsvoeringsprocessen

We zetten ons in om waar mogelijk onze processen te digitaliseren. En sluiten daarbij aan op actuele ontwikkelingen waarbij we de focus houden op basis op orde.

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. We richten ons proces rondom documentaire informatievoorziening anders in

Er is een revolutie gaande in de wereld van de documentaire informatievoorziening. Door digitalisering verschuiven de documentaire werkzaamheden van het eind van het primaire proces naar het begin. De gemeentelijke organisatie werkt zoveel als mogelijk digitaal. Hierdoor ontstaat er een afname van het aantal poststukken dat de gemeente nog ontvangt. Het gevolg daarvan is dat we ons proces hieromtrent anders moeten inrichten.

We werken een visie uit op het digitaal werken binnen de gemeente Enschede in combinatie met de juiste vastlegging van (digitale) documenten en welke applicaties hiervoor het meest geschikt zijn. Daarnaast gaan we de organisatie begeleiden naar het volledig digitaal maken van de werkprocessen.

02. We werken aan digitalisering van de archieven

We werken aan een duurzame oplossing voor de lange termijn bewaring van deze digitale historische informatie. We streven daarom naar een e-depot met partners. In 2018 wordt vanuit het Documentair Diensten Centrum gewerkt aan een proef om 5 bodemdossiers onder te brengen in het e-depot van het Historisch Centrum Overijssel. Bij slagen van de proef wordt hier in 2019 verder vervolg aan gegeven. Na 2019 willen we jaarlijks 10% van de digitale archieven over te brengen naar het e-depot.

De rijke geschiedenis van Enschede vormt de cultuur en ontwikkeling van onze stad. Historie is daarmee een kernkwaliteit van stedelijke ontwikkeling, groei, duurzaamheid en vrijetijdseconomie. Historische archieven moeten houdbaar, bruikbaar en zichtbaar zijn, zodat de maatschappij ze optimaal kan benutten. De maatschappij verandert en digitaliseert in toenemende mate. Het stadsarchief onderzoekt daarom hoe zij toekomstproof kan blijven.

03. We digitaliseren onze inkoop- en verkoopproces

Per 18 april 2019 moeten we voldoen aan de EU richtlijn zodat we e-facturen van leveranciers kunnen verwerken. Op dit moment zijn we in de organisatie bezig met de implementatie van het nieuwe verplichting- en factureringssysteem Purchase to Pay (P2P). Aanvullend benodigde actie voor de EU richtlijn is om dit systeem aan te sluiten op het landelijke Simpler Invoicing (SI) netwerk dat het ontvangen (en versturen) van e-facturen mogelijk maakt. De technische aansluiting en inrichting op het SI netwerk willen we graag in regionaal verband realiseren, zodat we hier gezamenlijke expertise over opbouwen en elkaar kunnen helpen. Hiervoor willen we aansluiten bij het reeds bestaande initiatief van de regionale Digikoppelingadapter als onderdeel van het IT Platform Twente.

1.08 Optimaal applicatielandschap en slimme informatie infrastructuur

Het applicatielandschap is de verzameling van alle in gebruik zijnde systemen. We streven ernaar het aantal applicaties te verminderen om te komen tot een betere beheersbaarheid, betere onderlinge koppelingen en verlaging van de kwetsbaarheid.

Acties 2019

Aantal acties: 3

01. We geven opvolging aan het toetsingskader informatiekundige projecten

Voor het goed in beeld hebben van de informatiebehoefte en technologie is samen met de organisatie in beeld gebracht wat de trends en informatiekundige ontwikkelingen zijn die invloed hebben op de opgaven voor de stad. Zoals de toenemende behoefte van inwoners en bedrijven aan snelle response van ons als gemeente, of het nu een dienst, voorziening of een besluit betreft. Daaruit vloeit voor alle programma's een inhoudelijk toetsingskader voort, dat sturing geeft aan het prioriteren vanuit de programma's van de IT-projecten en daarvoor benodigde IT-inzet. Onze gemeente beschikt net als het merendeel van de andere gemeenten voor de

uitvoering van de taken over een complex applicatielandschap. Dit landschap is continue aan het vernieuwen en groeit zonder sturing in complexiteit en omvang. Daarom hanteren we bij de inrichting van, en sturing op dit applicatielandschap, een toetsingskader met landelijke informatiekundige principes, bewegingen en uitgangspunten. We gaan verder met het professionaliseren van project portfoliomanagement en richten het applicatie portfoliomanagement verder in om het actuele applicatielandschap beheersbaar en betaalbaar te houden. Nadrukkelijk wordt bij verandering gelet op beheersbaarheid, kosten-baten verhouding, flexibiliteit, uitwisselbaarheid en toekomstvastheid waarbij de focus ligt op de basis op orde. Dat vraagt om een projectmatige aanpak van projecten en het werken onder architectuur. Deze aanpak helpt bij het vooraf goed kunnen bepalen van de impact van een project en het beheersbaar te houden in de uitvoering.

02. We ondersteunen programma's bij volledig digitalisering van de werkprocessen

Onze organisatie heeft een basis IT-infrastructuur nodig die zorgt voor snelle, efficiënte (bedrijfsvoerings)processen en een goede kwaliteit van data. Want anders zullen we niet in staat zijn om snel en goed te (blijven) reageren op vragen van inwoners en bedrijven, of het nu een dienst, voorziening of een besluit betreft. Daarnaast is deze infrastructuur nodig voor een actueel inzicht in hoe we ervoor staan als stad met betrekking tot de opgaves van de stad (wie, wat, waar, wanneer). Daarom worden programma's ondersteund bij het digitaliseren van hun werkprocessen en de taken die zij uitvoeren voor de stad. Programma's gaan daarnaast meer experimenteren met nieuwe technieken, methodes en data(bestanden) om samen stappen te zetten naar een slimme ICT gedreven organisatie. Deze beweging is gaande over de volle breedte van de gemeentelijke dienstverlening. Wij zetten bij herontwerp van processen -waar dat kan en wenselijk is- in op volledige slimme automatisering van processen en het analyseren van data om continu te kunnen monitoren. We professionaliseren op deze manier ons handelen, verkorten de procestijd en streven naar foutloze afhandeling. Daarnaast proberen we op deze manier continu inzicht te krijgen in wat er speelt en leeft in onze stad. Dit om tijdig in te kunnen spelen op bepaalde ontwikkelingen en zo invulling te geven aan de opgaven van onze stad.

03. We wegen af en breiden waar mogelijk Werken in de cloud uit

Anticiperend op de landelijke ontwikkeling gaan we in 2019 in regionaalverband (IT Platform Twente) al stappen zetten met het realiseren van de projecten digikoppeling, govroom en voorbereiding van twentecloud. We wegen zorgvuldig af, of werken in de cloud meerwaarde heeft, zodat we de ontwikkeling van "zelf doen" naar regelen via contractafspraken door kunnen zetten. Ons technisch rekencentrum neemt als gevolg van deze beweging in omvang af, waardoor we minder kwetsbaar en flexibeler worden. Tegelijkertijd wordt het overzicht houden over de clouddiensten en hun onderlinge relatie complexer, hiervoor professionaliseren we in 2019 het applicatie portfolio management (APM) verder om het beter te kunnen inzetten voor sturing.

1.09 Strategische heroverweging diensten voor externe organisaties

De gemeente Enschede levert diverse diensten aan externe organisaties (waaronder salarisadministratie, IT ondersteuning en publieksdienstverlening). De afweging om te bepalen of we wel/niet willen en kunnen leveren aan derden vindt plaats op basis van individuele beoordeling van de leidinggevende. Het gevolg hiervan is een omvangrijk aantal Dienstverleningsovereenkomsten (DVO's) en diverse randvoorwaarden. Dit vraagt om een strategische heroverweging met een afwegingskader zodat het aangaan of voortzetten van DVO's weloverwogen gebeurt.

Acties 2019

Aantal acties: 1

01. We ontwikkelen een strategische visie en afwegingskader op dienstverlening voor derden

Enschede verricht op verschillende terreinen diensten voor derden, bestaande uit gemeenten of andere overheids(gelieerde)instanties. Deze diensten zijn het gevolg van de rol die Enschede heeft als centrumgemeente, als grootste stad van Twente of simpelweg omdat Enschede gevraagd is als professionele organisatie. Een deel van die diensten kent al een lange historie

en de diensten zijn divers. Enschede beschikt op dit moment niet over een integrale strategie op deze vorm van dienstverlening. Het komende jaar evalueren we deze dienstverlening en stellen we een strategisch kader op zodat bij besluiten een referentie beschikbaar is of de gevraagde dienstverlening past bij doelen van Enschede .

1.10 Optimale bedrijfsvoering (link paragraaf bedrijfsvoering)

In deze gemeentebegroting is een aparte paragraaf bedrijfsvoering opgenomen (paragraaf 4.5). In de paragraaf gaan we per bedrijfsvoeringsdiscipline/aspect in op hoe wij bedrijfsvoering in onze organisatie vormgeven. Door middel van onderstaande actiepunten geven we extra focus aan bedrijfsvoeringsonderdelen.

Acties 2019

Aantal acties: 2

01. We intensiveren strategische en innovatieve inkoop

We positioneren Inkoop Enschede als koploper van innovatief inkopen. We innoveren door nieuwe vormen van samenwerking aan te gaan met maximale input vanuit de markt en samenleving waarmee we ons landelijk positioneren.

We intensiveren de samenwerking met externe partners zoals UT, Novel-T, Pianoo en andere gemeenten om te komen tot kennisuitwisseling en nieuwe vormen van samenwerking in inkoop. We vervullen een bredere rol in de advisering bij het aangaan van relaties met externen, door in te zetten op de juiste sourcingstrategie, en te bewegen tussen subsidie, inkoop en publiek private samenwerking.

We geven invulling aan professioneel opdrachtgeverschap door interne (werk) processen en contract- en accountmanagement te optimaliseren.

02. De basis IT-voorzieningen zijn Stabiel, Veilig en Flexibel

IT is onmisbaar geworden bij het goed kunnen uitvoeren van gemeentelijke taken. IT schuift steeds meer op naar de "voorkant" van de processen, d.w.z. transacties in het directe contact met de inwoner of bedrijf worden gemeengoed. Dit vergt een stabiele technische omgeving, professionele IT dienstverleners, een goed geborgde digitale veiligheid en een uiterst flexibele ondersteuning van de bedrijfsvoering. Het IT bedrijf zet als professionele afdeling in om de IT basisvoorzieningen voor de taken in de stad, de interne organisatie en contractpartners te optimaliseren.

Bijdrage verbonden partij: Dimpact

Maatschappelijk rendement:

Wij zijn lid van de coöperatieve vereniging Dimpact om samen met andere gemeenten ICT oplossingen te ontwikkelen. Samenwerking in Dimpact verband verlaagt de kwetsbaarheid en versterkt lobby- en inkoopkracht van onze bedrijfsvoering. Gemeentelijke uitgaven voor Dimpact zijn deels inkomsten voor de IT afdeling omdat de gemeente Enschede ook betaalde werkzaamheden verricht voor het Dimpact – verband.

2. Een betrouwbare en voor lange termijn houdbare financiële huishouding

De financiële positie van Enschede is nog steeds kwetsbaar. Vanaf 2008 hebben wij te maken met bezuinigingsopgave. Ook het meerjarenperspectief bevat een uitdaging voor een sluitende meerjarenbegroting. Het is daarom nodig scherpe keuzes te maken. We moeten kijken welke vraagstukken de grootste prioriteit hebben en hier onze inzet op richten. Dat betekent ook dat we andere activiteiten niet meer of later doen. Op de onderdelen waar dat mogelijk is wordt de begroting flexibeler gemaakt. Daarmee zijn wij wendbaarder in het werken aan onze opgaven en kansen die zich voordoen. Verder willen we de rentelasten en kosten betalingsverkeer voor de gemeente minimaliseren.

2.1 De gemeente Enschede is een gezonde financiële organisatie en daarmee goed toegerust op de ondersteuning van uitvoering en beleid.

Om tegenslagen het hoofd te kunnen (blijven) bieden streven we naar een weerstandsvermogen groter dan 1. We accepteren voor 2018 en 2019 een lager ratio als gevolg van eerdere besluiten tot afboeken, maar zorgen ervoor dat ons weerstandsvermogen daarna weer wordt opgebouwd. We voeren realistisch en degelijk financieel beleid. Daarom speculeren we niet op onzekere inkomsten. Structurele uitgaven dekken we met structurele middelen. Tegenvallers worden binnen het eigen domein opgelost, de inzet van baten uit meevallers wordt integraal afgewogen. We zetten ons spaarprogramma voort. Op deze manier blijven we ook in de toekomst in staat om onverwachte tegenvallers op te kunnen vangen. We sturen stevig op het realiseren van bezuinigingen. We blijven bij het Rijk aandacht vragen voor de financiële en sociale situatie van onze stad. We beschrijven nauwkeurig welke financiële risico's we onderscheiden. Daarbij beperken we ons niet tot statische risico's, maar nemen we ook langjarige, flexibele risico's mee. We maken scenario's inzichtelijk en bereiden ons hier zoveel mogelijk op voor.

Acties 2019

Aantal acties: 2

01. We beperken onze rente-uitgaven

We willen ons geld uitgeven aan Enschede en niet aan rentebetalingen. Daarom houden we onze schulden zo laag mogelijk. We anticiperen op rentestanden en sluiten wanneer dit financieel aantrekkelijk is op tijd onze schulden over.

02. We onderzoeken of andere financiering van personeel kan bijdragen aan meer grip op onze financiën

De financiering van ons personeel is een aanzienlijke kostenpost in de begroting. We onderzoeken of een andere financieringsvorm kan leiden tot meer financiële flexibiliteit. Daarbij kijken we onder andere naar de voor- en nadelen van lumpsum en projectfinanciering.

Bijdrage verbonden partij: Bank Nederlandse gemeenten

Maatschappelijk rendement:

De BNG Bank is de huisbankier van de gemeente. Daarnaast is de gemeente aandeelhouder van de BNG Bank. Door de lage kosten voor het gemeentelijke betalingsverkeer en de jaarlijkse dividenduitkering draagt zij bij aan een houdbare financiële huishouding. Daarnaast draagt de bank door het verstrekken van laagrentende leningen bij aan het realiseren van investeringen in de stad die de burger ten goede komen tegen aanvaardbare kosten.

Bijdrage verbonden partij: Enexis

Maatschappelijk rendement:

Enexis is de eigenaar van het netwerk voor gas en elektra in de stad. Het streven is om het netwerk betaalbaar, betrouwbaar en veilig te houden. Hiermee draagt Enexis ook bij aan het Energieakkoord en daardoor ook tegelijkertijd aan de gemeentelijke doelstellingen op het gebied van duurzaamheid. De gemeente is aandeelhouder van Enexis. De jaarlijkse dividenduitkering draagt bij aan een houdbare financiële huishouding.

Bijdrage verbonden partij: Gemeentelijk Belastingkantoor Twente

Maatschappelijk rendement:

Door de wettelijke taak belastinginning en heffingen te laten verzorgen door het GBT wordt op een effectieve en efficiënte manier uitvoering gegeven aan deze taak. Op deze manier wordt de gemeente Enschede in de gelegenheid gesteld om zich te richten op de ontwikkelingen van de Twentse samenleving.

Bijdrage verbonden partij: Voormalig EssentMaatschappelijk rendement:

Hierbij gaat het om diverse Bv's die zijn ontstaan uit het verkoopproces van de aandelen die gemeente bezat in Essent NV. Deze Bv's zullen binnen enkele jaren worden opgeheven. De destijds niet uitgekeerde delen van de verkoopopbrengst zijn grotendeels uitgekeerd. Er zijn slechts nog kleine uitkeringen te verwachten in de komende jaren.

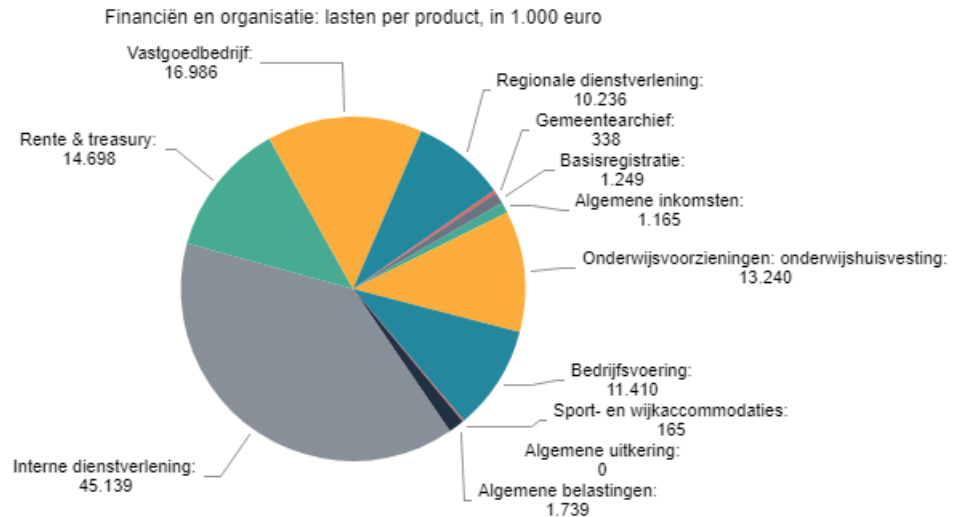
Wettelijk verplichte indicatoren

Op grond van het Besluit begroting en verantwoording zijn onderstaande indicatoren opgenomen. De indicatoren gelden voor iedere gemeente en zijn bedoeld om gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Dit is mogelijk via www.waarstaatjegemeente.nl.

	Beleidsveld	Naam indicator	Eenheid	Jaar	Score	Bron
1.	0. Bestuur en ondersteuning	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2019	8,2	Eigen gegevens
2.	0. Bestuur en ondersteuning	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2019	8,5	Eigen gegevens
3.	0. Bestuur en ondersteuning	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	2019	740	Eigen begroting
4.	0. Bestuur en ondersteuning	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	2019	10,3%	Eigen begroting
5.	0. Bestuur en ondersteuning	Overhead	% van totale lasten	2019	7%	Eigen begroting
35.	8. Vhrosv	Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	2017	158	CBS
36.	8. Vhrosv	Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	2016	2,9	Basisregistratie adressen en gebouwen
37.	8. Vhrosv	Demografische druk	%	2018	64,2	CBS
38.	8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In Euro's	2018	747	COELO
39.	8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In Euro's	2018	787	COELO

Wat mag het kosten?

Om de gestelde doelen te bereiken zijn per doel lasten begroot voor 2019. Deze bedragen worden ingezet voor het realiseren van de acties (onder 'Wat gaan we doen') maar ook voor het realiseren van de reguliere werkzaamheden. Onderstaande grafiek geeft per doel inzicht in de beschikbaar gestelde budgetten.



Onderstaande tabel geeft inzicht in de meerjarige ontwikkeling van de lasten, baten en reserve mutaties.

Financiën en organisatie Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Lasten	112.746	116.364	121.048	126.426	131.825
Baten	458.631	475.168	484.953	489.045	496.215
Saldo van baten en lasten	-345.885	-358.804	-363.904	-362.619	-364.390
Storting reserves	22.340	24.281	28.886	27.983	30.512
Onttrekking reserves	30.648	27.079	22.897	19.505	15.659
Resultaat	-354.193	-361.602	-357.915	-354.141	-349.537

Toelichting

Voor het begrotingsprogramma Financiën en Organisatie stijgt het begrotingsresultaat. De belangrijkste mutaties zijn:

- Door het verder verlagen van de omslagrente (van 2,5% naar 2,0%) dalen de opbrengsten voor rente en treasury;
- Conform het coalitieakkoord worden de tarieven voor de OZB eenmalig verhoogd;
- De baten van de algemene uitkering zijn verwerkt conform de uitkomsten van de septembercirculaire;
- In het middelenkader is er vanaf 2019 structureel budget beschikbaar gesteld voor de nieuwe regelgeving/verantwoording rondom de BAG;
- In verband met een wettelijk verplichte aanstelling voor een functionaris voor Algemene Verordening Gegevensbescherming is er in het middelenkader structureel geld beschikbaar gesteld;

Voor een verdere toelichting op de cijfers verwijs ik u naar hoofdstuk 6.4.

Meer info	Klik hier voor meer informatie over reguliere werkzaamheden en beleidsnota's .
Portefeuillehouders	Eelco Eerenberg, Jeroen Diepemaat, Niels van den Berg
Concerndirecteuren	Debbie Brands

4. Paragrafen

Dit hoofdstuk bestaat uit 8 paragrafen. De onderwerpen zijn belangrijk voor het inzicht in de financiële positie van de gemeente. De informatie over deze onderwerpen is vaak versnipperd in de begroting opgenomen. De paragrafen zijn daarom eigenlijk dwarsdoorsnedes van de verschillende programma's. Ze zijn om verschillende redenen opgenomen in de gemeentebegroting:

- Het onderwerp heeft mogelijk een grote financiële impact;
- Het onderwerp heeft een grote politieke betekenis;
- Het onderwerp is van belang voor de uitvoering van de programma's;
- Het is noodzakelijk dat de raad beschikt over een overzicht van deze onderwerpen voor de uitvoering van haar taken.

Wat is het verschil tussen programma's en paragrafen?

De programma's in de vorige hoofdstukken zijn direct gericht op burgers, de paragrafen indirect. De paragrafen zijn namelijk de kaders die de raad voor het college stelt voor het beheer en de uitvoering.

Welke paragrafen zijn er?

De onderwerpen van de paragrafen zijn voorgeschreven door het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Zeven paragrafen zijn verplicht:

1. Lokale heffingen
2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing
3. Onderhoud kapitaalgoederen
4. Treasury
5. Bedrijfsvoering
6. Verbonden partijen
7. Grondbeleid

Daarnaast is de paragraaf 'doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken' opgenomen, omdat wij het van belang vinden om deze onderwerpen in samenhang te presenteren.

4.1. Lokale heffingen

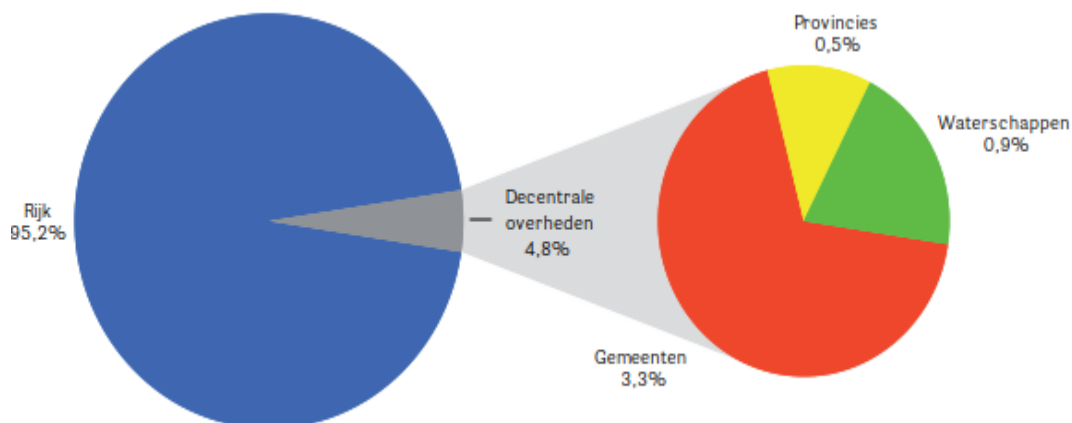
De lokale heffingen bestaan uit de gemeentelijke belastingen, rechten en retributies. Deze heffingen zijn een van de inkomstenbronnen die vooral inwoners moeten opbrengen. De lokale belastingen onderscheiden we in heffingen waarvan de besteding gebonden is en in heffingen waarvan de besteding ongebonden is.

Ongebonden belastingen:	Gebonden belastingen:
Hondenbelasting	Afvalstoffenheffing
Onroerende- zaakbelastingen	Bijdrage Bedrijven Investing Zone
Parkeerbelastingen	Leges en Rechten
Precariobelasting	Rioolheffing
Reclamebelasting	
Toeristenbelasting	

Ongebonden belastingen rekenen we tot de algemene dekkingsmiddelen, omdat zij niet aan een inhoudelijk begrotingsprogramma zijn gerelateerd. De besteding is niet gebonden aan een bepaalde taak. Gebonden belastingen verantwoorden we op het betreffende programma en rekenen we niet tot de algemene dekkingsmiddelen.

Inkomsten lokale heffingen

Van elke euro die huishoudens en bedrijven in Nederland aan belastingen en sociale premies betalen gaat in 2019 3,3% naar de gemeenten. De decentrale overheden nemen samen 4,8% voor hun rekening, de rijksoverheid 95,2%. Het aandeel van de gemeente Enschede aan ontvangen belastingen en retributies bedraagt in dit geheel ruim 96 miljoen Euro.



Overzicht inkomsten gemeentelijke heffingen

Omschrijving lokale lasten voor de burger bedragen in euro's	Raming 2017	Realisatie 2017	Raming 2018	Raming 2019
Gebonden belastingen				
Huwelijk en geregistreerd partnerschap	172.000	161.000	172.000	172.000
Legitimatie- en reisdocumenten en rijbewijzen	2.858.000	3.386.000	2.913.000	1.374.000
Uittreksel Burgelijke stand	67.000	68.000	63.000	63.000
Verstrekken inlichtingen BRP	63.000	46.000	48.000	48.000
Overige publiekszaken (VOG, Naturalisatie etc.)	430.000	283.000	321.000	321.000
Overige verrichtingen archief	0	1.000	0	0
Leges telecommunicatie (%)	108.000	95.000	109.000	110.000
Vergunningen	3.100.000	3.883.000	3.944.000	4.270.000
Kort parkeren, garages, abonnementen en vrijuitrijkaarten (niet fiscaal)	7.704.000	8.198.000	8.114.000	8.519.000
Fiscale vergunningen	727.000	705.000	740.000	765.000
Fiscaal straat- en terreinenparkeren	3.031.000	3.014.000	2.900.000	3.000.000
Fiscalisering (naheffing)	705.000	875.000	720.000	734.000
Begraafrechten (exclusief onderhoud gedenkparken)	474.000	467.000	528.000	541.000
Havengelden	43.000	49.000	44.000	45.000
Marktgelden	297.000	300.000	297.000	243.000
Afvalstoffenheffing (netto)	16.094.000	14.748.000	16.094.000	15.103.000
Afvalstoffenheffing - kwijtschelding	-2.650.000	-2.660.000	-2.650.000	-2.400.000
Afvalstoffen - oninbaar	-240.000	-202.000	-240.000	-240.000
Rioolheffing (netto, inclusief grootverbruik)	13.278.000	13.963.000	14.158.000	15.843.000
Rioolheffing - kwijtschelding	-2.018.000	-2.132.000	-2.128.000	-2.262.000
Rioolheffing - oninbaar	-188.000	-121.000	-191.000	-200.000

Ongebonden belasting				
Hondenbelastingen	900.000	889.462	910.000	910.000
Precariobelastingen	260.000	282.242	255.000	255.000
Toeristenbelasting	200.000	243.434	200.000	300.000
Reclamebelasting	152.000	172.888	152.000	152.000
OZB woningen	18.518.000	18.872.317	19.210.000	21.830.000
OZB eigenaar niet-woningen	12.964.000	13.854.149	14.225.000	15.770.000
OZB gebruiker niet-woningen	9.117.000	9.850.225	10.005.000	11.055.000

Beleid ten aanzien van gemeentelijke heffingen

Ontwikkeling tarieven algemeen

De opbrengsten van de belastingen en overige heffingen worden in beginsel alleen aangepast aan de inflatiecorrectie. Op basis van het Centraal Economisch Plan wordt uitgegaan van 1,8%. Dit is met uitzondering van die tarieven die het rijk heeft vastgesteld dan wel gemaximeerd en de OZB (zie OZB). De tarieven voor de riool- en afvalstoffenheffingen worden geraamd op basis van het uitgangspunt dat zoveel mogelijk wordt gestreefd naar 100% kostendekking.

Afvalstoffenheffing

De grondslag voor de berekening van afvalstoffenheffing is niet wettelijk vastgelegd. De gemeente is in principe vrij deze grondslag zelf te bepalen. In de raadsvergadering van 18 april 2016 heeft de gemeenteraad besloten over te gaan tot tariefdifferentiatie (Diftar) op basis van een vast tarief en een variabel tarief.

Tot en met 2016 werd tariefdifferentiatie gehanteerd op basis van het aantal personen per huishouden (één- en meerpersoonshuishouden). Vanaf 2017 betaalt elk perceel een vast bedrag met een opslag al naar gelang de grootte van de restcontainer en het aantal aanbiedingen. De definitieve tarieven voor 2019 en verder worden in december 2018 door de gemeenteraad vastgesteld in samenhang met het aantal aanbiedingen. Het financiële effect van de verlaging van de omslagrente is hier minimaal.

Toeristenbelasting

De doelstelling is dat de kosten van bepaalde voorzieningen worden omgeslagen naar personen die er wel gebruik van maken, maar niet in de gemeente wonen. Enschede kent een tweetal tarieven, te weten voor hotels, conferentieoord, pensions, bed en breakfast ad 1,29 euro (voorstel 2019) en 0,80 euro voor de overige overnachtingen. Bij de invoering van toeristenbelasting is afgesproken dat de meeropbrengst boven de geraamde 200.000 euro aan Enschede Promotie beschikbaar worden gesteld. Bij de toeristenbelasting wordt de inflatiecorrectie telkens met een jaar vertraging doorgevoerd om ondernemers in staat te stellen hiermee rekening te houden in hun mailingen e.d. Dit betekent dat de tarieven in 2020 al berekend kunnen worden: 1,30 euro (2019 = € 1,29) voor hotels c.a. en voor de overige overnachtingen 0,80 euro (2019 = 0,79) afgerond op een veelvoud van € 0,05. Bij de invoering van toeristenbelasting is afgesproken dat de meeropbrengst boven de geraamde 200.000 euro aan Enschede Promotie beschikbaar wordt gesteld. Dit bedrag wordt overigens, evenals de andere budgetten, geïndexeerd. Conform het coalitieakkoord wordt in 2019 onderzocht hoe de meeropbrengst toeristenbelasting ook buiten doelgroepen in de toeristische sector kan worden aangewend.

Bedrijven investeringszone

Het bestuur van de Vereniging Euregio Bedrijvenpark (EBP) heeft gevraagd mee te werken aan de invoering van een Bedrijven investeringszone (BIZ) voor het bedrijventerrein Euregio I per 1 januari 2018. De BIZ-verordening is 3 juli 2017 door de raad vastgesteld en is in

werking getreden nu uit de verplichte draagvlakmeting is gebleken dat er voldoende steun is. In de binnenstad van Enschede wordt momenteel een verkennend onderzoek uitgevoerd naar de haalbaarheid van een BIZ. Als dit onderzoek een positief resultaat oplevert, wordt het proces gestart om vanaf 2020 een BIZ voor de binnenstad te hebben. Deze zou in de plaats van het ondernemers fonds moeten komen en een koppeling hebben met de economische opgave van de binnenstad. De reclamebelasting komt dan te vervallen. In plaats daarvan wordt een relatie gelegd naar de WOZ-waarde van de binnenstadpanden. Als dit onderzoek een positief resultaat oplevert, wordt in 2018 gestart met de invoering van een BIZ.

Rioolheffing

De rioolheffing is een gebonden belasting (bestemmingsheffing). Daaruit vloeit voort dat de kostendekkendheid maximaal 100% mag zijn. De opbrengsten van de rioolheffingen mogen dus structureel niet hoger zijn dan de begrote kosten. De kostendekkendheid van de rioolheffing in de gemeente Enschede is 100%. De basis voor de ontwikkeling van het rioolheffingtarief ligt in het gemeentelijk rioleringsplan (GRP). Het GRP is in oktober 2015 door de raad vastgesteld en hebben we afgesproken dat we de stijging van de rioolheffing zouden afvlakken tot (maximaal) 6,1%. In de actualisatie van het GRP wordt uitgegaan van een tariefontwikkeling van 5,1%, waarmee het tarief is vastgesteld op 244,80 euro voor 2019. Door onder andere verlaging van de omslagrente zijn we in 2017 reeds gestart met het opbouwen van de voorziening groot onderhoud (zie Hoofdstuk 6.4 Wat mag het kosten).

Parkeren

In 2019 stijgen de opbrengsten ten opzichte van 2018. Dit wordt veroorzaakt door de verruiming van de winkeltijden én de verhoging van 0,10 euro per uur (conform de geleidelijke methode conform raadsbesluit 18-10-2010).

Onroerende zaakbelasting

Hoewel er geen maximum gesteld is aan de stijging van de OZB, heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten met de Rijksoverheid afspraken gemaakt over de maximale stijging van de landelijke ozb-opbrengst. De zogenoemde Macronorm. Voor 2019 is de Macronorm in de [meicirculaire](#) gemeentefonds 2018 gesteld op 4%. De stijging van de OZB-opbrengst in Enschede is een optelsom van de inflatiecorrectie (1,8%), de areaaluitbreiding (ca. 1%) en de aanvullende verhoging op basis van het coalitieakkoord "Trots, Lef, Bouwen, Kansrijk Enschede". De stijging voor OZB-woningen is 6% en voor niet-woningen 7,5%.

Kwijtscheldingsmogelijkheden

De gemeente moet bij het vaststellen van kwijtschelding landelijke regels toepassen. De beleidskeuzes van de gemeente Enschede zijn niet gewijzigd ten opzichte van de [Programmabegroting 2018-2021](#).

Kostendekkendheid gebonden belastingen

Met ingang van 2017 moet conform de vereisten van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) de totale omvang van overhead in een centraal taakveld worden opgenomen. Concreet betekent dit dat er geen rechtstreekse lasten van overhead zijn opgenomen in de kosten voor leges en tarieven. De BBV schrijft wel voor dat een verdeelsleutel moet worden bepaald, hoe overhead wordt toegerekend aan de gebonden belastingen. Dit is ook conform de financiële verordening 2017. In onderstaande tabel is per legescategorie inzichtelijk gemaakt hoe de tarieven voor de gemeente Enschede worden berekend en wat de kostendekkendheid van deze leges is. Voor het berekenen van het aandeel overhead hanteren wij de volgende uitgangspunten:

- Het totaal aan overhead bestaat uit 3 categorieën (voor een verdere uitsplitsing zie paragraaf 5.2):

- Facilitaire overhead (de PIOFACH-taken ten behoeve van het ondersteunen van de primaire processen);
 - Programmaoverhead, met name leidinggevende en ondersteunende functies binnen de verschillende programma's;
 - Bestuursondersteuning, de ondersteuning ten behoeve van het bestuur van de gemeente.
- De kosten voor bestuursondersteuning kennen geen (indirecte) relatie met de verschillende activiteiten van de gemeente waar leges voor worden geheven en rekenen wij derhalve niet toe aan onderstaande activiteitgroepen.
 - Voor de kosten van facilitaire en programmaoverhead geldt de hoofdregel dat wij het totaal van deze kosten toerekenen aan alle activiteiten van de gemeente op basis van de 'apparaatskosten' (alle kosten die noodzakelijk zijn voor het functioneren van de gemeente, met name personele inzet en directe materiële kosten);
 - Vervolgens zijn op basis van het aandeel apparaatskosten de overheadkosten toebedeeld aan de verschillende producten.

In onderstaande tabel en bijbehorende toelichting, wordt inzicht gegeven in de toerekening van de overhead, de totale lasten en baten en de daaruit voortvloeiende kostendeckendheid per taakveld.

Activiteitgroep Bedragen in 1.000 euro	Lasten Taak velden	Over- head	BTW	Totale lasten	Heffingen (Baten)	Overige Baten	Totaal Baten	Kosten- dekkendheid
Afvalstoffenheffing (afvalstoffenverordening)	16.020	200	3.000	19.220	17.500	4.120	21.620	100%
Kwijtscheldingen Afvalstoffenheffing	2.400			2.400				
Rioolheffing	14.793	569	481	15.843	18.105	0	18.105	100%
Kwijtschelding rioolheffing	2.262			2.262				
Begraafplaatsrechten (exclusief onderhoud gedenkparken)	524	0	27	551	541		541	98%
Subtotaal Heffingen	35.999	769	3.508	40.276	36.146	4.120	40.266	
Leges algemene Dienstverlening (Leges Titel 1 Legesverordening)	2.841	898	121	3.860	2.008		2.008	52%
Leges dienstverlening vallend onder de fysieke leefomgeving/vergunningen (Leges Titel 2 Legesverordening)	3.242	573	49	3.864	4.080		4.080	106%
Leges dienstverlening vallend onder Europese dienstrichtlijn (leges Titel 3 Legesverordening)	359	38		397	120		120	30%
Subtotaal Leges	6.442	1.509	170	7.724	6.208	0	6.208	
Totaal	42.441	1.705	3.678	48.000	42.354	4.120	46.474	

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing valt (gesaldeerd) uiteen in de volgende taakvelden:

- 7.3 afval -2.411.000 euro
- 0.4 ondersteuning organisatie 200.000 euro
- 2.1 verkeer en vervoer 90.000 euro
- 6.3 inkomensregelingen 2.400.000 euro.

De effecten van de nieuwe verdeelsleutel voor de toedeling van de overhead naar de gebonden belastingen is bij afvalstoffenheffing verwerkt in de tarieven van 2019 en verder.

Leges algemene Dienstverlening

De leges algemene dienstverlening bestaan uit de volgende taakvelden: 0.2 Burgerzaken, 0.4 ondersteuning organisatie. Circa 80% van de inkomsten bestaat uit leges voor paspoorten en rijbewijzen. Deze leges zijn hiervoor gemaximeerd. De niet 100% kostendekkendheid wordt voornamelijk veroorzaakt door de maximering en de kosten voor het bijhouden van de basisadministratie in relatie tot de opbrengsten hiervoor door het verstrekken van uittreksels. Door de toepassing van de nieuwe verdeelsleutel voor de toedeling van de overhead naar de gebonden belastingen stijgen de kosten van deze leges. Dit leidt bij gelijkblijvende tarieven tot een daling van de kostendekkendheid.

Leges dienstverlening vallend onder de fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning. Als gevolg van de economische groei is het aantal aanvragen voor vergunningen de laatste jaren sterk gestegen en daardoor ook de legesinkomsten. De verwachting is dat we met de legesinkomsten in 2018 iets boven de raming zullen uitkomen, maar dat daarmee de groei er wel uit is; er lijkt een stabilisatiepunt bereikt te zijn. Voor 2019 wordt geen verdere stijging in de aantallen vergunningaanvragen en legesinkomsten. We hebben daarom de begrote legesinkomsten 2019 gesteld op 4.270.000 euro (titel 1 73.000; titel 2 4.077.000 ; titel 3 120.000). Vergunningen bestaat uit de taakvelden 8.3 Wonen en bouwen en 7.4 Milieubeheer. De wettelijke ruimte tot Kruissubsidiëring maakt het mogelijk dat binnen deze leges de kostendekkendheid hoger is dan binnen de andere leges (dienstverlening en dienstverlening vallend onder Europese dienstrichtlijn). Door de toepassing van de nieuwe verdeelsleutel voor de toedeling van de overhead naar de gebonden belastingen stijgen de kosten van deze leges. Dit leidt bij gelijkblijvende tarieven tot een daling van de kostendekkendheid.

Dienstverlening vallend onder Europese dienstrichtlijn Dit betreft de leges voor Evenementenvergunningen, Prostitutievergunningen en de Drank en Horecavergunningen.

Rioolheffing

De rioolheffing valt (gesaldeerd) uiteen in de volgende taakvelden:

- 7.2 Riolering -3.140.000 euro (betreft zowel de baten als de exploitatielasten, waaronder kapitaallasten, onderhoud, btw, etc.),
- 0.4 Ondersteuning organisatie 569.000 euro (betreft facilitaire overhead en programma overhead),
- 2.1 Verkeer en vervoer 309.000 euro (machinaal wegen)
- 6.3 Inkomensregelingen 2.262.000 euro (kwijschelding).

De effecten van de nieuwe verdeelsleutel voor de toedeling van de overhead naar de gebonden belastingen is bij rioolheffing verwerkt in de tarieven van 2018 en verder.

Woonlastenontwikkeling

De hoogte van de gemeentelijke woonlasten krijgt regelmatig aandacht in de media. Onder woonlasten verstaan we: onroerende-zaakbelastingen, afvalstoffen- en rioolheffing. Het zijn belastingen en tarieven waarmee ieder huishouden in een gemeente jaarlijks te maken krijgt.

Het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden (COELO) publiceert jaarlijks de Atlas van lokale lasten. Men vergelijkt daarin per gemeente de woonlasten van een woning met een voor die gemeente gemiddelde waarde. De tariefsaanpassingen voor de OZB, afval- en rioolheffing leiden voor een gemiddeld gezin (met eigen woning) tot de volgende woonlastenontwikkeling voor 2019 en verder:

Woonlastenontwikkeling	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
OZB Eigenaar woning ¹	259,74	263,82	265,40	272,08	293,30	298,58	303,96	309,43
Afvalstoffenheffing (meerpersoons)	308,40	303,40	282,72	264,42	264,42 ²	264,42 ²	264,42 ²	264,42 ²
Rioolheffing	197,64	209,18	221,40	232,80	244,80	257,40	270,60	284,40
Totaal	765,78	776,40	769,52	769,30	802,52	820,40	838,98	858,25
Ontwikkeling woonlasten (%)	1,6	1,4	-0,9	-0,03	4,3	2,2	2,3	2,3
Inflatiecorrectie (gemeentebegroting)	1,2	0,8	0,9	1,2	1,8	1,8	1,8	1,8
Macronorm	3,0	1,57	1,97	3,1	4,0			

¹ In de meerjarige reeks is rekening gehouden met een jaarlijkse inflatiecorrectie van 1,8% en de incidentele verhoging van de OZB van 6% in 2019.

² de opgenomen tarieven zijn voorlopige tarieven. Definitieve tarieven worden in de verordening op de heffing en invordering van reinigingsheffing 2019 in december 2018 door de gemeenteraad vastgesteld.

Een stijging met 4,1% voor de eigenaar/bewoner van een woning. Voor de huurder van een woning stijgen de woonlasten met 2,3%, omdat hij/zij geen onroerende-zaakbelastingen betaalt. Uit bovenstaande tabel blijkt dat de meerjarige ontwikkeling van de woonlasten zich rond de meerjarige inflatiecorrectie en binnen de macronorm beweegt.

Vergelijking lokale lasten Twentse gemeenten

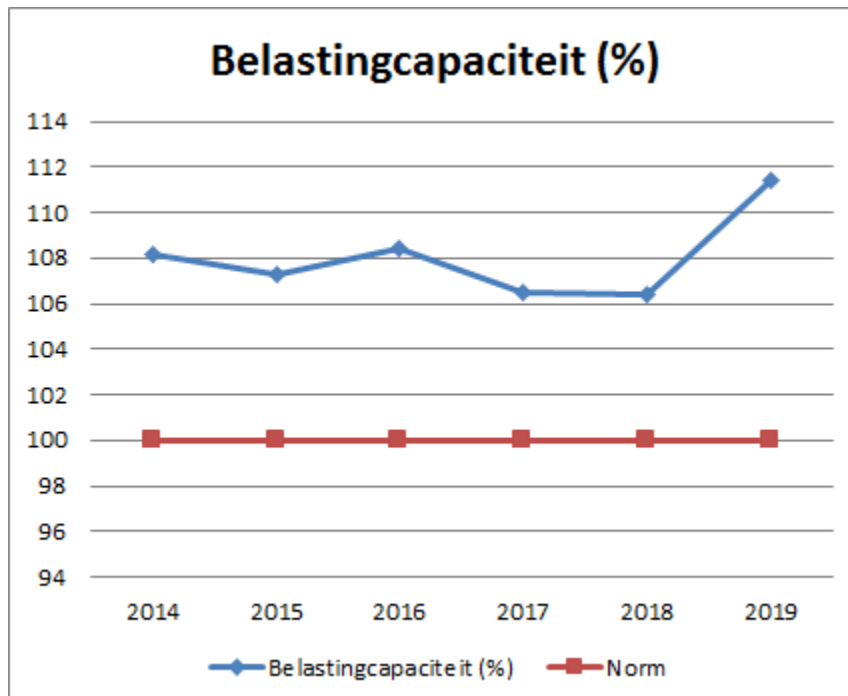
Lokale lasten Twentse gemeenten (bedragen in euro's)	Eén persoons huishouden 2017	Eén persoons huishouden 2018	Meer persoons huishoudens 2017	Meer persoons huishoudens 2018	% stijging t.o.v. 2017	% stijging t.o.v. 2017
Almelo	773	781	773	781	1,0	1,0
Borne	783	744	783	744	-5,0	-5,0
Dinkelland	781	746	859	774	-4,5	-9,9
Enschede	716	747	770	769	4,3	-0,1
Haaksbergen	794	769	845	820	-3,1	-3,0
Hellendoorn	666	683	776	797	2,6	2,7
Hengelo	674	714	781	787	5,9	0,8
Hof van Twente	777	748	848	790	-3,7	-6,8
Losser	768	775	768	806	0,9	4,9
Oldenzaal	648	638	694	668	-1,5	-3,7

Lokale lasten Twentse gemeenten (bedragen in euro's)	Eén persoons huishouden 2017	Eén persoons huishouden 2018	Meer persoons huishoudens 2017	Meer persoons huishoudens 2018	% stijging t.o.v. 2017	% stijging t.o.v. 2017
Rijssen-Holten	569	566	617	602	-0,5	-2,4
Tubbergen	696	654	774	684	-6,0	-11,6
Twenterand	655	657	750	697	0,3	-7,1
Wierden	718	620	771	764	-13,6	-0,9
Overijssel	684	688	752	755	0,6	0,4
Nederland	650	654	723	721	0,6	-0,2

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen of ruimte is voor nieuw beleid. Om deze ruimte weer te kunnen geven wordt gebruik gemaakt van de gemiddelde woonlasten (OZB, rioolheffing en reinigingsheffing). Voor de berekening van de belastingcapaciteit worden de woonlasten (meerpersoonshuishouden) van de gemeente Enschede afgezet tegen de gemiddelde woonlasten (meerpersoonshuishouden) in Nederland.

Een belastingcapaciteit van 100% betekent dat de woonlasten op het landelijk gemiddelde liggen. In onderstaande tabel is de ontwikkeling van de belastingcapaciteit weergegeven. De stijging wordt met name veroorzaakt door verhoging OZB en de stijging van de rioolheffing boven de inflatiecorrectie.



4.2. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

De theorie achter deze paragraaf is niet gewijzigd ten opzichte van de [Programmabegroting 2018](#). De focus ligt nu op het actualiseren van het weerstandsvermogen en de financiële kengetallen. Deze geven inzicht in de financiële positie van de gemeente en maken duidelijk over hoeveel (financiële) ruimte de gemeente beschikt om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken of op te vangen.

Beleid

De wetgeving en het gemeentelijk beleid voor het weerstandsvermogen zijn vastgelegd in:

- het [besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten 2003](#) (BBV art. 9, 11 en 26);
- de [financiële verordening gemeente Enschede 2017](#) (art. 16);
- de [nota weerstandsvermogen en risicomanagement 2012](#).

Weerstandsvermogen

Berekening weerstandsvermogen Als we de beschikbare weerstandscapaciteit afzetten tegen de benodigde weerstandscapaciteit, komen we eind 2018 uit op een ratio van afgerond 0,8. De ratio bevindt zich hiermee beneden de eerder door de raad vastgestelde wenselijke bandbreedte van 1,0 - 1,4.

43,9 miljoen euro

Ratio 0,8 = -----

55,5 miljoen euro

De daling van de ratio van 1,1 in 2017 naar 0,8 in 2018 is vooral het gevolg van het raadsbesluit 'Financiële effecten richting aan ruimte (RAR) en veranderende regelgeving BBV' uit 2016. De financiële effecten van deze kwalitatieve bijsturing in de projecten en de wijzigingen in de wet- en regelgeving doen zich in de jaren 2016 t/m 2018 voor. Het grootste deel hiervan landt in 2018 (aanpassing projecten Eschmarke Leuriks, Zuiderval en RBT). Hier tegenover staat het terug sparen aan de algemene reserve van jaarlijks 2 miljoen euro. Dit was al opgenomen in de [Programmabegroting 2017](#).

In de volgende tabel wordt een geactualiseerd verloop van het weerstandsvermogen voor de komende jaren gepresenteerd. Hierbij wordt opgemerkt dat de ontwikkeling van de risico's en stille reserves moeilijk voorspelbaar en beïnvloedbaar is. De ratioberekening is geen exacte wetenschap. Tegenvallers in de algemene uitkering, het sociale domein of grondverkoop, maar ook nadelige ontwikkelingen bij verbonden partijen, uitstaande geldleningen of dalende prijzen van het vastgoed- en grondbezit kunnen een belangrijke impact hebben op de financiële positie van onze gemeente. Ter vergelijking zijn de twee reeksen uit de [Programmabegroting 2018](#) in de tabel opgenomen (exclusief en inclusief uitname bedrijventerreinen).

	2018	2019	2020	2021	2022
Ratio PB 2019	0,8	0,8	1,0	1,3	1,7
Ratio PB 2018	0,8	1,0	1,3	1,5	-
Ratio PB 2018 (BT)*	0,8	0,6-0,8	1,0-1,2	1,3-1,5	-

*verloop ratio met bandbreedte inschatting effect bedrijventerreinen

De cijfers 2019 wijken niet sterk af van die uit de begroting 2018. Door het geprognosticeerde jaarresultaat 2018 en de begrote saldi op het middelenkader 2019-2022 is het iets ongunstiger. Het stijgende verloop over de periode 2019 - 2022 blijft onveranderd door de jaarlijkse toevoegingen aan de algemene reserve vanuit door de Raad ingestelde spaarprogramma's bij vorige programmabegrotingen.

In de cijfers PB 2019 wordt al rekening gehouden met de effecten van de uitkomsten van de verwachte besluitvorming over de regionale programmering van bedrijventerreinen. Voor de gemeente Enschede gaat het hierbij om het uit de markt halen van ongeveer 42 hectares aan vastgestelde regionale overcapaciteit. Als gevolg van de in 2016 gewijzigde verslaggevingsregels voor grondexploitaties moet het nadelige effect van deze uitname uiterlijk in 2019 financieel worden verwerkt.

Beschikbare weerstandscapaciteit

De beschikbare weerstandscapaciteit bedraagt in totaal 43,9 miljoen euro en is onderverdeeld in een algemene reserve van 25,3 miljoen euro en stille reserves van in totaal 18,6 miljoen euro. De beschikbare weerstandscapaciteit is ten opzichte van de jaarrekening 2017 gedaald met 15,3 miljoen euro.

Algemene reserve

De algemene reserve bestaat uit de reserve weerstandsvermogen van 29,2 miljoen euro en de reserve grondbedrijf van negatief 3,9 miljoen euro. De stand van de reserve grondbedrijf volgt uit de jaarlijkse actualisatie van de grondexploitaties in het *Meerjaren Perspectief Grondbedrijf* (MPG).

Stille reserves

De stille reserves van 18,6 miljoen euro hebben betrekking op de objecten van het vastgoedbedrijf (4,7 miljoen euro) en op de objecten van het grondbedrijf (13,9 miljoen euro). De omvang van de stille reserves is licht gedaald ten opzichte van de jaarrekening 2017. De eerstvolgende actualisatie van de objecten van het grondbedrijf vindt plaats bij het MPG 2019 (jaarrekening 2018).

Eind	2018	2019	2020	2021	2022
Aandeel stille reserve	42%	61%	47%	39%	30%

Het aandeel van de stille reserves binnen de weerstandscapaciteit laat een dalende trend zien van 42% in 2018 naar 30% in 2022. In 2019 zien we een piek van 61%. Dit wordt verklaard door de daling van de algemene reserve als gevolg van het uit de markt halen van de hectares bedrijventerreinen. Met de verbetering van de algemene reserve vanaf 2020 vermindert het aandeel van de stille reserves weer.

Benodigde weerstandscapaciteit

De benodigde weerstandscapaciteit bedraagt in totaal 55,5 miljoen euro en is onderverdeeld in de risico's van het grondbedrijf van 22,7 miljoen euro en de overige risico's van in totaal 32,8 miljoen euro. De benodigde weerstandscapaciteit is ten opzichte van de jaarrekening 2017 gedaald met 0,8 miljoen euro.

Risico's grondbedrijf

De risico's van het grondbedrijf zijn niet bijgesteld en dus gelijk aan het [MPG 2018](#).

Voor het grondbedrijf maakt de actualisatie van de risico's onderdeel uit van het jaarlijks op te stellen MPG. Daarbij worden alle grondexploitaties grondig geanalyseerd en de risico's van alle individuele grondcomplexen geactualiseerd en samengebracht in één grote

risicosimulatie. Deze risicoanalyse kan niet los worden gezien van de actualisatie van de begrotingen van de grondcomplexen. De risico's van het grondbedrijf zijn per 31 december 2017 becijferd op 22,7 miljoen euro. De eerstvolgende actualisatie vindt plaats bij het MPG 2019 (jaarrekening 2018).

Overige risico's

De overige risico's zijn becijferd op 32,8 miljoen euro. Dat is een lichte daling ten opzichte van de 33,6 miljoen euro volgens de jaarrekening 2017. Hieronder volgt een overzicht met de tien grootste risico's en een korte toelichting.

- Het risico FC Twente is gestegen doordat de vordering uit hoofde van de geldlening is toegenomen met de uitgestelde rentevergoedingen. Op 24 juli 2018 heeft het college definitief ingestemd met het gevraagde uitstel van betaling van rente, aflossing en risicopremie gedurende de seizoenen 2018/2019 en 2019/2020. In het najaar van 2018 wordt een herstructurering van de schulden van de club onderzocht. Dit is gericht op een structureel gezonde club en daarmee op risicoreductie voor de gemeente. Zie paragraaf 4.4 Financiering.
- Bij het risico van de BUIG is het bedrag in 2019 verhoogd naar 4,0 miljoen en de kans verlaagd naar 70%. Dit is het gevolg van een lager aandeel van de gemeente Enschede in het rijksbudget vanaf 2019. Daarnaast blijft Enschede wat betreft het bijstandsvolume iets achter bij de landelijke trend. Op basis van huidige inzichten prognosticeren we een positief saldo van 1 miljoen euro. Het rijksbudget blijft een onzekere factor zeker gelet op landelijk dalende aantallen.
- Het risico van de decentralisaties is gedaald van 5,8 miljoen euro naar 5,2 miljoen euro, doordat zoveel mogelijk verliesfinanciering in het middenkader is opgenomen. Maar er resteert nog steeds een risico op het niet halen van de taakstellingen.
- De risico's van de aan derden verstrekte leningen en gewaarborgde leningen zijn gedaald door jaarlijkse aflossingen.

Tabel met 10 grootste overige risico's

Onderwerp (bedragen x 1 miljoen euro)	Kans GB2019	Financieel gevolg GB2019	Kans jaarrekening 2017	Financieel gevolg jaarrekening 2017
FC Twente	50%	25,7	50%	25,4
Bijstandsbudget (BUIG)	70%	4,0	90%	2,2
Als gevolg van schommelingen in de conjunctuur, kunnen zowel aan de kosten- als de opbrengstenkant onvoorziene nadelig incidentele effecten optreden	50%	5,0	50%	5,0
Onvoorziene bijdragen aan de risico's van gemeenschappelijke regelingen (ADT/RBT) en overige verbonden partijen	90%	6,9	90%	7,4
Overige onvoorziene risico's, waaronder de projectrisico's op het gebied van aanbesteding, planning, bezwaarprocedures, prijsstijgingen en rente-effecten	50%	2,5	50%	2,5
Het risico van de 3 decentralisaties: Jeugdhulp, Wmo en participatie	gediff. %	5,2	gediff. %	5,8
Budget bijzondere bijstand	90%	0,6	50%	0,3

Onderwerp (bedragen x 1 miljoen euro)	Kans GB2019	Financieel gevolg GB2019	Kans jaarrekening 2017	Financieel gevolg jaarrekening 2017
Aan derden verstrekte geldleningen worden niet afgelost	10%	9,0	10%	9,2
Gewaarborgde geldleningen worden niet afgelost	10%	6,5	10%	6,9
Calamiteiten binnen de gemeente	10%	5,0	10%	5,0

Legenda bij tabel met 10 grootste overige risico's	
10%	1 maal in de laatste 10 jaar of minder
30%	1 maal voorgekomen per 5 tot 10 jaar
50%	1 maal per 2-5 jaar
70%	1 maal per 1-2 jaar
90%	1 maal per jaar of groter

Financiële kengetallen

Het BBV schrijft voor dat in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing - in aanvulling op de ratio weerstandsvermogen - een verplichte set van vijf financiële kengetallen wordt opgenomen. Vanaf de [Programmabegroting 2017](#) is deze tabel uitgebreid met de financiële kengetallen voor de meerjarenraming. Deze staan in de tabel hieronder. De kengetallen maken inzichtelijk over hoeveel (financiële) ruimte de gemeente beschikt om structurele en incidentele lasten te kunnen dekken of op te vangen.

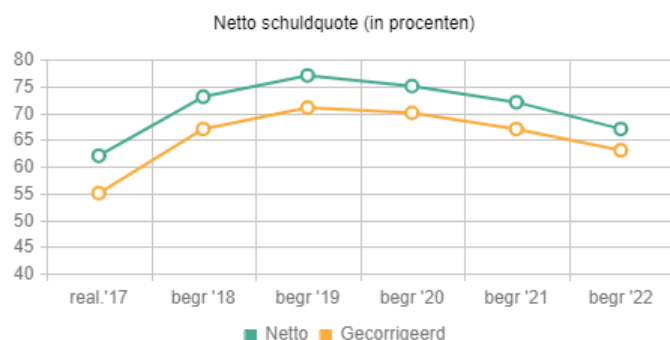
		rek 2017	beg 2018	beg 2019	beg 2020	beg 2021	beg 2022
1A	netto schuldquote	62%	73%	77%	75%	73%	67%
1B	netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	55%	67%	71%	70%	67%	63%
2	solvabiliteitsratio	15%	10%	9%	10%	12%	14%
3	grondexploitatie	3%	6%	5%	6%	5%	5%
4	structurele exploitatieruimte	0%	1%	1%	2%	2%	2%
5	belastingcapaciteit	104%	106%	111%	112%	112%	113%

We bekijken de kengetallen in hun onderlinge relatie en voorzien ze van een adequate toelichting om meer inzicht in de financiële positie te bieden. Bij de beoordeling ervan gaat het vooral om het volgen van de trendmatige ontwikkeling. Een verklaring van de verschillen in de jaarlijkse mutatie is minder van belang.

Netto schuldquote

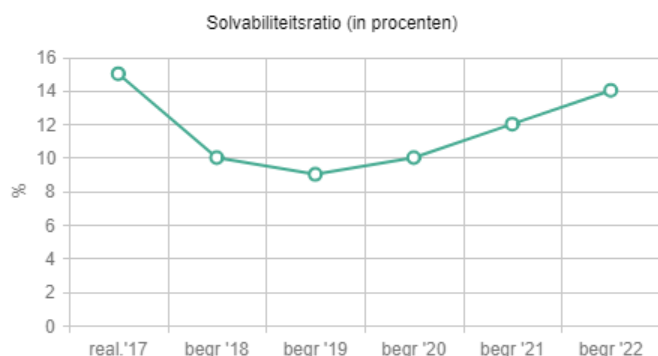
De netto schuldquote laat het niveau van de schulden zien, ten opzichte van de totale baten. Het geeft een indicatie van de mate waarin de rentelasten op de exploitatie drukken. Omdat het onzeker is of alle leningen terug zullen worden betaald, berekenen we de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden. Zo wordt duidelijk welk aandeel de verstrekte leningen in het geheel hebben en wat dat betekent voor de schuldenlast. Dit kengetal laat een redelijk stabiel beeld zien. Over de periode 2017 – 2019 is een licht

stijgende trend van de netto schuldquote zichtbaar. Dit wordt veroorzaakt door een stijging van de vaste activa welke gefinancierd moeten worden. Dit gebeurt vooral met kortlopende financiering. Over de periode 2020 – 2022 is sprake van een daling van de schulden in verband met aflopende leningen in combinatie met niet altijd benodigde herfinanciering. De netto schuldquote in- en exclusief doorgeleende gelden bevindt zich alle jaren duidelijk beneden de door de VNG gehanteerde kritische waarde van 130%.



Solvabiliteitsratio

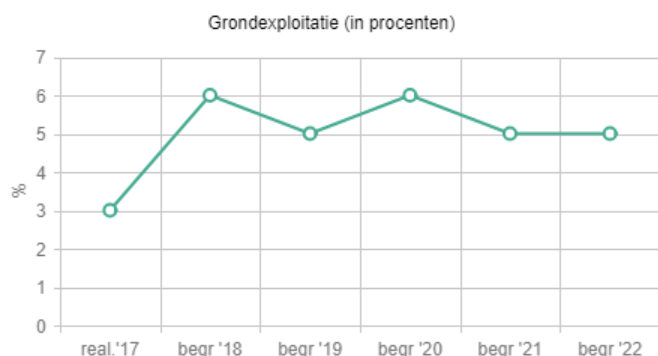
De solvabiliteitsratio is de verhouding eigen vermogen/balanstotaal en geeft inzicht in de mate waarin onze gemeente in staat is op de langere termijn aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Bij een hoge solvabiliteit staat er veel eigen vermogen tegenover de schulden en is de kans groot dat de schulden worden afbetaald. Dit betekent tegelijkertijd dat veel eigen vermogen (reserves) wordt aangehouden dat niet wordt besteed. Enschede heeft bestemmingsreserves gevormd om in de stad te blijven investeren. Wordt het eigen vermogen te klein, dan verslechtert de solvabiliteit. Over de periode tot 2019 is een dalende trend zichtbaar, maar op de langere termijn stijgt dit kengetal weer. De daling houdt met name verband met de aanwending van bestemmingsreserves en de uitname uit de algemene reserve voor de gebiedsontwikkeling. Het spaarprogramma zorgt vervolgens weer voor een verbetering van het eigen vermogen.



Kengetal grondexploitatie

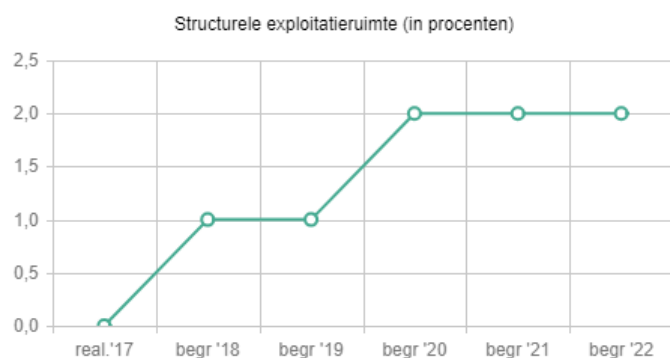
Dit kengetal geeft aan hoe de waarde van de grond zich verhoudt tot de totale geraamde gemeentelijke baten. De boekwaarde van de voorraden grond is van belang, omdat deze waarde moet worden terugverdiend bij de verkoop. De relatief lage waarden vanaf 2016 worden veroorzaakt doordat de Usseler Es in 2016 niet langer als actieve grondexploitatie is aangemerkt. Daarmee weegt de Usseler Es niet meer mee in dit kengetal. Overigens moeten voor actieve grondexploitaties de komende jaren nog veel kosten en opbrengsten

gerealiseerd worden waaraan risico's zijn verbonden. Hoewel er sprake is van een lichte stijging bevindt dit kengetal zich met ongeveer 5% op een relatief laag niveau. Met de uitwerking van het traject *Richting aan ruimte* in 2018 zetten we verder in op het verkleinen van die risico's en het verbeteren van de financiële positie.



Structurele exploitatieruimte

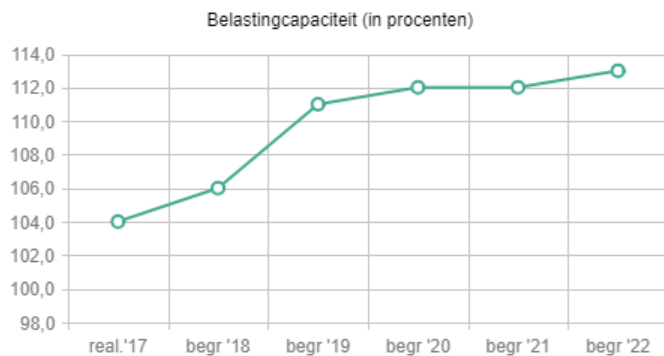
Dit kengetal hebben we nodig om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte onze gemeente heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Wanneer dit kengetal negatief is, betekent het dat het structurele deel van de begroting onvoldoende ruimte biedt om de lasten te blijven dragen. Voor de beoordeling van het structurele en reële evenwicht van de begroting, maken we onderscheid tussen structurele en incidentele lasten. Voor de jaren 2018 tot en met 2022 is er sprake van structurele ruimte en daarmee een meerjarig structureel sluitende begroting. Dat we in het middelenkader over de jaren 2019 -2021 toch een tekort zien, wordt mede veroorzaakt doordat enkele jaren terug een spaarprogramma is ingesteld, oplopend tot jaarlijks 11 miljoen euro, om een verbetering van de algemene reserve positie te realiseren. Ook om te kunnen anticiperen op het toegenomen risicobeeld als gevolg van decentralisatie van taken in het sociaal domein en economische ontwikkelingen. Het is goed te beseffen dat bij een negatief jaarresultaat we hierdoor uiteindelijk toch onze algemene reservepositie kunnen verbeteren.



Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in hoe de belastingdruk in onze gemeente zich verhoudt tot het landelijke gemiddelde (=100%). De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen, wordt vaak gerelateerd aan de totale woonlasten. Bij een percentage boven de 100 heb je gemiddeld gezien minder ruimte om de belastingen te verhogen dan bij een percentage beneden de 100. Onder de woonlasten verstaan we de OZB, de rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een woning met gemiddelde waarde in die gemeente. De

belastingcapaciteit stijgt in 2019 naar een niveau van 111% en daarmee boven het landelijk gemiddelde. Deze stijging wordt vooral veroorzaakt door verhoging van de OZB en de stijging van de rioolheffing boven de inflatiecorrectie. Hierbij is er van uitgegaan dat de landelijke woonlasten vanaf 2019 met de jaarlijkse inflatie stijgen. In vergelijking met de Twentse gemeenten is Enschede overigens geen uitschieter (zie paragraaf lokale heffingen).



Als we de ontwikkeling van de ratio weerstandsvermogen en de bovenstaande kengetallen in samenhang beschouwen, dan constateren we uiteindelijk een stabiel beeld van de financiële positie in de komende jaren. Ondanks tekorten in ons financieel middelenkader over de periode 2019 - 2021 en de afboeking op projecten in 2018 en 2019 verbetert het weerstandsvermogen. Vanaf 2020 neemt de ratio weer toe, onder meer als gevolg van de stortingen in de algemene reserve door het spaarprogramma. Ook blijft de netto schuldquote ruim beneden de daarvoor gestelde kritische grenswaarde. Als we naar de exploitatie kijken, dan is het van belang dat we de structurele lasten kunnen blijven dekken met structurele middelen. Zoals aangegeven is er over de gehele begrotingsperiode 2019 t/m 2022 sprake van een positief structureel saldo en daarmee een meerjarig sluitende begroting. Ook bij wijzigingen in het middelenkader zullen we de komende jaren blijven inzetten op een structureel sluitende begroting en een verdere verbetering van de financiële positie.

4.3. Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf gaan we in op de onderhoudstoestand en de kosten van kapitaalgoederen. Het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen beslaat een substantieel deel van onze begroting. Om de financiële positie van onze gemeente te kunnen beoordelen, is een goed overzicht dan ook van groot belang.

Wat betreft het beheer van de openbare ruimte is er een aantal kapitaalgoederen-categorieën waarop onderhoud van toepassing is:

- wegen en infrastructurele kunstwerken
- havens
- riolering en water
- groen
- openbare verlichting
- parkeervoorzieningen
- vastgoed

Het onderhoud van de schoolgebouwen voor primair onderwijs en speciaal (voorgezet) onderwijs en van de sportaccommodaties zijn vanaf 1 januari 2015 respectievelijk 1 januari 2017 niet meer de verantwoordelijkheid van de gemeente.

Wegen en infrastructurele kunstwerken

Kerncijfers 2018

Wegen, verhardingssoorten	M2
Asfalt	3.340.000
Elementen	4.265.000
Cementbeton	96.000
Onverhard	314.000
Totaal	8.015.000

Infrastructurele kunstwerken	Stuks
Bruggen, viaducten, Sturen, geluidswallen e.a.	190

Het beleidskader

Het beleidskader wordt gevormd door het Wegenbeleidsplan.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

Belangrijk onderdeel in het Wegenbeleidsplan is het doorvoeren van risicogestuurd beheer. Daarbij volgen we de ontwikkelingen van het landelijk erkende kennisinstituut CROW, die inmiddels ook werken aan een nieuwe wegbeheersystematiek gebaseerd op dit risicogestuurd beheer. Bij de implementatie van het risicogestuurd beheer is tegelijkertijd belangrijk dat we ons wegbeheer zorgvuldig blijven uitvoeren. Dat wil onder andere zeggen: veiligheid voor de weggebruiker, geen kapitaalvernietiging en blijven bijdragen aan bestuurlijke doelen, zoals duurzaamheid. Onderdeel van het wegenbeleidsplan is ook het beleid en beheer van de infrastructurele kunstwerken.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het lastenbudget voor wegonderhoud (inclusief weginrichting zoals belijning en verkeersborden) is circa 8,5 miljoen euro. Dit bedrag bestaat voor circa 0,3 miljoen euro uit apparaatskosten, 2,9 miljoen euro uit kapitaallasten, circa 4,4 miljoen euro uit kosten voor (groot)onderhoud en voor circa 0,9 miljoen euro uit overige kosten. Het jaarlijkse investeringsbedrag voor reconstructiewerkzaamheden aan wegen is circa 2,575 miljoen euro met een afschrijvingstermijn van tien jaar.

Voor de infrastructurele kunstwerken is het lastenbudget circa 173.000 euro voor onderhoudskosten.

Havens

Kerncijfers 2018

Havens	
Havenonderhoud (inclusief rijkswateren)	Ca. 25 ha
Onderhoud damwanden, oevers en kades	6.300 meter

Het beleidskader

De "[Binnenhavenvisie Twentekanalen 2017-2030](#)" met bijbehorend uitvoeringsprogramma geeft richting aan de ontwikkelingen tot 2030. Visie en uitvoeringsprogramma zijn opgesteld door de Twentse havengemeenten.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

Vanuit de nieuw vastgestelde binnenhavenvisie en het bijbehorende uitvoeringsprogramma zetten we in Enschede de komende tijd in op doorontwikkeling van het gemeenschappelijk beheer van de binnenhavens van de gemeenten Hengelo, Almelo, Enschede, Hof van Twente en Lochem) aan de Twentekanalen. Een voorbeeld hiervan is het ontwikkelen van een gezamenlijk beheersysteem.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het lastenbudget voor de havens is ongeveer 342.000 euro, bestaande uit 20.000 euro aan apparaatskosten en 122.000 euro aan materiële kosten voor het dagelijks onderhoud van de havens en 200.000 euro voor groot onderhoud. Hieraan gekoppeld is er een voorziening groot onderhoud Havens.

Riolering

Kerncijfers 2018

Riolering	Km
Vrij-verval riolering	850
Drukriolering	208

Voorzieningen	Stuks
Kolken	50.506
Putten	20.665
Randvoorzieningen	17
Pompunits	1.010
Gemalen	70

Het beleidskader

We continueren de lijn die is vastgesteld in de Programmabegroting 2018-2021. Daarbij is het Gemeentelijk rioleringsplan (GRP) 2016-2020 'Veilig en op maat' als basis genomen. Aanvullend op het GRP is bij de jaarlijkse actualisatie in 2017 besloten om meer in de zetten op klimaat adaptieve maatregelen.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

Op basis van onze zorgplichten hebben we diverse opgaven. Zowel in het beheer, denk bijvoorbeeld aan rioolvervanging, als in de aanpak van knelpunten. Zo willen we Enschede klimaatadaptief maken en de grootste knelpunten op het gebied van hemelwater- en grondwateroverlast, hitte en droogte aanpakken. De knelpunten voor hemel- en grondwater hebben we op basis van het risicogestuurde beheer bepaald. Deze pakken we in de planperiode van het GRP zoveel mogelijk aan. Zo zijn we begonnen met de aanleg van de eerste fase van de Stadsbeek en starten we in 2019 we met de aanleg van de 2e fase. Een andere belangrijke maatregel welke in 2019 in uitvoering gaat is de aanleg van de Groene Linie Oldenzaalsestraat. Verder voeren we onderzoek uit naar de mogelijkheden om bewustwording en "positief gedrag" te stimuleren. Bijvoorbeeld door de grondslagen voor de rioolheffing aan te passen, of door subsidieregelingen voor bijvoorbeeld afkoppelen of groene daken. Deze onderzoeken ronden we in 2019 af. Op basis van de in 2018 opgestelde visie van het Twents waternet, werken we aan verdere versterking van de samenwerking in de waterketen met het Waterschap en de Twentse gemeenten.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

De instandhoudingskosten voor het rioleringsstelsel worden gedekt door de inkomsten van de rioolheffing. Het tarief van de heffing nemen we op in deze gemeentebegroting 2019-2022. Daarna wordt de heffing verwerkt in de Belastingverordening 2019.

Groen

Kerncijfers 2018

Groen	Ha
Openbaar groen	659

Het beleidskader en de daaruit voortvloeiende consequenties

We zetten in op de realisatie van de in het [coalitieakkoord 2018 -2022 "Trots, lef, bouwen, kansrijk, Enschede"](#) gestelde doelen. Zo werken we aan een aantrekkelijke stad en duurzaamheid door de realisatie van meer kwalitatief openbaar groen en de inzet van groen voor klimaatadaptie. Daarbij werken we aan het versterken van de biodiversiteit via het traject "[Enschede Bloeit Op!](#)" en de aanleg van bloemenlinten voor bijen en insecten.

De uitvoering hiervan geven we vorm vanuit en binnen de [Kaders beheer en onderhoud van het openbare groen 2018 – 2021](#). Naast duurzaamheid en toevoegen van kwalitatief groen zijn hoofdlijnen van deze kaders: differentiatie in onderhoudsniveaus, bestaand groen vereenvoudigen en nieuw openbaar groen toekomstbestendig en functioneel inrichten.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het lastenbudget voor groenonderhoud is circa 5,7 miljoen euro, bestaande uit uitbesteed werk.

Vervangingsinvesteringen

Conform BBV-voorschriften activeren we vanaf 2017 ook de investeringen in maatschappelijk nut, hieronder vallen ook de investeringen in groen. Dit levert een verschuiving op van uitbesteed werk naar kapitaalslasten. De afschrijvingstermijnen zijn vastgesteld in de nieuwe financiële verordening van de Gemeente Enschede. In de [zomernota 2017](#) is besloten om in dit budget (kapitaalslasten) incidenteel te verlagen met 300.000 euro in 2018 en 150.000 euro in 2019.

Openbare verlichting

Kerncijfers 2018

Openbare verlichting	Stuks
Lichtmasten	29.930
Armaturen	32.072
Overige aansluitingen, stadsplattegronden, verkeersborden, etc.	1.177

Openbare verlichting	GWh/jaar
Energieverbruik	5,4 GWh

Het beleidskader

Op 3 juli 2017 is het [Beleidsplan openbare verlichting 2018-2021](#) vastgesteld in de raad.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

De armaturen worden na 20 jaar vervangen door armaturen met ledverlichting. Het armatuur wordt in de verkeersluwe tijd, tussen 22:30 en 06:00 uur, gedimd.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

Het budget voor openbare verlichting, voor beheer en onderhoud bedraagt 1.585.000 euro per jaar, en is als volgt opgebouwd:

Kapitaalslasten	444.000 euro
Apparaatskosten (o.a. personele kosten)	150.000 euro
Materieel budget (regulier onderhoudsbudget, energie etc.)	991.000 euro

Vervangingsinvesteringen

Voor de vervanging van de armaturen (na 20 jaar) en lichtmasten (aan het einde levensduur) is een vervangingsplan voor 10 jaar opgesteld. Hiervoor is voor de periode 2018-2021 krediet verstrekt. Voor de voorziene vervangings-piekaantallen vanaf 2024 is de 'Reserve kapitaallasten openbare verlichting' ingesteld.

Parkeervoorzieningen

Kerncijfers 2018

Parkeervoorzieningen	Stuks
Parkeergarages	4

Het beleidskader

We continueren [de lijn](#) die is vastgesteld in de *Programmabegroting 2015-2018*.

Uit het beleidskader voortvloeiende consequenties

Voor de stations- en Irenegarage is een bouwtechnische keuring uitgevoerd met een risico-inventarisatie en een meerjarenonderhoudsplanung. In 2019 wordt een risico-inventarisatie uitgevoerd voor garage de Brouwerij en de H.J. van Heekgarage.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

In 2019 is er een totaalbedrag voor onderhoud (correctief en preventief) in de begroting

opgenomen van 890.000 euro. Daarnaast worden de kosten van groot onderhoud ten laste van de voorziening onderhoud parkeergarages gebracht. De onderhoudsvoorziening heeft een begroot saldo van 2,5 miljoen euro per 1 januari 2019. Voor vervangingsinvesteringen wordt in 2019 een bedrag van 500.000 euro begroot voor renovatie/upgrading/aanpassing van de parkeergarages, 1 miljoen euro voor vervanging van technische installaties en 100.000 euro voor vervanging van automatiseringsapparatuur. Deze investeringen worden via activering ten laste van de parkeereexploitatie gebracht.

Vastgoed

Kerncijfers 2018

Segment	Aantal panden
Ambtelijk	8
Maatschappelijk	94
Nader uit te werken	13
Verkoop	21
Totaal	136

Het beleidskader/onderhoudssystematiek

In Enschede wordt onderhoud aan de gemeentelijke gebouwen al enige jaren gepland en gepleegd volgens de NEN 2767. Naast technische aspecten, worden bijvoorbeeld ook gebruikersaspecten en duurzaamheidsaspecten meegenomen.

Het onderhoud is onder te verdelen in de volgende onderdelen:

- **Tijdelijk vastgoed.** Gezien het tijdelijke karakter worden deze gebouwen niet planmatig onderhouden, maar afhankelijk van de beoogde toekomst van het pand (sloop, dan wel verkoop op termijn)
- **Planmatig onderhoud aan ambtelijk/beleidsondersteunend vastgoed.** Deze panden, die doorgaans langere tijd (meer dan 10 jaar) in eigendom van de gemeente blijven, worden conform de hierboven beschreven NEN 2767 onderhouden.

Programma van het begrotingsjaar

In totaal is 4,86 miljoen euro begroot voor 2019:

Aan de gebouwen voor ambtelijke huisvesting is totaal 743.743 euro begroot. Hiervan wordt circa 410.000 euro aan dagelijks- en contractonderhoud uitgegeven en op het gebied van vervanging van gebouw gebonden installaties wordt circa 333.000 euro besteed.

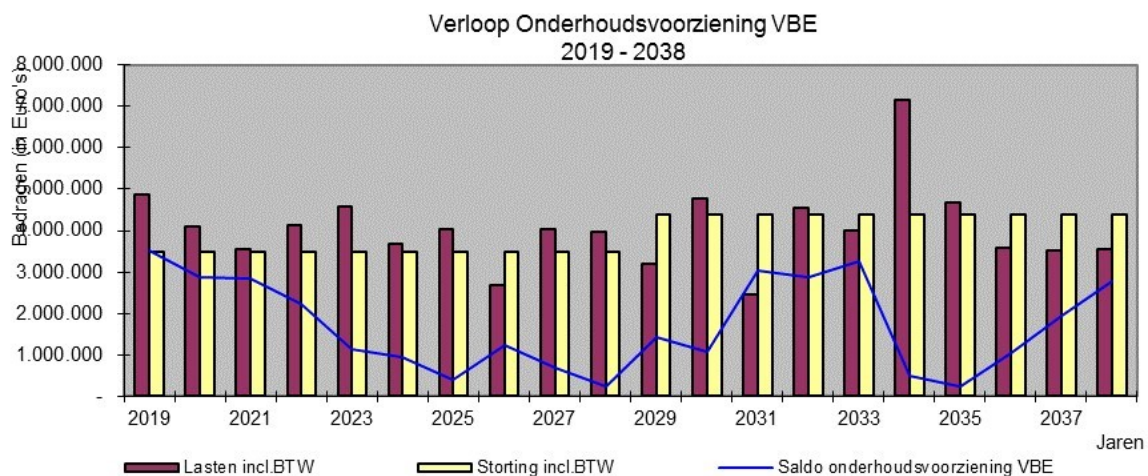
Aan de gebouwen met een maatschappelijke functie is totaal 3,824 miljoen euro begroot. Hiervan wordt circa 820.000 euro aan dagelijkse- en contractonderhoud uitgegeven, op het gebied van vervanging van gebouw gebonden installaties wordt circa 1,76 miljoen euro besteed en op het gebied van bouwkundige werkzaamheden wordt circa 1,245 miljoen euro uitgegeven. Het programma voorziet onder meer in de vervanging van de verlichting en de vervanging van audio-video-installatie in de Nationaal Muziekkwartier.

Aan de gebouwen met tijdelijk karakter wordt circa 286.399 euro aan dagelijkse- contractonderhoud uitgegeven.

De vertaling van de financiële consequenties in de begroting

De geplande onderhoudsuitgaven voor de komende jaren zijn hieronder grafisch

weergegeven. Op basis van deze planning is de storting in de onderhoudsvoorziening bepaald.



4.4. Financiering

In deze paragraaf staan de onderdelen die zijn vastgelegd in de financiële verordening van onze gemeente. Daarnaast rapporteren we, zoals voorgeschreven in de Wet Financiering decentrale overheden ([Fido](#)), over de kasgeldlimiet en de renterisiconorm.

Omslagrente

In de onderstaande tabel is de berekening van de omslagrente terug te vinden (conform de BBV-voorschriften):

Omschrijving	Begroting 2019
Externe rentelasten korte en lange financiering	14.284.798
Externe rentebaten	-1.800.601
<i>Totaal door te rekenen externe rente</i>	<i>12.484.197</i>
Rente aan grondexploitaties	-1.052.297
Rente projectfinanciering (Van Heek parkeergarage)	-2.127.681
<i>Saldo toe te rekenen externe rente</i>	<i>9.304.220</i>
Rente over eigen vermogen	0
Rente over voorzieningen	0
<i>Toe te rekenen rente</i>	<i>9.304.220</i>
Toegerekende rente aan boekwaarden	-10.114.080
Resultaat omslagrente	809.860
<i>Omslagrente - onafgerond</i>	<i>2,000%</i>

Op basis van de bovenstaande berekening komt de omslagrente onafgerond uit op 1,85% voor de begroting 2019. Afgerond bedraagt de omslagrente dan 2% voor 2019 (in 2018 bedroeg de omslagrente nog 2,5%). Met 2% omslagrente is ook gerekend in de Financiële foto 2018. De verlaging van de omslagrente betekent een nadeel voor het middenkader omdat een deel van de renteverlaging niet verrekend wordt binnen rente & treasury maar binnen de zogenaamde gesloten circuits blijft. De grootste voordelen hieruit zitten bij het Vastgoedbedrijf en het kostendeckende tarief voor riolering.

De rentelasten van de gemeente dalen nog verder in de komende jaren door de aanhoudend lager rentestanden. Zo is in 2018 geherfinancierd tegen tarieven die lager zijn dan de omslagrente van 2%. Mogelijk daalt de omslagrente nog verder vanaf 2020.

De rekenrente voor de grondexploitatie is hoger dan de omslagrente, doordat hiervoor een andere rekenmethode van toepassing is. Dit percentage is de gemiddelde rente van de opgenomen leningen alsook de rentelasten van de kortlopende leningen. Daarnaast moet rekening worden gehouden met de verhouding eigen en vreemd vermogen. Het verschil met de omslagrente is dat niet de rentebaten uit verstrekte leningen in mindering wordt gebracht met als resultaat een hoger rentepercentage dat naar verwachting rond 2,75% uitkomt in 2019.

Resultaat rente en treasury

Het totale resultaat op rente en treasury bedraagt 1,184 miljoen euro in 2019. Het saldo rentebaten wijkt af van het saldo in de tabel van de omslagrente omdat hier nog andere kosten in zijn opgenomen die geen deel (mogen) uitmaken van de berekening van de omslagrente. Ook is de dividendopbrengst onderdeel van het saldo. Het resultaat is fors gedaald ten opzichte van het resultaat uit Programmabegroting 2018-2022 toen het resultaat nog 3,461 miljoen euro bedroeg.

Het renteresultaat daalt fors door de verdere verlaging van de omslagrente als gevolg van de lagere gemiddelde rente op de leningenportefeuille van de gemeente. Hier staat echter tegenover dat de budgetten voor kapitaallasten tegelijkertijd ook flink zijn verlaagd in de begroting. Daarnaast zijn de rentelasten lager dan eerder begroot door de aanhoudend lage rentestanden.

Rentevisie

De rente op geld- en kapitaalmarkten in Nederland is nog steeds erg laag. De korte (3-maands) rente is al langdurig negatief. De voorspelling dat de 3-maands rente rond 0,2% negatief zou liggen per eind 2018 lijkt uit te komen (de rente bedraagt momenteel 0,3% negatief). Voor eind 2019 wordt een korte rente verwacht van 0,1% negatief.

De lange (10-jarige) rente is redelijk stabiel tot op heden gedurende 2018. De verwachte stijging richting eind 2018 vanwege beëindiging van het programma van monetaire verruiming van de ECB, lijkt lager te zijn dan eerder was ingeschat. Hierdoor zal de lange rente ultimo 2018 naar verwachting lager uitkomen dan de geraamde 1,3%. In 2019 wordt een verdere stijging verwacht en zal de lange rente naar verwachting rond 2% ultimo liggen.

Kasgeldlimiet

In de Wet financiering decentrale overheden (Fido) is bepaald dat de gemeente maximaal 8,5% van het begrotingstotaal aan kortlopende schulden mag hebben. De gemeente is verplicht te rapporteren over deze limiet in de begroting. De gemeente mag niet onbeperkt haar kortlopende schulden aanhouden, maar wordt gedwongen een goede verdeling aan te houden tussen de korte en lange schulden.

Onderstaande tabel laat de kasgeldlimiet voor de jaren 2019 tot en met 2022 zien.

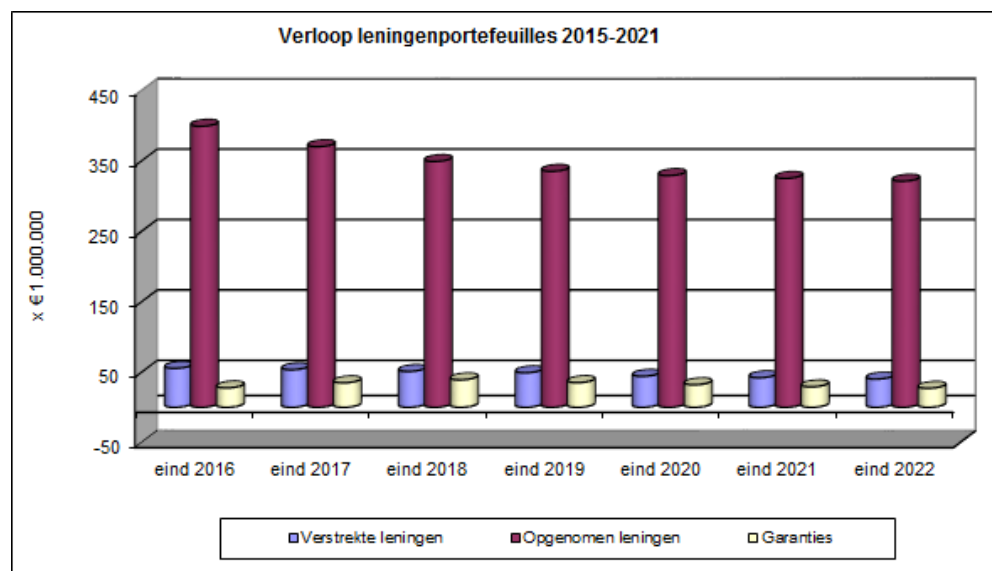
Berekening kasgeldlimiet (x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
1. Begrotingstotaal (grondslag van berekening kasgeldlimiet)	689.175	678.848	673.168	675.396
2. Vastgesteld percentage	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
3. Kasgeldlimiet (1.x 2.)	58.580	57.702	57.219	57.409

Financiering en schuldpositie

De hoofdlijn van de financieringsstrategie van de gemeente Enschede is dat maximaal kortlopend wordt gefinancierd binnen de grenzen van de Wet Fido. De rente op korte

schulden is normaliter ruim lager dan de rente van langlopende financiering. Door deze handelwijze worden de rentelasten van de gemeente geminimaliseerd.

Op basis van de meerjarige liquiditeitsplanning moet jaarlijks in 2019 tot en met 2022 wisselend worden geleend variërend van 10 tot 15 miljoen euro per jaar. Deze financieringsbehoefte is verwerkt in het renteresultaat en in de onderstaande ontwikkeling van de leningenportefeuilles:



De gemeente streeft in het kader van het risico-reductieprogramma naar reductie van de schulden. In de afgelopen jaren zijn de leningenportefeuilles gestaag gedaald, doordat minder is geïnvesteerd en diverse bezittingen (o.a. vastgoed en aandelen) zijn verkocht. De daling van de portefeuille met opgenomen geldleningen stagneert in de komende jaren op basis van de huidige investeringsplanning waarbij geen sprake is van omvangrijke nieuwe projecten, maar hoofdzakelijk slechts vervangingsinvesteringen worden gedaan.

In het kader van schuldenreductie en het minimaliseren van de rentelasten is in 2018 gebruik gemaakt van de mogelijkheid om een hoogrentende lening vroegtijdig af te lossen. Er is geherfinancierd tegen een aanzienlijk lager rentepercentage waardoor in toekomstige jaren een aanzienlijk voordeel ontstaat in de rentelasten van de gemeente.

De portefeuille met de verstrekte leningen daalt ook gestaag door het gewijzigde beleid om in te zetten op het verstrekken van garanties/borgstellingen in plaats van leningen aan derden. Het vervroegd aflossen van leningen door derden wordt ook gestimuleerd. Er worden slechts zeer beperkt nog leningen verstrekt. Besloten is dat wel wordt meegewerkt aan het verstrekken van zogenaamde duurzaamheidsleningen aan sportverenigingen. Deze leningen zorgen voor versnelde verduurzaming van de sportclubs door bijvoorbeeld aanleg van energiezuinige LED-verlichting. Het Waarborgfonds Sport staat voor 100% garant voor deze leningen dus is nauwelijks sprake van risico's. Een en ander is vastgelegd in de in maart 2018 vastgestelde beleidsregels voor leningen en garanties.

De portefeuille met uitstaande garanties is wel gestegen ten opzichte van vorige jaren. Dit is mede het gevolg van het gewijzigde beleid om geen leningen, maar wel garanties te verstrekken aan sportverenigingen (waarbij overigens altijd sprake is van 50% borging door het Waarborgfonds Sport) en andere maatschappelijke organisaties. De grootste stijging is echter het gevolg van de verstrekte garantstellingen aan FC Twente, Sportaal en Onderhoud Enschede.

Verstreckte lening en garantstelling FC Twente

Na afloop van het seizoen 2017/2018 bleek dat FC Twente wederom in de financiële problemen was beland omdat 3 grote risico's (zijnde de te betalen belastingclaim, de negatieve afloop van de arbitragezaak Corona en degradatie naar de Eerste divisie) zich tegelijkertijd voordeden. De gemeente is door FC Twente verzocht om uitstel te verlenen van betaling, een aanvullende garantstelling te verstrekken en mee te werken aan een herstructurering van de schulden in de toekomst. Na veelvuldig overleg tussen raad, college en de club is besloten om geen extra garantstelling te verstrekken.

Op 24 juli 2018 heeft het college definitief wel ingestemd met de gevraagde uitstel van betaling van rente, aflossing en risicopremie gedurende de seizoenen 2018/2019 en 2019/2020. Het college heeft dit besluit pas genomen nadat de raad in de gelegenheid is gesteld om zienswijzen in te dienen. Een aantal acties uit de zienswijzen is opgenomen in het definitieve collegebesluit en zullen in het najaar 2018 worden uitgewerkt. Zo wordt in het najaar van 2018 wordt een herstructurering van de schulden van de club onderzocht. De gemeente zal hier slechts medewerking aan verlenen als deze ook daadwerkelijk leidt tot een structureel gezonde club met een houdbare begroting. Ook wordt inbreng van de overige schuldeisers verwacht. Het college heeft gesteld dat voor het traject van herstructurering een periode van 6 maanden staat ingaande vanaf 1 september 2018. Overigens zal de uitvoering van een mogelijke herstructurering langer duren mede omdat het plan in verband met staatssteun aan de EU moet worden voorgelegd voor instemming. Pas na instemming kan worden overgegaan tot het herzien van de schulden van FC Twente.

De toezichthouder die namens de gemeente is aangesteld, de heer Bas Visée, is na een nadere kennismaking met de (deels nieuwe) raad herbenoemd tot 1 februari 2020. Dit nadat vooralsnog was besloten tot een tijdelijke herbenoeming van 1 februari tot 1 september 2018 in verband met de gemeenteraadsverkiezingen en het daaropvolgende traject om te komen tot een nieuw college. De raad is geïnformeerd over de werkzaamheden van de toezichthouder middels een door hem opgesteld memorandum.

Renterisiconorm

Vanuit de Wet Fido moeten we in deze begroting rapporteren over de renterisiconorm. Deze norm geeft een kader voor de spreiding van de looptijden in de leningenportefeuille. Volgens de renterisiconorm mag in elk enig jaar maximaal 20% van het begrotingstotaal geherfinancierd worden. Op die manier worden de renterisico's op de vaste schulden over de jaren gespreid. Uit onderstaande tabel blijkt dat de norm in de jaren 2019 tot en met 2022 niet zal worden overschreden.

Berekening renterisiconorm (x € 1.000)	2019	2020	2021	2022
1. Begrotingstotaal	689.175	678.848	673.168	675.396
2. Vastgesteld percentage	20%	20%	20%	20%
3. Renterisiconorm (1. x 2.)	137.835	135.770	134.634	135.079
4. Aflossingen	23.433	21.395	19.012	19.207
5. Ruimte onder renterisiconorm (3. - 4.)	114.402	114.375	115.622	115.872

Beleidsvoornemens treasuryfunctie

In 2019 gaat de treasuryfunctie zich richten op:

- Het verder werken aan de optimalisering van de geprognostiseerde balans, waaronder ook de ramingen van investeringen, waardoor de omslagrente en het hieruit voortvloeiende renteresultaat beter kunnen worden bepaald. Vanuit de gewijzigde BBV-regels voor de omslagrente dient namelijk nagecalculeerd te worden indien het

renteresultaat meer dan 25% afwijkt van de begroting. Nacalculatie is een omslachtig proces dat beter vermeden kan worden. In 2018 bleek dat maar nipt onder de maximaal toegestane afwijking werd gebleven.

- Aansluitend hierop zal ook nogmaals worden bestudeerd hoe de liquiditeitsplanningen kunnen worden verbeterd. Betere investeringsplanningen zorgen ook voor meer nauwkeurige liquiditeitsprognoses en derhalve ook tot betere financieringsbeslissingen.

Limieten 2019

In de financieringsparagraaf moeten jaarlijks de limieten worden vastgesteld voor het opnemen van kredieten in rekening-courant, het uitzetten van tijdelijk overtollige geldmiddelen en het aantrekken van langlopende geldleningen. De raad stelt hiermee de grenzen vast waarbinnen het college kan opereren op de geld- en kapitaalmarkt.

Naam limiet	Toelichting omvang limiet	Omvang limiet 2019
Krediet in rekening-courant	110% van de kasgeldlimiet *)	64,4 miljoen euro
Uitzetten tijdelijke overtollige middelen	Drempelbedrag schatkistbankieren	4 miljoen euro
Aantrekken langlopende leningen	Verwachte financieringsbehoefte	50 miljoen euro

*) Deze limiet wordt tijdelijk overschreden. In de Wet Fido staat dat de kasgeldlimiet twee kwartalen achtereenvolgens overschreden mag worden. Omdat de rentestanden voor kortlopende leningen zeer laag zijn, maken we daar maximaal gebruik van.

4.5. Bedrijfsvoering

De grootste uitdaging voor het openbaar bestuur is hoe het de belangen van de samenleving kan blijven behartigen in een steeds sneller veranderende omgeving. Om dat te kunnen doen moeten bestuur en gemeentelijke organisatie adaptief zijn. Dat vraagt een goede balans tussen betrouwbaarheid en rechtszekerheid enerzijds en flexibiliteit anderzijds. Wanneer de samenleving (ineens) iets anders vraagt, moeten bestuur en gemeentelijke organisatie hierop kunnen inspelen, andere aanpakken kunnen kiezen en nieuw gedrag kunnen laten zien. Deze flexibiliteit staat soms op gespannen voet met de voor de samenleving evenzo belangrijke rechtszekerheid en betrouwbaarheid.

Een adaptief bestuur en adaptieve gemeentelijke organisatie vragen een bedrijfsvoering die flexibel handelen maximaal ondersteunt, maar tegelijkertijd de basis op orde houdt. We organiseren deze ondersteuning integraal en leggen per bedrijfsvoeringsdiscipline/aspect onderstaande focus.

Personeel

De afweging tussen flexibiliteit en rechtszekerheid moet steeds vaker door individuele medewerkers in de uitvoering worden gemaakt. De kwaliteit van onze medewerkers is daarbij van vitaal belang. Onze P&O-expertise richten we integraal, samen met de andere bedrijfsvoeringsdisciplines op het ondersteunen van het proces 'Enschede Ontwikkelt'. Dat houdt in dat we afdelingen en teams helpen om het juiste (persoonlijke) leiderschap en eigenaarschap te ontwikkelen, optimaal zelf organiserend te werken en te werken op basis van helder opdrachtgever- en opdrachtnemerschap. We digitaliseren en ontzorgen waar mogelijk, passend bij integraal management en bieden vanuit de rol van businesspartner deskundigheid en ondersteuning aan directie, management en medewerkers. In lijn met het Bestuurs- en Management Concept werken ook de bedrijfsvoeringsdisciplines op basis van eigenaarschap, zelforganisatie en helder opdrachtgever- en opdrachtnemerschap. We geven hierin vanuit de bedrijfsvoeringsdisciplines het voorbeeld en experimenteren met nieuwe manieren van werken. Onze ervaringen delen we met anderen in de organisatie. Een

belangrijke uitdaging voor de organisatie is het stimuleren van mobiliteit en vergroten van de flexibiliteit. Daar waar de organisatie wil ontschotten, zoeken we de flexibiliteit binnen de rechtspositie en in onze systemen op. Met de Enschedese School bieden we een goed ondersteunend opleidings- en trainingsprogramma, passend bij de organisatieontwikkeling. Een ontwikkeling van betekenis is ook de invoering van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren per 1 januari 2020, waarmee het ambtenarenrecht plaatsmaakt voor het arbeidsrecht. In 2019 zal de implementatie hiervan worden uitgevoerd.

Informatievoorziening

We volgen de landelijke ontwikkeling op het gebied van informatievoorziening en realiseren in regionaal verband praktische samenwerking op technisch gebied. Bij de inrichting van de informatiesystemen streven we naar de basis op orde en goede kwaliteit van de beschikbare data (tijdigheid, juistheid en volledigheid). Daarnaast willen we als organisatie kunnen vaststellen dat we in control zijn op de werking van de IT-inrichting inclusief veiligheidsmaatregelen. Dit laten we zien door middel van certificering.

Er is een toenemend belang van de inzet van (eigen) data en publieke data voor de sturing van onze activiteiten. De komende periode zal het ontsluiten, bewerken en analyseren van data nog meer een integraal onderdeel worden van de manier waarop wij onze diensten gaan leveren. Wel met de focus op de basis op orde. Deelname aan landelijke programma's zoals samen organiseren <https://commonground.pleio.nl/> en de digitale agenda 2020 <https://www.vngrealisatie.nl/over-vngrealisatie> helpen ons om standaarden en kaders te ontwikkelen en te hanteren bij feitelijke vraagstukken waar de inzet van data meerwaarde heeft.

In onze organisatie gaan we de samenhang tussen de bij ons berustende basisregistraties verder vergroten zodat er snellere toegang en minder bewerkingstijd nodig is. Waar dit kan, worden gegevens geprojecteerd en toegankelijk gemaakt via digitaal kaartmateriaal.

We monitoren IT-indicatoren zoals incidenten, verstoringen, meldingen ter verbetering van onze interne en externe dienstverlening. Door te vergelijken en analyseren sturen wij ons gedrag bij om tot positievere resultaten te komen.

Inkoop

In het afgelopen jaar is geïnvesteerd in innovatief inkopen, verbreding van het instrument inkoop en nieuwe vormen van samenwerking met de markt en burgers. Blijven investeren is nodig om nog meer dan nu te kunnen samenwerken met de markt bij het realiseren van gemeentelijke doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, samenwerking met ondernemers en maatschappelijke organisaties en circulaire economie. Dit borgen wij door deze aspecten op te nemen in inkoopstrategieën en deze te toetsen op haar samenhang en belang door de gemeentelijke Tenderboard. Met name binnen het sociaal domein zal een actieve rol worden gespeeld bij het bepalen van de inkoopstrategie om te komen tot noodzakelijke transformatie.

Organisatie (Enschede Ontwikkelt)

Verdere implementatie van het gekozen Bestuurs- en Management Concept (BMC) is een absolute randvoorwaarde voor het vergroten van het adaptieve vermogen van de gemeentelijke organisatie. Het proces om dit te bereiken draagt de naam 'Enschede Ontwikkelt'. Een gezonde leeftijdsopbouw van het personeelsbestand is belangrijk om de organisatie flexibel te houden. Door de langdurige bezuinigingen en de daaraan verbonden vacaturestops, is ons personeelsbestand de afgelopen jaren steeds verder ontgroend en vergrijsd. Dit brengt het risico met zich mee dat door groot verloop in de toekomst veel kennis binnen een kort tijdsbestek verloren gaat. We blijven dan ook investeren in het aannemen van jong talent en de flexibele inzetbaarheid van onze medewerkers. De verkrappende arbeidsmarkt maakt flink inzetten hierop noodzakelijk.

We blijven investeren in het lerende vermogen van onze organisatie. We moeten durven

proberen, we moeten fouten durven te maken, maar we moeten wel van onze fouten leren. Op deze manier kunnen we een gezonde balans vinden tussen betrouwbaar zijn, effectief zijn en rekening houden met de veranderende context.

Juridische zaken

De juridische kwaliteit van overheidshandelen is bepalend voor de betrouwbaarheid en rechtsstatelijkheid van de overheid. Bij juridische kwaliteitszorg gaat het daarbij om de vraag naar de organisatie van de juridische functie, over de kwaliteit van de governance en het risicomanagement. De essentie van juridische kwaliteitszorg is daarmee niet alleen de inhoud, maar ook de organisatorische vormgeving (kennis, bewustzijn, sturing en processen) én de cultuur die ervoor zorgen dat de juiste inhoud wordt geleverd. Ook in het licht van wat samenlevingsgericht en opgave gericht werken van de gemeentejurist van vandaag en morgen vraagt. Hiertoe wordt een organisatorische optimalisatie voorbereid. Ook worden medewerkers getraind, in kennis én vaardigheden.

Financieel

De financiële positie van Enschede is nog steeds kwetsbaar. Vanaf het jaar 2008 hebben wij te maken met een bezuinigingsopgave. Ook het meerjarenperspectief bevat een uitdaging voor een sluitende meerjarenbegroting. Het is daarom nodig scherpe keuzes te maken. We moeten kijken welke vraagstukken de grootste prioriteit hebben en hier onze inzet op richten. Dat betekent ook dat we andere activiteiten niet meer of later doen. Op de onderdelen waar dat mogelijk maken we de begroting flexibeler. Daarmee zijn wij wendbaarder in het werken aan onze opgaven en kansen die zich voordoen.

Administratieve organisatie

De ontwikkelingen op het gebied van automatisering en digitale technologie bieden kansen om efficiënter en beter te werken. Efficiënter omdat (veelal administratieve) stappen in werkprocessen kunnen worden gedigitaliseerd. Dit kan op termijn een kostenbesparing opleveren, maar ook de dienstverlening aan onze inwoners verbeteren. Verbeteren omdat met gebruik van dataproblemen sneller kunnen worden gesignaleerd. Daarnaast omdat door het analyseren van data inzichtelijk gemaakt kan worden of ons handelen in de praktijk effect heeft. Zo kunnen we op basis van feiten maatschappelijke opgaven aanpakken.

Communicatie

De veranderende omgeving stelt hoge eisen aan de gemeentelijke communicatie. De gemeente wil op een open, snelle, transparante en interactieve manier communiceren. Inwoners, bedrijven en organisaties moeten de gemeente gemakkelijk kunnen benaderen. Ze moeten de informatie kunnen vinden die ze nodig hebben, beleid kunnen beoordelen, hun mening kunnen geven, kunnen meedenken en eventuele klachten kunnen uiten. Digitale communicatie wordt daarbij steeds belangrijker, maar van cruciaal belang is dat we als gemeente begrijpelijk communiceren en zoveel mogelijk met één mond spreken. We sluiten daarom aan met onze interne campagne Helder Communiceren bij de landelijke campagne Direct Duidelijk en sluiten daarmee ook aan bij het Enschede Akkoord en de adviezen van de klachtencommissaris. We maken gebruik van technieken als nudging (beïnvloeden van (keuze)gedrag door een zetje in de goede richting te geven) om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de leefwereld van doelgroepen. Goede interne communicatie draagt bij aan een positieve, ondersteunende houding van medewerkers bij de strategische koers van de organisatie en de communicatie met inwoners. Door de verandering te vertalen en betekenis te geven op de werkvloer, draagt iedereen bij aan de het behalen van de organisatiedoelstellingen.

Huisvesting

De omgeving waarin onze medewerkers iedere dag hun werk moeten doen, moet passen bij de visie die we hebben op onze organisatie. Doel is dan ook dat de faciliteiten van onze

gebouwen de in *Enschede Ontwikkelt* beschreven manier van werken in de praktijk mogelijk maken. We gaan de komende jaren uitvoering geven aan de nieuwe huisvestingsvisie. In de visie zijn de uitgangspunten flexibiliteit, efficiency en wendbaarheid gehanteerd. Concreet betekent dit dat we inzetten op flexplekken op alle locaties. De werkplek sluit aan bij het type werk dat onze medewerkers doen en faciliteert hen hierin. We streven ernaar om zo efficiënt mogelijk om te gaan met onze (financiële) middelen en de ons beschikbare ruimte. We zoeken dan ook naar kostenefficiënte oplossingen, zonder daarbij ons doel (het bieden van een werkomgeving die de nieuwe manier van werken als beschreven in *Enschede Ontwikkelt*) uit het oog te verliezen. Onderdeel van efficiënt werken is ook integraal werken en het loslaten van kokers. De manier van huisvesten zou het integraal werken moeten stimuleren. Het uitgangspunt wendbaarheid komt qua huisvesting tot uiting in de voordelen van plaats- en tijdonafhankelijk werken. Daar zetten we op in. Er zal steeds vaker in netwerkverband gewerkt worden met partners en inwoners. De gemeente is daarin niet altijd leidend. Medewerkers moeten daarom ook buiten onze locaties op een goede manier hun werk kunnen doen.

4.6. Verbonden partijen

De informatie in deze paragraaf is een aanvulling op de informatie die over de verbonden partijen is opgenomen in de diverse programma's. In de programmateksten is informatie opgenomen hoe en waar de verbonden partijen bijdragen aan de doelstellingen van de gemeente en welk maatschappelijk rendement zij leveren.

Beleid verbonden partijen

In 2019 geven wij, net als in 2018, uitvoering aan het Beleidskader verbonden partijen 2017. Wij sturen samen met de raad op het maatschappelijk rendement van onze verbonden partijen. Dit doen wij door het maken van duidelijke afspraken en het stellen van indicatoren. Dit doen wij op transparante wijze en met respect voor de verschillende rollen, zoals opdrachtgever, lid algemeen bestuur, lid dagelijks bestuur of aandeelhouder. Ook zetten wij verder in op de informatievoorziening richting raad zodat de raad op grond van begroting en jaarrekening kan beoordelen of en in hoeverre de verbonden partij bijdraagt aan Enschedese beleidsdoelstellingen, binnen acceptabele financiële kaders. Zo bieden wij de rekeningencommissie de begrotingen 2020 en de jaarrekeningen 2018 van de gemeenschappelijke regelingen aan ter bespreking en advies. Hierbij gaan wij in op aandachtspunten uit de quickscan over deze stukken van de rekeningencommissie.

Voor de private partijen volgt een ander traject. Zodra de begrotingen 2019 beschikbaar zijn, zal nog inzicht worden gegeven in de jaarstukken 2017 van de deelnemingen en de begrotingen 2019 middels een verzamelbrief. Voor zover deze begrotingen overigens directe financiële gevolgen bevatten voor de gemeentebegroting (zoals begroot dividend of een exploitatiebijdrage), zijn deze verwerkt in de voorliggende begroting. Deze informatie is ook terug te vinden in de informatie per verbonden partij aan het einde van deze paragraaf.

Bij de vaststelling van het Beleidskader verbonden partijen 2017 is besproken dat elk jaar tenminste één verbonden partij onder de loep wordt genomen om te bepalen of die verbonden partij nog van meerwaarde is voor Enschede. Indien niet van meerwaarde, zouden wij antwoord geven op de vervolgvraag op welke wijze wij de verbondenheid kunnen doorbreken, een exit-strategie ontwikkelen. Wij vullen het beleidskader zo in, dat wij investeren in goede P&C informatie op basis waarvan raad en college gezamenlijk kunnen beoordelen of een verbonden partij van meerwaarde is. Daarbij is het een politieke vraag of de de taken op afstand worden beschouwd als publieke taken of niet. Van een evidentie exit wens is op dit moment geen sprake. Ambtelijke capaciteit en onderzoekskosten in een exit-strategie stoppen op dit moment is dan ook niet effectief.

Wijzigingen en actualiteiten verbonden partijen

Over de volgende partijen zijn actualiteiten te melden:

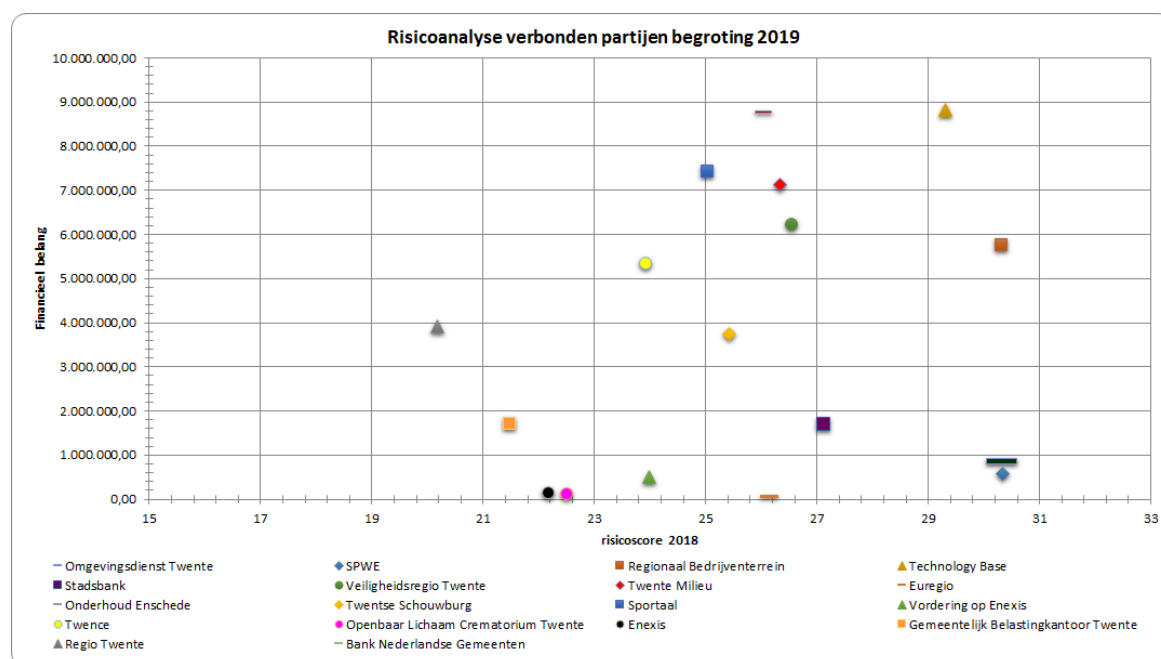
- Omgevingsdienst Twente (ODT): In de raadsvergadering van 22 mei 2017 is ingestemd met de oprichting van deze gemeenschappelijke regeling per 1 januari 2018. Deze startdatum is echter niet gerealiseerd. Met ingang van 1 januari 2019 zal nu de Omgevingsdienst Twente (ODT) uitvoering geven aan toezicht en handhaving op naleving van milieuregelgeving. Zij doet dit namens de veertien Twentse gemeenten en de Provincie Overijssel. Door bundeling van Twentse krachten krijgen de Twentse overheden en de provincie de regierol en komt de uitvoering bij de ODT te liggen waardoor we in Twente de gewenste kwaliteit krijgen en optimaliseren. Hiermee beëindigt de samenwerking in de netwerkorganisatie RUD. De gemeente Enschede heeft in september 2018 nog wel een zienswijze ingediend bij het ODT i.v.m. de gehanteerde verdeelsleutel voor de doorbelasting naar de deelnemende gemeenten. Als de verdeelsleutel niet aangepast wordt, gaan wij alleen nog maar het basispakket van de ODT afnemen.
- Stichting Werkgeverstaken P-wet Enschede (SWPE): Wij nemen u alvast mee in onze gedachten over deze Stichting. In uw besluit van 24 augustus 2017, waarbij u toestemming heeft gegeven voor de oprichting en deelname aan de Stichting Werkgeverstaken Participatiewet staat dat we voor 1 januari 2020 (invoering Normalisatie Rechtspositie Ambtenaren: WNRA) nut en noodzaak van een separate rechtspersoon (stichting SWPE: Stichting Werkgeverstaken P-wet Enschede) voor het werkgeverschap van “nieuw beschut” evalueren. In het 3e kwartaal 2019 neemt het college een besluit over nut en noodzaak van de stichting SWPE. Gelijktijdig met de evaluatie van de SWPE wordt een besluit genomen over de invulling van de Raad van Toezicht van de SWPE.
- Technology Base / ADT: De gemeenschappelijke regeling heet officieel nog steeds de Gemeenschappelijke regeling Gebiedsontwikkeling Luchthaven Twente e.o., te noemen Area development Twente (ADT). Het bestuur van ADT heeft medio 2018 besloten tot naamswijziging, Technology Base (raad en Provinciale Staten moeten officieel nog instemmen met wijziging naam regeling). In deze begroting wordt echter Technology Base benut als naam. De governance van Technology Base moet passend zijn aan het hoofddoel, de economische ontwikkeling en het faciliteren van bedrijven. Een onderzoek naar een hierbij passende vorm van governance (de heroriëntatie) is april 2017 gestart. In maart 2018 is het Plan van Aanpak door de colleges van de gemeente Enschede en de provincie Overijssel vastgesteld. Streven is om de nieuwe governance met ingang van 1 januari 2020 in te voeren. Hiervoor willen we in 2019 een nieuwe koers ter instemming voorleggen aan de raad en Provinciale Staten. Hierbij is kwaliteit leidend en gaat dat boven snelheid, een en ander passend bij de financiële draagkracht van Enschede. Vooruitlopend op de nieuwe governance heeft de GR een aangescherpte opdracht gekregen, met extra aandacht voor de ontwikkeling van de Technology Base, marketing en acquisitie.
- Twence: Ondertussen is duidelijk geworden dat de Duitse toezichthouder niet instemt met het aandeelhouderschap van Stad Münster in Twence. Overigens hebben alle zittende aandeelhouders wel ingestemd met toetreding door Munster. Door te Duitse toezichthouder is voorgesteld om een samenwerking voorlopig op te zetten binnen een zogenaamde publiek-publieke samenwerking. De raad wordt gevraagd om hiermee in te stemmen in november 2018. Het streven blijft om Munster binnen afzienbare tijd aandeelhouder te laten worden in Twence. Door de publiek-publieke overeenkomst wordt bewerkstelligd dat Munster haar huishoudelijk afval kan blijven verwerken bij Twence.

Beheer verbonden partijen

De risico-analyse van de verbonden partijen is wederom uitgevoerd met behulp van het pakket Naris Self Assessment. Hierbij werken we samen met de gemeenten Almelo, Dinkelland en Tubbergen. De risico's voor de verbonden partijen worden geïnventariseerd met behulp van een gestandaardiseerde vragenlijst. De vragen worden samengevat in acht indicatoren, die gezamenlijk een beeld geven van het risicoprofiel. De indicatoren zijn: directie/bestuur, eigenaarsbelang, marktomgeving, flexibiliteit, contracten, opdrachtgeversrelatie, governance, control en kwaliteit. Dit jaar is een open vraag aan de vragenlijst toegevoegd om vast te stellen dat de verbonden partijen goed met de invoering van de AVG zijn omgegaan. Ook zijn vragenlijsten ingevuld door de nieuwe verbonden partijen SPWE en Omgevingsdienst Twente.

Het financieel belang is gebaseerd op een brede definitie. Dat betekent dat er onder meer rekening wordt gehouden met de exploitatiebijdrage, de boekwaarde van aandelen, dividenden, subsidies en verstrekte leningen en garanties. Zie hiervoor ook de informatie in de tabel met verbonden partijen verderop in deze paragraaf. Bij de berekening van het financieel belang in Naris Self Assessment worden niet de benoemde bijdragen in geheel bij elkaar opgeteld. In geval van het meest negatieve scenario, een faillissement van de verbonden partij, moet de waarde van het aandelenkapitaal en de verstrekte leningen en garanties als verloren worden beschouwd (als niet sprake is van voldoende onderpand). Ook het begrote dividend zal niet worden gerealiseerd. De bijdrage aan de exploitatie (zijnde de inkoop van goederen en diensten door de gemeente) en de subsidie wordt echter in termijnen betaald door de gemeente. Daarvoor geldt dat het nog beschikbare resterende budget kan worden ingezet voor de inkoop van de benodigde goederen en diensten bij een andere organisatie. Als rekenregel wordt toegepast dat het verlies 50% van de begrote bijdrage is.

De ingevulde vragenlijsten hebben geleid tot de in de onderstaande grafiek opgenomen risicoscores:



In de onderstaande tabel is het totale risico aangegeven met stoplichtkleuren. De kleuren geven aan of het risico van de desbetreffende verbonden partij laag, middel of hoog is. De uitkomst is de totale weging van het financieel belang en de risicoscore vanuit de vragenlijsten. Deze risico-inschatting correspondeert vervolgens met het toezichtregime (zie ook achtergronddocument dat bij de lijst met verbonden partijen is opgenomen).

Naam verbonden partij	Risicoscore	Financieel belang	Totaal risico
Technology Base	Hoog	Hoog	Hoog
Regionaal Bedrijventerrein	Hoog	Hoog	Hoog
Twentse Schouwburg	Midden	Hoog	Hoog
Omgevingsdienst Twente	Hoog	Gemiddeld	Hoog
Onderhoud Enschede	Midden	Hoog	Hoog
Stadsbank	Hoog	Gemiddeld	Hoog
Sportaal	Midden	Hoog	Hoog
Twente Milieu	Midden	Hoog	Hoog
Veiligheidsregio Twente	Midden	Hoog	Hoog
Twence	Midden	Hoog	Hoog
SPWE	Hoog	Laag	Midden
Regio Twente	Laag	Hoog	Midden
Gemeentelijk Belastingkantoor Twente	Laag	Hoog	Midden
Vordering op Enexis	Midden	Laag	Laag
Enexis	Midden	Laag	Laag
Openbaar Lichaam Crematorium Twente	Laag	Laag	Laag
Euregio	Midden	Laag	Laag
Bank Nederlandse Gemeenten	Laag	Laag	Laag

De verbonden partijen met totaal risico hoog kwalificeren zich voor een meer indringend toezicht. Dit zijn ook meteen de partijen die doorgaans taken uitvoeren die niet slechts uitvoerend zijn, maar ook beleidsrijke c.q. strategische activiteiten in portefeuille hebben. Aan deze partijen wordt dan ook meer aandacht besteed in het komende jaar dan de partijen die een lagere score hebben. De partijen met een totaalscore laag behoeven maar weinig toezicht aangezien hierbij sprake is van relatief kleine financiële belangen. De gemeente bezit doorgaans ook maar een gering aandeel in deze partijen en heeft dus weinig c.q. zeggenschap.

In het gemeentebrede weerstandsvermogen is een financieel risico opgenomen voor de verbonden partijen. In de top tien van risico's staat een risico van 6,9 miljoen euro opgenomen voor onvoorziene bijdragen aan verbonden partijen en gesubsidieerde instellingen. Hierin zijn ook de risico's van het ADT en RBT verwerkt. Voor een verbonden partij wordt een financieel risico opgenomen als duidelijk is dat bijvoorbeeld een bezuinigingstaakstelling nog niet is ingevuld en wellicht tot nadelen leidt bij de gemeente, doordat een extra bijdrage moet worden betaald. Ook het niet voldoen aan de weerstandsnormen kan leiden tot het opnemen van een financieel risico voor een verbonden partij. Een organisatie bezit dan zelf niet voldoende middelen om haar risico's af te dekken. De gemeente kan ook hier worden gedwongen tot het doen van een extra bijdrage als meerdere risico's zich tegelijkertijd voordoen.

Lijst met verbonden partijen

In de onderstaande lijst staan de verbonden partijen van de Gemeente Enschede met de conform de gewijzigde BBV verplichte informatie. Verdere algemene informatie per verbonden partij is te vinden [onder deze link](#).

Type	Naam en vestigingsplaats	Financieel belang gemeente 2019	Omvang eigen vermogen begin 2019	Omvang eigen vermogen eind 2019	Omvang vreemd vermogen begin 2019	Omvang vreemd vermogen eind 2019	Resultaat 2019
GR	Regio Twente <i>Enschede</i>	Bijdrage 7,395 miljoen euro, subsidie 418.000 euro voor GGD	6,356 miljoen euro Weerstandsvermogen voldoet aan de gestelde eisen	6,340 miljoen euro	13,841 miljoen euro	13,702 miljoen euro	0 euro
GR	Stadsbank Oost-Nederland <i>Enschede</i>	Bijdrage dienstverlening 3,039 miljoen euro, kapitaalbreng 171.000 euro	1,321 miljoen euro Weerstandsvermogen voldoet aan de gestelde eisen	1,323 miljoen euro	18,645 miljoen euro	18,428 miljoen euro	2.800 euro
GR	Openbaar Lichaam Crematoria Twente <i>Enschede</i>	Dividend 112.500 euro	1,591 miljoen euro Weerstandsvermogen voldoet aan de gestelde eisen	1,591 miljoen euro	0 euro	0 euro	358.515 euro (dividend dat wordt uitgekeerd aan de gemeenten)
GR	Gemeentelijk Belastingkantoor Twente <i>Hengelo</i>	Bijdrage 3,434 miljoen euro	263.000 euro GBT beschikt zelf niet over voldoende weerstandscapaciteit om alle risico's op te kunnen vangen. GBT voldoet echter wel aan door de deelnemers gestelde eisen.	567.000 euro	4,481 miljoen euro	4,7 miljoen euro	51.000 euro
GR	Regionaal Bedrijventerrein <i>Almelo</i>	Verliesvoorziening van 5,755 miljoen euro	Beschikt niet over eigen vermogen. Deelnemers houden voldoende verliesvoorziening aan ter afdekking van ingeschatte risico's.		122,6 miljoen euro	118,4 miljoen euro	28.852 euro
GR	Technology Base <i>Enschede</i>	Verliesvoorziening van 8,818 miljoen euro	Beschikt niet over eigen vermogen. Deelnemers houden voldoende verliesvoorziening aan ter afdekking van ingeschatte risico's.		39 miljoen euro	39 miljoen euro	3.452 euro negatief
GR	Veiligheidsregio Twente <i>Enschede</i>	Bijdrage 12,447 miljoen euro	1,521 miljoen euro De weerstandsratio is lager dan de afgesproken 0,7 en bedraagt momenteel 0,51.	1,421 miljoen euro	52,099 miljoen euro	56,986 miljoen euro	0 euro

Type	Naam en vestigingsplaats	Financieel belang gemeente 2019	Omvang eigen vermogen begin 2019	Omvang eigen vermogen eind 2019	Omvang vreemd vermogen begin 2019	Omvang vreemd vermogen eind 2019	Resultaat 2019
GR	Omgevingsdienst Twente, <i>Almelo</i>	Bijdrage 1,691 miljoen euro	0 euro De weerstandsratio bedraagt 0,38 in de begroting 2019, het streven is om door te groeien naar ratio van 1,0.	100.976 euro	0 euro	325.000 euro	0 euro
NV	Twentse Schouwburg <i>Enschede</i>	6,047 miljoen euro subsidie, 711.000 euro verstrekte leningen, 1 euro aandelenkapitaal	1,226 miljoen euro Hiermee ligt de Schouwburg op schema naar de gewenste solvabiliteit.	1,341 miljoen euro	3,213 miljoen euro	3,729 miljoen euro	115.822 euro
BV	Sportaal <i>Enschede</i>	6,838 miljoen euro exploitatiebijdrage, 4 miljoen euro verstrekte garantstelling	141.128 euro Sportaal beschikt niet over voldoende eigen vermogen om de risico's op te vangen. Er moeten nog afspraken worden gemaakt over de gewenste solvabiliteit.	141.128 euro	9,859 miljoen euro	9,4 miljoen euro	n.n.b.
BV	Onderhoud Enschede <i>Enschede</i>	11,5 miljoen euro inkoop, 3 miljoen euro verstrekte garantstelling	848.512 euro Er moeten nog afspraken worden gemaakt over de gewenste solvabiliteit.	1,049 miljoen euro	4,699 miljoen euro	7,699 miljoen euro	200.000 euro
NV	Twente Milieu <i>Enschede</i>	13,7 miljoen euro inkoop, 281.000 euro aandelenkapitaal	9,835 miljoen euro Twente Milieu voldoet aan de gestelde solvabiliteitseisen.	9,895 miljoen euro	15,453 miljoen euro	17,720 miljoen euro	60.000 euro
BV	Twence <i>Hengelo</i>	5,8 miljoen euro inkoop, 1,218 miljoen euro dividend, 1 euro aandelenkapitaal, 665.000 euro garantstelling waarvoor jaarlijks 408.000 euro vergoeding wordt ontvangen.	n.n.b. Twence voldoet aan de gestelde solvabiliteitseisen.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	10 a 12 miljoen euro
NV	Bank Nederlandse Gemeenten <i>Den Haag</i>	200.000 euro dividend, 455.000 euro aandelenkapitaal, ongeveer 40.000 euro inkoop betalingsverkeer	n.n.b. De BNG bank voldoet aan de gestelde solvabiliteitseisen.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
NV	Enexis, <i>Den Bosch</i>	100.000 euro dividend, 27.000 euro aandelenkapitaal	3.804 miljoen euro Enexis voldoet aan de wettelijke eisen voor de solvabiliteit	3.832 miljoen euro	3.860 miljoen euro	4.052 miljoen euro	200 miljoen euro

Type	Naam en vestigingsplaats	Financieel belang gemeente 2019	Omvang eigen vermogen begin 2019	Omvang eigen vermogen eind 2019	Omvang vreemd vermogen begin 2019	Omvang vreemd vermogen eind 2019	Resultaat 2019
BV	Voormalig Essent <i>Den Bosch</i> :						
	Vorderingen op Enexis	28 euro aandelenkapitaal, 498.000 euro verstrekte lening	0 euro	0 euro	356 miljoen euro	0 euro	20.000 euro negatief
	Verkoop Vennootschap	43 euro aandelenkapitaal	137.500 euro	125.000 euro	7.500 euro	7.500 euro	12.500 euro negatief
	Publiek Belang Elektriciteitsproductie	43 euro aandelenkapitaal	1,610 miljoen euro	1,590 miljoen euro	5.000 euro	0 euro	20.000 euro negatief
	CBL Vennootschap	43 euro aandelenkapitaal	145.000 euro	135.000 euro	5.000 euro	5.000 euro	20.000 euro negatief
	CSV Amsterdam	43 euro aandelenkapitaal	770.000 euro	670.000 euro	0 euro	0 euro	100.000 euro negatief
CO	Dimpact <i>Enschede</i>	6.000 euro lidmaatschapskosten, 1 miljoen euro inkoop 1,65 miljoen euro opbrengsten	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
ST	Administratiekantoor Dataland <i>Gouda</i>	7.200 euro aandelenkapitaal	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.	n.n.b.
OV	Euregio <i>Gronau</i>	Bijdrage 45.922 euro (0,29 euro per inwoner).	1,643 miljoen euro De Euregio beschikt over voldoende weerstandsvermogen.	1,676 miljoen euro	46,8 miljoen euro	46,9 miljoen euro	33.419 euro
OV	Stichting Werkgeverstaken P-wet <i>Enschede</i>	Bijdrage 1,136 miljoen	200.000 euro	200.000 euro	0 euro	0 euro	0 euro

4.7. Grondbeleid

Voor informatie over het grondbeleid verwijzen we naar de paragraaf grondbeleid in de jaarrekening 2017.

In hoofdstuk 3.2 Duurzaam wonen, leven, werken worden o.a. de door het grondbedrijf te bereiken doelen en de uit te voeren acties beschreven.

In diverse afgesloten exploitatieovereenkomsten zitten Ruimtelijke Ontwikkeling bijdrages, die administratief in het verleden in het MPG werden gestald, bedoeld om bij toekomstige gebiedsontwikkelingen deze bijdrages in te zetten. Conform de BBV-regelgeving inzake Grondexploitaties mogen deze saldi administratief niet meer in het MPG gestald worden. Het voorstel is om deze RO bijdrages jaarlijks te doteren aan de Reserve Gebiedsontwikkeling. Met de gemeenteraad zullen afspraken worden gemaakt over het gebruik van de Reserve Gebiedsontwikkeling.

4.8. Doelmatigheids- en doeltreffendheidsonderzoeken

In deze gemeentebegroting zijn de ambities voor de komende vier jaar vastgelegd en de wijze waarop de maatschappelijke effecten (doeltreffendheid) en de inzet van middelen (doelmatigheid) worden gemonitord. In alle vanaf 2014 op te stellen beleidsplannen worden afspraken vastgelegd inzake tussentijdse monitoring en evaluatie van beleid na 4 jaar. Ook in 2019 worden de jaarlijkse evaluaties gedaan als onderdeel van het reguliere proces.

In het kader van de decentralisaties zijn gemeenten met ingang van 2015 verantwoordelijk voor jeugdzorg, jeugdbescherming en jeugdreclassering. De uitvoering van de jeugdhulp is begin 2016 geëvalueerd. In de Programmabegroting 2017-2020 is aangekondigd dat in 2018 een onderzoek zal worden gestart naar de jeugdhulp.

We hebben in 2018 stappen gezet in de analyse van de wijze waarop we uitvoering geven aan de Jeugdwet. Dat heeft geresulteerd in een rapport van het bureau HHM (medio 2018 opgeleverd) waarin een evaluatie is opgenomen van de Jeugdhulp in de periode 2015 – 2018. In de vierde kwartaal van 2018 worden de leidende beleidsuitgangspunten voor de Jeugdhulp in samenspraak met de gemeenteraad herijkt. Daarbij zal de dilemmanotitie waarin is beschreven welke (on)mogelijkheden we hebben om de uitgaven Jeugdwet te beïnvloeden een belangrijke rol spelen. Inherent aan dit proces komt de doelmatigheid van uitvoering van de Jeugdwet aan de orde. In de tweede helft van 2019 verwachten de resultaten van ons doelmatigheidsonderzoek.

5. Financiële begroting

Conform het Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten ([BBV](#)) bestaat de financiële begroting uit een overzicht van baten en lasten (per programma en per taakveld) en een uiteenzetting van de financiële positie van de gemeente, aangevuld met een toelichting. We starten met de grondslagen waarop de financiële begroting is gebaseerd.

5.1. Grondslagen

Voor de begroting 2019 hebben we de volgende grondslagen en uitgangspunten gehanteerd:

Omschrijving	Grondslag
Lonen en sociale lasten	2,5%*
Prijzen	1,8%
Algemene uitkering	Septembercirculaire 2018
Onroerendzaakbelasting	WOZ-waarde en tariefindex 4,1%
Overige lokale heffingen: - Afvalstoffenheffing - Overige heffingen	- Kostendekkend - Zie paragraaf 4.1 Lokale heffingen
Tarieven	Kostendekkend
Omslagrente	2%
Aantal inwoners	158.261
Aantal woningen (exclusief recreatie)	73.672

* De huidige cao loopt tot 1 januari 2019. Voor 2019 e.v. is rekening gehouden met 2,5% als stelpost in de begroting.

5.2. Overzicht baten en lasten

Hieronder zijn totaaloverzichten van alle lasten, baten en reservemutaties opgenomen. Deze overzichten kennen een nieuwe indeling conform de vernieuwde wetgeving BBV.

We presenteren de vier programma's naast de algemene dekkingsmiddelen, overhead, heffing vennootschapsbelasting (Vpb) en het bedrag voor onvoorzien. Hierdoor wijken de programmatotalen in hoofdstuk 3 (incl. overhead, etc.) af van de hieronder gepresenteerde totalen (exclusief overhead, etc.).

Programma	Realisatie 2017			Begroting 2018			Begroting 2019		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Samenleving en bestuur	32.014	7.080	24.934	33.355	5.590	27.765	32.287	3.736	28.551
Duurzaam wonen, leven en werken	147.722	101.991	45.731	181.900	102.957	78.943	144.431	78.766	65.666
Vitaal en sociaal	389.674	132.305	257.369	389.137	125.136	264.001	389.006	123.399	265.607
Financiën en organisatie	52.214	32.883	19.332	40.382	21.077	19.306	38.939	21.049	17.890
Subtotaal	621.625	274.258	347.366	644.775	254.760	390.015	604.663	226.950	377.713
Algemene dekkingsmiddelen	18.999	418.057	-399.058	9.306	416.918	-407.612	13.182	433.421	-420.239
Overhead	68.117	22.936	45.182	69.579	20.636	48.943	70.924	20.697	50.227
Heffing VPB	274	0	274	255	0	255	405	0	405
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	87.390	440.993	-353.603	79.140	437.554	-358.414	84.511	454.119	-369.607
Saldo baten en lasten	709.015	715.251	-6.236	723.915	692.314	31.602	689.175	681.069	8.106
Samenleving en bestuur	127	208	-81	11	120	-109	11	0	11
Duurzaam wonen, leven en werken	12.888	3.153	9.735	16.225	33.372	-17.146	7.554	9.366	-1.813
Vitaal en sociaal	7.417	3.058	4.358	966	7.004	-6.038	2.779	6.285	-3.506
Financiën en organisatie	28.910	36.687	-7.777	22.340	30.648	-8.308	24.281	27.079	-2.798
Saldo van mutaties reserves	49.343	43.107	6.236	39.542	71.144	-31.602	34.624	42.730	-8.106
Resultaat	758.358	758.358	-1	763.457	763.457	0	723.799	723.799	0

Meerjaren begroting

Programma	Begroting 2020			Raming 2021			Raming 2022		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Samenleving en bestuur	31.816	3.495	28.320	31.962	3.652	28.310	31.757	3.652	28.105
Duurzaam wonen, leven en werken	135.626	73.539	62.087	127.001	69.399	57.602	125.842	67.948	57.894
Vitaal en sociaal	383.306	123.603	259.702	380.726	122.914	257.813	378.919	123.003	255.916
Financiën en organisatie	38.742	24.471	14.271	38.257	23.305	14.952	38.009	23.457	14.552
Subtotaal	589.489	225.109	364.381	577.946	219.270	358.676	574.526	218.059	356.467
Algemene dekkingsmiddelen	20.373	441.476	-421.103	27.032	446.766	-419.734	33.396	453.793	-420.397
Overhead	68.730	19.005	49.725	67.934	18.974	48.960	67.217	18.966	48.252
Heffing VPB	256	0	256	256	0	256	256	0	256
Onvoorzien	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Subtotaal	89.358	460.481	-371.123	95.222	465.740	-370.518	100.869	472.759	-371.889
Saldo baten en lasten	678.848	685.590	-6.742	673.168	685.010	-11.842	675.396	690.818	-15.422
Samenleving en bestuur	11	0	11	11	0	11	11	0	11
Duurzaam wonen, leven en werken	5.529	4.694	835	4.771	1.328	3.443	3.649	3.001	648
Vitaal en sociaal	7	99	-92	7	97	-90	7	96	-89
Financiën en organisatie	28.886	22.897	5.989	27.983	19.505	8.478	30.512	15.659	14.853
Saldo van mutaties reserves	34.433	27.690	6.743	32.772	20.930	11.842	34.179	18.757	15.422
Resultaat	713.281	713.280	1	705.940	705.940	0	709.575	709.574	0

Voor uitgebreide financiële informatie zie de bijlage in hoofdstuk 6.4, Wat mag het kosten?

Algemene dekkingsmiddelen

Onderstaand geven we een beeld van de algemene dekkingsmiddelen (gesaldeerd: lasten en baten).

Bedragen x 1.000 Euro's	Begroting 2019
OZB	48.655
Hondenbelasting	910
Precariobelasting	255
Reclamebelasting	152
Belastingopbrengsten	49.972
Algemene uitkeringen	364.209
Dividend	300
Saldo financieringsfunctie	1.171
Overige algemene dekkingsmiddelen	4.587
Overige dekkingsmiddelen	370.267
Saldo	420.239

Overhead

Om de Raad op eenvoudige wijze meer inzicht te geven in de totale kosten van de overhead voor de gehele organisatie en ook meer zeggenschap over die kosten te geven, is wettelijk voorgeschreven om vanaf 2017 de kosten van de overhead apart te presenteren. In de programma's zijn alleen de kosten opgenomen die betrekking hebben op het primaire proces.

Overhead bevat alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Wij onderscheiden hierin 3 categorieën:

1. Facilitaire overhead: alle kosten van de ondersteunende taken binnen de zogenaamde PIOFACH-functies;
2. Bestuurszaken en bestuursondersteuning: de ambtelijke ondersteuning en beleidsadvies van de burgemeester en het College van B&W;
3. Programmaoverhead: alle kosten van leidinggevende en ondersteunende functies die binnen de programma's zijn georganiseerd.

In onderstaande tabellen geven we een beeld van de overhead (saldo: lasten en baten).

Bedragen in 1.000 euro's	Begroting 2019	S&B	DWLW	V&S	F&O
Interne dienstverlening	39.103		2.617	1.286	35.201
Bestuursondersteuning	2.340	2.383			-43
Programmaoverhead	8.783		771		8.012
Totaal	50.227	2.383	3.388	1.286	43.170

Binnen de begroting is sprake van gesloten systemen (rioleringen, afval, etc.). In deze gevallen blijft een deel van de overhead conform ons verdelingsprincipe toegerekend aan deze programma's. Daardoor is naast het programma Financiën en organisatie (F&O) ook binnen Duurzaam wonen leven werken (DWLW) en Vitaal en sociaal (V&S) overhead aanwezig voor respectievelijk 2,6 en 1,3 miljoen euro. Zie ook taakveld 0.4 Overhead in het taakvelden overzicht hierna. Overigens geldt dat de kosten voor bezwaar en beroep m.i.v.

2019 geherclassificeerd zijn van taakveld overhead naar de betreffende directe taakvelden waar ze betrekking op hebben (ca 1,3 miljoen euro).

De totale lasten voor het taakveld overhead vormen de basis voor de toerekening van de overhead aan leges en heffingen. Dit is opgenomen in paragraaf 4.1 lokale heffingen.

Incidentele baten en lasten

Voor de periode 2019 t/m 2022 zijn de volgende incidentele baten en lasten begroot:

Programma Bedragen in 1.000 euro's	2019		2020		2021		2022	
	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten
Samenleving en bestuur	50	360						
Duurzaam wonen, leven, werken		3.362		1.127		602		
Vitaal en sociaal		2.945		1.475				
Financiën en organisatie		750		2.250		221		
Totaal	50	7.417		4.852		823		

Structurele reserveringen

Voor de periode 2019 t/m 2022 zijn de volgende structurele reservemutaties begroot:

Programma Bedragen * 1.000 Euro	Onttrek- kingen 2019	Stortingen 2019	Onttrek- kingen 2020	Stortingen 2020	Onttrek- kingen 2021	Stortingen 2021	Onttrek- kingen 2022	Stortingen 2022
Duurzaam wonen, leven en werken	7.157	4.125	1.600	1.317	1.024	694	1.464	225
Financiën en Organisatie	8.152	4.014	8.170	7.627	7.692	7.622	6.875	7.830
	15.309	8.139	9.770	8.945	8.716	8.317	8.339	8.056
Saldo mutatie structureel		7.171		825		400		283

Voor een nadere specificatie en toelichting op dit overzicht en het overzicht met beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves, verwijzen we naar de bijlage in hoofdstuk 6.1.

Taakvelden

Het volgende overzicht geeft inzicht in de geraamde baten en lasten per taakveld en het verdelingsprincipe van de taakvelden naar de programma's voor het begrotingsjaar 2019.

Bedragen in 1.000 euro's	S&B Lasten	S&B Baten	DWLW Lasten	DWLW Baten	V&S Lasten	V&S Baten	F&O Lasten	F&O Baten	Totaal
0.1 Bestuur	6.793	0	0	0	0	0	0	0	6.793
0.2 Burgerzaken	4.963	2.001	0	0	0	0	1.249	0	4.211
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	0	0	0	0	0	0	16.986	13.606	3.380
0.4 Ondersteuning organisatie	2.383	0	3.388	0	1.286	0	63.868	20.697	50.227
0.5 Treasury	0	0	0	0	0	0	12.244	13.715	-1.471
0.61 OZB woningen	0	0	0	0	0	0	1.574	21.830	-20.256
0.62 OZB- niet woningen	0	0	0	0	0	0	0	26.825	-26.825

Bedragen in 1.000 euro's	S&B Lasten	S&B Baten	DWLW Lasten	DWLW Baten	V&S Lasten	V&S Baten	F&O Lasten	F&O Baten	Totaal
0.63 Parkeerbelasting	0	0	0	3.784	0	0	0	0	-3.784
0.64 Belastingen Overig	0	0	0	0	0	0	155	1.317	-1.162
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds	0	0	0	0	0	0	939	369.735	-368.796
0.8 Overige baten en lasten	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0.9 Venootschapsbelasting [VpB]	0	0	30	0	0	0	375	0	405
0.10 Mutaties reserves	11	0	7.554	9.366	2.779	6.285	24.281	27.079	-8.106
1.1 Crisisbeheersing en Brandweer	12.546	65	0	0	0	0	0	0	12.481
1.2 Openbare orde en Veiligheid	2.900	1.520	1.653	820	382	0	0	14	2.581
2.1 Verkeer en vervoer	0	0	20.153	1.988	0	0	0	0	18.165
2.2 Parkeren	0	0	12.461	9.284	0	0	0	0	3.177
2.3 Recreatieve Havens	299	0	0	0	0	0	0	0	299
2.4 Economische Havens en waterwegen	0	0	322	45	0	0	0	0	277
3.1 Economische ontwikkeling	0	0	4.312	575	0	0	359	369	3.727
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0	2.771	264	0	0	0	0	2.507
3.3 Bedrijfsloket en regelingen	0	0	1.322	334	0	0	0	0	989
3.4 Economische promotie	0	0	2.179	0	0	0	10	200	1.990
4.2 Onderwijshuisvesting	0	0	0	0	0	0	8.450	606	7.844
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	0	0	0	0	14.590	10.686	4.790	678	8.016
5.1 Sportbeleid en activering	0	0	0	0	1.460	38	0	-28	1.449
5.2 Sportaccommodaties	0	0	36	0	7.088	0	165	0	7.288
5.3 Cultuurpresentatie, productie en participatie	0	0	13.074	17	0	0	0	37	13.020
5.4 Musea	0	0	1.643	0	0	0	338	0	1.981
5.5 Cultureel erfgoed	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5.6 Media	0	0	2.774	0	0	0	0	0	2.774
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	68	0	10.292	685	1.126	0	0	0	10.801
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	3.432	150	0	0	15.630	361	-90	0	18.462
6.2 Wijkteams	135	0	0	0	10.381	0	0	0	10.516
6.3 Inkomensregelingen	305	0	0	-4.662	114.179	98.235	0	0	20.911
6.4 Begeleide participatie	0	0	0	0	47.589	10.456	0	0	37.133
6.5 Arbeidsparticipatie	305	0	0	0	15.532	0	0	0	15.837
6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	135	0	0	0	7.702	118	0	0	7.720
6.7 Maatwerkdienstverlening 18+	0	0	0	0	34.948	2.340	0	0	32.609
6.72 Maatwerkdienstverlening 18-	0	0	0	0	37.436	0	0	0	37.436
6.81 Geëscaleerde zorg 18+	0	0	0	0	64.834	1.094	0	0	63.740
6.82 Geëscaleerde zorg 18-	0	0	0	0	8.933	0	0	0	8.933

Bedragen in 1.000 euro's	S&B Lasten	S&B Baten	DWLW Lasten	DWLW Baten	V&S Lasten	V&S Baten	F&O Lasten	F&O Baten	Totaal
7.1 Volksgezondheid	0	0	0	0	7.112	0	0	0	7.112
7.2 Riolering	0	0	17.444	20.275	0	0	0	0	-2.831
7.3. Afval	0	0	18.709	21.124	0	0	0	1.367	-3.781
7.4 Milieubeheer	0	0	2.297	0	0	0	0	0	2.297
7.5 Begraafplaatsen	0	0	689	541	83	72	0	112	45
8.1 Ruimtelijke ordening	203	0	2.495	200	0	0	2.500	2.500	2.498
8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	0	0	20.556	18.827	0	0	0	0	1.729
8.3 Wonen en bouwen	203	0	9.248	4.664	0	0	2.454	1.587	5.654
Totaal	34.681	3.736	155.402	88.131	393.070	129.685	140.647	502.246	0

In het totaaloverzicht baten en lasten aan het begin van deze paragraaf zijn de algemene dekkingsmiddelen, overhead, heffing Vpb en onvoorzien afzonderlijk gepresenteerd. De algemene dekkingsmiddelen betreffen de taakvelden 0.5 treasury, 0.61 OZB woningen, 0.62 OZB niet-woningen, 0.64 Belastingen overig en 0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen Gemeentefonds. Overhead betreft het taakveld 0.4 Ondersteuning organisatie. Heffing Vpb betreft taakveld 0.9 Vennootschapsbelasting. Het bedrag voor 'onvoorzien' betreft het taakveld 0.8 Overige baten en lasten.

5.3. Uiteenzetting financiële positie

Deze paragraaf bevat een prognose van de balans en het EMU-saldo. Daarnaast zal aandacht worden besteed aan de jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume, de investeringen, de financiering, het verloop van de reserves en het verloop van de voorzieningen (art. 20 BBV).

Geprognosticeerde balans

De prognose van de balans betreft het begrotingsjaar, het voorliggende jaar en de 3 jaren volgend op het begrotingsjaar.

Activa	Eind	Eind	Eind	Eind	Eind	Passiva	Eind	Eind	Eind	Eind	Eind
bedragen in 1.000 euro's	2018	2019	2020	2021	2022		2018	2019	2020	2021	2022
	-	-	-	-	-	Eigen vermogen	72.863	64.757	71.500	83.342	98.764
(Im)materiele vaste activa	540.837	557.637	563.274	565.013	563.309	Voorzieningen	49.400	52.497	56.728	62.160	68.923
Financiële vaste activa	51.000	49.000	44.000	42.000	40.000	Vaste schulden	349.000	335.000	329.000	325.000	321.000
Totaal Vaste activa	591.837	606.637	607.274	607.013	603.309	Totaal Vaste passiva	471.264	452.255	457.228	470.501	488.688
Vorraden	43.531	41.194	43.629	42.069	36.338						
Vorderingen (uitzettingen)	58.043	60.953	60.358	59.785	60.365	Vlottende Schulden	204.093	239.695	239.482	221.885	195.369
Liquide middelen						Overlopende passiva	26.919	32.033	29.680	29.544	30.419
Overlopende activa	8.865	15.198	15.130	13.064	14.464						
Totaal Vlottende activa	110.439	117.344	119.117	114.918	111.167	Totaal Vlottende passiva	231.012	271.727	269.163	251.429	225.788
Totaal Activa	702.276	723.982	726.391	721.931	714.476	Totaal Passiva	702.276	723.982	726.391	721.931	714.476

Toelichting

(Im)materiële vaste activa

Deze balanspost is geprognosticeerd door de jaarrekening 2017 als uitgangspunt te nemen. Hier zijn de toekomstig geplande investeringen, die ook zijn opgenomen onder het kopje 'Investerings' verderop in deze paragraaf, aan toegevoegd.

En de begrote afschrijvingen over de reeds geactiveerde activa en de afschrijvingen over de investeringen in de jaren 2019 tot en met 2022 zijn hierop in mindering gebracht.

Financiële vaste activa

De prognose voor de financiële vaste activa is opgesteld op basis van de gegevens uit de [leningenadministratie](#).

Voorraden

De balanspost voorraden bestaat uit twee categorieën, te weten bouwgrond in exploitatie en grond- en hulpstoffen. De prognose voor de balanspost voorraden is opgesteld op basis van het [MPG 2018](#).

Vorderingen

De prognose voor de vorderingen is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren.

Liquide middelen

De liquide middelen bevat normaal gesproken het positieve netto effect van alle overige geprognosticeerde activa- en passivaposten (voor deze balans is deze [sluitpost](#) opgenomen onder de vlottende schulden).

Overlopende activa

De prognose voor de vorderingen is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren.

Eigen vermogen

De balanspost reserves is meerjarig begroot op basis van de gegevens uit de begrotingsadministratie (conform besluitvorming van de raad). Een specificatie van deze post is terug te vinden in hoofdstuk 6.2 van deze gemeentebegroting.

Voorzieningen

De balanspost voorzieningen is begroot op basis van de gegevens uit de begrotingsadministratie (conform verwachte dotatie/besteding). Een specificatie van de voorzieningen is terug te vinden in hoofdstuk 6.3 van deze gemeentebegroting.

Vaste schulden

De prognose voor de financiële vaste passiva is opgesteld op basis van de gegevens uit de [leningenadministratie](#).

Vlottende schulden

De prognose voor de vlottende schulden is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren. Daarnaast bevatten de Vlottende schulden het negatieve netto-effect van alle overige geprognosticeerde activa- en passivaposten ([sluitpost](#) voor de jaren 2018 tot en met 2022).

Overlopende passiva

De prognose voor de overlopende passiva is gebaseerd op het gemiddelde van de drie voorliggende jaren.

Berekening EMU-saldo

In het Verdrag van Maastricht is afgesproken dat het EMU-tekort van een bij de euro aangesloten land maximaal 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen. Het EMU-saldo wordt bepaald door een gezamenlijk saldo van het Rijk, lokale overheden en sociale fondsen. Gemeenten dienen in de begroting een raming van het eigen EMU-saldo op te nemen. De Nederlandse gemeenten mogen gezamenlijk maximaal 0,38% van het tekort veroorzaken. Dit is vastgelegd in de [Wet Houdbare Overheidsfinanciën](#).

In de onderstaande tabel is het [EMU-saldo](#) van Enschede berekend. In de septembercirculaire 2018 zijn de individuele referentiewaarden per gemeente opgenomen. Het EMU-saldo voor 2019 blijft ruimschoots onder de referentiewaarde voor Enschede dat 27,494 miljoen euro bedraagt.

Berekening EMU-saldo	2018	2019	2020	2021	2022
Exploitatiesaldo voor toevoegingen c.q. onttrekkingen aan de reserves	-31.602	-8.106	6.742	11.842	15.422
Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	24.805	26.680	28.949	30.373	32.117
Dotaties aan voorzieningen	9.134	11.815	11.321	11.439	10.486
Uitgaven aan investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	-21.313	-42.206	-31.068	-27.367	-23.665
Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	1.461	240	0	0
Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	0	0	0	0	0
Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	-19.050	-6.936	-5.717	-2.507	-1.553
Baten bouwgrondexploitatie: Baten voorzover transacties niet op exploitatie verantwoord	9.554	16.984	9.804	8.245	10.296
Lasten op balanspost Voorzieningen voorzover deze transacties met derden betreffen	-7.819	-8.718	-7.090	-6.008	-3.722
Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	0	0	0	0	0
Verkoop van effecten: de verwachte boekwinst bij verkoop	0	0	0	0	0
Totaal	-36.291	-9.026	13.181	26.016	39.381

Verloopoverzicht reserves

Programma Bedragen * 1.000 Euro	Stand 31- 12-2018	Stortin- gen 2019	Onttrek- kingen 2019	Eind- stand 2019	Eind- stand 2020	Eind- stand 2021	Eind- stand 2022
Samenleving en Bestuur	263	0	0	263	263	263	263
Duurzaam wonen, leven en werken	17.123	5.555	12.344	10.333	10.161	13.210	12.457
Vitaal en Sociaal	7.776	2.580	6.285	4.071	3.972	3.875	3.779
Financiën en Organisatie	47.701	26.489	24.100	50.090	57.104	65.994	82.266
Totaal	72.863	34.624	42.730	64.757	71.500	83.342	98.764

We hebben in hoofdstuk 6.2 een specificatie opgenomen waarin de reserves zijn onderverdeeld naar de programma's. Daarnaast lichten we de belangrijkste reserves met een mouse-over toe. In dit verloopoverzicht staat een kolom waarin het onderscheid naar soort reserve is opgenomen (Alg: algemene reserve, BR: bestemmingsreserve met een nadere onderverdeling van reserves kapitaallasten, reserves egalisatie tarieven en overige bestemmingsreserves (BR Kap, BR Egal en BR Ov). Hieronder treft u hiervan een totaaloverzicht aan.

Subcode Reserve	Stand 31-12-2018	Stortingen 2019	Onttrekkingen 2019	Eindstand 2019	Eindstand 2020	Eindstand 2021	Eindstand 2022
Algemene reserve							
Algemene Reserves	25.546	24.033	19.194	30.385	37.635	45.575	59.689
Subtotaal	25.546	24.033	19.194	30.385	37.635	45.575	59.689
Bestemmingsreserve							
- Egalisatie	8.282	0	4.779	3.503	3.434	3.945	4.016
- Kapitaallasten	15.059	4.022	8.354	10.727	10.467	12.020	13.687
- Overige	23.976	6.569	10.403	20.142	19.964	21.802	21.372
Subtotaal	47.317	10.591	23.536	34.373	33.865	37.767	39.075
Totaal - Generaal	72.863	34.624	42.730	64.757	71.500	83.342	98.764

Bestemmingsreserves met egalisatiemotief zijn ingesteld om ongewenste schommelingen op te vangen in de tarieven die aan derden in rekening worden gebracht. De bestemmingsreserves kapitaallasten dienen ter dekking van kapitaallasten van investeringen. De overige bestemmingsreserves betreffen middelen waaraan de gemeenteraad uiteenlopende bestemmingen heeft gegeven. Aan bestemmingsreserves kan een andere bestemming gegeven worden, maar niet zonder gevolgen voor het uit te voeren beleid.

Verloopoverzicht voorzieningen

Programma Bedragen * 1000 Euro	Stand 31-12-2018	Bestedingen 2019	Stortingen 2019	Eindstand 2019	Eindstand 2020	Eindstand 2021	Eindstand 2022
Samenleving en bestuur	4.620	0	520	5.140	5.660	6.180	6.700
Duurzaam wonen, leven en werken	22.966	2.943	6.994	27.017	31.830	36.273	42.574
Vitaal en Sociaal	620	0	0	620	620	620	620
Financien en organisatie	21.194	5.776	4.301	19.720	18.617	19.086	19.029
Totaal	49.400	8.718	11.815	52.497	56.728	62.160	68.923

Voor een specificatie per voorziening verwijzen we naar hoofdstuk 6.3 Staat van Voorzieningen.

Investeringen

In onderstaand overzicht staan per programma zowel de uitbreidings- als vervangingsinvesteringen voor de jaren 2019 t/m 2022. Deze zijn ingedeeld in:

- Investerings met economisch nut: Hiervan is sprake als de investering leidt tot een goed dat in de markt verhandelbaar is (gebouwen, auto's) of waarmee middelen worden gegenereerd (riolering);
- Investerings met maatschappelijk nut: Dit zijn investeringen in de openbare ruimte die maatschappelijk nut genereren en niet verhandelbaar zijn. Voorbeelden zijn wegen en openbare verlichting.

Het is niet de bedoeling dat met het vaststellen van deze gemeentebegroting alle in deze paragraaf opgenomen investeringen worden goedgekeurd. De goedkeuring betreft alleen de vervangingsinvesteringen voor de jaarschijf 2019, waarvoor we verwijzen naar hoofdstuk 6.5 Staat van vervangingsinvesteringen. Voor uitbreidingsinvesteringen zoals onderwijshuisvesting, riolering en mobiliteit worden separate voorstellen voorgelegd. Daarnaast is in hoofdstuk 6.6 Ruimtelijke projecten, een actueel inzicht gegeven in de lopende majeure stedelijke investeringsprojecten en mobiliteitsprojecten.

Investeringsoverzicht per programma 2019-2022 (Bedragen in 1.000 euro)	2019	2020	20201	2022
<i><u>Economisch nut</u></i>				
Riolering	18.694	15.285	12.357	12.058
Mobiliteit	3.966	1.800	2.745	1.160
Parkeerbedrijf	1.210	1.620	484	1.820
Binnenstad	9.300	3.500	2.800	
Overige (vervangings)investeringen	1.050	1.050	1.050	1.050
<i><u>Maatschappelijk nut</u></i>				
Openbare verlichting	608	640	450	750
Beheer wegen	2.575	2.575	2.575	2.575
Totaal Duurzaam wonen, leven, werken	37.403	26.470	22.461	19.413
<i><u>Economisch nut</u></i>				
Investeringsfondsen DCW	160	160	160	160
Totaal Vitaal en Sociaal	160	160	160	160
<i><u>Economisch nut</u></i>				
ICT-meerjarenplan	2.161	2.562	2.356	2.492
Huisvesting & services	982	376	890	100
Vastgoedbedrijf	1.000	1.000	1.000	1.000
Onderwijshuisvesting	500	500	500	500
Totaal Financien en organisatie	4.643	4.438	4.746	4.092
Totaal investeringen - economisch nut	39.023	27.853	24.342	20.340
Totaal investeringen - maatschappelijk nut	3.183	3.215	3.025	3.325

Arbeidskostengerelateerde verplichtingen

Voor [arbeidskostengerelateerde verplichtingen](#) van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen in de balans. Dekking hiervan is in de meerjarenraming voorzien. Deze personele lasten worden via de exploitatie verantwoord in het jaar waarin de uitbetaling plaatsvindt. Daarbij moet worden gedacht aan overlopende (spaar)verlofaanspraken. Vakantiedagen en verlofsaldi leiden in principe niet tot een uitbetaling, tenzij medewerkers uit dienst gaan. De waarde van de verlof saldi bedraagt ca 2,8 miljoen euro (gemiddeld over de afgelopen 4 jaar).

Voor arbeidskostengerelateerde verplichtingen waarvan het jaarlijkse bedrag geen gelijk volume heeft, is een voorziening gevormd c.q. een verplichting opgenomen in de balans. Voorbeeld hiervan is de pensioenvoorziening.

Financiering

Voor het onderdeel financiering verwijzen wij naar hoofdstuk 4.4 Financiering.

5.4. Subsidies

Gesubsidieerde instellingen

De invulling van de maatschappelijke doelstellingen van de Gemeente Enschede wordt mede vormgegeven door het verstrekken van subsidies. Instellingen kunnen op basis van een verordening of de begroting een subsidie aanvragen. De procedure hiervoor is vastgelegd in de (Algemene) Subsidieverordening. Tijdens de looptijd van de subsidie worden de instellingen bevoorschot. De definitieve vaststelling vindt in het algemeen achteraf plaats. De vaststelling kan om uiteenlopende redenen lager uitvallen dan de verlening. In dat geval vordert Gemeente Enschede teveel uitbetaalde voorschotten terug. Bij de aanvraag vindt een inhoudelijke en financiële toets plaats. Voor de materiële subsidies volgt de gemeente tijdens de looptijd van de subsidie de instelling, zowel inhoudelijk als financieel.

Subsidieplafond 2019

Onder subsidieplafond wordt verstaan: 'het bedrag dat gedurende een bepaald tijdvak ten hoogste beschikbaar is voor de verstrekking van subsidies krachtens een bepaald wettelijk voorschrift' (Artikel 4:22 van de Awb). Door het instellen van een subsidieplafond wordt voorkomen dat een subsidieregeling een open einde karakter heeft. Hieronder een overzicht van subsidieverordeningen en de voor 2019 geldende subsidieplafonds.

Subsidieverordening (bedragen in euro's)	Subsidieplafond 2019
Subsidieverordening amateurkunst 2008	
- muziekverenigingen	100.259
- drum- en showbands	49.135
- zangverenigingen	71.233
- operetteverenigingen	13.747
- dansverenigingen	14.344
- toneelverenigingen	7.330
- overige verenigingen en orkesten	14.952
Subsidieverordening culturele activiteiten 2014*	792.863
Subsidieverordening sport	818.559
Vrijwilligers jeugd- en jongerenwerk	32.000

* Voor de **Subsidieverordening culturele activiteiten** geldt dat de budgetten voor stimulering amateurkunstbeoefening, studentenzaken, verordening presentaties beeldende kunst, culturele activiteiten en specifieke evenementen in één verordening zijn samengevoegd. Ze zijn nog wel als aparte hoofdstukken benoemd. Met uitzondering van evenementen (600.110 euro) zijn de budgetten echter onderling uitwisselbaar en flexibel inzetbaar.

Hieronder geven we per programma een overzicht van de te verstrekken subsidies. Een specificatie van deze subsidies is opgenomen in hoofdstuk 6.7.

Programma	Bedragen * 1000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019
Samenleving en bestuur		158	161
Duurzaam wonen, leven en werken		19.787	18.520
Vitaal en sociaal		83.710	86.516
Financiën en organisatie		100	100
Totaal		103.756	105.298

6. Bijlagen

6.1. Incidentele baten en lasten

A. Incidentele baten en lasten

Programma Toelichting/omschrijving (bedragen in 1.000 euro)	2019		2020		2021		2022	
	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten
Samenleving en bestuur								
Implementatie Enschede Akkoord		210						
Kameleonaanpak	50	150						
Duurzaam wonen, leven, werken								
Friciekosten Kaliber		150						
Kennispark		350		350				
Internationalisering Duitsland Agenda		100		100				
Omgevingsdienst Twente 1-1-2019		100		100		100		
Implementatie omgevingswet		600						
Infrastructuur ADT		1.250						
XL Businesspark		502		502		502		
Hondenuitlaatplekken		135						
Technology Base Twente		175		75				
Vitaal en sociaal								
LHTBI		25		25				
Aanpak Top 100 dure gezinnen		200						
Lastenverlichting ondersteuning				150				
Bed, bad en brood regeling		300						
Herijken subsidies sociaal domein		80						
Herindicaties jeugd		100						
Implementatie resultaatgerichte inkoop		600						
Investeren transformatie I-sociaal		400		400				
Investeren transformatie wijkteams		950		900				
Actieprogramma Thuisvoelen & Meedoen		290						
Financiën en organisatie								
Reorganisatie, Remweg, Project Informatie investering plan, Flexibele begroting		750		2.250		221		
Totaal	50	7.417	-	4.852	-	823	-	-

Toelichting

Samenleving en bestuur

Implementatie Enschede Akkoord

In het coalitieakkoord is er incidenteel geld beschikbaar gesteld voor Enschede Akkoord. Deze middelen zijn beschikbaar gesteld om het gesprek over oplossen van maatschappelijke problemen tussen de gemeenteraad en de inwoners, bedrijven en instellingen mogelijk te maken.

Kameleonaanpak

Dit betreft het 3-jarige project voor de aanpak van (drugs)overlast op het Wilminksplein, Noorderhagen en Glanerbrug. Naast de intensivering is er ook incidentele subsidie ontvangen voor de duur van het project.

Duurzaam wonen, leven, werken

Frictiekosten Kaliber

In de financiële foto 2018 is besloten in 2019 150.000 euro als subsidie te verstrekken voor frictiekosten aan Kaliber. Dit geld komt uit de reserve flankerend beleid.

Kennispark

De vijf Founders van de stichting Kennispark Twente (de Universiteit Twente, de Saxion hogeschool, de provincie Overijssel, de regio Twente en de gemeente Enschede) hebben in juli 2016 een convenant ondertekend met een verhoogde ambitie op het gebied van kennisvalorisatie. Het hoofddoel is verdere werkgelegenheids groei in de high tech-sector in Twente, met aanpalende werkgelegenheids groei in andere sectoren. Zie [zomernota 2017](#).

Internationalisering Duitsland agenda

Vanwege de prioriteit die gegeven wordt aan het versterken van de contacten met Duitsland. (Enschede als meest Duitse stad van Nederland), is in het Economie-basis pakket een intensivering van 100.000 euro opgenomen voor de jaren 2018 tot en met 2020. Zie [zomernota 2017](#).

Omgevingsdienst Twente 1-1-2019

Een incidenteel budget is toegekend uit flankerend beleid voor ODT tot 2022.

Implementatie omgevingswet

In de Begroting 2016 zijn incidentele middelen opgenomen voor de implementatie van de omgevingswet.

Infrastructuur ADT

Ten behoeve van de ontwikkelingsplannen van het ADT is rekening gehouden met kosten voor aanleg van de infrastructuur.

XL Businesspark

Dit betreft incidentele kosten (parkeermanagement, bovo, investeringen) buiten de grondexploitatie van het XL Businesspark.

Hondenuitlaatplekken

In het coalitieakkoord is afgesproken om de hondenuitlaatplekken te verwijderen. Dit betreft de eenmalige kosten voor verwijdering van de hondenuitlaatplekken.

Technology Base Twente

Dit betreft incidentele kosten ter versterking van de economie. Ten behoeve van innovatie en samenwerking tussen kennisinstellingen, ontwikkelaars en producenten.

Vitaal en sociaal

LHBTI

Incidentele intensivering, zoals opgenomen in de [zomernota 2017](#). Voor de jaren 2019 en 2020 is 25.000 per jaar toegekend voor LHBTI.

Aanpak Top 100 dure gezinnen

Deze aanpak richt zich op huishoudens die intensief gebruik maken van bijstand, zorg en ondersteuning vanuit meerdere (wettelijke) regelingen. Met een op maat gemaakt plan worden deze huishoudens op een meer effectieve en efficiëntere manier ondersteund in het herstellen van regie.

Lastenverlichting ondersteuning

Betreft een incidentele intensivering voor implementatie van een bezuiniging uit het coalitieakkoord.

Bed, bad en brood regeling

Voortzetten Bed Bad Brood (BBB) voorziening in 2019. In het coalitieakkoord is de afspraak gemaakt om de BBB-voorziening open te houden tot het moment dat er een landelijke regeling is voor uitgeprocedeerde asielzoekers.

Herijken subsidies sociaal domein

Betreft een incidentele intensivering voor implementatie van een bezuiniging uit het coalitieakkoord.

Herindicaties jeugd

Betreft een incidentele intensivering voor implementatie van een bezuiniging uit het coalitieakkoord.

Implementatie resultaatgerichte inkoop

In 2019 wordt een herindicatieplan uitgevoerd waarbij alle cliënten voor 1 jan 2020 zijn omgezet naar het nieuwe Twentse inkoopmodel. De besparing die gerealiseerd wordt met een resultaatgerichte inkoop, vergt een investering van 600.000 euro in 2019

Investeren transformatieagenda

Voor de transformatie sociaal domein zijn incidenteel middelen beschikbaar gesteld in 2019 en 2020 voor het versterken van wijkteams en toegankelijk maken van voorzieningen in de wijk.

Actieprogramma Thuisvoelen en Meedoen

Naar aanleiding van de toename van vluchtelingen in Nederland zet de gemeente extra acties in op het thema thuisvoelen en meedoen. Zoals opgenomen in de Zomernota 2016 is hiervoor in 2018 en 2019 budget beschikbaar gesteld.

Financiën en organisatie

Flankerend beleid

Incidenteel wordt in de periode 2019 tot en met 2021 3,2 miljoen euro voor flankerend beleid begroot. Dat is voor het realiseren van bezuinigingen en de intensivering van digitalisering werkprocessen. Hiermee heeft de organisatie meer armslag om bij het doorvoeren van bezuinigingen en verzelfstandigen van taken flankerende maatregelen te nemen. Denk daarbij aan het treffen van regelingen voor bovenmatig personeel, frictiekosten, desintegratiekosten en bijdragen in ICT om efficiënter te kunnen werken. Dit wordt gedekt uit een daarvoor gevormde reserve flankerend beleid.

B. Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Programma * 1.000 Euro	Bedragen	Reserve	Onttrek- kingen 2019	Stortin-gen 2019	Onttrek- kingen 2020	Stortin-gen 2020	Onttrek- kingen 2021	Stortin-gen 2021	Onttrek- kingen 2022	Stortin-gen 2022
Duurzaam wonen, leven en werken		Grondbedrijf	5.908	4.125	1.531	1.317	1.535	694	1.535	225
Duurzaam wonen, leven en werken		Parkeerbedrijf	1.249	0	69	0	-511	0	-71	0
Financiën en Organisatie		H&S	917	855	1.185	863	1.110	861	1.116	863
Financiën en Organisatie		ICT	2.626	2.434	2.713	2.437	2.685	2.435	2.396	2.435
Financiën en Organisatie		Onderwijshuisvesting	3.891	2.736	3.911	3.220	3.959	3.519	3.748	3.770
Financiën en Organisatie		VBE	719	-2.012	360	1.107	-61	807	-385	763
			15.309	8.139	9.770	8.945	8.716	8.317	8.339	8.056
Saldo mutatie structureel			7.171		825		400		283	

6.2. Staat van reserves

Bedragen x 1.000 Euro	Soort reserves	Stand 31-12-2018	Stortingen 2019	Onttrekkingen 2019	Eindstand 2019	Eindstand 2020	Eindstand 2021	Eindstand 2022
Samenleving en Bestuur								
Integraal Veiligheidsplan	BR Ov	21	0	0	21	21	21	21
Raadsimpulsen	BR Kap	125	0	0	125	125	125	125
Reserve wijkbudgetten	BR Ov	117	0	0	117	117	117	117
Totaal Samenleving en Bestuur		263	0	0	263	263	263	263
Duurzaam wonen, leven en werken								
Egalisatiereserve Markten	BR Ov	1	0	0	1	1	1	1
Gebiedsontwikkeling	BR Ov	491	0	0	491	491	491	491
Gronduitgifte	BR Ov	2.168	0	0	2.168	2.168	2.168	2.168
Herstel opgebroken bestrating	BR Ov	423	0	0	423	423	423	423
Landinrichting	BR Ov	121	0	0	121	121	121	121
Majeure investeringsopgaven	BR Ov	1.284	0	800	484	694	898	1.095
Nog uit te voeren werkzaamheden	BR Ov	1.830	0	400	1.430	1.430	1.830	1.830
Res exploitatieresult bouwvergunn.	BR Ov	200	0	0	200	500	500	500
Reserve duurzaamheid	BR Ov	346	0	150	196	196	196	196
Reserve grondbedrijf	Alg	-3.891	4.125	5.908	-5.674	-5.888	-6.729	-8.039
Reserve kapitaallasten	BR Kap	584	151	750	-15	-14	1.388	1.939
Reserve mobiliteit	BR Ov	10.013	1.278	3.083	8.208	7.811	9.188	8.927
Reserve Monumentenbeleid	BR Ov	69	0	4	65	62	59	57
Reserve Muziekfonds	BR Ov	20	0	0	20	20	20	20
Reserve parkeren	BR Egal	3.248	0	1.249	1.999	1.931	2.442	2.512
Reserve stadsverfraaiing	BR Ov	215	0	0	215	215	215	215
Totaal Duurzaam wonen, leven en werken		17.123	5.555	12.344	10.333	10.161	13.210	12.457
Vitaal en Sociaal								
Dienstreserve DCW	BR Ov	0	0	70	-70	-140	-208	-274
Egalisatiereserve Beschermd Wonen	BR Egal	5.034	0	3.530	1.504	1.504	1.504	1.504
Gezond Meedoen convenant Menzis	BR Ov	151	0	75	76	76	76	76
Integratie AZC in de wijk	BR Ov	300	0	0	300	300	300	300
LEA	BR Ov	450	0	0	450	450	450	450

Bedragen x 1.000 Euro	Soort reserves	Stand 31-12-2018	Stortingen 2019	Onttrekkingen 2019	Eindstand 2019	Eindstand 2020	Eindstand 2021	Eindstand 2022
Re-Integratie en Inburgering	BR Ov	300	0	0	300	300	300	300
Res Gemeentelijkesociale huisvesting	BR Ov	262	0	30	233	203	174	144
Res Maat. opvang en verslavingzorg	BR Ov	845	0	0	845	845	845	845
Reserve Sociaal Fonds	BR Ov	0	2.580	2.580	0	0	0	0
Reserve Vrouwenopvang	BR Ov	435	0	0	435	435	435	435
Totaal Vitaal en Sociaal		7.776	2.580	6.285	4.071	3.972	3.875	3.779
Financiën en Organisatie								
Asiel & Integratie	BR Ov	1.300	0	0	1.300	1.300	1.300	1.300
Flankerend beleid	BR Ov	1.550	2.370	2.662	1.258	1.344	1.517	1.403
H&S - Leegstandsreserve	BR Ov	1.046	341	548	839	564	349	194
H&S - Werkplekinrichting	BR Kap	1.117	515	369	1.263	1.216	1.183	1.084
Innovatiebudget	BR Ov	17	0	0	17	17	17	17
Investering externe activiteiten	BR Kap	188	0	0	188	188	188	188
IT - Gem.brede software	BR Kap	573	329	336	566	473	309	146
Onderwijshuisvesting	BR Kap	3.833	2.736	3.891	2.679	1.988	1.548	1.571
Risico regionale dienstverlening	Alg	200	0	200	0	0	0	0
Vastgoed	BR Kap	7.445	-2.012	719	4.714	5.460	6.328	7.476
Vervanging ICT	BR Kap	995	2.105	2.290	811	628	542	744
Vervangingsinvestering sport	BR Kap	198	198	0	396	402	408	415
Weerstandvermogen	Alg	29.237	19.908	13.086	36.059	43.523	52.304	67.728
Totaal Financiën en Organisatie		47.701	26.489	24.100	50.090	57.104	65.994	82.266
Totaal - Generaal		72.863	34.624	42.730	64.757	71.500	83.342	98.764

Toelichting op de reserves

De doelstellingen van de reserves zijn toegelicht met behulp van zogenaamde mouse-overs op de [website](#). De mutaties van de verschillende reserves komen in hoofdstuk 3 en 6.4 aan de orde, bij de toelichting op het onderdeel "Wat mag het kosten?"

6.3. Staat van voorzieningen

Bedragen * 1000 Euro	Stand 31-12-2018	Bestedingen 2019	Stortingen 2019	Eindstand 2019	Eindstand 2020	Eindstand 2021	Eindstand 2022
Samenleving en bestuur							
Vrz. oud wethouders (pensioen)	4.620	0	520	5.140	5.660	6.180	6.700
Totaal Samenleving en bestuur	4.620	0	520	5.140	5.660	6.180	6.700
Duurzaam wonen, leven en werken							
Onderhoud havens	1.173	90	200	1.283	1.392	1.592	1.792
Voorz groot onderh kunstgrasvelden	176	51	75	200	257	241	225
Onderhoud parkeergarages	2.573	21	0	2.552	2.497	2.361	2.278
Voorz Grondwatermonitoring	634	0	0	634	634	634	634
Voorz Afdek WW-Risico tijd amb OE	90	0	0	90	90	90	90
Voorziening Afvalstoffen	2.726	610	0	2.116	1.625	125	125
Voorziening Riolering	2.094	2.170	0	-77	-1.101	-1.537	-707
Voorziening Gr onderhoud Riolering	13.500	0	6.719	20.219	26.437	32.767	38.136
Totaal Duurzaam wonen, leven en werken	22.966	2.943	6.994	27.017	31.830	36.273	42.574
Vitaal en Sociaal							
DCW productie bedrijf	360	0	0	360	360	360	360
Voorz DCW	260	0	0	260	260	260	260
Totaal Vitaal en Sociaal	620	0	0	620	620	620	620
Financien en organisatie							
Voorziening ADT	9.000	0	171	9.171	9.350	9.533	9.719
Voorziening RBT	5.883	0	137	6.020	6.156	6.294	6.435
Vrz. personeel	1.057	256	200	1.001	1.146	1.292	1.448
H&S vrz. onderhoud	1.016	664	298	650	-294	-250	-159
Voorziening Onderhoud VBE	4.238	4.855	3.495	2.878	2.260	2.219	1.586
Totaal Financien en organisatie	21.194	5.776	4.301	19.720	18.617	19.086	19.029
Totaal	49.400	8.718	11.815	52.497	56.728	62.160	68.923

Toelichting voorzieningen

De doelstellingen van de belangrijkste voorzieningen zijn toegelicht met behulp van zogenaamde zogenaamde mouse-overs op de [website](#).

6.4. Wat mag het kosten?

Onderstaande tabellen geven per programma inzicht in de verdeling van de baten en de lasten van de producten voor de jaren 2018 t/m 2022. De toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves spelen hierbij een belangrijke rol en zijn daarom ook opgenomen. Waar de baten en de lasten binnen één product niet aan elkaar gelijk zijn, ontstaat een resultaat. Dit resultaat kan positief of negatief zijn en komt, rekening houdend met reservemutaties op dit product, uiteindelijk ten gunste of ten laste van de algemene middelen van de gemeente Enschede.

Samenleving en bestuur

Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Publieksdienstverlening	5.439	4.559	4.380	4.525	4.525
Verkiezingen	345	404	282	282	282
College van B&W	2.188	2.199	2.201	2.201	2.201
Ondersteuning College van B&W en directie	3.863	3.875	3.886	3.886	3.886
Raad en commissies	2.290	2.439	2.229	2.229	2.229
Bezwaar en beroep	1.339	1.354	1.354	1.356	1.356
Klachtencommissariaat	269	269	269	269	269
Stadsdeelsgewijs werken	4.461	3.731	3.746	3.746	3.746
Regionale samenwerking	187	393	395	395	395
Openbare orde en veiligheid	15.007	15.446	15.456	15.456	15.251
Totaal Lasten	35.388	34.670	34.198	34.345	34.140
Publieksdienstverlening	3.541	2.001	1.810	1.967	1.967
Stadsdeelsgewijs werken	312	150	150	150	150
Openbare orde en veiligheid	1.737	1.585	1.535	1.535	1.535
Totaal Baten	5.590	3.736	3.495	3.652	3.652
Saldo van baten en lasten	29.798	30.934	30.703	30.693	30.488
Storting reserves	11	11	11	11	11
Onttrekking reserves	120	0	0	0	0
Resultaat	29.688	30.944	30.714	30.704	30.498

Toelichting

Publieksdienstverlening

Jaarlijks worden er nieuwe inschattingen gemaakt van de te verwachten omzet en de daarmee gemoeide kosten en zo ook voor de jaren 2019 - 2022. Vanaf 2019 is er sprake van een sterke daling in het aantal aanvragen van paspoorten en identiteitskaarten. Als gevolg van deze daling nemen de inkomsten bij publieksdienstverlening sterk af. Dit patroon van piek- en daljaren wordt veroorzaakt doordat in 2014 de geldigheidsduur voor reisdocumenten voor personen van 18 jaar en ouder is verlengd van vijf naar tien jaar. In het middenkader is er

een knelpunt van 400.000 euro opgenomen om de legesdip op te vangen dit in verband met het maximaliseren van de legestarieven (door het Rijk).

Verkiezingen

In 2018 was er een regulier budget beschikbaar voor het organiseren van de gemeenteraadsverkiezing en daarnaast heeft de gemeente extra geld ontvangen voor het raadgevende referendum. In 2019 worden er bij het volbrengen van de normale zittingstermijnen drie verkiezingen op twee verschillende momenten door de gemeente georganiseerd. In 2018 heeft de gemeente Enschede meegedaan aan de pilot centraal tellen en in 2019 wordt hier wederom gebruik van gemaakt.

College van B&W

Geen substantiële afwijkingen in baten en lasten ten opzichte van 2018.

Ondersteuning College van B&W en directie

Geen substantiële afwijkingen in baten en lasten ten opzichte van 2018.

Raad en commissies

De lasten stijgen met 149.000 euro, de belangrijkste mutaties betreffen de intensivering voor het 'Enschede akkoord' met 210.000 euro (zie [Coalitieakkoord Enschede 2018-2022](#)) daarentegen vervalt de eenmalige 70.000 euro lasten verhoging voor de verkiezingen 2018 in 2019. De overige mutaties betreft de loon- en prijscompensatie.

Bezwaar en beroep

Geen substantiële afwijkingen in baten en lasten ten opzichte van 2018.

Klachtencommissariaat

Geen substantiële afwijkingen in baten en lasten ten opzichte van 2018.

Stadsdeelsgewijs Werken

Het saldo van lasten en baten van het product stadsdeelsgewijs werken is in 2019 567.000 euro lager dan in 2018. De 2 belangrijkste mutaties betreffen:

- De incidenteel beschikbare middelen van de 'Impuls Wijkgerichte Aanpak' voor 2018 vervallen in 2019. Deze impuls bedroeg 358.000 euro welke is bijgesteld naar 308.000 euro gedurende 2018 naar aanleiding van de bezuinigingsmaatregelen (zie [Zomernota bijsturingsmaatregel](#));
- Als gevolg van het amendement 'wijkbudgetten ook vanaf 2018 op peil houden' is er een structurele verlaging met 300.000 euro van de lasten voor wijkbudgetten vanaf 2019;
- De overige mutaties betreft de loon- en prijscompensatie.

Regionale Samenwerking

De lasten stijgen met 206.000 euro in 2019 ten opzichte van 2018.

In de [tussenrapportage 2018](#) is de begroting van 2018 eenmalig naar beneden bijgesteld van 450.000 euro naar 187.000 euro. Deze wijziging betreft een actualisatie van de interne doorbelasting van de kosten van de verbonden partij 'Regio Twente' naar de diverse programma's. Onlangs is de begroting 2019 van de Regio van Twente vastgesteld, waardoor er in het middelenkader een knelpunt is opgenomen van 73.000 euro. De overige mutatie betreffen kleine afrondingsverschillen.

Openbare orde en veiligheid

De lasten stijgen met 439.000 euro, de belangrijkste mutaties betreffen;

- De intensivering van 'Veiligheid en handhaving' en 'Verbindingsambtenaar veiligheid' bedraagt in totaal 900.000 euro voor deze coalitieperiode (zie [Coalitieakkoord Enschede 2018-2022](#)). Deze intensivering zal gefaseerd plaatsvinden waarbij in 2019 eenmalig de intensivering 750.000 euro bedraagt. Aan het product Openbare orde en veiligheid is in 2019 260.000 euro toegevoegd en vanaf 2020 is er ook geld beschikbaar voor het aanstellen van een verbindingsambtenaar.
- Ten aanzien van de verbonden partij 'Veiligheidsregio Twente (VRT)' zijn de lasten met 314.000 euro gestegen in 2019. De bijdrage aan de Veiligheidsregio Twente sluit door deze mutatie aan met de vastgestelde begroting 2019 van de VRT waarmee ook Enschede heeft ingestemd.
- Het onderbrengen van de taken van Veiligheidshuis Twente naar Veiligheidsregio Twente heeft per saldo geen budgettaire impact in 2019, echter dit resulteert wel in een verlaging van zowel de lasten als de baten met 152.000 euro.
- De overige mutatie betreft de loon- en prijscompensatie.

De baten dalen in 2019 met 152.000 euro

Zie de opmerking hierboven ten aanzien van het onderbrengen van de taken bij het Veiligheidsregio Twente.

Reserves

In 2018 wordt ten behoeve van het product Openbare orde en veiligheid 120.000 euro onttrokken aan de reserve Integraal Veiligheidsplan, dit betreft een eenmalige onttrekking om in te zetten ten behoeve van het middelenkader.

Duurzaam wonen, leven, werken

Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Cultuur, Evenementen en Citymarketing	20.869	19.555	19.261	19.110	19.110
Duurzaamheid	596	402	252	252	127
Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving	10.126	10.425	10.494	10.493	10.384
Stedelijke ontwikkeling	2.375	1.883	1.285	1.058	1.058
Grondbedrijf	50.698	21.876	15.163	10.754	9.703
Locatieontwikkeling	3.980	4.012	2.852	2.768	2.266
Parkeerbeheer	12.020	12.775	12.734	12.794	12.768
Begraafplaatsen	1.196	1.213	1.213	1.208	1.214
Verkeersinfrastructuur en beleid	13.841	5.737	5.781	3.611	5.006
Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte	27.604	27.332	27.949	26.568	26.572
Riolering	14.702	18.013	17.683	17.949	17.575
Afvalstoffen	20.225	19.003	19.003	19.003	19.003
Dienstverlening aan ondernemers	1.136	1.157	978	978	978
Versterken economische structuur	5.941	4.465	4.398	3.873	3.498
Totaal Lasten	185.309	147.849	139.045	130.420	129.261
Cultuur, Evenementen en Citymarketing	1.517	17	18	18	18
Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving	5.265	5.591	5.591	5.591	5.591
Stedelijke ontwikkeling	116	93	93	93	93
Grondbedrijf	32.915	19.091	13.947	8.912	7.392

Locatieontwikkeling	2.173	0	0	180	180
Parkeerbeheer	12.483	13.068	13.507	13.947	14.381
Begraafplaatsen	528	541	541	541	541
Verkeersinfrastructuur en beleid	7.753	40	40	40	40
Beheer en Onderhoud Openbare Ruimte	4.539	3.327	3.359	3.368	3.378
Riolering	14.702	18.013	17.683	17.949	17.575
Afvalstoffen	19.952	18.724	18.724	18.724	18.724
Dienstverlening aan ondernemers	36	36	36	36	36
Versterken economische structuur	977	223	0	0	0
Totaal Baten	102.957	78.766	73.539	69.399	67.948
Saldo van baten en lasten	82.353	69.084	65.506	61.021	61.313
Storting reserves	16.225	7.554	5.529	4.771	3.649
Onttrekking reserves	33.372	9.366	4.694	1.328	3.001
Resultaat	65.206	67.271	66.341	64.464	61.961

Toelichting

Cultuur, evenementen en citymarketing

De lasten zijn in 2019 1.314.000 euro lager dan in 2018. Deze lagere lasten worden veroorzaakt door:

- extra bezuiniging in 2019, uit de [zomernota 2017](#), van 150.000 euro;
- incidentele provinciale subsidie voor de NRO van 1.500.000 euro in 2018;
- incidentele subsidie voor frictiekosten Kaliber van 200.000 euro in 2018;
- geen structurele onttrekking uit de reserve stadsverfraaiing van 50.000 euro. De reserve wordt vanaf 2019 alleen ingezet voor incidentele doelen.

Daar staan enkele lastenverhogingen tegenover:

- loon- en prijscompensatie van 377.000 euro;
- incidentele subsidie van 150.000 euro voor frictiekosten Kaliber in 2019;
- 75.000 euro voor de verbouwing van het muziekkwartier.

De baten zijn in 2019 1.500.000 euro lager dan in 2018 in verband met de incidentele provinciale subsidie voor de NRO van 1.500.000 euro in 2018.

Conform de [zomernota 2017](#) moet in 2020 en 2021 nog 150.000 euro extra bezuinigd worden. Dit betekent dat in 2021 een totale bezuiniging van 500.000 euro ten opzichte van 2017 gerealiseerd moet zijn. Daarnaast is in het coalitieakkoord aangegeven dat er 1.000.000 euro bezuinigd moet worden op subsidies gemeentebreed met ingang van 2020. Wat de consequenties zijn voor cultuur, evenementen en citymarketing specifiek is nog niet bekend.

Duurzaamheid

De lasten zijn in 2019 194.000 euro lager dan in 2018. In de [zomernota 2017](#) is voor 2018 100.000 euro opgenomen voor Enschede wekt op, daarnaast is bij de [tussenrapportage 2018](#) 112.000 opgenomen hiervoor. Het verschil van 20.000 euro wordt verklaard door het verschil tussen de 230.000 euro aan lasten die de afgelopen 4 jaar zijn vrijgemaakt voor duurzaamheid en de 250.000 euro die in 2019 gelabeld is voor het fonds duurzame ontwikkeling. Daarnaast wordt 150.000 euro onttrokken uit de reserve duurzaamheid.

Ontwikkelingen meerjarig:

Voor de jaren 2020 en 2021 is per jaar 250.000 euro beschikbaar gesteld voor het fonds duurzame ontwikkeling. Voor 2022 is dit bedrag 125.000 euro. Na 2022 is er geen structureel geld voor duurzaamheid beschikbaar.

Bestemmen, Vergunnen, Toezicht en Handhaving

Dit product is opgebouwd uit meerdere deelproducten. Hieronder per deelproduct een toelichting op de verschillen.

Bestemmen

Het verschil in lasten budget 339.000 euro wordt vooral veroorzaakt door:

- een eenmalige technische wijziging uit de [tussenrapportage 2018](#) (- 300.000 euro);
- het structureel inleveren van 1 Fte ten behoeve van het Middelenkader. In 2018 hebben we 40.000 euro ingeleverd en vanaf 2019 is dat 80.000 euro (per saldo - 40.000 euro);
- toevoeging van loon- en prijscompensatie en afroming "Duurzaam deelvervoer" (+ 1.000 euro).

Het verschil in baten budget van - 300.000 euro wordt veroorzaakt door een eenmalige technische wijziging uit de [tussenrapportage 2018](#).

Vergunnen

De stijging van het lastenbudget met 426.000 euro wordt vooral veroorzaakt doordat:

- de bijsturing uit 2018 m.b.t. het verlagen van de flexibele schil is beëindigd (+ 25.000 euro);
- kostendekkendheid 2019 in concept is opgesteld (+ 300.000 euro);
- loon- & prijscompensatie is toegekend (+ 31.000 euro);
- in het coalitieakkoord een structureel budget is toegekend voor het coördineren van taken i.v.m. wet Bibob (+ 40.000 euro tot 2021 daarna is het nog maar 20.000 euro);
- de eenmalig besparing in 2018 i.v.m. digitaal publiceren is vervallen (+ 30.000 euro).

De stijging in het batenbudget met 626.000 euro wordt vooral veroorzaakt doordat:

- de systematiek Groene Leges 2018 is beëindigd (+ 300.000 euro);
- kostendekkendheid 2019 in concept is opgesteld (+ 300.000 euro);
- loon- & prijscompensatie is toegekend (+ 26.000 euro).

De mutaties in de reserve worden veroorzaakt door:

- de systematiek groene leges 2018. De onttrekking van 300.000 euro in 2018 wordt in 2020 teruggestort.

Handhaving Openbare Ruimte

Het verschil in lastenbudget van 67.000 euro wordt vooral veroorzaakt doordat:

- in het coalitieakkoord budget voor Intensivering Handhaving is toegekend van totaal 450.000 euro. Daarvan is 159.000 euro voor dit eindproduct en de overige 291.000 euro is voor eindproduct Handhaving Bouwen & Milieu;
- het eenmalig toegekende budget voor Winkeltijden 2018 is vervallen (- 35.000 euro);
- het eenmalig toegekende budget voor Woonoverlast in 2018 is beëindigd (- 60.000 euro);
- loon- & prijscompensatie is toegekend en de omslagrente is verlaagd (+ 3.000 euro).

Handhaving Bouwen & Milieu

Het verschil in lastenbudget van + 146.000 euro wordt vooral veroorzaakt doordat:

- een budget voor ODT tot 2022 is toegekend uit flankerend beleid (+ 100.000);
- een budget voor ODT is structureel toegekend vanuit het middelenkader (+ 350.000 euro);
- in het coalitieakkoord budget voor Intensivering Handhaving is toegekend van totaal 450.000 euro. Daarvan is 291.000 euro voor dit eindproduct en de overige 159.000 euro is voor eindproduct Handhaving Openbare Ruimte;
- het eenmalig toegekende budget voor Intensivering Handhaving in 2018 is vervallen (- 514.000 euro);
- een eenmalige bijsturing uit 2018 is vervallen (+ 25.000);
- een onttrekking uit de bestemmingsreserve heeft plaatsgevonden i.v.m. jaarrekening 2017 (- 93.000 euro);
- loon- & prijscompensatie is toegekend vanaf 2019 (+ 5.000 euro) en een afroming t.b.v. "Duurzaam deelvervoer" (- 18.000 euro).

Meerjarig vanaf 2019:

Vanaf 2020 is het budget voor Intensivering Handhaving en Veiligheid van 264.000 euro omgezet in een structureel budget.

Stedelijke ontwikkeling

De lasten in 2019 zijn in totaal 492.000 euro lager ten opzichte van 2018.

Knelpunt inzet bij stedelijke ontwikkeling

Er is recent een nieuwe Ruimtelijke Ontwikkelingskoers "Enschede kiest vanuit het hart" opgesteld. De ruimtelijke ontwikkeling van de stad is afgelopen jaren fors veranderd. De rol van partners in de ontwikkeling van de stad is veel groter geworden, mede ingegeven door het verdwijnen van middelen bij de gemeente om zelf te investeren in de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. Ook de tijd van grootschalige nieuwbouwwijken is voorbij. De stad ontwikkelt zich veel meer organisch. Nieuwe ontwikkelingen worden zo veel mogelijk ingepast in het bestaande stedelijk weefsel. Dit maakt de opgaven complexer dan voorheen. Meer faciliterend en daarmee veel meer integraal aan de voorkant afwegen welke belangen we laten prevaleren in de beperkte ruimte die er in de bestaande stad is. De personele formatie van vier jaar geleden is niet meer passend bij de vraag die er nu ligt. Toen waren er nauwelijks initiatieven van derden in de stad. Nu hebben we het momentum mee en zijn er veel partijen die willen investeren in Enschede. Om die initiatieven goed te kunnen faciliteren en de juiste kaders mee te kunnen geven, zijn er ontwikkelmanagers, stedenbouwkundigen en planologen nodig. Deze medewerkers werden voorheen uit projecten betaald. Nu draaien we zelf die projecten niet meer, wat leidt tot ongedekte kosten. Om de partijen die willen investeren in de stad, daadwerkelijk te kunnen laten investeren op een manier die past bij de koers die we hebben ingezet, moeten we het deel dat met algemene middelen wordt gefinancierd, uitbreiden.

Voor de jaren vanaf 2021 is dit punt als beleidswens geformuleerd. Het budget van het product is in 2018 hiervoor incidenteel met 1 miljoen euro verhoogd.

Tekort dekking kostenplaats Opdrachtgevers ontwikkeling

Dit betreft de Nog Te realiseren Omzet (NTO) van de opdrachtgevers ontwikkeling. Om dit tekort terug te brengen werd gekeken naar mogelijkheden om de kosten te dekken uit de eindproducten waar de opdrachtgevers aan werken. Het product werd hierdoor in 2018 incidenteel met 315.000 euro verlaagd.

In 2018 heeft er een incidentele verhoging van het budget plaats gevonden in verband met bijsturingsmaatregelen (694.000 euro). Dit kon gerealiseerd worden, omdat er in 2018 incidentele meevallers waren.

Door loon- en prijscompensatie wordt het budget verhoogd met 6.000 euro. Daarnaast wordt het budget verlaagd door de verlaging van de omslagrente (30.000 euro).

De bij de [Zomernota 2016](#) beschikbaar gestelde middelen voor de implementatie van de omgevingswet lopen in 2019 af. In 2018 was hiervoor 300.000 euro beschikbaar gesteld en in 2019 600.000 euro.

In 2018 heeft er een onttrekking van 74.000 euro uit de reserve Landinrichting plaats gevonden om m.b.t. kosten Landinrichting/buitengebied. De uitgaven vloeien voort uit investeringen in het buitengebied en landschappelijke kwaliteit en komen overeen met het doel van de reserve.

Vanaf 2018 wordt er voor een periode van 10 jaar jaarlijks twee miljoen euro gestort in de reserve als gevolg vanuit de bestuurlijke keuze om de fysieke projecten in de stad te gaan herijken en toekomstbestendig te maken.

Ontwikkelingen meerjarig:

Van 2018 tot en met 2020 wordt het lastenbudget met 227.000 verhoogd. De reden hiervoor is dat in het middelenkader 2019-2022 de dekking van de opdrachtgevers als knelpunt is aangegeven.

Grondbedrijf

De lasten zijn in 2019 29,5 miljoen euro lager dan in 2018. Dit wordt voor 16,7 miljoen euro veroorzaakt doordat in 2019 minder kosten in grexprojecten worden verwacht dan in 2018. Dit betreffen vooral de projecten 't Vaneker, WC Stokhorst, Roombeek, B&S Park, Zuiderval en Hornbach. Daarnaast zorgt de uitvoering van Richting aan Ruimte in 2018 voor een hogere last van 12,8 miljoen euro in 2018 ten opzichte van 2019.

De baten zijn in 2019 8,6 miljoen euro lager dan in 2018. Dit wordt voor 8,9 miljoen euro veroorzaakt door een verwachte lagere mutatie op de boekwaarde van de MPG projecten op de balans in 2019 ten opzichte van 2018. Daartegenover staat een hogere verwachte bate van 300.000 euro in 2018 als gevolg van meer verwachte opbrengsten. Dat is een saldo van hogere verwachte opbrengsten in 2019 ten opzichte van 2018 in vooral de grexprojecten Eschmarke, Roombeek, Zuiderval, Moskee en Hornbach en lagere verwachte baten in met name de projecten WC Stokhorst, B&S Valey en grondpositie Wegener.

Tot en met 2022 nemen zowel de lasten als de baten af als gevolg van minder begrote projectactiviteiten in de grondexploitaties.

Locatieontwikkeling

De lasten zijn in 2019 977.000 euro lager dan in 2018. Dit wordt volledig veroorzaakt doordat in de begroting 2018 rekening wordt gehouden met de realisatie van kosten inzake Actieprogramma Binnenstad, terwijl deze kosten in 2019 niet meer worden verwacht. Er wordt vanuit de intensivering economie in 2019 een bedrag van 150.000 euro toegevoegd in het kader van de stadsarrangementen (zie actie).

De baten zijn in 2019 2,2 miljoen euro lager dan in 2018. Dit wordt enerzijds veroorzaakt doordat in 2018 nog voor 1,8 miljoen euro een incidentele mutatie in de voorziening inzake Richting aan Ruimte is begroot. De andere reden is dat een begrote interne bijdrage vanuit een ander programma van 400.000 euro in 2019 niet meer begroot is in beide programma's.

Parkeerbeheer

Zie bijlage 6.8.

Begraafplaatsen

Vanwege loon- en prijscompensatie zijn de lasten met 17.000 euro verhoogd en de baten met 13.000 euro.

Verkeersinfrastructuur en beleid

De cijfers zijn gebaseerd op de lopende projecten waarvoor de gemeenteraad voor 2018 en eerdere jaren middelen beschikbaar heeft gesteld op basis van de raadsvoorstellen aanvraag budget mobiliteitsprojecten en meerjarige doorkijk.

De toekenning van budget voor nieuwe projecten voor 2019 vindt plaats via separate raadsvoorstellen in de loop van het jaar, niet bij de Gemeentebegroting.

Het verschil in de lasten en baten tussen de begrotingsjaren 2018 en 2019 wordt veroorzaakt door de lagere begrote subsidies in 2019 ten opzichte van 2018.

Van 2019 tot en met 2022 wordt er op basis van het coalitieakkoord jaarlijks (gemiddeld) 500.000 euro toegevoegd aan de reserve mobiliteit.

Beheer en onderhoud openbare ruimte

Dit product is opgebouwd uit meerdere deelproducten. Hieronder per deelproduct de verschillen verklaring indien het verschil per deelproduct groter is dan 50.000 euro of 5%.

Stadsdeelbeheer

De lasten in 2019 zijn in totaal 611.000 euro hoger ten opzichte van 2018 door:

- 90.000 euro lagere lasten door bezuinigingen op de hondentoiletten;
- 160.000 euro hoger vanwege incidenteel budget voor de aanpassingen en verwijdering van de hondentoiletten;
- 50.000 euro lagere lasten door incidenteel budget voor de bollards (afsluiting stadserf) in 2018;
- 250.000 euro lagere lasten door incidenteel budget voor storm schade;
- 150.000 euro hogere lasten voor vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte (in 2018 was de verlaging 300.000 euro en in 2019 150.000 euro);
- 100.000 euro hogere lasten voor de bestrijding van onkruid op verharding;
- 117.000 euro hogere lasten door areaaluitbreiding;
- 209.000 euro hogere lasten voor loon- en prijscompensatie.

Ontwikkeling meerjarenbegroting

- Vanaf 2020 is er 150.000 euro meer beschikbaar, doordat de incidentele bezuinigingen op vervangingsinvesteringen openbare ruimte zijn afgelopen.

Dienstverlening aan derden

Tevens worden de baten en lasten met betrekking tot Dienstverlening aan derden met 1,1 miljoen euro verlaagd, omdat vanaf 2019 dit verantwoord wordt onder het product Regionale Dienstverlening.

Markten

Verschil in lasten van 8.000 euro wordt veroorzaakt door toegekende Loon- prijscompensatie. Ook constateren we dat de toegerekende overhead nog moet worden afgebouwd vanwege de verzelfstandigingen en deregulering.

Vershil in baten van 98.000 euro wordt veroorzaakt door het besluit uit de [tussenrapportage 2018](#) om incidenteel de baten met 90.000 euro te verlagen. Dit vanwege de achterblijvende opbrengsten als gevolg van verzelfstandiging en deregulering. Daarnaast is er nog een verlaging door toegekende prijscompensatie voor 8.000 euro.

Beheer Wegen

Het verschil in de lasten voor 2019 ten opzichte van 2018 van 221.000 euro wordt veroorzaakt door:

- 96.000 euro hogere lasten voor areaaluitbreiding;
- 84.000 euro hogere lasten voor prijscompensatie;
- 92.000 euro hogere kapitaallasten vanwege incidentele storting in de reserve in 2018;
- 61.000 euro lagere rentelasten omdat de omslag rente verlaagd is naar 2%.

Het verschil in de baten voor 2019 ten opzichte van 2018 van 91.000 euro komt door de incidentele ophoging van de baten op kabels en leidingen in 2018 van 100.00 euro en de prijscompensatie van 1,8% op de baten voor -9.000 euro.

In de [tussenrapportage 2018](#) is besloten om het tekort m.b.t. het wegen onderdeel in de reserve Kapitaallasten, 92.000 euro incidenteel te storten in de reserve ten laste van de kapitaallasten in Beheer Wegen.

Gladheidsbestrijding

In de [zomernota 2017](#) (ZN Dekkingsmaatregel VIII) is besloten om de lasten voor gladheidsbestrijding in de jaren 2018 en 2019 te verlagen met 123.000 euro naar een niveau van 615.000 euro. Vanaf 2020 wordt de verlaging van het budget gecorrigeerd naar het oorspronkelijke niveau.

Openbare verlichting

Het verschil in de lasten voor 2019 ten opzichte van 2018 van 101.000 euro wordt veroorzaakt door:

- 81.000 euro hogere kapitaallasten vanwege incidentele storting in de reserve in 2018;
- 43.000 euro hogere lasten voor areaaluitbreiding;
- 18.000 euro hogere lasten voor prijscompensatie;
- 36.000 euro lagere rentelasten omdat de omslag rente verlaagd is naar 2%;
- 5.000 euro lagere lasten vanwege de bijstelling van de bezuiniging op schades en vandalisme (in 2018 was het 30.000 euro en in 2019 35.000 euro).

Gedurende 2018 is er conform het [beleidsplan Openbare Verlichting](#) een storting gedaan in de reserve Kapitaallasten Openbare Verlichting voor 81.000 euro. Daarnaast is er op basis van een inventarisatie van het verloop van reserve en van de investeringsplanning van Openbare Verlichting een bedrag van 750.000 euro incidenteel als dekking voor de begroting van 2018 toegevoegd (ZN Dekkingsmaatregel VI). Dit bedrag wordt in 2021 'teruggestort' in de betreffende reserve Kapitaallasten Openbare Verlichting.

Reclame op openbare terreinen

De baten zijn vanaf 2019 met 80.000 euro verlaagd, omdat de nieuwe afgesloten contracten lager uitvallen. Daar staat een verhoging van de baten met 16.000 euro tegenover i.v.m. loon- en prijscompensatie.

Beleid en uitvoering milieu bodem

De lasten zijn 100.000 euro lager door een incidentele bijdrage aan de niet chemische

bestrijding van onkruid op verharding, waardoor de chemische bestrijdingsmiddelen niet in de bodem terecht kunnen komen (-100.000 euro).

Ontwikkeling meerjarenbegroting

- In 2020 zijn de lasten ten opzichte van 2019 300.000 euro hoger door afloop van de incidentele bijdrage voor onkruidbestrijding.
- In 2021 zijn de lasten lager (1,6 miljoen euro) omdat de middelen vanuit de meicirculaire 2015 voor bodem in 2020 (-1,6 miljoen euro) eindigen. Daardoor is er vanaf 2021 ook geen bijdrage meer ter beschikking vanuit het Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak speedlocaties voor de implementatie van de Omgevingswet. (+100.000 euro).

Riolering

De budgetten zijn gebaseerd op de actualisatie GRP 2018 van het [Gemeentelijk Rioleringsplan](#). De belangrijkste wijzigingen ten opzichte van 2018 zijn de verlaging van de rente op de boekwaarde en de aanpassing in het investeringsplan waardoor de kapitaallasten lager zijn.

Daarnaast is door onder andere de lagere omslagrente, in 2017 reeds gestart met het opbouwen van de voorziening groot onderhoud waardoor een deel van de vervanging direct uit de voorziening betaald kan worden.

Afvalstoffen

In [de vergadering van 18 april 2016](#) heeft de raad besloten om per 2017 over te gaan tot de invoering van tariefdifferentiatie. Op basis van de inzamelresultaten over 2017 en het 1e halfjaar 2018 is de begroting 2019 van het product afvalstoffen op een aantal punten gewijzigd.

Het verschil in de lasten tussen de begrotingsjaren 2018 en 2019 wordt m.n. veroorzaakt door:

- lagere lasten voor inzameling, transport en verwerking restafval 1.000.000 euro:
- lagere lasten grove afvalstromen 400.000 euro
- hogere lasten voor bijdrage aan het btw compensatiefonds 130.000 euro
- hogere lasten overige afvalstromen 52.000 euro

Het verschil in de baten tussen de begrotingsjaren 2018 en 2019 wordt m.n. veroorzaakt door:

- lagere opbrengst afvalstoffenheffing 1.000.000 euro
- lagere opbrengst afvalstromen 228.000 euro

De afvalstoffenheffing is vanaf 2017 gesplitst in een vast deel en een variabel deel. Definitieve tarieven 2019 worden voor 1 januari 2019 door de raad vastgesteld.

Dienstverlening aan ondernemers

De lasten nemen in 2020 af met 180.000 euro ten opzichte van 2019 door de verwerking van een bezuiniging in het kader van het [Coalitieakkoord](#).

Versterken economische structuur

De lasten zijn in 2019 met 1,5 miljoen euro afgenomen ten opzichte van 2018. Dit wordt verklaard door:

- lagere subsidie Internationale school conform eerdere besluitvorming in de Programmabegroting, -200.000 euro;
- overheveling van het budget voor apparaatskosten ten behoeve van locatieontwikkeling naar het product Locatieontwikkeling, -400.000 euro;
- lager beschikbaar gesteld budget ten behoeve van de bijdrage aan de Regio Twente, -500.000 euro;
- Lager budget voor projecten in het kader van economische ontwikkeling, -400.000 euro. 2018 was het laatste jaar dat er incidentele middelen beschikbaar zijn gesteld voor de uitvoering van de Concernopdracht Versterken Economie, in totaal 900.000 euro. In het [Coalitieakkoord](#) zijn opnieuw middelen beschikbaar gesteld voor de intensivering van de economische ontwikkeling. Deze bedragen 1 miljoen euro voor 2019 en 750.000 euro voor 2020 en verder. Voor 2019 is het bedrag van 1 miljoen gehalveerd met 0,5 miljoen als een van de maatregelen om het middelenkader in de programmabegroting sluitend te maken (zie hoofdstuk 2, paragraaf 3).

De baten zijn afgenomen met 700.000 euro ten opzichte van 2018.

- Lager ontvangen ESF-subsidie voor de internationale school, 200.000 euro;
- 500.000 euro, dit bedrag betreft de bijdrage uit het participatiebudget voor de incidentele financiering van de uitvoering van de Concernopdracht Versterken economie in 2018. Deze middelen zijn in 2019 niet meer beschikbaar.

Vitaal en sociaal

Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Sport en Gezondheid	14.191	14.564	14.583	14.673	13.992
Jeugdhulp	50.741	48.677	47.521	46.249	46.200
Onderwijs	12.706	13.468	14.363	14.218	14.298
Ondersteuning lokaal (WMO)	44.820	46.534	46.462	46.683	47.045
Ondersteuning centrumtaken (WMO)	61.812	64.808	64.627	64.780	64.780
Algemene bijstand levensonderhoud	104.448	103.512	103.351	103.351	103.351
Inkomensondersteuning	10.899	10.656	10.565	10.565	10.565
Schuldhelpverlening	3.772	3.754	3.754	3.481	3.481
Arbeidsmarktparticipatie	17.936	17.622	17.734	18.140	18.477
Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut	42.856	41.465	38.018	37.931	36.176
Algemene Maatschappelijke Voorzieningen	13.910	12.850	11.188	9.513	9.413
Ondersteuning wijkteams	12.380	12.382	12.391	12.393	12.393
Totaal Lasten	390.472	390.291	384.556	381.977	380.170
Sport en Gezondheid	214	110	111	111	111
Onderwijs	7.984	8.613	8.684	8.329	8.715
Ondersteuning lokaal (WMO)	3.025	1.576	1.576	1.576	1.576
Ondersteuning centrumtaken (WMO)	2.573	2.335	2.335	2.335	2.335
Algemene bijstand levensonderhoud	98.358	97.735	97.735	97.735	97.735
Inkomensondersteuning	500	500	500	500	500

Arbeidsmarktparticipatie	2.113	2.073	2.073	2.073	2.073
Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut	10.369	10.456	10.589	10.254	9.958
Algemene Maatschappelijke Voorzieningen	0	0	0	0	0
Totaal Baten	125.136	123.399	123.603	122.914	123.003
Saldo van baten en lasten	265.336	266.892	260.953	259.064	257.167
Storting reserves	966	2.779	7	7	7
Onttrekking reserves	7.004	6.285	99	97	96
Resultaat	259.299	263.386	260.862	258.973	257.078

Toelichting

De [begroting 2018](#) is met de verwerking van de [tussenrapportage 2018](#) incidenteel gewijzigd. Concreet betekent dit dat hiermee verwachte tekorten zijn voorzien van eenmalige aanvullende dekking en overschotten eenmalig zijn "afgeroomd". De toelichtingen hebben dus betrekking op afwijkingen NA verwerking van de [tussenrapportage 2018](#).

Sport en Gezondheid

Dit product bestaat uit de onderdelen Sport en Preventie gezondheid GGZ/JGZ en hangt samen met de doelen 1.1 en 2.1 uit Vitaal & Sociaal.

De lasten stijgen met circa 0,4 miljoen euro. Deze stijging wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- het afnemen van incidentele bestedingen voor projecten (o.a. efficiëntere inzet sportaccommodaties, Menzis sport op Rezappt) (- 0,3 miljoen euro) ([Tussenrapportage 2018](#));
- extra middelen voor intensivering Sport (+ 0,25 miljoen euro) (Hoofdstuk 2.4, Intensiveringen, Sport);
- het toevoegen van middelen van het stimuleringsprogramma Gezond In De Stad (GIDS-middelen) (+ 0,3 miljoen euro);
- het toekennen van loon- en prijscompensaties (+ 0,4 miljoen euro)
- het toevoegen van het budget voor de rijksvaccinatie (+0,3 miljoen euro) vanuit de septembercirculaire 2018;
- verschuiving van budget inloopvoorzieningen GGZ (Mediant) van Sport & Gezondheid naar Algemeen Maatschappelijke voorzieningen (-0,5 miljoen euro)

De baten dalen met 0,1 miljoen euro als gevolg van het wegvallen van incidentele middelen voor uitvoering van projecten.

De 'opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- het wegvallen van GIDS-middelen met ingang van 2022, per saldo een mutatie van - 0,6 miljoen euro;
- het verlagen van extra middelen voor de 'behoefte aan decentrale zwemmogelijkheden' met ingang van 2022 (- 0,1 miljoen euro);
- het toekennen van extra middelen voor uitvoering van voorkeursscenario 2 van de [Zwembadvisie](#), per saldo een verhoging van + 0,1 miljoen euro met ingang van 2021.

Jeugdhulp

Dit product bestaat uit de onderdelen Consultatie & Diagnostiek, Ondersteuningsbehoefte Jeugdhulp, Wonen & Verblijf, Maatregelenhulp, Beschikbaarheidsvoorzieningen, Landelijk

Transitie Arrangement, Onderwijs Jeugdhulp Arrangement en Vervoer maatschappelijke deelname. Het product hangt samen met de doelen uit Vitaal & Sociaal.

De lasten dalen in 2019 met 2,1 miljoen euro en dit is een gevolg van:

- een daling van 5,7 miljoen door de (incidentele) verwerking van de [tussenrapportage 2018](#);
- een daling van 2,9 miljoen door de effecten van de vastgestelde bezuinigingsmaatregelen (taakstellingen), o.a. inrichten algemene voorzieningen, scheiden wonen en zorg, sturen op verwijzers en beleidsaanpassingen jeugdhulp;
- een ophoging van het budget met 5,6 miljoen euro als gevolg van autonome groei in de kosten voor jeugdhulp, inbegrepen zijn de effecten uit de meicirculaire 2018 (o.a. volume effect jeugd, extra inzet voor verlengde pleegzorg en extra budget voor voogdij);
- een daling van 0,2 miljoen euro als gevolg van de aanvullende bezuinigingsmaatregelen uit het coalitieakkoord (Hoofdstuk 2.5, dekkingsmaatregelen, scherpe keuzes sociaal domein)
- een ophoging van het budget met 0,6 miljoen euro voor de uitvoering van het herindicatietraject voortvloeiend uit de invoering van het nieuwe Twentse inkoopmodel in 2019
- een daling van 0,2 miljoen euro als gevolg van het effect van de septembercirculaire 2018 (trekkingsrechten SVB, academische component Kinder- en Jeugdpsychiatrie en Jeugdhulp aan kinderen in een AZC)
- een ophoging van het budget met 0,7 miljoen euro ter compensatie van bezuinigingen waarvan onzeker is of deze volledig ingevuld kunnen worden en daarom op 50% verwachte realisatie worden ingeschat (Hoofdstuk 2.3 Taakstellingen met hoog risico op lagere realisatie)

In 2020 en verder daalt het budget door het vervallen van incidentele budgetten uit 2019 (o.a. Inkoop 2019) en de effecten van de verdere oplopende bezuinigingsmaatregelen ([tussenrapportage 2018](#) en [coalitieakkoord](#)).

Onderwijs

Dit product bestaat uit de onderdelen Onderwijsachterstandenbeleid, Lokaal Educatieve Agenda, Leerlingenvervoer, Leerplicht RMC, Voortijdig schoolverlaten (VSV) en Handhaving Kinderopvang. Het product hangt samen met de doelen 1.3, 1.6 en 1.7 uit Vitaal & Sociaal.

De lasten nemen toe. De toename van per saldo 0,5 miljoen euro ontstaat door:

- het verhogen van de middelen van het Onderwijs Achterstand Beleid (OAB), doordat het Rijk de komende jaren extra investeert in het gericht vergroten van onderwijskansen en door een aanpassing van het verdeelmodel van deze middelen (+ 0,4 miljoen euro);
- het toevoegen van middelen voor een LEA in de nieuwe coalitieperiode 2018-2022 (+ 0,2 miljoen euro) (Hoofdstuk 2.4, Intensiveringen, Lokale Onderwijs Agenda (LEA));
- het toekennen van loon- en prijscompensatie (+ 0,1 miljoen euro);
- het verlagen van de (tijdelijke) bijdrage VSV (- 0,1 miljoen euro);
- het wegvallen van middelen voor het Actieprogramma Meedoen en Thuisvoelen Bijzondere Bijstand;
- het beëindigen van de inzet van middelen voor een LEA uit de vorige coalitieperiode (- 0,1 miljoen euro).

De 'opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- de beëindiging van de (tijdelijke) bijdrage VSV met ingang van 2021 (- 0,7 miljoen euro);
- een jaarlijkse verhoging van de middelen van het Onderwijs Achterstand Beleid (OAB) (+ 0,4 miljoen euro);
- het vervallen van de jaarlijkse dotatie aan de reserve egalisatie Kapitaallasten vervangingsinvesteringen sport met ingang van 2020 (+ 0,2 miljoen euro);
- de vermindering van de middelen voor de LEA in 2022 (- 0,1 miljoen euro).

De baten van het product Onderwijs nemen eveneens toe. De toename van per saldo 0,3 miljoen euro ontstaat door:

- een verhoging van de middelen van het OAB (+ 0,4 miljoen euro) (zie ook hierboven, toelichting lasten);
- een verlaging van de (tijdelijke) bijdrage VSV (- 0,1 miljoen euro) (idem).

De 'opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- de beëindiging van de (tijdelijke) bijdrage VSV met ingang van 2021 (- 0,7 miljoen euro);
- een jaarlijkse verhoging van de middelen van het Onderwijs Achterstand Beleid (OAB) (+ 0,4 miljoen euro).

Ondersteuning Lokaal (Wmo)

Dit product bestaat uit de onderdelen Consultatie & Diagnostiek, Ondersteuningsbehoefte, Wonen & Verblijf, Maatregelenhulp, Beschikbaarheidsvoorzieningen, Vervoer maatschappelijke deelname, CVV-vervoer, Ondersteuning huishouden en Hulpmiddelen & aanpassingen. Dit product hangt samen met de doelen 2.2 en 2.3 uit Vitaal & Sociaal.

De begrote lasten nemen in 2019 per saldo toe met 1,7 miljoen euro ten opzichte van 2018. Deze stijging is het gevolg van:

- een daling van de lasten van 1,7 miljoen euro door de (eenmalige) verwerking van de [tussenrapportage 2018](#);
- een toekenning van prijscompensatie (+ 0,125 miljoen euro);
- een ophoging van het middelenkader coalitieakkoord, per saldo gaat het om een ophoging van 2,5 miljoen euro. Het betreft het knelpunt voor hulpmiddelen (+0,7 miljoen euro), de ophoging van de loonschalen huishoudelijke hulp (+0,4 miljoen euro), het knelpunt voor OMD-vervoer (+0,3 miljoen euro) en de autonome groei in kosten 'begeleiding en dagbesteding' (+ 1,1 miljoen euro);
- een daling van de lasten met 0,1 miljoen euro door de taakstellingen uit de Zomernota 2017. Het betreft de taakstelling voor 'Scheiden Wonen en zorg' en 'het realiseren algemene voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen'. Deze taakstelling is nu ook gedeeltelijk toegewezen aan Jeugdhulp;
- een toename van de lasten met 0,3 miljoen euro door het toekennen van het knelpunt Zomernota 2017 ("zogenaamde startstreepdiscussie": het Rijk heeft bepaald dat bij de vaststelling van het budget in het kader van de decentralisatie in 2015 onterecht budget was toegekend aan gemeenten, terwijl deze bestemd blijken voor de [Wlz](#));
- de verwerking van de effecten uit de diverse circulaires waaronder de maart- en meicirculaire 2018. Het betreft onder andere groeirimte en indexatie en taakmutaties. Dit leidt per saldo tot een stijging van de lasten met 0,7 miljoen euro;
- een daling van de lasten met 0,5 miljoen euro ter dekking/inzet voorliggende algemene voorzieningen

- Bezuinigingen waarvan onzeker is of deze volledig ingevuld kunnen worden en daarom op 50% verwachte realisatie worden ingeschat leiden tot een ophoging van de lasten met 0,3 miljoen euro. Het gaat om de bezuiniging besparen door inzet algemene voorzieningen. (Hoofdstuk 2.3 Taakstellingen met hoog risico op lagere realisatie).

De baten dalen in 2019 met 1,4 miljoen euro als gevolg van de invoering van het "abonnementstarief" (een vastgestelde maximum eigen bijdrage) voor de Wmo.

De 'opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- de jaarlijkse toename van 0,4 miljoen euro in de jaren 2020 t/m 2022 als gevolg van de verdere kostentoeename voor ophoging van de loonschalen huishoudelijke hulp (na vijf jaar structurele kostentoeename met 2 miljoen euro).
- de effecten van de verdere oplopende bezuinigingsmaatregelen vanaf 2020 ([tussenrapportage 2018](#)).

Ondersteuning centrumtaken (Wmo)

Dit product bestaat uit de onderdelen Beschermd wonen, Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang en hangt samen met de doelen 1.4, 2.3 en 4.2 uit Vitaal & Sociaal.

De lasten stijgen met een bedrag van 3 miljoen euro als gevolg van:

- een toevoeging van de middelen uit de maartcirculaire 2018 voor Vrouwenopvang/Veilig Thuis van 0,7 miljoen euro;
- een verhoging als gevolg van extra middelen van 1,0 miljoen euro uit de meicirculaire 2015 voor de Normatieve Huisvestingscomponent voor Beschermd wonen, waar destijds afspraken over zijn gemaakt.
- een verhoging van 0,4 miljoen euro wegens toegekende loon-en prijscompensatie.
- een verlaging van de lasten als gevolg van een bezuiniging door het niet indexerend van subsidies ter grootte van 0,4 miljoen.
- een toevoeging van middelen uit de septembercirculaire van 1,1 miljoen euro

De baten dalen met 0,2 miljoen als gevolg van:

- de wegvallende incidentele bijdrage van 2018 voor de regeling Bed-Bad-Brood. Er moet nog besluitvorming plaatsvinden voor een eventuele regeling 2019 (zie actiepunt 05 bij doel 4.2 in hoofdstuk 3.3).

Algemene bijstand levensonderhoud

Dit product bestaat uit de onderdelen Algemene Bijstand Levensonderhoud, Loonkostensubsidie en Besluit Bijstand voor Zelfstandigen en hangt samen met het doel 3.1 uit Vitaal & Sociaal.

De lasten dalen. De afname van per saldo - 0,9 miljoen euro ontstaat door:

- een lager aantal bijstandsuitkeringen (- 2,6 miljoen euro);
- een toename van het bedrag voor Loonkostensubsidie (+ 0,4 miljoen euro);
- een incidentele verhoging van middelen uit het Actieprogramma Meedoen en Thuisvoelen (+ 0,1 miljoen euro);
- het effect van de [tussenrapportage 2018](#) (+ 0,2 miljoen euro).
- Voor de raming van de lasten van Algemene Bijstand levensonderhoud is uitgegaan van een gemiddeld uitkeringsbestand van 6.384 in 2019 (in 2018 6.596 uitkeringen). De prognose van onze bijstandsuitgaven afgezet tegen het voorlopig budget 2019

laat een voordeel zien van 1 miljoen euro. Gelet op de onzekerheid van de ontwikkeling van het rijksbudget (nader voorlopig en definitief budget 2019) is in de begroting vooralsnog geen rekening gehouden met een mogelijk voordeel van 1 miljoen euro.

De baten dalen. De afname van per saldo - 0,6 miljoen euro ontstaat door:

- een afname van het BUIG-budget met - 0,7 miljoen euro (definitief budget 2019 ten opzichte van nader voorlopig budget 2018);
- het effect van de [tussenrapportage 2018](#) + 0,1 miljoen euro.

De 'opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- de beëindiging van de incidentele verhoging van middelen uit het Actieprogramma Meedoen en Thuisvoelen met ingang van 2020 (- 0,2 miljoen euro).

Inkomensondersteuning

Dit product bestaat uit de onderdelen Bijzondere inkomensvoorzieningen, Individuele bijzondere bijstand en uit middelen voor de maatwerkvoorziening inkomensondersteuning chronisch zieken en gehandicapten. Dit product hangt samen met het doel 3.2 uit Vitaal & Sociaal.

De lasten nemen af met 0,3 miljoen euro. Deze afname ontstaat (per saldo) door:

- het verhogen van de Decentralisatie-uitkering Armoedebestrijding kinderen ([Meicirculaire 2018](#)) en het toekennen van loon-en prijscompensatie (+ 0,1 miljoen euro);
- het wegvallen van middelen voor het Actieprogramma Meedoen en Thuisvoelen Bijzondere Bijstand (- 0,2 miljoen euro);
- het beëindigen van de Decentralisatie-uitkering armoede onder ouderen met een bijstandsuitkering (- 0,1 miljoen euro);
- het niet meer uitkeren van de maatwerkvoorziening tegemoetkoming eigen risico (- 0,1 miljoen euro) (Hoofdstuk 2.5, Dekkingsmaatregelen, Scherpe keuzes Sociaal Domein; voor verdere toelichting zie Hoofdstuk 3.3, subdoel 3.2, actie 03).

Schuldhulpverlening

Dit product hangt samen met het doel 3.3 uit Vitaal & Sociaal.

Per saldo is sprake van een lichte daling van de lasten, waarbij de lasten lager zijn als gevolg van:

- een afname van middelen bedoeld voor het voorkomen van schulden en de bestrijding van armoede, in het bijzonder onder kinderen;
- het effect van de taakstelling 'bijsturing kosten Stadsbank Oost Nederland (SON)' ([Zomernota 2017, dekkingsmaatregel I](#)).

De lasten zijn hoger als gevolg van:

- het toekennen van loon-en prijscompensatie;
- een kostenstijging bij de dienstverlening van de [SON](#) (ophoging middelenkader [Coalitieakkoord 2018-2022](#)).

De 'opvallende' meerjarige trendbreuken zijn:

- de beëindiging van de voor drie jaar beschikbaar gestelde Decentralisatie-uitkering voor het voorkomen van schulden en de bestrijding van armoede, in het bijzonder onder kinderen in 2021 ([Meicirculaire 2018](#)) (- 0,3 miljoen euro).

Arbeidsmarktparticipatie

Dit product hangt samen met het doel 4.1 uit Vitaal & Sociaal.

De lasten blijven vrijwel gelijk en worden derhalve niet verder toegelicht.

Opvallende meerjarige trendbreuken:

- In 2021 nemen de lasten toe met 0,4 miljoen euro. Dit komt door de verwerking van een knelpunt Nieuw Beschut (Zomernota 2017) ad 0,3 miljoen euro ten behoeve van de SWPE (Stichting Werkgeverstaken Participatiewet Enschede). Daarnaast nemen de lasten toe met 0,1 miljoen euro voor de hogere kosten als gevolg van verdere uitbreiding van de nieuwe doelgroep;
- In 2022 nemen de lasten verder toe als gevolg van de toename van de nieuwe doelgroep en verhoging van het participatiebudget.

Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut

Dit product bestaat uit de onderdelen SW Beschut werk, SW Detachering, SW Begeleid werken en Nieuw Beschut en hangt samen met doel 4.1 uit Vitaal & Sociaal.

De lasten van het product Sociale Werkvoorziening (SW) en Nieuw Beschut nemen in 2019 af met 1,4 miljoen euro. Deze afname ontstaat door:

- het effect van de [tussenrapportage 2018](#) leidt tot 1,5 miljoen euro aan hogere lasten in 2019;
- lagere loon- en uitvoeringskosten van 2,3 miljoen euro als gevolg van het krimpende personeelsbestand van de SW;
- in 2018 was incidenteel 0,9 miljoen beschikbaar voor de verhuizing van de DCW van de Kuipersdijk naar de Spoordijkstraat. Dit betekent voor 2019 lagere lasten van 0,9 miljoen euro;
- de nieuwe huisvesting aan de Spoordijkstraat heeft geleid tot 0,1 miljoen euro aan kapitaallasten, deze worden gedekt uit de dienstreserve DCW.
- nieuw beschut groeit met circa 20 personen. Omdat de aantallen in 2018 achter zijn gebleven, is de begroting van 2019 nagenoeg gelijk gehouden aan 2018. Vanaf 2020 neemt deze wel toe met 0,2 miljoen euro per jaar.

Vanaf 2020 is naast de toename vanwege Nieuw beschut vooral sprake van een daling van de lasten door de blijvende afname van de SW-populatie.

De baten van het product Sociale Werkvoorziening en Nieuw Beschut zijn per saldo toegenomen ten opzichte van 2018 met 0,1 miljoen euro:

- de omzet is afgenomen met 0,3 miljoen euro door de krimpende SW-populatie;
- anderzijds is de bijdrage vanuit het participatiebudget met 0,4 miljoen euro toegenomen conform eerdere besluitvorming in de Programmabegroting.

Meerjarige ontwikkelingen:

- vanaf 2020 nemen de lasten voor Nieuw beschut toe met 0,2 miljoen euro per jaar;

- vanaf 2020 is naast deze toename vooral sprake van een daling van de lasten door de blijvende afname van de SW-populatie;
- meerjarig stijgen de baten vanaf 2020 met 0,2 miljoen euro doordat de stijgende lasten voor Nieuw beschut worden doorbelast aan de SWPE;
- meerjarig daalt de omzet uit de markt vanwege de verder krimpende SW-populatie.

Algemene Maatschappelijke Voorzieningen

Dit product bestaat uit de onderdelen Welzijn, Mantelzorg, Vrijwilligerswerk, Integratie, Jongerenwerk, Opvoedondersteuning, Speeltuinwerk, Natuureducatie en Overige voorliggende voorzieningen. Dit product hangt samen met de doelen 1.1, 1.2, 2.2 en 4.2 van Vitaal & Sociaal.

De lasten van het product Algemeen Maatschappelijke Voorzieningen dalen in 2019 t.o.v. 2018 met 1,1 miljoen euro. Deze daling wordt veroorzaakt door de volgende ontwikkelingen:

- het effect van de [tussenrapportage 2018](#) leidt tot 0,5 miljoen euro aan lagere lasten in 2019;
- als gevolg van het toekennen van loon- en prijscompensaties is het lastenbudget met ca 155.000 euro toegenomen;
- het wegvallen van middelen uit het Coalitieakkoord 2015-2018. Het betreft hier 'voorkoming van maatschappelijk isolement', 'valpreventie' en 'preventiebeleid jongeren'. Dit leidt tot een lastendaling van 360.000 euro;
- incidentele uitgaven t.b.v. de Transformatieagenda (projecten zoals doorstroomwoningen, versnelling transformatie via wijkteams en praktijkondersteuning jeugd) in 2018 leidt tot daling van 3,2 miljoen euro;
- intensivering coalitieakkoord leidt tot stijging lasten met 1,9 miljoen euro. Het betreft o.a. de investering in de transformatie, wijkteams en i-sociaal;
- de lasten dalen met ca 0,5 miljoen euro; het gaat hierbij om herijking subsidies en aanpak 100 dure gezinnen (middelenkader Coalitieakkoord 2019-2022)
- incidentele bestedingen in 2018 voor projecten leiden tot verlaging van ca 85.000 euro.
- een bijstelling van het budget voor (subsidies) algemene voorzieningen met + 1,0 miljoen euro vanuit budget inloopvoorzieningen GGZ (Mediant) en Wmo.
- de lasten nemen toe als gevolg van de realisatie taakstelling subsidie 2019 vanuit de bijdrage beschermd wonen (+0,3 miljoen euro)

De 'opvallende meerjarige trendbreuken zijn:

- verlaging van de intensivering coalitieakkoord 400.000 euro in 2020, 1,6 miljoen euro in 2021
- taakstellingen middelenkader coalitieakkoord 0,9 miljoen euro in 2020; 200.000 euro in 2021(het gaat o.a. om herijking subsidies, administratieve lastenverlaging, top-100 dure gezinnen).

Ondersteuning Wijkteams

Dit product hangt samen met de doelen 1.2, 1.4, 2.2, 2.4 en 4.2 van Vitaal & Sociaal.

De lasten op het product 'Ondersteuning wijkteams' blijven in 2019 ten op zichte van 2018 nagenoeg gelijk. Het betreft de volgende mutaties:

- de toekenning van loon- en prijscompensatie, waardoor het lastenbudget met circa 145.000 euro toe neemt;

- het effect van de taakstellingen van 387.000 euro op de bijdrage aan het OZJT en het gedeeltelijk stopzetten van de subsidie GGD (zomernota 2017);
- een toename van de lasten in verband met ophoging budget certificering wijkteams (200.000 euro, Zomernota 2017);
- de inzet van middelen middelenkader 2019 (-50.000 euro);
- de bijstelling van de begroting regio naar realisatie (+30.000 euro)
- Bezuinigingen waarvan onzeker is of deze volledig ingevuld kunnen worden en daarom op 50% verwachte realisatie worden ingeschat leiden tot een ophoging van de lasten met 0,1 miljoen euro. Het gaat om de bezuiniging minder taken [OZJT](#) (Hoofdstuk 2.3 Taakstellingen met hoog risico op lagere realisatie).

RESERVES

Hieronder wordt een toelichting gegeven op de verschillen die optreden tussen de begrotingsjaren in de mutaties van de reserves. Per saldo gaat het om een toename van ca 2,5 miljoen euro. Het saldo ontstaat door:

- **Beschermd wonen (-3,6 miljoen euro)**
Het gaat per saldo om een mutatie ten behoeve van het middelenkader 2019. Dit is mogelijk in verband met een fors voordelig geprognosticeerd resultaat 2018. Hiermee wordt de reserve weer op niveau gebracht voor de uitvoering van deze centrumtaak.
- **Beëindiging van de LEA 2015-2018 (+1,4 miljoen euro)**
Als gevolg van beëindiging van de LEA-periode (2014-2018) vervallen de stortingen en onttrekkingen in deze periode.
- **Mutatie transformatieprojecten (+3,3 miljoen euro)**
Het saldo van de reserve Sociaal Fonds neemt toe als gevolg van de intensivering coalitieakkoord (+2,5 miljoen euro) en onttrekking voor de transformatieprojecten ligt in 2019 lager dan in 2018 (+0,8 miljoen euro).
- **Huisvesting DCW (+ 0,8 miljoen euro)**
In verband met de herhuisvesting van de DCW is een reserve beschikbaar gesteld van 0,8 miljoen euro voor nog te maken kosten. Deze reserve is in 2018 voor 0,1 miljoen euro benut voor uitgaven, waarvoor geen investeringen benodigd waren. Het restant van 0,7 miljoen euro wordt de komende jaren ingezet voor afschrijvingen en rente voor gedane investeringen in en rondom het nieuwe pand.
- **Sport en Gezondheid (+0,3 miljoen euro)**
In 2018 zijn incidentele bestedingen gedaan voor projecten (o.a. efficiëntere inzet sportaccommodaties, Menzis sport op Rezappt). Hiervoor is de reserve in 2018 benut ([tussenrapportage 2018](#));
- **Arbeidsmarktparticipatie (+0,3 miljoen euro)**
In 2018 is incidenteel 0,3 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de bestuursopdracht BUIG naar 0.

Financiën en organisatie

Bedragen x 1.000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022
Sport- en wijkaccommodaties	168	165	162	162	162
Vastgoedbedrijf	17.494	16.986	16.944	16.847	16.780
Onderwijsvoorzieningen: onderwijshuisvesting	14.115	13.240	13.138	12.955	12.773
Regionale dienstverlening	8.847	10.236	8.478	8.451	8.441
Bedrijfsvoering	10.977	11.410	11.150	11.150	11.150
Gemeentearchief	497	338	329	329	329
Basisregistratie	2.053	1.249	1.236	1.248	1.248
Interne dienstverlening	44.339	45.139	44.847	44.079	43.372
Algemene inkomsten	-3.511	1.165	7.720	14.106	20.537
Algemene belastingen	2.406	1.739	1.747	1.747	1.747
Rente & treasury	15.361	14.698	15.297	15.354	15.287
Totaal Lasten	112.746	116.364	121.048	126.426	131.825
Sport- en wijkaccommodaties	0	0	0	0	0
Vastgoedbedrijf	15.149	13.606	17.041	17.065	17.279
Onderwijsvoorzieningen: onderwijshuisvesting	1.259	1.284	1.284	1.284	1.284
Regionale dienstverlening	9.731	10.797	9.190	9.162	9.153
Bedrijfsvoering	2.921	2.916	2.856	2.856	2.856
Interne dienstverlening	9.485	9.484	9.460	9.456	9.457
Algemene inkomsten	3.516	5.895	5.295	5.295	5.295
Algemene uitkering	351.397	364.209	372.553	378.189	385.169
Algemene belastingen	46.045	50.172	50.722	50.709	50.755
Rente & treasury	19.130	16.805	16.552	15.030	14.968
Totaal Baten	458.631	475.168	484.953	489.045	496.215
Saldo van baten en lasten	-345.885	-358.804	-363.904	-362.619	-364.390
Storting reserves	22.340	24.281	28.886	27.983	30.512
Onttrekking reserves	30.648	27.079	22.897	19.505	15.659
Resultaat	-354.193	-361.602	-357.915	-354.141	-349.537

Toelichting

Sport- en wijkaccommodaties

Geen substantiële afwijkingen in baten en lasten ten opzichte van 2018.

Vastgoedbedrijf

Het Vastgoedbedrijf is een zogenoemd "gesloten systeem", dat betekent dat het saldo van de baten en de lasten over langere tijd neutraal moet zijn. Tussentijdse resultaten worden verrekend met de reserve vastgoed, die fungeert als vermogensbuffer. Hierdoor zullen de storting en onttrekking aan de reserve een wisselend beeld laten zien. In 2019 wordt er per saldo 2,7 miljoen euro onttrokken aan de reserve Vastgoed. De lasten dalen o.a. vanwege het verminderen van de portefeuille en een daling van de omslagrente naar 2,0%. De verkoopopbrengsten nemen naar verwachting verder af, dit komt doordat het aandeel incurant vastgoed in de portefeuille toeneemt.

Uitzondering op het 'gesloten systeem' zijn de wijkcentra, deze baten en lasten zijn opgenomen binnen de begroting van het Vastgoedbedrijf. Het begrote nadelige saldo van 648.000 euro op de wijkcentra wordt gedekt uit de algemene middelen. Het product laat hierdoor in de begroting een nadelig saldo zien. Indien daarbovenop een nadelig saldo ontstaat dan wordt dit wel verrekend met de reserve vastgoed.

Onderwijsvoorzieningen: onderwijshuisvesting

De kosten voor onderwijshuisvesting bestaan voor het grootste gedeelte uit kapitaallasten. Ieder jaar worden de feitelijke kapitaallasten begroot en deels gedekt uit de exploitatie en deels uit een onttrekking aan de egaliseringsreserve. De kapitaallasten zijn, ten opzichte van 2018, met 0,86 miljoen euro gedaald vanwege een verlaging van de rentelasten door aanpassing van de omslagrente naar 2,0% en vanwege een lichte daling van de onderwijsactiva. De kapitaallasten dalen in 2020, 2021 en 2022 nog verder met ongeveer 200.000 euro per jaar. De mutaties op de egaliseringsreserve is vanaf 2019 gewijzigd vanwege de bijgestelde prognose van de kapitaallasten.

Regionale dienstverlening

Het product regionale dienstverlening omvat alle dienstverlening voor derden. Het gaat onder meer om diverse dienstverlening op het gebied van bedrijfsvoering voor Losser, facilitaire dienstverlening voor huurders in de servicecentra en Stadkantoor en IT dienstverlening voor o.a. Dimpact en het Gemeentelijk Belastingkantoor Twente. Door deze dienstverlening kunnen we onze vaste kosten verdelen over een grotere omvang waardoor we de kosten voor de gemeentelijke organisatie (interne dienstverlening) zo laag mogelijk houden. Eind 2019 wordt de IT dienstverlening aan Dimpact beëindigd waardoor vanaf 2020 de omzet voor derden met 1,6 miljoen euro zal dalen. Vanaf 2019 is voorts een daling van de omzet met een omvang van 24.000 euro uit verhuur van gebouwen aan de orde. Dit in verband met vertrek van huurders uit de Noordmolen. Met ingang van 2016 wordt vennootschapsbelasting afgedragen over de activiteiten die voor derden worden verricht en een positief saldo opleveren. De tussentijdse begrotingswijziging bij de [tussenrapportage 2018](#) in verband met het lager uitvallen van lasten en de verhoging van de vennootschapsbelasting zijn de verklaring voor de gestegen lasten in 2019 ten opzichte van 2018. Daarnaast wordt vanaf 2019 de dienstverlening voor derden vanuit Domein Fysiek verantwoord onder regionale dienstverlening. De baten en lasten zijn door deze mutatie bij het product Regionale Dienstverlening met 1,0 miljoen euro verhoogd.

Bedrijfsvoering

Vanaf 2017 wordt de programma- en afdelingsoverhead verzameld binnen het programma Financiën en organisatie onder het product Bedrijfsvoering. Wettelijk is namelijk voorgeschreven dat vanaf 2017 alleen de kosten van het primaire proces in de programma's worden opgenomen.

Gemeentearchief

Voor het wegwerken van de archiefachterstanden is er in 2018 incidenteel geld beschikbaar gesteld van 150.000 euro. Vanaf 2019 is het reguliere budget weer beschikbaar.

Basisregistraties

Incidenteel is er in 2018 voor de implementatie van de nieuwe Basisregistratie Personen (BRP) 907.000 euro beschikbaar gesteld (o.a. vanuit de zomernota). In het middelenkader 2019-2022 is een knelpunt van 235.000 euro opgenomen voor de nieuwe regelgeving rondom de Basisadministratie Gebouwen (BAG). Vanaf 2018 is de gemeente verplicht om via een ENSIA-Audit hierover verantwoording af te leggen.

Interne dienstverlening

Interne dienstverlening omvat alle gemeentelijke geconcentreerde taken voor bedrijfsvoering (onder meer IT, P&O, financiën, huisvesting, facilitaire diensten). De belangrijkste mutaties op dit product in de komende jaren zijn;

- Een mutatie als gevolg van een incidentele bijdrage aan flankerend beleid komt in 2019 1,3 miljoen euro hoger uit ten opzichte van 2018 en in 2020 1,0 miljoen euro lager ten opzichte van 2018. Incidenteel betreft het een dotatie van 2,37 miljoen euro aan de reserve flankerend beleid, ingesteld voor het onder andere het realiseren van bezuinigingen. Hiermee heeft de organisatie meer armslag om bij het doorvoeren van bezuinigingen en verzelfstandigen van taken flankerende maatregelen te nemen.
- Uitbreiding personeelscapaciteit, waaronder een AVG functionaris (Algemene verordening Gegevensbescherming), voor toename werkzaamheden en daarnaast kosten op gebied van digitale veiligheid van structureel 168.000 euro.
- De structurele stijging van de kosten voor IT-licenties met 325.000 euro
- Compensatie voor het vervallen van omzet uit dienstverlening aan derden voor desintegratie van 100.000 euro.
- Incidentele bijdrage aan de taakstelling 2019 van 105.000 euro waaronder lagere uitgaven voor opleidingen en facilitaire kosten. Vanaf 2020 blijft de bijdrage structureel 25.000 euro aan deze opgave, waarmee de lasten in 2020 met 80.000 euro zullen stijgen. Vanaf 2019 zijn de onderstaande mutaties ten opzichte van 2018 aan de orde:
- De intensiveringsmiddelen voor communicatie en burgerjournalistiek welke in 2019 vervallen 200.000 euro.

In de begroting is op dit product rekening gehouden met een onttrekking aan de reserves van 6,2 miljoen euro en een dotatie aan reserves van 5,66 miljoen.

De dotaties aan de reserve betreffen:

- 2,37 miljoen euro aan de reserve flankerend beleid.
- 2,43 miljoen euro aan de IT-reserves die zijn bedoeld om schommelingen in de exploitatie op te vangen en dient ter dekking van kapitaallasten.
- 341.000 euro aan de reserve leegstand om de gevolgen van leegstand in de gemeentelijke panden binnen Huisvesting en Services vanwege vervallen omzet van derden op te vangen.
- 515.000 euro aan de reserve werkplekinrichting die is bedoeld om schommelingen in de exploitatie op te vangen en dient ter dekking van kapitaallasten.

De onttrekkingen aan de reserves betreffen:

- 2,66 miljoen flankerend beleid voor kosten i.v.m. vertrekregeling personeel, uitvoering IIP, remweg, sourcing werkzaamheden en flexibilisering begroting.
- 2,63 miljoen uit ICT-reserves ter dekking van kapitaallasten van investeringen in het rekencentrum, werkplekapparatuur en updates voor software.
- 548.000 euro uit de reserve leegstand om de gevolgen van leegstand op te vangen van met name het Werkplein en de servicecentra.
- 369.000 euro uit de reserve werkplekinrichting ter dekking van kapitaallasten.

Algemene inkomsten

Via dit (administratieve) product worden de mutaties in het middelenkader verwerkt, zoals toekomstige loon- en prijsstijgingen en spaarprogramma's ten behoeve van het weerstandsvermogen. De mutatie tussen 2018 en 2019 is vrijwel geheel te verklaren uit het

saldo op de stelpost loon- en prijscompensatie die in 2019 nog niet is verdeeld. Deze stelpost verklaart ook het hoge saldo voor latere jaren.

Algemene uitkering

De uitkomsten van de septembercirculaire 2018 zijn verwerkt in het resultaat. Zie ook de nadere toelichting in het hoofdstuk over financieel middelenkader.

Algemene belastingen

De lasten dalen met 667.000 euro in 2019. In de zomernota is de begroting 2018 incidenteel aangepast voor een bijdrage aan het GBT voor het project "wijziging heffingsgrondslag". In de 2019 zijn de lasten wederom genormaliseerd en liggen in lijn met 2017. De baten stijgen met 4,127 miljoen euro in 2019 dit betreft met name de verhoging van de OZB (zie [Coalitieakkoord Enschede 2018-2022](#)).

Rente & Treasury

Het saldo van lasten en baten van het product Rente & Treasury is in 2019 fors gedaald ten opzichte van vorig jaar. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door een verdere verlaging van de omslagrente vanaf 2019. Zie voor verdere informatie de Hoofdstuk 4.4 Financiering.

6.5. Staat van vervangingsinvesteringen

Met deze begroting wordt de raad gevraagd in te stemmen met onderstaande vervangingsinvesteringen voor de jaarschijf 2019. Voor deze investeringen is dekking beschikbaar in de kapitaallastenbudgetten van de programma's. Een meerjarig overzicht van alle investeringen is opgenomen in hoofdstuk 5.3 (onderdeel Investeringen).

Programma	Omschrijving	Kredietbedrag (in euro's)
Samenleving en bestuur		
Duurzaam wonen, leven en werken	Openbare Verlichting	608.000
	Riolering	18.694.000
	Beheer wegen	2.575.000
	Stadsdeelbeheer (groen etc.)	1.000.000
	Begraafplaats	50.000
	Parkeerbeheer	1.210.000
	Subtotaal	24.137.000
Vitaal en sociaal		
Financiën en organisatie	VBE: Raamkrediet	550.000
	VBE: Wettelijke en duurzame investeringen	450.000
	H&S: Raamkrediet	100.000
	H&S: Werkplekinrichting	882.000
	IT-Bedrijf: Investeringen met 0-jaars afschrijving	639.000
	IT-Bedrijf: Investeringen met 3-jaars afschrijving	570.000
	IT-Bedrijf: Investeringen met 5-jaars afschrijving	953.000
	Onderwijshuisvesting	500.000
	Subtotaal	5.005.000
Totaal		29.142.000

6.6. Ruimtelijke projecten

Bij de behandeling van de raadsenquête "Grip op grond" in 2012 is gevraagd om een integraal overzicht op te stellen van de financiële positie van risico's van ruimtelijke projecten van binnen en buiten het grondbedrijf. Dit zijn MPG-, MSI-, mobiliteits- en vastgoedprojecten. Met het opnemen van onderstaande bijlage (bij zowel de gemeentebegroting als bij de jaarrekening) geven we invulling aan het verzoek van de raad.

A. Overzicht MPG-projecten

Zie de gemeenterekening 2017 en het MPG 2018 voor de meest actuele weergave van de MPG-projecten.

Vanaf eind 2018 hebben de raadsleden twee keer per jaar een digitale projectenrapportage over de grondexploitatieprojecten tot hun beschikking. Deze projectenrapportage "Projectview" is sterk visueel met behulp van een dashboard.

B. Overzicht MSI en mobiliteitsprojecten

In de gemeenterekening 2017 is gerapporteerd over de MSI en mobiliteitsprojecten. Een geactualiseerd beeld is opgenomen in onderstaande tabel.

B.1 MSI projecten

INV /MSI projecten (bedragen X 1.000 euro)	Looptijd t/m	Boekwaarde 31-08-2018	Gerealiseerde kosten t/m 31-08-2018	Gerealiseerde opbrengsten t/m 31-08-2018	Prognose nog te realiseren kosten	Prognose nog te realiseren opbrengsten	Prognose eindresultaat	Risico (bedrag obv risico analyse)
Actieprogramma Binnenstad	2018	40	2.546	2.506	171	211	0	0
Stadsweide Verbindingszone Stadscampus-Binnenstad	2019	61	560	499	1.040	1.101	0	0
Totaal		101	3.106	3.005	1.211	1.312	0	0

B.2 Mobiliteitsprojecten

Investeringsprojecten	Totaal Krediet begroot	Gerealiseerde kosten	Gerealiseerde opbrengsten	Nog te realiseren kosten	Nog te realiseren opbrengsten	eindresultaat nominaal)	risico (bedrag obv risicoanalyse)
Mobiliteit							
Duurzame verkeersmaatregelen	433	317	315	116	118	0	
Fiets	3.360	3.241	2.779	119	581	0	
Fietsenstalling Station NZ	1.212	1.218	1.213	0	0	-5	
Euregio fietspad	2.500	198	117	2.302	2.383	0	
Subtotaal fiets	7.072	4.657	4.109	2.421	2.964	-5	

Investeringsprojecten	Totaal Krediet begroot	Gerealiseerde kosten	Gerealiseerde opbrengsten	Nog te realiseren kosten	Nog te realiseren opbrengsten	eindresultaat nominaal)	risico (bedrag obv risicoanalyse)
Studies	127	31	24	96	103	0	
Openbaar Vervoer	264	247	191	16	72	0	
Vereffeningreserve	1.247	286	221	955	1.025	5	
Verkeersprojecten overig	1.504	1.751	1.580	0	171	0	
Verkeersveiligheid	100	51	21	49	79	0	
AVS 3b incl voetpad Elysium	3.641	3.641	3.930	289	0	0	
Mobiliteitsplan jaarschijf 2015	4.893	4.243	3.047	650	1.846	0	
Mobiliteitsplan jaarschijf 2016	200	218	206	0	12	0	
Mobiliteitsplan jaarschijf 2017	1.021	634	388	387	633	0	
Mobiliteitsplan jaarschijf 2018	14.453	3.304	907	11.150	13.547	0	
Projecten hoofdverkeerinfra	145	131	146	15	0	0	
Totaal mobiliteit	35.100	19.511	15.085	16.144	20.570	0	

De risico's bij mobiliteitsprojecten worden per project door de projectleider gemonitord. Dit geldt vooral voor de grotere projecten (> 100.000 euro per project). De overige projecten worden in totaliteit beoordeeld. De risico's zijn beperkt door strikte sturing op kosten en opbrengsten. Indien sprake is van afwijkende kosten/opbrengsten (ten opzichte van het door de raad gevoteerde krediet, dan wordt dit verrekend met een vereffeningrekening conform de afspraken in het raadsbesluit 2006.

6.7. Subsidies

Subsidie kan worden verstrekt als er een grondslag voor is. De meeste subsidies hebben als grondslag een bijzondere subsidieverordening of de begroting van de gemeente Enschede. De instellingen die een subsidie krijgen op basis van de begroting staan genoemd in de begroting. De overige subsidies staan als verzamelsubsidie genoemd. Deze zijn niet gelinkt aan een specifieke instelling tot het moment van verlening.

Omschrijving Bedragen * 1000 euro	Programma	Begroting 2018	Begroting 2019
Erve 't Wooldrik	S&B	63	64
Kinderboerderij Noord	S&B	95	97
Totaal Samenleving en bestuur		158	161
Verzamel-subsidie: Verhuiskosten NRO	DWLW	1.500	0
Verzamel-subsidie: Verordening: Beeldende kunst & vormg	DWLW	51	52
Verzamel-subsidie: Verordening: Enschede studentenstad	DWLW	42	43
Verzamel-subsidie: Verordening: Evenementen (programma)	DWLW	496	600
Verzamel-subsidie: Verordening: Profculturele culturele	DWLW	51	52

Omschrijving Bedragen * 1000 euro	Programma	Begroting 2018	Begroting 2019
Verzamel-subsidie: Verordering: Amateurkunst	DWLW	45	46
Vestzaktheater	DWLW	59	0
Villa de Bank	DWLW	43	43
Volksfeest Glanerbrug	DWLW	1	1
Sint Nicolaas Comité	DWLW	6	6
Sonnevanck, Jeugdtheater	DWLW	36	37
St. Herdenking gevallen ZO Azie 41	DWLW	3	3
Step Enschede promotie	DWLW	1.462	1.492
Stichting Kunst Non Stop	DWLW	10	10
Stichting Ondernemersfonds	DWLW	150	150
Stichting Piano Competition	DWLW	7	7
Stichting Stawel	DWLW	49	50
Stichting Tetem Medialab	DWLW	118	0
Tetem	DWLW	93	302
Tetem DIGIT	DWLW	85	0
Twentse Schouwburg nv	DWLW	5.354	6.047
Valerius Ensemble	DWLW	10	10
Verzamel-subsidie: Amateurkunst 2008	DWLW	47	0
Verzamel-subsidie: Onderhoud evenementen citymarketing	DWLW	0	0
AKI ArtEZ Academie voor Art & Design	DWLW	26	26
Amateurkunst: Open dag	DWLW	0	12
Amateurkunst: Operetteverenig	DWLW	0	14
Amateurkunst: Toneelverenig	DWLW	0	7
Amateurkunst:Orkesten	DWLW	0	15
Architectuurcentrum Twente	DWLW	37	37
Artist in Residence	DWLW	30	31
Atak	DWLW	0	0
BIZ Euregio I	DWLW	36	36
Concordia Kunst & Cultuur	DWLW	879	958
Cultuurcoach	DWLW	70	71
Dynamo Expo	DWLW	8	0
EZB Enschedese Zangersbond	DWLW	70	71
Enschedese Carnavalsraad	DWLW	4	4
Enschedese Dansvereniging, st (SED)	DWLW	14	14
FCE	DWLW	6	0
FEDS Enschedese Drum- en Showbands	DWLW	48	49
FEM Enschedese Muziekvereniging	DWLW	98	100
Fotogalerie Objektief	DWLW	16	16
Internationale Evenementen	DWLW	108	0
Jazz, stichting	DWLW	21	22
Jeugdorkest Nederland	DWLW	5	5

Omschrijving	Bedragen * 1000 euro	Programma	Begroting 2018	Begroting 2019
Kaliber Kunstenschool		DWLW	1.952	1.940
Koninginnedag Lonneker		DWLW	1	1
Kunstbende Overijssel		DWLW	2	2
Literaire Manifestaties Enschede		DWLW	13	13
Lonneker Kunstroute		DWLW	4	4
Museumfabriek		DWLW	1.497	1.528
Nationale Reisopera		DWLW	246	251
NovelT		DWLW	150	150
Openbare Bibliotheek Enschede		DWLW	2.714	2.774
Oranjecomite Boekelo		DWLW	1	1
Oranjevereniging		DWLW	2	2
Orkest van het Oosten		DWLW	76	77
Planet Art, Stichting		DWLW	21	21
Poppodium Twente		DWLW	1.829	1.226
Popronde Nederland / St Popwaarts		DWLW	7	7
Prinses Christina Concours		DWLW	8	8
Rijks Museum Twente		DWLW	71	72
Totaal Duurzaam wonen, leven en werken			19.787	18.520
Ambiq		V&S	57	0
AriensZorgpalet		V&S	117	0
Art. 1 Overijssel		V&S	49	50
Aveleijn		V&S	1.346	25
Boerderij Campus		V&S	116	0
Bonhoeffer College		V&S	25	0
Carint Reggeland Groep		V&S	1.055	0
CoMensHa		V&S	77	0
Columbus Junior B.V.		V&S	408	0
Concordia Kunst & Cultuur		V&S	45	10
EDU OOST		V&S	4	0
Enschedese Schoolvereniging		V&S	16	0
Estinea		V&S	329	0
FPS		V&S	1	0
GGD Twente		V&S	569	181
Gemeente Almelo		V&S	544	551
Gemeente Haaksbergen		V&S	59	60
Gemeente Hengelo		V&S	298	287
Gemeente Losser		V&S	45	45
Gemeente Oldenzaal		V&S	150	152
HALT Twente		V&S	52	53
Het Maathuis		V&S	37	0
IVN Ver natuur en milieueducatie		V&S	2	2
InteraktContour		V&S	121	0

Omschrijving	Bedragen * 1000 euro	Programma	Begroting 2018	Begroting 2019
Ixta Noa		V&S	179	26
Jarabee		V&S	310	0
KBO Enschede, Kath. Bond v. Ouderen		V&S	4	4
KOE Katholiek Onderwijs Enschede st		V&S	765	0
Kadera aanpak huiselijk geweld		V&S	2.456	0
Kick-In		V&S	-11	0
Kinderdagverblijf Hebbes		V&S	765	0
Kinderdomein Enschede B.V.		V&S	1.041	0
Kinderopvang De Kijkdoos		V&S	634	0
LOGE Lokaal Overleg Gehandicape E'de		V&S	3	3
Livio		V&S	881	0
M-Pact		V&S	601	615
MEEReizen		V&S	8	9
Maatschappelijk Werk Noord West Twen		V&S	68	0
Mediant		V&S	565	438
Museumfabriek		V&S	12	12
Muziek & Kunst voor kinderen		V&S	12	13
NIVON Enschede		V&S	4	4
Ned Hindoe Ouderenbond		V&S	4	4
Onderwijsbegeleiding Oost Nederland		V&S	59	0
Openbare Bibliotheek Enschede		V&S	40	0
Orkest van het Oosten		V&S	18	19
PCOB Protestants Christ. Ouder. Bond		V&S	3	3
RIBW Groep Overijssel		V&S	12.279	86
RT Praktijk Hengelo		V&S	0	0
Reclassering Nederland, Regio Oost		V&S	225	0
Regio Twente		V&S	524	0
Rijksmuseum Twenthe		V&S	8	8
Rode Kruis Enschede		V&S	5	5
SKE Kinderopvang		V&S	2.041	0
Simonscholen / Al Ummah		V&S	41	0
Slachtofferhulp Nederl. Regio Twente		V&S	40	41
Slamat Datang		V&S	7	7
Sonnevanck, Jeugdtheater		V&S	14	14
Sportaal		V&S	185	185
Stedelijk Lyceum		V&S	29	0
Step Up Now Jongerenbegeleiding		V&S	68	0
Stg Leger des Heils Welz en Gezondh		V&S	7.108	342
Stg Weekendschool Toppers op Zondag		V&S	36	36
Stichting Actolei		V&S	377	0
Stichting Alifa		V&S	3.080	3.055
Stichting Back to Basic Twente		V&S	35	0

Omschrijving	Bedragen * 1000 euro	Programma	Begroting 2018	Begroting 2019
Stichting Boerderij De Viermarken		V&S	324	0
Stichting Consent		V&S	470	0
Stichting Dierenopvangcentr Enschede		V&S	245	302
Stichting Fonds Bijzondere Noden		V&S	129	132
Stichting Helmgras		V&S	10	11
Stichting Humanitas Onder Dak Twente		V&S	5.313	145
Stichting Intercultureel Vrouwencent		V&S	49	50
Stichting JP van den Bent		V&S	1.574	0
Stichting Jados		V&S	413	0
Stichting Kledingbank Enschede		V&S	75	77
Stichting Leendert Vriel		V&S	15	15
Stichting Leergeld Enschede		V&S	1.229	1.256
Stichting Maatschappelijke Dienstver		V&S	9.455	8.851
Stichting Present Enschede		V&S	31	31
Stichting SES Activiteiten		V&S	623	637
Stichting Skoel		V&S	19	0
Stichting Surplus		V&S	1.057	0
Stichting VVVS		V&S	50	0
Stichting Van Harte		V&S	29	29
Stichting Voedselbank Enschede		V&S	42	43
Stichting Zeker Zorg		V&S	841	0
Stichting Zekere Basis		V&S	1.083	0
Tactus Verslavingszorg		V&S	9.266	619
Tetem		V&S	29	0
TriviumMeulenbeltZorg		V&S	56	0
Twentse Schouwburg nv		V&S	13	13
Twentse Zorg Academie		V&S	10	10
VPGO De Oosthoek		V&S	1	0
Vereniging Christelijk Onderwijs		V&S	458	0
Vereniging Humanitas, District Oost		V&S	804	823
Vereniging WoON		V&S	269	0
Verzamel-subsidie: Act.lijn 5 Beroepenoriëntatie		V&S	10	0
Verzamel-subsidie: Armoedebestrijding Kinderen		V&S	3	38
Verzamel-subsidie: Armoedepact NadK		V&S	24	25
Verzamel-subsidie: BW PGB houders wonen		V&S	737	3.886
Verzamel-subsidie: BW Sectorvreemden subsidie		V&S	722	3.622
Verzamel-subsidie: BW ZIN wonen subsidie		V&S	995	26.187
Verzamel-subsidie: BW regelen toegang		V&S	0	661
Verzamel-subsidie: C.JG onderdeel WMO was 6500842		V&S	0	0
Verzamel-subsidie: Flexibel budget burgerkracht		V&S	10	10
Verzamel-subsidie: MO ambulante begel. alg. was 6501051		V&S	0	17
Verzamel-subsidie: MO dagbesteding algemeen was 6501072		V&S	0	1.779

Omschrijving	Bedragen * 1000 euro	Programma	Begroting 2018	Begroting 2019
Verzamel-subsidie: MO inloopvoorziening alg.was 6501067		V&S	0	2.173
Verzamel-subsidie: MO opvangvoorzieningen was6501062		V&S	-300	4.294
Verzamel-subsidie: MO preventie algemeen was 6501043		V&S	0	350
Verzamel-subsidie: MO verhoging middelen AWBZ		V&S	-50	689
Verzamel-subsidie: MO zorg (toeleiding) alg.was 6501054		V&S	0	1.424
Verzamel-subsidie: OCW Integr uitk combinatiefuncties		V&S	127	320
Verzamel-subsidie: Onderwijsachterstandenbeleid		V&S	0	6.718
Verzamel-subsidie: Peuterspeelzaalwerk algemeen		V&S	85	602
Verzamel-subsidie: Plaatselijke ouderenorg. was 6500252		V&S	16	16
Verzamel-subsidie: Schoolkostenregeling NadK		V&S	41	41
Verzamel-subsidie: Sociaal Domein WMO Beschermd wonen		V&S	4.487	6.176
Verzamel-subsidie: Sport-algemeen:subs. sportvereniging		V&S	804	819
Verzamel-subsidie: VO verhoging middelen AWBZ		V&S	0	177
Verzamel-subsidie: VO/HG activering algem.was 6501207		V&S	0	77
Verzamel-subsidie: VO/HG ambulante beg.alg. was 6501189		V&S	0	111
Verzamel-subsidie: VO/HG preventie algemeen was 6501184		V&S	0	559
Verzamel-subsidie: VO/HG vrouwenopvang alg. was 6501204		V&S	498	3.276
Verzamel-subsidie: VO/HG zorg(toeleid.) alg was 6501196		V&S	0	761
Verzamel-subsidie: Verz subs AV; begeleid participatie		V&S	0	635
Verzamel-subsidie: Verz subs AV; dagbesteding		V&S	0	1.203
Verzamel-subsidie: Verz subs AV; onderst mantelzorgers		V&S	0	100
Verzamel-subsidie: Verz subs AV; ondersteun huishouden		V&S	0	16
Verzamel-subsidie: Verz subs AV; regel dagelijkse zaken		V&S	0	235
Verzamel-subsidie: Voorl.training finan.vaardigh jong		V&S	11	11
Verzamel-subsidie: Vrijwilligers jeugdwer was 6500268		V&S	37	33
Verzamel-subsidie: WMO Begel inloopvoorziening GGZ		V&S	580	0
Verzamel-subsidie: Wmo subsidies algemene voorzieningen		V&S	3	0
Vier het leven		V&S	3	0
Vluchtelingenwerk Enschede, st.		V&S	78	80
Volksuniversiteit Enschede stichting		V&S	24	0
Wijkkracht		V&S	26	0
ZorgPlus B.V.		V&S	40	0
Zorgbelang Overijssel		V&S	5	5
Zorgcentrum De Posten		V&S	425	0
Zorggroep Manna		V&S	176	0
Zorggroep Sint Maarten		V&S	60	0
Totaal Vitaal en sociaal			83.710	86.516
TV Enschede - FM		F&O	100	100
Totaal Financiën en organisatie			100	100
Totaal			103.756	105.298

Een aantal subsidies zijn programma overstijgend. Deze zijn opgenomen in onderstaande tabel.

Omschrijving	Bedragen * 1000 euro	Begroting 2018	Begroting 2019
Programmaoverstijgende subsidies			
Concordia Kunst & Cultuur		924	968
Museumfabriek		1.509	1.540
Openbare Bibliotheek Enschede		2.754	2.774
Twentse Schouwburg nv		5.367	6.060
Sonnevanck, Jeugdtheater		51	51
Tetem		122	302
Orkest van het Oosten		94	96
Totaal		10.821	11.791

Toelichting

Hieronder volgt een toelichting op de belangrijkste subsidies van het programma Vitaal en sociaal:

De middelen Beschermd wonen (totaal 46 miljoen euro), Maatschappelijke Opvang (totaal 9,2 miljoen euro) en Vrouwenopvang (totaal 4,7 miljoen euro) ontvangt Enschede van het Rijk als zijnde centrumgemeente. Inzet van de middelen vindt plaats in overleg met de regiogemeenten. De middelen worden voor een groot deel ingezet via subsidies.

Deze subsidies voor Beschermd Wonen, Maatschappelijke Opvang en Vrouwenopvang zijn in 2019 onder de diverse "verzamel-subsidies" opgenomen. Na ontvangst van de subsidieaanvragen volgt er een toekenning.

Verzamelsubsidies Beschermd Wonen betreffen onder meer: RIBW, Tactus, Leger des Heils, Aveleijn, JP van den Bent, Carint Reggeland Groep.

Verzamelsubsidies Maatschappelijke Opvang en Vrouwenopvang betreffen onder meer: Coördinatiecentrum Mensenhandel, Avedan (voorheen Maatschappelijk Werk Noord West Twente), Humanitas onder Dak Twente, Jarabee, Kadera, Leger des Heils, Mediant, Reclassering Nederland, Surplus, Tactus en Wijkkracht.

Daarnaast is voor 2,2 miljoen euro aan de verzamelsubsidies voor algemene voorzieningen opgenomen.

De taakstellingen op de subsidies zijn nog niet toegewezen aan subsidieontvangers en zijn daardoor nog niet verwerkt in bovenstaande subsidiebedragen.

6.8. Meerjaren Prognose Parkeerbeheer

Jaarlijks valt de doorkijk van de Meerjaren Prognose Parkeerbeheer (MPP) samen met de totstandkoming van de gemeentebegroting. De parkeertarieven 2019 worden voor 1 januari 2019 vastgesteld.

1. Meerjaren Prognose Parkeren 2019

In de Meerjaren Prognose Parkeren (MPP) 2019 en verder, wordt rekening gehouden met een positief exploitatieresultaat van 1,6 miljoen euro over 2019. Het exploitatieresultaat wordt toegevoegd aan de algemene middelen.

Het verschil in de lasten tussen de jaren 2018 en 2019 wordt veroorzaakt door:

- hogere kapitaallasten als gevolg van activeren van vervangingsinvesteringen 193.000 euro;
- hogere materiele uitgaven mede als gevolg van prijsindexatie 61.500 euro;
- lagere dotatie aan de voorziening onderhoud parkeren 682.000 euro;
- hogere toevoeging resultaat aan de algemene middelen 1.108.000 euro.

Het verschil in de baten tussen de jaren 2018 en 2019 wordt veroorzaakt door:

- hogere opbrengsten 535.000 euro voor m.n. kort parkeren, abonnementen en vergunningen.

Het verschil in de mutaties op de reserve parkeren ontstaat door:

- lagere dotatie aan de reserve 976.000 euro
- lagere onttrekking aan de reserve 831.000 euro.

2. Parkeervisie In 2013 heeft de raad de parkeervisie vastgesteld. Structureel wordt voor de parkeervisie 111.000 euro budget in het MPP opgenomen en ten laste van het resultaat gebracht. In de najaarsnota 2013 is besloten alleen de maatregelen uit te voeren die geen investeringskosten met zich mee brengen en/of budgetneutraal zijn uit te voeren.

3. Onderhoudsvoorziening Op basis van contractuele afspraken wordt een deel van de onderhoudskosten en vervangingsinvesteringen in rekening gebracht bij partners.

4. Reserve. De aanloopverliezen van het Parkeerbedrijf Enschede (PBE) zijn in 2018 terugverdiend. Er wordt naar verwachting in 2018 1 miljoen euro toegevoegd aan de reserve parkeren ter egalisatie van toekomstige mee- en tegenvallers.

5. Parkeren bezoekers MST in de H.J. van Heekgarage. In het product parkeerbeheer zijn naast de bestaande exploitatieresultaten, ook de resultaten meegenomen uit de aanpassing van de H.J. van Heekgarage voor het Medisch Spectrum Twente (MST).

6. Fiscaliteit Vanaf 2016 vallen de activiteiten van het parkeerbedrijf onder de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 (vpb) voor zover sprake is van een fiscale onderneming. Over de fiscale winst die het parkeerbedrijf maakt met haar ondernemingsactiviteiten dient vennootschapsbelasting betaald te worden. Binnen het parkeerbedrijf is er sprake van uitoefening van overheidsactiviteiten (straatparkeren) en ondernemingsactiviteiten (garageparkeren). Straatparkeren en garageparkeren worden apart getoetst. Over de overheidsactiviteiten is weliswaar sprake van een fiscale onderneming, maar is geen vennootschapsbelasting verschuldigd, omdat een vrijstelling kan worden toegepast.

Voor het garageparkeren wordt jaarlijks beoordeeld of sprake is van een fiscale onderneming. Eén van de criteria is dat sprake moet zijn van 'winst'. Jaarlijks wordt er zowel op basis van de begroting als op basis van de realisatie een fiscale geactualiseerde winsttoets gedaan voor het garageparkeren. De uitkomst van de winsttoets op basis van de begroting 2016, 2017 en 2018 van het parkeerbedrijf laat zien dat er (nog) geen fiscale winst wordt behaald waarover vennootschapsbelasting verschuldigd is.

6.9. Aangenomen moties en amendementen

[Motie 1](#)

Vrijstelling verplichte sollicitatie 60+ BBE, PvdA

Besluit:

- Tijdens de gesprekken die plaats vinden een afweging te maken tot vrijstelling van personen uit deze doelgroep.
- hen tevens te wijzen op de mogelijkheid om als vrijwilliger enkele uren per week aan de slag te gaan als vrijwillige tegenprestatie.
- Deze resultaten op te nemen in de evaluaties van de Enschedese arbeidsmarkt aanpak.

[Motie 2](#)

Voedselbos BBE

Besluit:

- Te onderzoeken of en waar een voedselbos van formaat binnen Enschede kan worden gerealiseerd en met een voorstel naar de gemeenteraad te komen in het eerste kwartaal van 2019.

[Motie 3](#)

Thuiszittende kinderen D66, DPE

Besluit:

- Duidelijk het probleem te benoemen en de regie te nemen in het verkennen van de oorzaken, de mogelijke oplossingen en de bijdragen van alle betrokken actoren.
- Beleid aan de Raad voor te stellen om systematisch en tijdig de problemen aan te pakken, van (vroeg)signalering tot oplossing, met de bijbehorende indicatoren en verantwoordelijkheden.

[Motie 4](#)

Proces korting op subsidies D66

Besluit:

- Voor de raadsvergadering van 10 december 2018 met een procesvoorstel te komen voor toepassen van de meetlat-procedure, waarin duidelijk wordt:
 - Hoe het proces van subsidie aanzeggen vorm gaat krijgen en welke instellingen dit betreft,

- Hoe voorkomen gaat worden dat met het aanzeggen van de subsidie het bestaansrecht van individuele instellingen in gevaar kan komen,
- Op welke wijze gesubsidieerde instellingen een rol krijgen in het proces van de meetlat-methode,
- Globaal inzicht te geven in welke uitgangspunten en criteria het college gaat hanteren in dit proces.
- Geen aanzegging van subsidie te doen richting gesubsidieerde instellingen, zonder de gemeenteraad inzicht in dit procesvoorstel heeft kunnen krijgen.

Motie 9

Wijkrechter CDA

Besluit:

- In gesprek te gaan met de president van Rechtbank Overijssel en te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn voor een proef in Enschede en dit voorstel voor oktober 2019 naar de Raad te sturen.

Motie 10

Aandacht voor mensen in de bijstand CDA

Besluit:

- Voor de Zomernota 2019 in samenspraak met de Raad met creatieve voorstellen te komen om meer aandacht te geven aan de mensen in de Bijstand
- Daarbij samenwerking te zoeken met het onderwijsveld en de mogelijkheid verkennen experimenten te doen met inzet van studenten om meer aandacht te geven aan genoemde doelgroep.

Motie 11

Schone lucht GroenLinks

Besluit:

- Voor de zomernota 2019 met een analyse te komen waarin de verschillende maatregelen die de gemeente kan nemen om luchtkwaliteit te verbeteren worden beschreven en waarbij in ieder geval inzichtelijk wordt gemaakt hoe de winst in luchtkwaliteit zich verhoudt tot de kosten die moeten worden gemaakt om de betreffende maatregel in te voeren;
- In het kader van deze analyse ook na te gaan wat de ervaringen zijn van gemeenten die regels aangaande houtstook in hun APV hebben opgenomen;
- in contact te treden met organisaties die zich bezig houden met luchtkwaliteit (zoals de GGD en Milieudefensie) en lokale leveranciers/installateurs van hout- en kolenkachels, met als doel te komen tot een voorlichtingscampagne gezond en verantwoord stoken.

Motie 13

Noodscenario en inbedding Cultuurhistorie PvdA, VVD

Besluit:

- om te zoeken naar mogelijke financiële ruimte bij de Zomernota 2019 om de uitwerking van voorkeursscenario 3 cultuurhistorie op te starten;

- nog vóór de zomernota een tijdelijk noodscenario op te stellen met (niet uitsluitend) de navolgende acties:
 - het gesprek aan te gaan met genoemde partijen over de volledigheid van de cultuurhistorische waardekaart;
 - indien behoud van dit soort panden niet mogelijk blijkt, ernaar te streven karakteristieke elementen terug te laten komen in de nieuw-verbouw van panden;
 - ambtelijk en bestuurlijk meer alert te zijn op bescherming van cultuurhistorische waarden in de stad en daar waar mogelijk zich te laten adviseren en bijstaan door (bevoegde) instanties als Erfgoedvereniging Heemschut, FEE, de Adviescommissie Cultuurhistorie, SHSEL, het Cuypersgenootschap en andere enthousiastelingen met kennis van zaken;
- jaarlijks en indien noodzakelijk tussentijds verslag te doen van deze inspanningen aan de Gemeenteraad;
- nog vóór de zomernota te komen met een voorstel aan de raad tot horizontale en verticale inbedding, waarbij de kennis uit het (vrijwillige) veld een structurele adviserende rol krijgt en de gemeenteraad aan de voorkant in positie (bijv. via de in te stellen commissie Omgevingsbeleid);
- bij herontwikkeling van gebieden in de bebouwde omgeving aan de voorkant van het proces met de (private) eigenaren resp. ontwikkelaars afspraken te maken over een zorgvuldige omgang met cultuurhistorische waarden (erfgoed) en af te spreken hoe deskundig advies wordt ingewonnen en de samenwerking met (lokale) erfgoedpartners wordt geregeld;
- deze afspraken (verplicht) onderdeel te maken van de intentie-, samenwerkings- of ontwikkelingsovereenkomst dan wel op te nemen in de betreffende visie op de gebiedsontwikkeling.

[Motie 15](#)

Jongerenberaad PvdA, DENK, SP, CU

Besluit:

- Zich in te zetten voor behoud en versterking van het Jongerenberaad, waarbij we borgen dat er aandacht is voor de wensen vanuit jongeren en ruimte voor hen om als ambassadeur op te treden voor onze stad.
- Zich in te zetten voor een zo onderscheidend en divers mogelijke groep jongeren, een weerspiegeling van de Enschedese jeugd.
- Hierbij gebruik te maken van de leerervaringen van de Provincie Overijssel.
- De raad jaarlijks te informeren over de stand van zaken.

[Motie 17](#)

Beschermingsbewind in gemeentehanden SP

Besluit:

- onderzoek te doen, teneinde de kosten van bijzondere bijstand inzake beschermingsbewind beheersbaar te krijgen en de kwaliteit te borgen, naar de mogelijkheid om beschermingsbewind door de gemeente Enschede kosteloos aan te bieden aan inwoners met een inkomen tot 120% van het minimuminkomen.
- daarover in contact te treden met de gemeente Groningen
- uiterlijk met de Zomemota 2019 verslag uit te brengen over de uitkomsten van dit onderzoek.

[Motie 18](#)

**Lobby Sociaal Domein
SP**

Besluit:

- Samen met andere colleges en gemeenteraden in Twente krachtig stelling te nemen tegen de te krappe budgetten voor het sociaal domein, vooral de jeugdzorg.
- Dit te doen door een actieve zo veel mogelijk door alle partijen gesteunde gezamenlijke lobby te voeren naar de landelijke politiek.

[Motie 33](#)

**Onderzoek computerbank
EA**

Besluit:

- Te onderzoeken welke mogelijkheden er in Enschede zijn voor de start van een Computerbank voor inwoners die van een minimuminkomen of lager leven,
- voor april 2019 terug te koppelen naar de raad.